

*Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta*

STUDENTSKÁ SOCIALIA 2020

*Gaudeamus
2020*

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta

STUDENTSKÁ SOCIALIA 2020

Ohrožující a nenormální lidské chování

**Gaudeamus
2020**

Bibliografická citace

KNYTL, Martin a KVASNIČKOVÁ, Eliška, eds. *Studentská Socialia 2020: Ohrožující a nenormální lidské chování*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2020. 290 s. ISBN 978-80-7435-800-5.

Editoři

Mgr. Martin Knytl

Eliška Kvasničková

Recenzenti

doc. PhDr. Václav Bělík, Ph.D.

PhDr. Josef Kasal, Ph.D., MBA

Sborník prošel základní jazykovou úpravou, za obsahovou i jazykovou správnost textů odpovídají autoři a autorky jednotlivých příspěvků.

ISBN 978-80-7435-800-5

Obsah

Předmluva	4
Dark Web: realita odvrácené strany kybernetického prostoru	6
Kristýna Šrámková	
Informovanost společnosti o stalkingu	44
Martin Kastner, Austin Backo	
Reintegrace propuštěných vězňů jako sociální problém	71
Leona Portová, Eliška Kvasničková	
Postoje veřejnosti k problematice prostituce	107
Markéta Kovářová, Sabrina Šípková	
Pohled společnosti na partnerské vztahy mladých žen s výrazně staršími muži	139
Lucie Koblášová	
Domácí násilí páchané na ženách a institut vykázání	165
Bc. Markéta Holečková	
Rasismus jako výchovná ideologie v rodině	196
Bc. Andrea Říhová	
Pohled veřejnosti na adopci dětí homosexuálními páry	216
Kristýna Kropáčková, Lucie Mrázová	
Ageismus – věková diskriminace seniorů	237
Jitka Holíková	
Příklady dobré praxe v komplexním přístupu k osobám s duševním onemocněním	272
Klára Zajícová	

Předmluva

Studentská konference/soutěž Studentská Socialia má za sebou několikaletou historii a tradici. Letošní ročník je v řadě ohledů specifický. Počínaje netradičním podtitulem „Ohrožující a nenormální lidské chování“.

Pod tímto názvem je možné si představit mnohé projevy chování, snahou všech participantů tudíž bylo kreativním způsobem téma podchytit, vysvětlit, empiricky zkoumat a uvést do kontextu současných, hojně diskutovaných témat.

Pečlivou přípravu na konferenci měli na starost nejen akademičtí pracovníci z Katedry sociální patologie a sociologie Pedagogické fakulty Univerzity Hradec Králové, ale rovněž zástupkyně z řad studentů 2. ročníku oboru Sociální patologie a prevence v prezenční formě studia, avšak znenadání nastala krize koronavirová (tj. pandemie COVID-19), a z důvodu vyhlášení nouzového stavu bylo nuceno české školství všech stupňů až do odvolání pozastavit veškerou svoji činnost. Tato náhlá situace postihla i naši univerzitu, a proto nemohla být v tomto akademickém roce konference Studentská Socialia uskutečněna.

Žádné tíživé okolnosti však nezabránilo tomu, aby mohl vzniknout právě Vámi otevřený sborník Studentská Socialia 2020, o jehož vydání se postarali lektor předmětu „Tvorba odborné práce“ Mgr. Martin Knytl a studentka Katedry sociální patologie a sociologie Eliška Kvasničková.

Sborník obsahuje řadu velice zajímavých prací, které reflektují aktuálně diskutovaná témata. Kristýna Šrámková seznamuje s tajemnou, ne-li až temnou, realitou kyberprostoru v podobě Dark Webu, kolegové Martin Kastner a Austin Backo představují stalking a jeho společenskou informovanost. Problematikou propuštěných jedinců z výkonu trestu odnětí svobody a jejich následnou

reintegraci provází text Leony Portové a Elišky Kvasničkové. Dalším „ohrožujícím“ tématem je prostituce, kterou charakterizují Markéta Kovářová a Sabrina Šípková. Pohled společnosti na otázku partnerství mladých žen a výrazně staršími muži je rozebrán Lucií Koblásovou.

Okruh témat týkajících se partnerů a rodiny byl rovněž popsán Bc. Markétou Holečkovou, jež se zabývala domácím násilím páchaným na ženách a možným institutem vykázání násilníka z konkrétního obydlí, dále Bc. Andrea Říhová se zabývala rasismem jakožto možnou ohrožující a nenormální výchovnou ideologií. Nejen politicky, ale též i společensky diskutované téma adopce dětí homosexuálními páry vysvětlily kolegyně Kristýna Kropáčková a Lucie Mrázová. Jitka Holíková pokročila v čase a zabývala se tíživým tématem ageismu neboli věkové diskriminace sociální skupiny seniorů. Poslední příspěvek vymezuje příklady dobré praxe v kontextu duševních onemocnění, za jehož zpracováním stojí Klára Zajícová.

Pěvně věřím, že každý čtenář ve sborníku nalezne „to své“, čímž si může zase o kousek posunout své vlastní smýšlení, a vyhnout se ohrožujícímu a leckdy nenormálnímu lidskému chování.

Mgr. Martin Knytl

Katedra sociální patologie a sociologie PdF UHK

Dark Web: realita odvrácené strany kybernetického prostoru

Kristýna Šrámková

Úvod

Seminární práce se zabývá nebezpečným kybernetickým prostorem zvaným Dark Web. Pro pohodlnější orientaci v tématu jsou v teoretické části zevrubně charakterizovány jednotlivé vrstvy internetu od World Wide Webu po Shadow Web. V práci je též kontinuálně popsán historický vývoj sítě spolu s nejdůležitějšími událostmi, jež formulovaly její současnou podobu. Kapitola zabývající se bezpečným připojením k síti obsahuje informace a praktické rady, jež napomáhají k minimalizaci rizik, které návštěva Dark Webu obnáší. Jako jeden z možných příkladů pro pohyb na síti je v práci představen nejpopulárnější internetový prohlížeč TOR, který v praktické části osobně otestuji. Pro co možná nejbezpečnější pohyb je v práci též objasněn princip fungování služby VPN. Opět z osobních zkušeností je v práci uveden příklad VPN služby TunnelBear, která je pro jednorázovou návštěvu ideální. Cílem seminární práce je zmapovat kybernetický prostor Dark Webu, a vytvořit tak účinný nástroj pro základní orientaci v této problematice.

V praktické části se práce zaměřuje na uživatele Dark Webu. Tato část práce si stanovuje za cíl zjistit, jaké aktivity na Dark Webu čeští a zahraniční uživatelé provozují a zda je jejich návštěva pouhým jednorázovým aktem, nebo rutinní záležitostí. Předpokládám, že pro většinu respondentů byla návštěva Dark Webu jednorázovou akcí a návrat do budoucna nebudou zvažovat. Taktéž se domnívám, že nejvyhledávanějším obsahem budou webové stránky zaměřené na prodej drog a zbraní. Toto téma jsem si zvolila, jelikož mě kybernetický prostor vždy

zajímala, především problematika Dark Webu, a doufala jsem, že si tak rozšířím své dosavadní znalosti. Při tvorbě práce jsem čerpala především z webových stránek, jelikož kvalitní publikace zabývající se touto problematikou jsou prozatím nedostupné nebo pouze v německém jazyce.

1 Vrstvy internetu

Žijeme v digitální době. Ať už to vnímáme více či méně, digitální revoluce se týká každého z nás. Naše společnost je založena na vzájemné komunikaci, proto lze internet označit za jeden z největších výtvarných lidstva. Pro moderního člověka má tento vynález nevyčíslitelnou hodnotu. Samotná komunikace nebyla s příchodem internetu nikdy snazší. Člověka lze označit za osobu zvědavou, a právě na internetu lze z části uspokojit touhu po poznání, neboť téměř jakoukoliv informaci lze získat bez větší námahy, prakticky stačí několikrát kliknout myší.

Internet lze chápat jako jakousi digitální verzi světa, v němž žijeme. Takovýto svět se může na první pohled zdát jako vcelku bezpečné místo, ale čím hlouběji tento svět objevujeme, tím více znepokojující se nám může jevit. Samotný internet bych přirovnala k Dantovu ztvárnění pekla, jež se skládá z několika soustředných kruhů sestupujících až k samotnému padlému andělu Luciferovi.

Obrázek 1: Vrstvy internetu

World Wide Web

Tato část sítě bývá známa pod názvem „viditelný web“ nebo také „indexový web“, který je snadno dostupný skrze standardní vyhledávače jako jsou Yahoo, Bing nebo Google. Jedná se o nejméně objemnou část internetu zabírající pouhých 4 % z celkového kybernetického prostoru. Tento fakt je více než šokující při představě množství informací, jež se nacházejí v tak malém procentu. Jako příklad bych ráda uvedla internetový prohlížeč Google, který při každém vyhledávání najde přes milion výsledků. Nelegální činnost je zde v porovnání se zbytkem internetu malá (Sussman, 2018, online; Sabarinath, 2019, online).

Deep Web

Hluboký web tvoří největší část internetu, respektive 90 %, a nachází se těsně pod povrchem celosvětového webu. Pohyb v této části sítě začíná být složitý, jelikož na rozdíl od povrchového webu není indexován pomocí „běžných“ vyhledávačů. Nalezneme zde věci, jako jsou osobní lékařské údaje, webové stránky s předplatným, legální dokumenty atd. Většina těchto dat bývá šifrována, nelze je tedy vyhledávat, ovšem důvodem není skrývání nelegální činnosti, ale jde zde o chránění důvěrných informací před širší veřejností. Obsah hlubokého webu může být přístupný URL nebo IP adresou a jednotlivé stránky zde mohou vyžadovat heslo či jiný bezpečnostní přístup (Zambuto, 2018, online; Varma, 2018, online).

Dark Web

Nyní bych ráda přešla k poslední, a tudíž nejhlouběji se nacházející části sítě, jíž bude věnována většina seminární práce. Temný web tvoří zbývajících 6 % kybernetického prostoru. Setkáváme se zde s obdobnou situací jako u Deep Webu, respektive tato síť není taktéž indexována pomocí

vyhledávačů. Pro připojení bývá žádoucí obstarání speciálního prohlížeče nebo jiného nástroje umožňujícího přístup k vyhledávanému obsahu. Na základě zjištěných informací lze ustanovit závěr, že převážně se používá prohlížeč TOR (The Onion Router), který zajistí uživateli Dark Webu „bezpečný“ pohyb na síti pomocí šifrování internetového provozu přes nejrůznější vrstvy. Tento kybernetický prostor je znám jako útočiště pro nejrůznější kybernetickou trestnou činnost (Zambuto, 2018, online).

Shadow Web

Za nejkontroverznější vrstvu lze označit Shadow Web, který se má údajně nacházet ještě o něco hlouběji než již zmiňovaný Dark Web. Předpokládá se, že by zde mělo docházet ještě k závažnějším trestným činnostem. V případě, že uživatel vstoupí do kybernetického prostoru Dark Webu, nalezne zde spoustu reklam, jež klamou falešnou nabídkou propagující přístup do této části sítě výměnou za bitcoiny. Ovšem tento podvod je již pro většinu uživatelů známý. Tento fakt přispívá k hanobení kryptoměny, která sama o sobě není pro společnost škodlivá. Koncept Shadow Webu je horlivě diskutován na nejrůznějších fórech, jako je například Reddit. Spousta světových vědců v oblasti kybernetické bezpečnosti hlásá, že Shadow Web není nic jiného než zvěst. Pokud zatím tato část webu není reálná, neznamená to, že by v budoucnu nemohla být (Cihodariu, 2019, online).

2 Světlá stránka Dark Webu

Na tomto místě je dlužno dodat, že veškerý obsah a činnost na Dark Webu není nelegální. Prvotním záměrem tvůrců Dark Webu nebylo páchat zlo, pouze vytvořili prostor

neomezené komunikace bez cenzur a zábran, zkrátka bezpečnou a zcela anonymní digitální síť. Dark Web slouží jako komunikační kanál pro občany, v jejichž zemi je potlačována svoboda slova. Anonymitu, již nabízí TOR, zprostředkovává aktivistům možnost zveřejnit zprávy z totalitních režimů, které je utlačují a každodenně ohrožují jejich životy. Jedním z příkladů pozitivního užitku z Dark Webu je dozajisté takzvané arabské jaro. Lze konstatovat, že bez podpory této sítě by protestanti nedosáhli takové dynamiky a posunu. Pro tyto lidi se Dark Web stal takříkajíc záchranným kruhem. Dále je tato síť využívána v zemích, kde je přístup k internetu přísně kriminalizován. K nalezení je zde nespočet užitečných informací a webových stránek. Uživatel na tomto místě nalezne veškeré informace týkající se ochrany soukromí a kryptoměny. Existuje celá škála privátních a šifrovaných e-mailových služeb, instrukce k instalaci anonymního operačního systému a pokročilé rady pro ochranu soukromí. Obzvláště přínosná je také možnost, dohledání kompletních vydání těžko dostupných publikací a taktéž soubory politických zpráv. Na Intel Exchange se vedou anonymní diskuse na právě probíhající témata a konspirační teorie (Co Vám Google neřekl, Oblast 51, Rakovina: konspirace a vyléčení atd.). Darknet taktéž slouží disidentům, whistleblowerům či investigativním novinářům jako prostředek pro chráněnou komunikaci. Nechybí zde ani temná verze Facebooku, kde se uživatelům skýtá možnost komunikace pod rouškou anonymity. Přestože má uživatel možnost navštívit nespočet legálních a mnohdy i přitažlivých stránek, musí mít neustále na paměti, že se stále nalézá na místě, které se neřídí žádnými předpisy (PS21, 2015, online; Guccione, 2019, online; Salát, 2017, online).

3 Historie Dark Webu

Počátky

Historie skrytého webu se datuje už od počátku samotného internetu. Za zcela klíčový moment se označuje 29. říjen roku 1969. V tento den mladý student kalifornské univerzity v Los Angeles (UCLA) poslal první elektronickou zprávu mezi počítači. Pro tento přenos zvolil systém známý pod názvem ARPANET. Koncept ARPANET je akronym od názvu Advanced Research Projects Agency Network. Jednalo se o pojmenování grantové agentury ministerstva obrany USA, která v počátcích ARPANET finančně podporovala. Nutno dodat, že Dark Web, tak jak ho známe nyní, nebyl ve svých počátcích součástí ARPANETU. Nicméně netrvalo dlouho a lidé začali tuto technologii využívat pro své záležitosti, jež chtěli uchovat v tajnosti. Za zcela první online aukci uskutečněnou skrze tuto síť je považován prodej konopí počátkem 70. let. Tuto událost mají na svědomí mladí studenti Stanfordu (Aira group, 2016, online; Butler, 2018, online; Breeding, 2016, online).

80. léta

Internet v období osmdesátých let je typický svou nedosažitelností, neboť pro běžného občana je přístup k němu stále pouhým snem. Lidé si začali uvědomovat svou bezbrannost, která je vystavovala stále častěji svízelným situacím, jelikož ukládání citlivých a nezákonných dat se zdálo být prakticky nemožné. Internet byl i nadále otevřeným prostorem, což značně komplikovalo vyhýbání se transparentnosti. Uživatelé se snažili této situaci vyhnout, a tak vyvinuli takzvané „datové ráje“. Místo, jež umožní ukládat citlivé informace tak, aby byly co nejlépe skryté od všetečných očí úřadů. Značné množství datových rájů se nacházelo na Karibských ostrovech, konkrétně v Anguille, a v mnoha hlediscích se jejich princip fungování podobal

daňovým rájům. Princip rájů spočíval v jejich umístění, neboť spadaly mimo jakoukoli hlavní zemi, tudíž zde platila jiná pravidla, a lidé se tak mohli vyhnout určitým zákonům (Breeding, 2016, online; Butler, 2018, online).

90. léta

V devadesátých letech se síť World Wide Web dostává významně do popředí digitálního dění. Za tento posun vděčí především webovým technologiím, jako jsou HTTP a FTP, současně s grafickými počítači, které dovedou spravovat webový prohlížeč.

Konec devadesátých let lze z hlediska digitálního odvětví označit za průlomový. Dochází k technologickému posunu, který zprostředkuje sdílení značného množství dat peer-to-peer (P2P), jako příklad lze uvést sdílení multimédií online. Obzvláště MP3 technologie jsou v těchto letech kontroverzním tématem. Uživatelé mohli bez větších obtíží sdílet MP3 a další hudební soubory, a to za pomoci již zmíněného peer-to-peer. Několik klíčových webů, které využívaly tento typ sdílení souborů, zůstalo v prostoru World Wide Webu. Na tomto místě je nutno vyzdvihnout dva webové servery, které se v těchto letech těšily značné popularitě, a to Napster a LimeWire, ovšem jednalo se spíše o výjimky. Bylo zcela nepřijatelné odcizovat hudbu a poskytovat ji lidem zdarma, a tak není divu, že o takovéto neindexované služby nebyla na Dark Webu nouze (Butler, 2018, online; Breeding, 2016, online).

Rok 2000

V tomto roce vznikl skutečný Dark Web, na jehož vzniku má nemalou zásluhu irský softwarový vývojář Ian Clark, jenž vydal jako součást své vysokoškolské práce nový a pokrokový webový prohlížeč známý jako Freenet.

Tato služba je stále aktuální a hojně využívána. Freenet se od prohlížečů typu Opera odlišuje především tím, že uživatelům umožňuje procházet internet v bezpodmínečně anonymitě, a činí ho tak nevysledovatelným. Federální vláda zanedlouho začala prohlížeč Freenet využívat k vyhledávání nezákonného obsahu a jeho následnému vypnutí. I přes pokrok Freenetu byla výměna peněz v anonymním prostředí neuvěřitelně složitá, jelikož uživatel musel stále platit hotovostí. Zlom nastal koncem roku 2000, kdy byl svět seznámen s kryptoměnou ve formě takzvaných bitcoinů.

Za zmínku nepochybně stojí i soběstačný datový přístav HavenCo, který se pokoušel uložit citlivé informace na místo, které nebude pod kontrolou vlády. Zprvu se celý nápad jevil jako sen každého uživatele Dark Webu, nicméně dnes je operace téměř ukončena.

Nejpodstatnější vývoj Dark Webu nastal v roce 2002, a to vydáním prohlížeče TOR (The Onion Router). Bylo by pošetilé domnívat se, že by dnes Dark Web bez této technologie mohl existovat (Butler, 2018, online; Breeding, 2016, online).

Rok 2010

Vývoj Dark Webu je nezadržitelnou lavinou, jež se stává každým rokem mohutnější a nepřestává pohlcovat informace i prostor. Rok 2010 prezentuje etapu, v níž se TOR a kryptoměna setkávají, aby společně zformovaly první černé trhy. Inovátorem v oblasti černého trhu se stala věhlasná Silk Road, která ovšem již delší dobu není v provozu.

Dark Web se začíná dostávat do povědomí i běžným občanům a stává se tématem veřejného zájmu: již není jen pouhou hrozbou, o které je diskutováno na konferencích orientovaných na kybernetickou bezpečnost. Vzniká enormní množství článků zaměřených na tento

kybernetický prostor. Rovněž se objevují odborné články, snažící se objasnit skutečnosti týkající se této problematiky, jako jsou markantní rozdíly mezi obsáhlým Deep Webem a nepatrným Dark Webem.

Bylo jen otázkou času, než teroristické organizace začnou využívat Dark Web pro komunikaci a koordinaci své nezákonné činnosti. Vzhledem ke skutečnosti původního účelu TOR prohlížeče vytvořeného USA si troufám tvrdit, že je celá tato situace při nejmenším velmi ironická (Butler, 2018, online).

Současnost

Hovoříme-li o současnosti, pak je nutno konstatovat, že nynější situace týkající se Dark Webu se do značné míry uklidnila a dochází k mírnému úpadku. Avšak stále existuje pestrobarevná paleta skrytých služeb a webových stránek mimo prostor běžného webu. Ačkoliv Dark Web zaujímá relativně malý prostor (pouhých 6 %), jeho dopad je vzhledem k velikosti samotné sítě značně neúměrný. Schopnosti některých hackerů na síti jsou vskutku mistrovské. Jestliže se pak rozhodne takováto skupinka hackerů spolupracovat, dokáží přivést miliardovou společnost k bankrotu. Černé trhy nabízejí nespočet druhů omamných látek, které si může zakoupit kdokoliv, kdo projeví zájem a je ochoten zaplatit mnohdy i astronomické částky. V roce 2016 byla také zveřejněna studie (nazvaná „Cryptopolitik a Darknet“) od vědců z King's College London, z níž vyšlo najevo, že stěžejní využití Dark Webu spočívá v provozování nezákonné činnosti. Podařilo se jim vypátrat 5 205 webových stránek TOR, z nichž dokázali identifikovat obsah u 2 723 z nich, zatímco stanovili, že z 57 % (1 547) poskytují nezákonné služby a informace (materiály pro dospělé zahrnující násilí,

dětskou pornografií, týrání zvířat, odcizené kreditní karty atd.) (Butler, 2018, online; Breeding, 2016, online).

4 Jak se bezpečně dostat na Dark Web

Dříve, než se potencionální uživatel rozhodne vstoupit do kybernetického prostoru Dark Webu, by měl brát v potaz možná rizika, která k této síti neodmyslitelně patří, a s obezřetností volit webové stránky, které navštíví.

Trestní složka

Návštěvník této sítě musí mít neustále na vědomí, že se nachází v prostoru, ve kterém jsou zahrnuty i webové stránky provozované zločinci. Vyjma nelegálního zboží, které zde takřikajíc praská ve švech, se může uživatel lehce dostat do potíží, a to sice být zneužit nebo okraden (Symanovich, 2018, online).

Porušení zákona

Ačkoli se jedná o anonymní síť, neznamená to, že je uživatel zcela skryt před zraky úřadů. Za svou činnost může být jedinec stíhán. Kryptoměna, která v digitálním prostředí slouží jako platidlo využívané u veškerých transakcí, může úřady přivést na stopu a pomoci odhalit protiprávně jednajícího uživatele (Symanovich, 2018, online).

Pochybné odkazy

Není všechno zlato, co se třpytí. České přísloví, kterým by se měl řídit každý návštěvník sítě. Pokud uživatel klikne na odkaz, není cesty zpět, může být přesměrován k obsahu, který pravděpodobně vůbec nechtěl vidět. Další nástrahou po rozkliknutí odkazu může být stažení souboru, který infikuje počítač malwarem (Symanovich, 2018, online).

Instalace prohlížeče TOR

Stěžejním pro pohyb na jakékoli síti je prohlížeč, bez něhož se uživatel neobejde. Jedním z nejpopulárnějších prohlížečů pro pohyb na Dark Webu je TOR (The Onion Router). Jedná se o webový prohlížeč typu Firefox, ovšem upravený pro anonymní pohyb na síti. Nicméně na internetu lze nalézt širokou škálu prohlížečů, prostřednictvím nichž se lze na síť dostat (I2P, Freenet, OneSwarm atd.). Nicméně již zmiňovaný TOR patří mezi nejhojněji využívané. Na tomto místě je dlužno dodat, že TOR prohlížeč je zcela zdarma a přístupný pro operační systémy Linux, Mac OS X a Windows. TOR se vyznačuje užitečnou vlastností, pomocí níž vyčnívá nad všemi ostatními prohlížeči. Jeho navržení umožňuje uživatelům předejít činnosti, která by mohla vést k odhalení jejich identity, například změna velikosti proporcí okna prohlížeče. Instalace TORu není nikterak obtížná, jelikož indexový web skýtá celou řadu odkazů pro stažení tohoto prohlížeče. Pokud ovšem potencionální uživatel nechce riskovat možnou infikaci svého počítače malwarem, doporučenou webovou stránkou pro bezpečnou instalaci je www.torproject.org. Nejenom před samotnou instalací TORu, ale před návštěvou Dark Webu se doporučuje zakrýt objektiv webové kamery kusem tmavé pásky. Hlavní výtkou pro prohlížeč TOR je dle osobních zkušeností nemožnost připojit se k mnohým webovým prominentním službám, které TOR blokuje (Porup, 2019, online; Shim, 2019, online).

Dle vlastních zkušeností považuji za další nedostatek četné množství captchas (Turingův test, jenž slouží k odlišení počítačů od lidí), kterými je uživatel donucen se proklikat.

Anonymní pohyb na síti

Jak již bylo zmíněno výše, pohyb na Dark Webu a TORu je zcela legální, toto tvrdí se však na aktivity mnohých

uživatelů nevztahuje. Aby uživatel sítě, pokud možno, co nejvíce minimalizoval potencionální nepříjemnosti, jako jsou zákeřné útoky či vysledování právními orgány, je více než žádoucí aplikovat následující opatření:

- a) Po stažení TOR prohlížeče je vhodné kliknout na logo „S“, které lze nalézt po levé straně vedle adresového řádku prohlížeče, a poté kliknout na položku „Globálně zakázat používání skriptů“.
- b) Zapnout si firewall Windows či Mac.
- c) Za žádných okolností nestahovat z webové stránky na síti TOR. Toto opatření se vztahuje i na soubory .pdf či .doc. Zejména nebezpečné je pak sdílení torrentů (TOR a TOR Browser: Pro anonymní brouzdání po internetu, 2017, online).

Služba VPN (Virtuální privátní síť)

Pokud se kdokoliv chystá navštívit zrádný svět Dark Webu, měl by zvážit zaplacení služby VPN. Pokud si uživatel opatří prohlížeč TOR, měl by mít na paměti, že pomocí TORu je skryta pouze jeho identita, nikoliv však poloha. VPN uživateli pomáhá maskovat polohu tím, že nezobrazuje jeho skutečnou IP adresu, nýbrž IP adresu vytvořenou VPN systémem. Jednoduše řečeno, VPN vytvoří pomyslný tunel z klientova zařízení na server VPN, a posléze na samotný web. Je nezbytné, aby uživatel neustále bral v potaz množství číhajících nástrah, které na Dark Webu hrozí prakticky na každém „rohu“ a chránil se vhodnými prostředky. Při výběru VPN lze nalézt desítky poskytovatelů této služby, přičemž ceny se pohybují okolo 5 a 10 dolary měsíčně. Lze nalézt i bezplatné verze této služby, ovšem za cenu sníženého množství dat na měsíc, které klient může využít (Shim, 2019, online; Mazyar, 2019, online).

Z osobních zkušeností mohu doporučit jednoduchou aplikaci TunnelBear, která umožňuje bezplatně čerpat

500 MB měsíčně. Tato aplikace dále nabízí neomezené „tunelování“, ovšem pouze pokud je klient ochotný si připlatit 5 dolarů měsíčně.

5 Kryptoměna

Jedná se o novodobé platidlo (virtuální měnu) tvořené počítačovým kódem. V České republice je toto platidlo z hlediska zákona a daní považováno za věc, nikoliv měnu. Existuje celá řada kryptoměn, a každá z nich má svou vlastní platební síť, ve které je možné ji využít. Kryptoměny jsou nezávislé, respektive nepodléhají žádným bankám ani vládním orgánům, které by mohly ovlivňovat jejich hodnotu. Reálná hodnota měny je poměrně nestálá, a určuje ji nabídka a poptávka jejích uživatelů. Převod kryptoměny je velice rychlý, a to i tehdy, jedná-li se o platbu z jednoho konce světa na druhý. Co se týče nákladů na převod, tak jsou v porovnání s běžným typem transakcí minimální. Jednou z nejoceňovanějších vlastností kryptoměn je anonymita, kterou zajišťují, a tak není divu, že je hojně využívána kriminálními živly. Na tomto místě je dlužno dodat, že anonymita jednotlivých měn má své hranice a mnohdy se mezi sebou značně liší. Za zcela nejrozšířenější kryptoměnu lze považovat bitcoin (Soukup, 2019, online; Langer, 2019, online).

Virtuální peněženka

Kryptoměna nemá fyzickou podobu, jedná se o měnu, která existuje pouze ve virtuálním prostoru. Pokud chce uživatel provést nebo přijmout transakci, musí si založit takzvanou virtuální peněženku. Jelikož se na trhu vyskytuje celá řada měn, situace se tím uživateli mírně komplikuje. Každá jednotlivá měna má svou vlastní virtuální peněženku. Princip programu spočívá v propojení počítače

s počítači ostatních uživatelů využívajících tutéž kryptoměnu. Peněženka vygeneruje jedinečnou adresu tvořenou z písmen a číslic, jejíž součástí nejsou žádné osobní údaje. Adresa funguje na podobném principu jako bankovní účet, respektive uživatelé na adresu mohou zasílat digitální mince (Langer, 2019, online).

Monero (XMR) vs Bitcoin

Ačkoliv se kryptoměna bitcoin těšila nemalé slávě, v poslední době byl zaznamenán postupný úpadek a přechod na měnu monero. Klesající zájem kriminálních živlů o bitcoiny lze poměrně snadno zpozorovat právě na Dark Webu. Shone Anstey, spoluzakladatel a prezident Blockchain Intelligence Group, se zhostil tohoto nelehkého úkolu, a vypátral přesný počet transakcí souvisejících s kriminální činností. V rozhovoru pro server CNBC uvedl, že počet transakcí, při nichž je využívána měna bitcoin, klesl v roce 2016 téměř o polovinu z celkového objemu na zhruba 20 %. Této změny na Dark Webu si všiml taktéž Úřad pro vnitřní bezpečnost Spojených států amerických. Subjekty páchající trestnou činností začínají vyhledávat jiné digitální měny, a to především monero a etherum. Příčinu náhlé změny odborníci připisují technologii blockchain, na které je bitcoin postaven. Blockchain pracuje na principu veřejného záznamu transakcí dostupného online. Z toho vyplývá, že uživatelé se při své činnosti neobejdou bez veřejné adresy složené z čísel a písmen, až poté jsou schopni přijímat platby. Tento způsob databáze má za následek možné odhalení identity. Zpravodajské agentury tak jsou schopny sledovat pohyb finančních prostředků na zvolené adresy, které mohou poskytovat kupříkladu hackeři, pomocí čehož potenciálního zločince identifikují, jakmile se snaží vyplatit prostřednictvím více

regulovaného subjektu (Kloučková, 2017, online; Vančura, 2018, online).

Za další výhodu monera lze označit nízké poplatky za každou transakci, které se snižují se stále se zvyšujícím počtem uživatelů. Jedná se o pravý opak bitcoinu, kde se zvyšují poplatky, čím více plateb je provedeno (Vančura, 2018, online).

6 Prodej drog na Dark Webu

Dream Market

Dream Market je jedním z nejstarších a nejdůvěryhodnějších trhů, na který lze na Dark Webu narazit. Trh funguje od roku 2013, kdy se ještě jednalo o nepatrné tržiště ve stínu gigantů, jako byl Silkroute, Hansamarket, Alhabay a další. Nyní jsou však všechna tři zmíněná tržiště zrušena donucovacími orgány, a Dream Market se stal oblíbeným prostorem pro prodej drog všeho druhu. Před samotným nákupem zboží je nutné podstoupit jednoduchý registrační proces, ve kterém není zapotřebí uvádět osobní údaje či email. K registraci si uživatel vystačí se smyšleným jménem a heslem, poté už může nakupovat dle libosti. Na trhu lze nalézt více než 124 400 produktů, přičemž z 50 % se jedná o drogy. Na Dream Marketu lze nalézt pouze čtyři kategorie, což je považováno za značnou výhodu, jelikož většina podobných trhů jich obsahuje mnohonásobně více, což klientelu dokáže zmást. Zmíněnými čtyřmi kategoriemi jsou drogy, digitální zboží, služby a ostatní. Drogy jsou rozděleny do několika kategorií, viz tabulka 1 (The Dark web links, 2018, online).

Tab. 1: Dream Market – kategorie drog

Barbituráty	Extáze	Recepty
Benzodiazepiny	Konopí	Psychedelika
Disociační drogy	Opioidy	Steroidy
Stimulanty	RCs	Prášky na hubnutí

V kategorii „digitální zboží“ lze nalézt nejrůznější elektronické knihy, pirátské softwary a hackované údaje o účtech pro Netflix. V neposlední řadě lze na trhu nalézt již zmiňovanou kategorii „vše ostatní“, která svým obsahem nespadá ani do jedné z výše uvedených kategorií. Tato kategorie mimo jiné skýtá nejrůznější padělky, šperky a laboratorní potřeby. V současné době lze na Dream Marketu platit pouze kryptoměnou bitcoin nebo monero (The Dark web links, 2018, online).

7 Sexuálně a násilně orientovaný obsah

Lolita City

Již samotný název této webové stránky predikuje její obsah orientující se na dětskou pornografii. Toto místo je elektronickým rájem pro všechny pedofily. V roce 2011 zde bylo nalezeno 100 GB pornografického materiálu. V nabídce webu lze nalézt pornografická videa, softcore i hardcore fotografie. Na tomto místě je nutno dodat, že věkové kategorie dětí se pohybují od novorozenců po 17leté dívky a chlapce. Přístup k tomuto webu je možný pouze přes síť TOR. Na webu lze nalézt i takzvané Lolita City's forums. Stejně jako na mnoha dalších pedofilních fórech, i zde jsou horlivé debaty ohledně utlačování pedofilů, kteří se považují za diskriminovanou menšinu (Eddy, 2011, online; O'Neill, 2013, online).

Childs Play

Jedná se o doposud nejrozsáhlejší webovou stránku s dětskou pornografií na Dark Webu. Toto tvrzení má původ v počtu registrovaných profilů. Stránka byla v provozu celkem jedenáct měsíců a jejím provozovatelem byla australská policejní jednotka Taskos Argos. Policie zveřejňovala fotografie, na nichž byly děti zneužívány, přičemž je doplňovala o komentáře navádějící k zneužívání a týrání dětí. Policie vytvořila program, který stahoval obsah hned z několika fór týkajících se zneužívání dětí. Cílem akce bylo zajistit uživatelská jména a data uživatelů navštěvující jimi vytvořenou stránku. Policie při zjišťování dat využívala takzvané tepelné mapy, pomocí nichž byla schopna určit, kdy přesně uživatel sleduje či zveřejňuje nelegální materiál. Dalším krokem byla lokalizace časového pásma a samotného uživatele. Akce byla úspěšná, ovšem popudila značné množství lidí. Ivar Stokkerei, právní poradce Dětského fondu OSN (UNICEF) v Norsku, konstatoval, že se jedná o „jasné porušení Úmluvy OSN o právech dítěte, i když záměrem policie je dlouhodobě zabránit novým trestným činům“ (VG, 2018, online). Policie byla osočena, že použila materiál s dětskou pornografií jako návnadu k chytání pedofilů. K celému případu se dá snad jen dodat, že účel světi prostředky (Times, 2019, online; VG, 2018, online).

Pink Meth

Jedná se o jednu z nejnavštěvovanějších webových stránek na Dark Webu. Obsahem webu jsou pornografická videa či fotografie nezletilých dívek, které byly na stránku vloženy bez jejich vědomí, obvykle po rozchodu s přítelem. Webová stránka byla vytvořena jedincem známým pod pseudonymem Oludah Equiano. Na Pink Meth se bylo možné dostat skrz prohlížeč TOR. V současnosti již není možnost stránku navštěvovat ani nalézt, jelikož byla zrušena

policií na základě obžaloby studentky, jejíž fotografie na tento web unikly (Gilbert, 2014, online).

Red Room

Red Room je webovou stránkou, kde lze nalézt skutečné zlo. Uživatelé se po zaplacení vstupního poplatku, mohou připojit k živému vysílání znásilnění, vraždy nebo interaktivního mučení. V interaktivním mučení má klient možnost si zvolit, po zaplacení určitého obnosu, jakými způsoby bude oběť trpět. Jedná se o zvrácenou verzi aukce, kde mučitel udělá vše, co požaduje zákazník, který je ochotný nabídnout vysoké množství peněz v podobě kryptoměny. Na Dark Webu lze nalézt nespočet stránek vydávajících se za Red Roomy, ovšem obvykle se jedná o podvodné stránky, jež se snaží z uživatelů vymámit bitcoiny. Na běžném indexovém webu lze nalézt internetová fóra vedoucí diskuze na téma, jak proniknout do Red Roomu. Existence těchto webů není možná na síti TOR, jelikož se jedná o velmi pomalou síť, na které nelze streamovat živé video (Harper, 2019, online).

8 Aktivita uživatelů Dark Webu

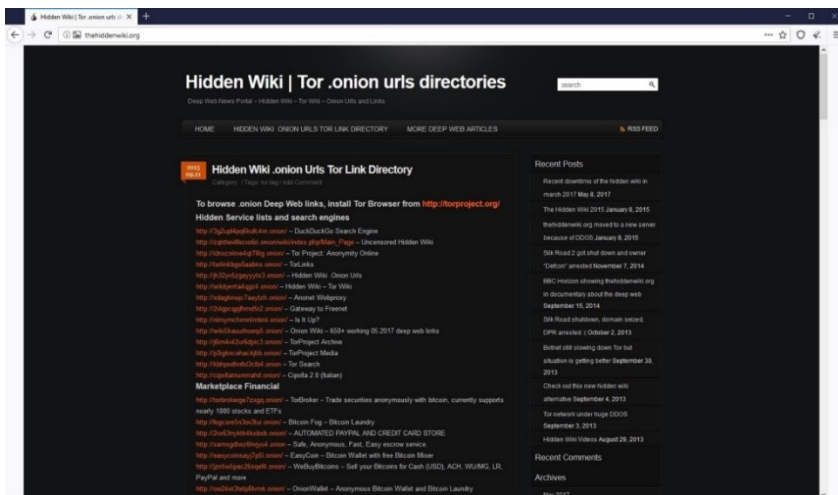
Praktická část se zabývá vyhodnocením kvantitativního dotazníku, který byl určen respondentům majícím zkušenost s Dark Webem. Jelikož se jedná o citlivé téma, byla jsem nucena zvolit jiný přístup v získávání informací, na základě zkušeností s prvním pokusem o dotazníkové šetření. Jelikož jsem při prvním pokusu o dotazníkové šetření zvolila otázky, které zasahovaly do hloubky problematiky, odezva byla velmi malá. V novém dotazníku se tedy zaměřuji na povrchovější zmapování aktivity

respondentů, abych získala co největší možné množství dat. Tuto část jsem se rozhodla obohatit také o svou osobní zkušenost s touto sítí.

8.1 Osobní zkušenost

I přes obavy z možných rizik, které k návštěvě Dark Webu neodmyslitelně patří, jsem se rozhodla o vlastní zmapování této sítě, abych si vytvořila vlastní názor na celou problematiku. Přestože se jednalo pouze o letmé nahlédnutí pod roušku této stinné stránky internetu, troufám si tvrdit, že jsem si o webu vytvořila obrázek. Jako první krok jsem učinila ochranná opatření, která jsou zcela nezbytná pro pohyb na této síti. Vyhledala jsem software, jenž slouží ke skrytí IP adresy, obecně známý jako VPN. Pro tuto příležitost jsem se rozhodla pro TunnelBear, který je velice bezpečný, ale není určený pro větší přenosy dat. Poté jsem si k přístupu na Dark Web musela stáhnout prohlížeč TOR, jehož instalace je velmi snadná. Je nutné mít na paměti, že první je potřeba spustit službu VPN, a až poté TOR. Dalším krokem bylo zadání „Hidden Wiki.org“, a to do vyhledávacího pole prohlížeče. Hidden Wiki, viz obrázek 2, bych přirovnala k metropoli Dark Webu. Lze zde nalézt odkazy na nejrůznější webové stránky v pseudodomeně onion. Lze konstatovat, že Hidden Wiki je jakýmsi internetovým katalogem. Dále bych ráda popsala obsah, na který jsem na Dark Webu narazila.

Obrázek 2: Rozcestník Hidden Wiki

Na výběr má uživatel z mnoha stránek nabízejících zfalšování dokladů. Jedním z nich je UK Passports, viz obrázek 3. Zde je možnost obstarat si falešný pas nebo bankovní účet společně s platební kartou. Falešné doklady působí velmi realisticky a dle prodejců je takřka nemožné rozeznat falzum od skutečného dokladu. Cena je poměrně vysoká, za pas zájemce zaplatí 1000 GBP (29 778 CZK) a cena bankovního účtu činí 700GBP (20 845 CZK).

Products Login Register FAQs

UK Passports

Your UK Passport - Name of your choice!

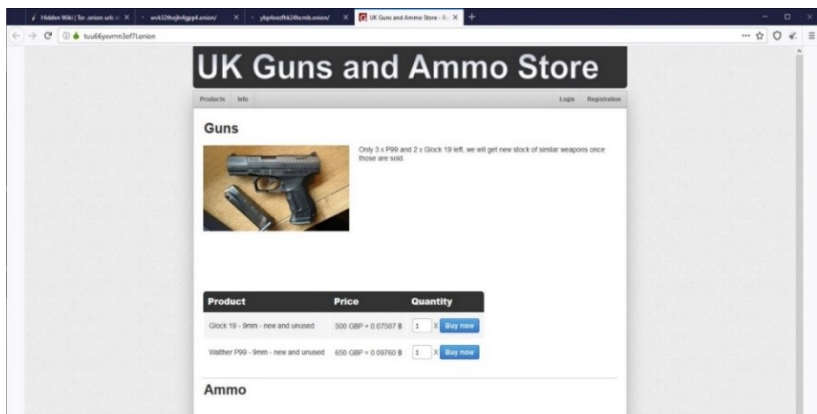
We are selling original UK Passports made with your info/picture. Your info will get entered into the official passport database. So it's possible to travel with our passports. How we do it? Trade secret! Information on how to send us your information and pictures will be given after purchase!

You can even enter the UK/EU with our passports, we will add a stamp for the country you are in before we send you your passport to any country! Ideal for people who want to work in the EU/UK.

Product	Price	Quantity
Your original UK passport with your info/pictures This is 50% of the final price, you pay the other 50% once we show you pictures of your new passport	1000 GBP = 0.15015 B	1 X Buy now
NEW: UK bank account with online banking and card. Great for cashing out bitcoin. Accounts are created in a secure way to make sure they don't get banned.	700 GBP = 0.10510 B	1 X Buy now

Obrázek 3: UK Passports

Při návštěvě Dark Webu jsem nemohla vynechat webovou stránku zaměřující se na prodej zbraní. Navštívila jsem proto UK Guns and Ammo Store, viz obrázek 4, kde si lze koupit pouze ruční zbraně, jako jsou Glock 19 za cenu 500 GBP (14 889 CZK) a Walter s ráží 9 mmB za 650 GBP (19 356 CZK). Ovšem narazila jsem i na webové stránky, kde nebyl problém obstarat si samopal, RPG či odstřelovací pušku. Vyjma prodeje zbraní má uživatel možnost vybírat z řady příslušenství, jako jsou tlumiče nebo nejrůznější puškohledy.

Obrázek 4: UK Guns and Ammo Store

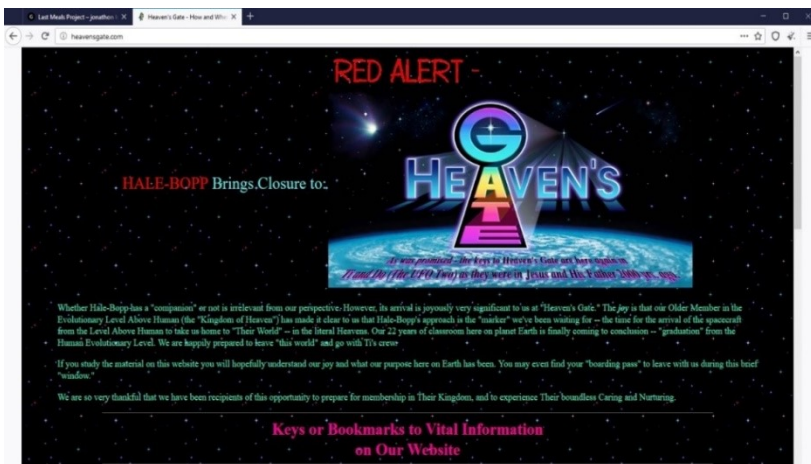
I přes značné obavy jsem se rozhodla navštívit webovou stránku s názvem Hitman Connect. Již podle názvu je zřejmé, co je náplní tohoto webu. Zájemce si může objednat vraždu zcela anonymně. Cena vraždy se pohybuje od 5000 GBP (148 890.000 CZK) až po 100 000 + GBP (2 977 800 + CZK). Jedná se o jednu z více liberálních stránek, kde si lze objednat vraždu. Ovšem mimo prezidentů a dětí.

Není žádným tajemstvím, že častým důvodem návštěvy Dark Webu je koupě drog. Je nutno dodat, že Dark Web nabízí pestrou škálu webů, kde lze nalézt snad každou drogu, na kterou zájemce pomyslí. Já osobně navštívila několik stránek s drogovým obsahem, ale nejvíce mě zaujal web s názvem Peoples Drug Store – The Darkweb's Best Online Drug Supplier! Tato stránka se od ostatních liší svou nabídkou, viz obrázek 5. Ke koupi je zde pouze heroin, který není nijak upraven, prodejci upřednostňují kvalitu, aby se zákazníci vraceli. Na výběr jsou dvě kvality heroinu. V první variantě se jedná o nejčistší formu heroinu, a to v podobě bílého prášku snadno rozpustného ve vodě. Druhá varianta je zbarvený heroin, často také nazývaný brown rock, a díky svému složení se hodí spíše do injekcí.

Product	Price	Quantity
Pack of 10x1cc BD Insulin Syringes	10 USD = 0.00115 ₺	<input type="text" value="1"/> X Buy now
HALF GRAM HEROIN#4 (0.50g)	60 USD = 0.00690 ₺	<input type="text" value="1"/> X Buy now
GRAND OPENING SPECIAL FULL WEIGHED GRAM HEROIN#4 (1.0g)	100 USD = 0.01150 ₺	<input type="text" value="1"/> X Buy now
SW ASIAN #4 HEROIN- 2x FULL WEIGHED GRAMS	180 USD = 0.02070 ₺	<input type="text" value="1"/> X Buy now
GRAND OPENING SPECIAL 5 FULL GRAMS HEROIN#4	390 USD = 0.04484 ₺	<input type="text" value="1"/> X Buy now

Obrázek 5: Nabídka produktů

Abych našla i jiné stránky, které se neorientují pouze na koupi drog či zbraní, musela jsem vyvinout značné úsilí. Po dlouhém pátrání jsem narazila na webovou stránku s názvem. Heaven's Gate, viz obrázek 6. Jedná se o webovou stránku sekty, která věří, že se pro ně vrátí jejich bůh a vezme je na jejich domovskou planetu, která je dle jejich přesvědčení doslova nebem. Píší o sobě, že na planetě Zemi fungují již 22 let a konečně se jejich pobyt chýlí ke konci. Všichni členové sekty jsou připraveni opustiti tento svět. Hned na začátku své stránky upozorňují, že pokud návštěvník bude studovat materiál na této stránce, porozumí jejich radosti a smyslu na Zemi. Možná dokonce nalezne svoji vstupenku k společnému odchodu.

Obrázek 6: Heaven's Gate

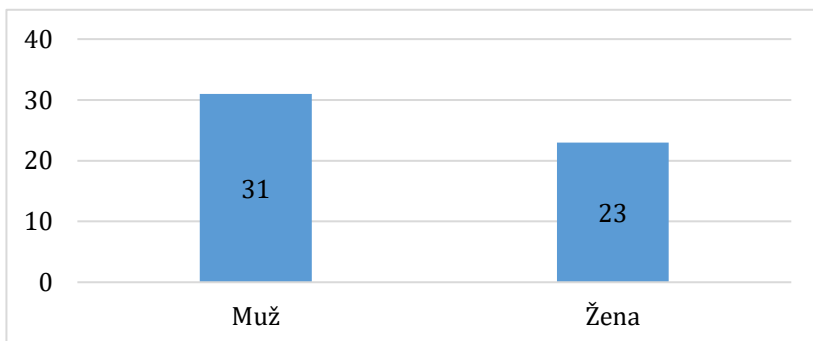
Dle mého názoru mají uživatelé Dark Webu velmi snadný přístup k lehkým i tvrdým drogám či zbraním. Ovšem pro čistě zvědavé návštěvníky může být zklamáním, že mnoho indexů Dark Webu, které se netýkají prodeje drog či zbraní, nefungují. Různá „creepy“ videa, utajené materiály nebo rekrutování do možných kultů zde naleznete jen zřídka. Většina webů obsahujících tato témata je složitě dohledatelná a vyžaduje různé způsoby prokázání, a to v těch lepších případech. V těch horších je pro přístup na web požadováno splnění nejrůznějších úkolů. Já osobně jsem narazila na webovou stránku, kde uživatel musel před vstupem nahrát video, na kterém trýzní zvíře.

8.2 Dotazník

1) Připojili jste se někdy k webu známému pod názvem Dark Web?

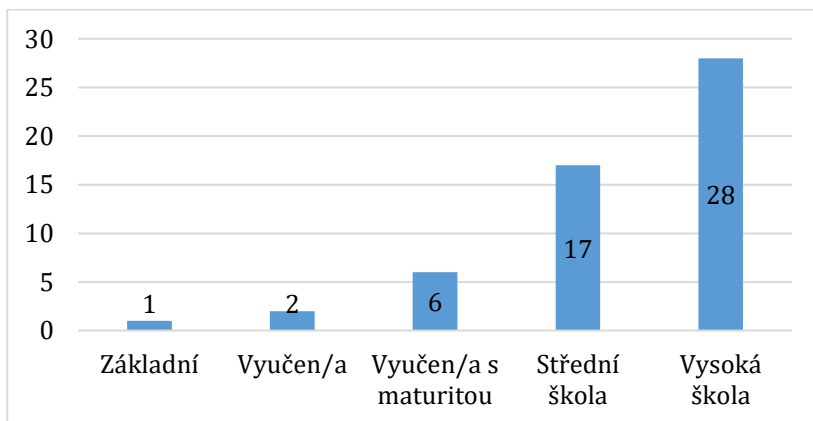
Dotazníkové šetření začíná otázkou, zda respondent někdy navštívil web zvaný „Dark Web“, pokud je odpověď negativní, tak pro něj dotazníkové šetření končí.

2) Pohlaví

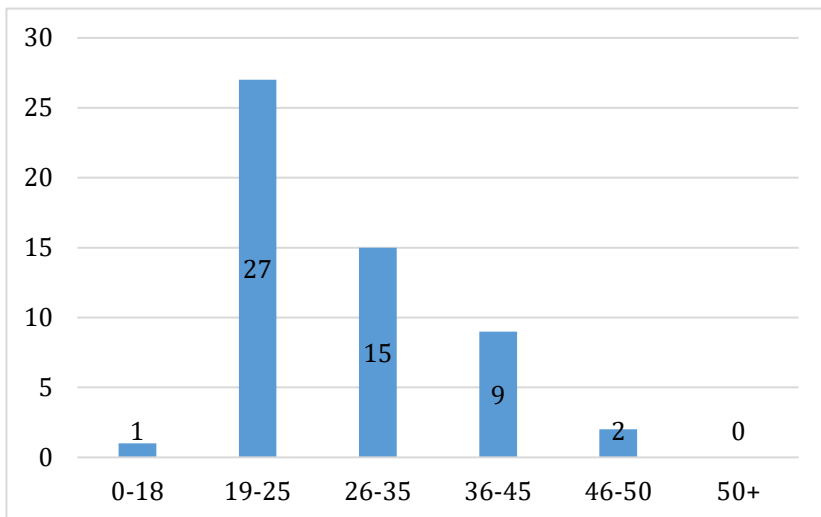
Graf 1: Pohlaví respondentů

3) Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

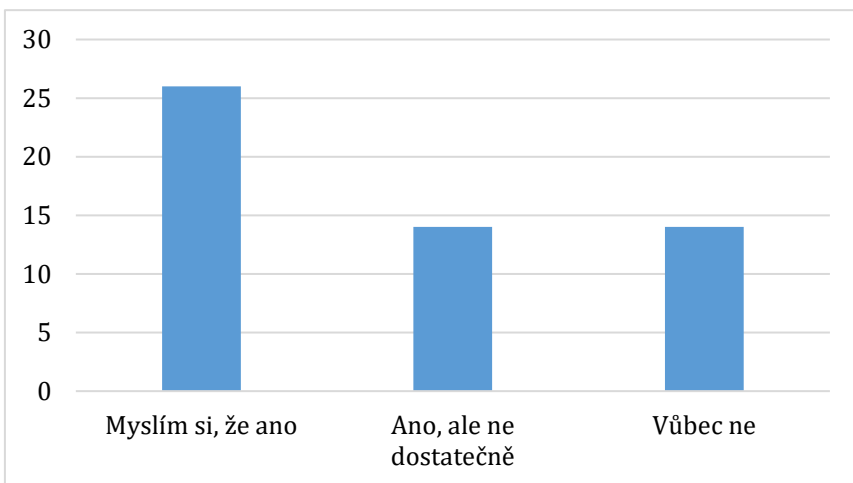
Graf 2: Vzdělání respondentů

4) Do jaké věkové kategorie byste se zařadili?

Graf 3: Věk respondentů

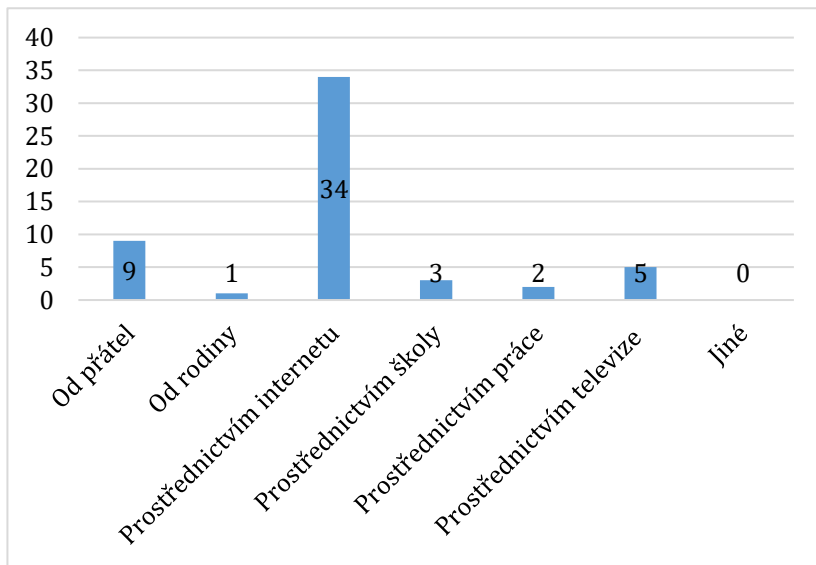
5) Seznámili jste se s možnými riziky před vstupem na tento web?

Graf 4: Seznámení se s riziky

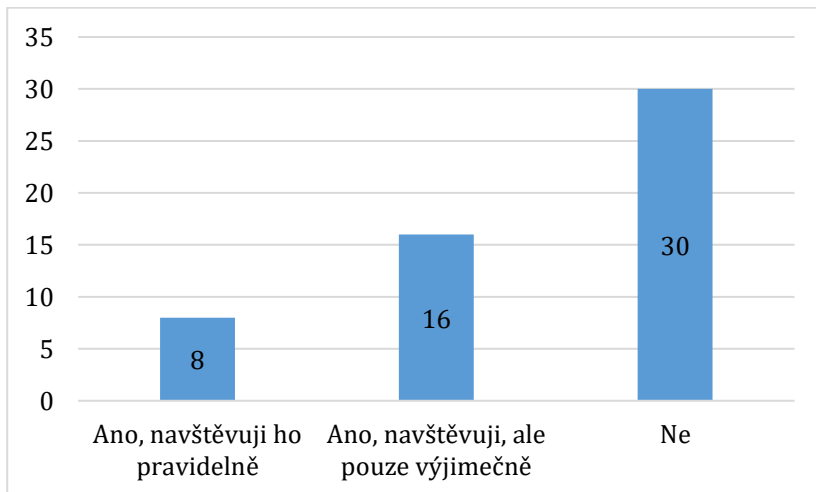

6) Jak jste se o existenci Dark Webu dozvěděli?

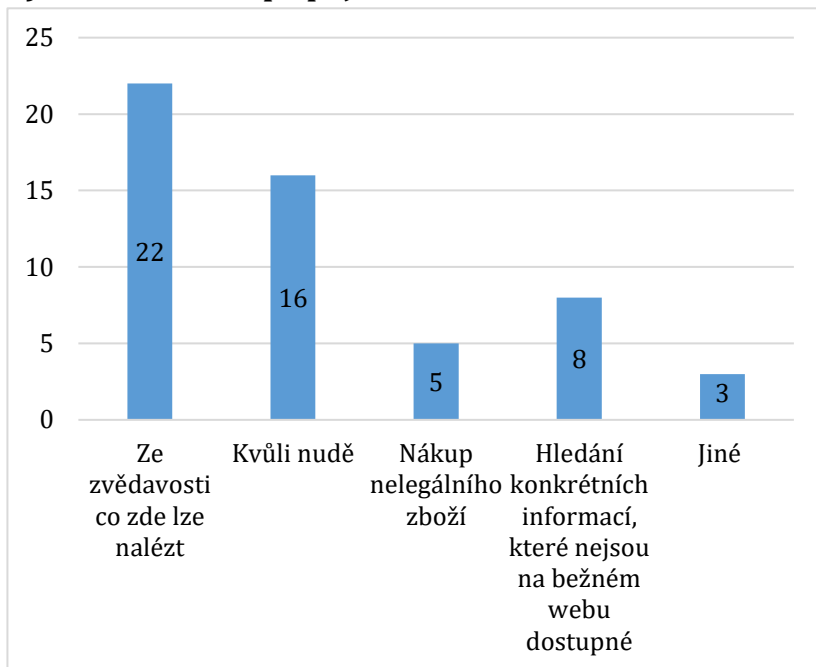
Graf 5: Prvotní zmínka o existenci Dark Webu

7) Zaujal Vás Dark Web a navštěvujete jej pravidelně?

Graf 6: Četnost návštěv

8) Co Vás vedlo k připojení se k tomuto webu?

Graf 7: Důvod k připojení

Jiné:

- a) „Jako zaplnění volného času v nemocnici po operaci.“
- b) „Kvůli kšeftům.“
- c) „Viděl jsem to v TV, a chtěla jsem najít konkrétní věc.“

9) Na jaký obsah jste na Dark Webu narazili?

Respondenti se na Dark Webu potýkali s podobným obsahem, jednalo se především o pornografický materiál (dětský, zvířecí, hardcore porno), prodej drog a zbraní. Ovšem jednalo se také o obsah s tematikou:

- a) vražda na zakázku;

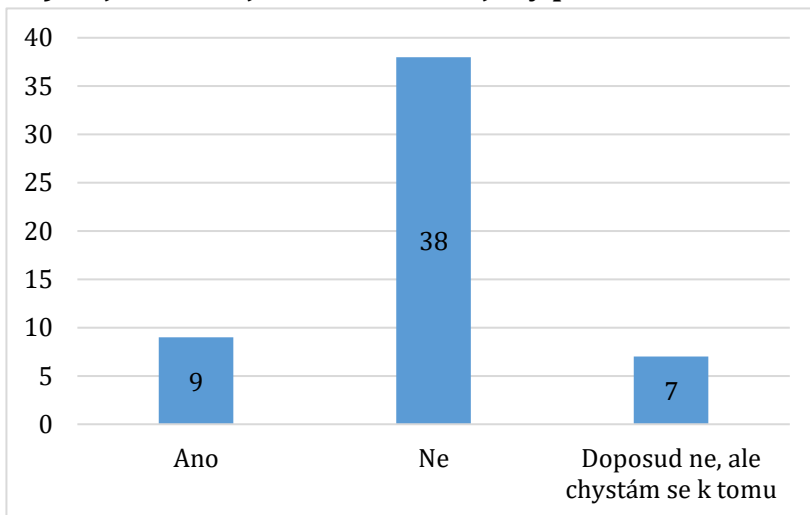
- b) konspirační webové stránky a politicky orientované stránky;
- c) fórum pro pedofily;
- d) obchod s bílým masem;
- e) praní špinavých peněz, celkově obchodování s bitcoiny a nelegálními komoditami;
- f) návody na výrobu bomby a drog;
- g) místnosti typu Red Room;
- h) videa se zvráceným obsahem (násilí, týrání, znásilnění).

10) Jaký obsah nejčastěji vyhledáváte?

Nejčastěji vyhledávaným obsahem jsou stránky zabývající se prodejem nelegálního zboží, jako jsou drogy, zbraně a falešné doklady. Ovšem několik respondentů odpovědělo zcela odlišně:

- a) „Věci týkající se vlády a politiky.“
- b) „Stránky s torrenty.“
- c) „Zajímalo mě, jestli tady najdu informace o sobě a našla.“
- d) „Vyhledávala jsem prášky na hubnutí, které nejsou k prodeji v obchodech.“
- e) „Od všeho kousek, zajímalo mě, kolik stojí objednání vraždy a jak si ji mohu objednat.“
- f) „Navštěvuji darkweb Facebook.“
- g) „Obvykle se snažím najít obsah, který je něčím zvláštní (paranormální).“
- h) „Cheaty na Fifu.“
- i) „Hledal jsem informace o hackování Facebooku účtu.“
- j) „Nepoužívám ho pro vyhledávání něčeho konkrétního, spíše pro bezpečné sdílení souborů.“
- k) „Nejčastěji bych to nenazvala, ale hledala jsem třeba informace o padělání dokladů a zajímalo mě, jestli si tady můžu koupit dítě, protože jsem o tom slyšela.“

11) Objednávali jste si z webu nějaký produkt či službu?

Graf 8: Objednání produktu či služby

12) Co jste si na Dark Webu objednali?

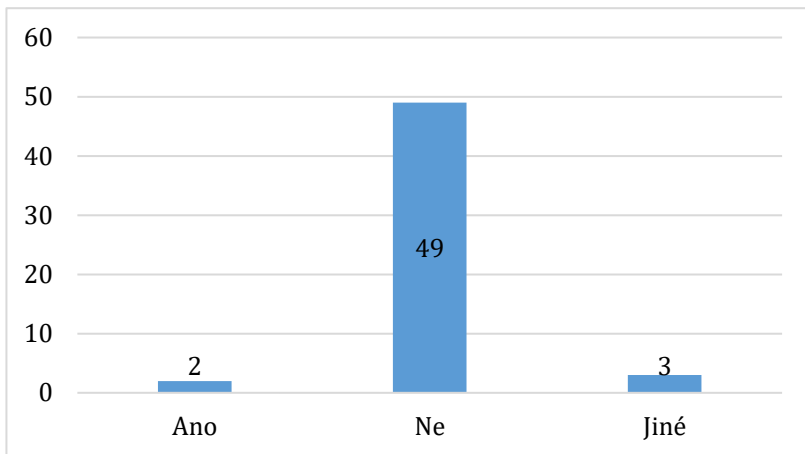
Na tuto otázku odpovědělo kladně devět respondentů.

- a) „Amfetamínovou pastu, mdma, ket (isomer S).“
- b) „Prášky podporující hubnutí.“
- c) „Darknet box.“
- d) „Pravý tabák z Kolumbie.“
- e) „2x Pornografický materiál.“
- f) „Byliny.“
- g) „Drogy.“
- h) „Koks.“

13) Dorazila Vám objednávka či byla služba vykonána?

Sedm respondentů produkt skutečně obdrželo.

14) Nabízeli jste někdy své služby či produkty na Dark Webu?

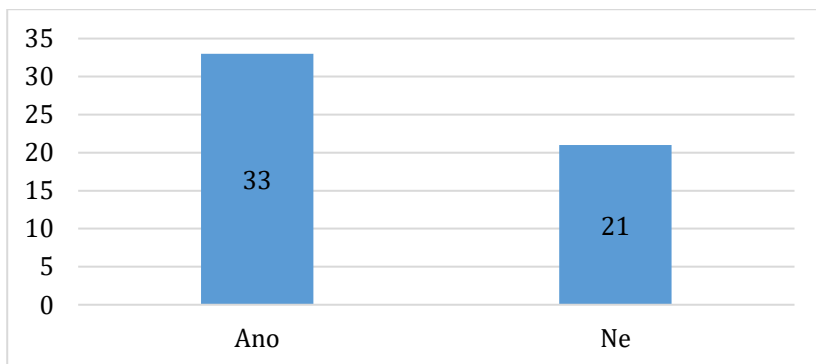

Graf 9: Osobní angažování respondentů

Jiné:

- a) „Nevím jak.“
- b) „Sdílel soubory.“
- c) „Jak mohu nabízet?“

15) Máte obavy, že při návštěvě Dark Webu někdo odhalil Vaši identitu?

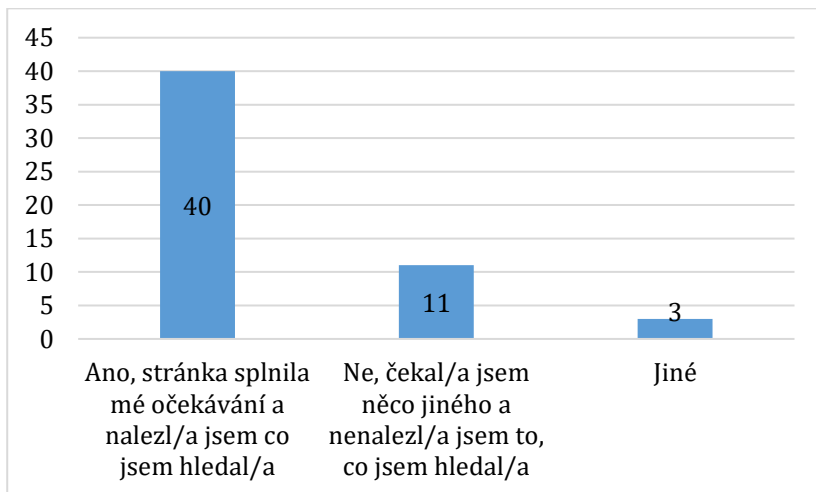

Graf 10: Obava z odhalení identity

16) Vyhrožoval Vám někdo po návštěvě Dark Webu?

Všichni respondenti (54) odpověděli na tuto otázku záporně.

17) Splnila návštěva tohoto webu Vaše očekávání?

Graf 11: Očekávání respondentů

Jiné:

- „Návštěva byla ze zvědavosti. Už bych ho nikdy nenavštívila, nedá se ani říct, že něco splnilo mé očekávání.“
- „Tak 50 na 50.“
- „Nic jsem neočekávala.“

Závěr

Existence Dark Webu je pro mnohé stále velkou neznámou. Nejedyn uživatel běžného internetu nemá ani zdání, že právě vstoupil do prostoru, který je pouhým

ostrůvkem v oceánu kybernetického prostoru. Dark Web a internet koexistují v jednom společném prostoru, avšak jsou odděleny pomyslnou barierou, kterou lze znepokojivě snadno překonat. Uživatelé této sítě si mnohdy neuvědomují rizika, která návštěva tohoto webu obnáší. A řídit se pravidlem, co se stane na Dark Webu, zůstane na Dark webu, je pošetilostí, které může později uživatel hořce litovat. Přestože se jedná o anonymní prostor, lze se bez patřičné ochrany a vyhýbání se určitým typům webových stránek dostat do nemalých problémů. Pokud jde o bezpečnost v reálném světě, jsme mnohdy přehnaně paranoidní a své soukromí si střežíme za vysokými ploty. Ovšem pokud se ocitáme ve virtuálním světě, nezdráháme se o sobě a svých blízkých zveřejňovat citlivé informace, ba dokonce i polohu, kde se právě nacházíme nebo kam se chystáme.

V teoretické části jsem se zabývala informacemi o Dark Webu a převedla je do celistvé formy. Teoretická část nahlíží na Dark Web z hlediska historického, obsahového, ale také bezpečnostního. Dark Web nabízí široké spektrum webových stránek, které má uživatel možnost navštívit. Jelikož mi rozsah práce neumožnil obsah sítě rozebrat dopodrobna, což by si jistě zasloužil, rozhodla jsem se proto zaměřit pouze okrajově na sexuálně a drogově orientovaný obsah. Cíl v teoretické části, tedy vytvořit účinný nástroj pro základní orientaci v této problematice, jsem dle mého názoru splnila.

Cílem v praktické části práce bylo zmapovat aktivity uživatelů Dark Webu. Mým prvotním záměrem bylo porovnat aktivity zahraničních a českých uživatelů, ovšem realizace nebyla možná. Dotazníky určené pro zahraniční respondenty jsem vkládala na webové stránky a fóra s tematikou Dark Web. Ze zahraničních uživatelů vyplnil dotazník pouze jediný respondent. Pokud jsem se dočkala

nějaké odezvy od zahraničních respondentů, jednalo se téměř vždy o podezření, že jsem příslušník policie. Dotazník určený pro české respondenty jsem taktéž vkládala na webové stránky a fóra s tematikou Dark Webu, ale i na studentské skupiny. Sběr dat zaměřený na české uživatele byl dle mého názoru úspěšný, jelikož mi odpovědělo 54 respondentů. Toto číslo považuji za vysoké, přihlédneme-li ke skutečnosti, že dotazníkové šetření bylo určeno pouze pro jedince mající zkušenost s Dark Webem. Cíl v praktické části jsem dle mého názoru částečně splnila, jelikož se mi podařilo získat informace o aktivitě na Dark Webu pouze od českých uživatelů. Má domněnka týkající se vyhledávaného obsahu se potvrdila. Uživatelé skutečně nejčastěji vyhledávají webové stránky zaměřené na prodej drog a zbraní. Má druhá domněnka byla taktéž potvrzena. Předpokládala jsem, že pro více než polovinu respondentů bude návštěva jednorázovou aktivitou. Po dotazníkovém šetření vyšlo najevo, že 30 uživatelů už nehodlá návštěvu znovu zopakovat a 24 respondentů využívá síť i nadále.

Seznam použitých zdrojů

AIRA GROUP. Co je ARPANET. *Sprava-site.eu* [online]. ©2016 [cit. 2019-11-09]. Dostupné z: <https://www.sprava-site.eu/arpanet/>.

BREEDING, Jordan. The Origin And History Of The Dark Web. *Ranker.com* [online]. 24 June 2016 [cit. 2019-11-09]. Available from: <https://www.ranker.com/list/history-of-the-dark-web/jordan-breeding>.

BUTLER, Sydney. Dark Web History: Where Did It Come From? *TechNadu.com* [online]. 23 December 2018 [cit. 2019-11-09]. Available from: <https://www.technadu.com/dark-web-history/52017/>.

CIHODARIU, Miriam. Deep Web vs. Dark Web: What is Each and How Do They Work. *Heimdalsecurity.com* [online]. 19 April 2019 [cit. 2019-11-02]. Available from: <https://heimdalsecurity.com/blog/deep-web-vs-dark-web-what-is-each/>.

Deepnet: is the “dark web” good or evil? *Projects21.org* [online]. 1 April 2015 [cit. 2019-11-05]. Available from: <https://projects21.org/2015/04/01/deepnet-is-the-dark-web-good-or-evil/>.

Dream Market Review – Best Darknet Marketplace. *Thedarkweblinks.com* [online]. 12 October 2018 [cit. 2019-12-30]. Available from: <https://www.thedarkweblinks.com/dream-market/>.

EDDY, Max. Anonymous Takes Down Massive Child Pornography Server, Leaks Usernames. *Themarysue.com* [online]. 23 October 2011 [cit. 2020-01-23]. Available from: <https://www.themarysue.com/anonymous-child-porn-takedown/>.

GILBERT, David. Pink Meth Revenge Porn Darknet Website Shut Down by FBI in Operation Onymous. *Ibtimes.co.uk* [online]. 10 November 2014 [cit. 2019-12-30]. Available from: <https://www.ibtimes.co.uk/pink-meth-revenge-porn-darknet-website-shut-down-by-fbi-operation-onymous-1474013>.

GUCCIONE, Darren. What is the dark web? How to access it and what you'll find. *Csoonline.com* [online]. 4 July 2019 [cit. 2019-11-05]. Available from: <https://www.csoonline.com/article/3249765/what-is-the-dark-web-how-to-access-it-and-what-youll-find.html>.

HARPER, Ivy. Dark Web Red Rooms: Urban Legend or Worst Content on the Deep Web? *Darkwebjournal.com*

[online]. 24 October 2019 [cit. 2020-01-24]. Available from: <https://darkwebjournal.com/dark-web-red-rooms/>.

Childs Play (website). *Wikipedia.com* [online]. 24 November 2019 [cit. 2019-12-30]. Available from: [https://en.wikipedia.org/wiki/Childs_Play_\(website\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Childs_Play_(website)).

KLOUČKOVÁ, Lucie. Dark web, bitcoin a přesun jinam. *Roklen24.cz* [online]. 2. září 2017 [cit. 2019-12-29]. Dostupné z: <https://roklen24.cz/a/iLE2M/dark-web-bitcoin-a-presun-jinam>.

LANGER, Jan. KRYPTOMĚNY – využití, budoucnost, investiční virtuální měny, diskuze. *Investplus.cz* [online]. [cit. 2019-12-29]. Dostupné z: <https://investplus.cz/investice/kryptomeny/>.

MAZYAR, Hilah. VPN 101 – VPN příručka pro nováčky od vpnMentor. *Vpnmentor.com* [online]. 31. říjen 2019 [cit. 2019-12-29]. Dostupné z: <https://cs.vpnmentor.com/blog/vpn-101-vpn-prirucka-pro-novacky-od-vpnmentor/>.

O'NEILL, Patrick. Back in booming Lolita City: the online child pornography community is thriving. *Web.archive.org* [online]. 6 June 2013 [cit. 2020-01-23]. Available from: <https://web.archive.org/web/20130610072640/http://weirderweb.com/2013/06/06/back-in-booming-lolita-city-the-online-child-pornography-community-is-thriving>.

PORUP, J. M. What is the Tor Browser? How it works and how it can help you protect your identity online. *Csoonline.com* [online]. 15 October 2019 [cit. 2019-12-29]. Available from: <https://www.csoonline.com/article/3287653/what-is-the-tor-browser-how-it-works-and-how-it-can-help-you-protect-your-identity-online.html>.

SABARINATH. Darknet Vs Dark Web Vs Deep Web Vs Surface Web: Different Parts Of The World Wide

Web. *TechLog360.com* [online]. 10 June 2019 [cit. 2019-11-02]. Available from: <https://techlog360.com/darknet-vs-dark-web-vs-deep-web-vs-surface-web/>.

SALÁT, Michal. Pohled do hlubin darknetu. *Blog.avast.com* [online]. 12. květen 2017 [cit. 2019-11-05]. Dostupné z: <https://blog.avast.com/cs/pohled-do-hlubin-darknetu>.

SHIM, Timothy. Jak získat přístup k tmavému webu: Prohlížení webů Dark Web, TOR Browser a Onion. *Webhostingsecretrevealed.net* [online]. 5 December 2019 [cit. 2019-12-29]. Dostupné z: <https://www.webhostingsecretrevealed.net/cs/blog/web-tools/tourist-guide-to-dark-web-accessing-the-dark-web-tor-browser-and-onion-websites/>.

SOUKUP, Tomáš. Kryptoměny – Jak fungují a jak na nich vydělat? Seznam a kurzy kryptoměn. *Finex.cz* [online]. ©2014-2019 [cit. 2019-12-29]. Dostupné z: <https://finex.cz/rubrika/kryptomeny/>.

SUSSMAN, Bruce. Dark Web vs. Deep Web: What Is the Difference? *Secureworldexpo.com* [online]. 28 August 2018 [cit. 2019-11-02]. Available from: <https://www.secureworldexpo.com/industry-news/dark-web-vs-deep-web>.

SYMANOVICH, Steve. How to safely access the deep and dark webs. *Norton.com* [online]. 16 April 2018 [cit. 2019-11-13]. Available from: <https://us.norton.com/internetsecurity-how-to-how-can-i-access-the-deep-web.html>.

TIMES, Vision. When Police Run Child Porn Websites. *Visiontimes.com* [online]. 18 October 2018 [cit. 2019-12-30]. Available from: <http://www.visiontimes.com/2018/10/18/when-police-run-child-porn-websites.html>.

TOR a TOR Browser: Pro anonymní brouzdání po internetu. *Anonymniinternet.cz* [online]. 18. červenec 2017 [cit. 2019-12-30]. Dostupné z: <http://anonymniinternet.cz/tag/tor-browser/#>.

VANČURA, Tadeáš. Monero (XMR) vysvětlení – jak a kde koupit. *Trade Arena.cz* [online]. 15. leden 2018 [cit. 2019-12-29]. Dostupné z: https://www.tradearena.cz/rubriky/kryptomeny/monero-xmr-vysvetleni-jak-a-kde-koupit_387.html.

VARMA, Chandra. CISO Guide: Surface Web, Deep Web and Dark Web – Are they different? *Cisoplatform.com* [online]. 19 April 2018 [cit. 2019-11-02]. Available from: <https://www.cisoplatform.com/profiles/blogs/surface-web-deep-web-and-dark-web-are-they-different>.

VG. Breaking the darknet: Why the police share abuse pics to save children. *Nodanase.net* [online]. 15 January 2018 [cit. 2019-12-30]. Available from: <http://nodabase.net/cases/breaking-the-darknet-why-the-police-share-abuse-pics-to-save-children/>.

ZAMBUTO, Chris. Is Your Information Safe From The Dark Web? *Cmitsolutions.com* [online]. 17 March 2018 [cit. 2019-11-02]. Available from: <https://cmitsolutions.com/boston-cambridge/is-your-info-safe-from-the-dark-web/>.

Informovanost společnosti o stalkingu

Martin Kastner, Austin Backo

Úvod

Tématem práce je stalking neboli nebezpečné pronásledování. Jedná se o patologický jev spadající do vztahového násilí. Jde o poměrně nový jev, který je součástí našeho trestního zákoníku s účinností od 1. 1. 2010. Stalking stále patří k trestným činům vykazujícím se poměrně velkou latencí, proto je dle našeho názoru důležité se tomuto problému věnovat. V teoretické části se věnujeme vymezení tohoto pojmu, představíme jednotlivé druhy stalkingu, typické chování stalkera, právní ukotvení. Uvedeme typologii stalkera a v další kapitole se budeme věnovat oběti nebezpečného pronásledování. Také představíme některé výzkumy, které byly na toto téma zpracovány. Uvedeme i data z policejních statistik, která se týkají stalkingu.

V empirické části je naším cílem provést šetření, kterým chceme zjistit informovanost o fenoménu stalkingu ve společnosti. Bude se jednat o kvantitativní výzkum za využití dotazníkové metody.

1 Vymezení pojmu stalking

Pojem „stalking“ nelze jednoznačně vymežit. Například Čírtková uvádí, že z pohledu forenzní psychologie je „*stalking obecně považován za specifickou variantu násilí. Jejím hlavním znakem je obsesivní upnutí se známého nebo neznámého pachatele na určitou osobu, kterou pak obtěžuje systematicky a úporně projevy nevyžádané a nechtěné pozornosti*“ (Čírtková, 2008, s. 53). Trochu jinou definici

stalkingu uvádějí Buskotte a Vaníčková Horníková: „*Stalking je obecně velmi nebezpečným fenoménem, jedná se o úmyslné zlovolné pronásledování a obtěžování jiné osoby, které snižuje kvalitu jejího života a ohrožuje její bezpečnost*“ (Buskotte, Vaníčková Horníková, 2008, s. 48). V manuálu vydaném pro interní potřeby Bílého kruhu bezpečí je pojem „stalking“ vymezen jako úmyslné systematické porušování osobní svobody s cílem navázání kontaktu s pronásledovanou osobou i přes její nesouhlas (Bílý kruh bezpečí, 2009, online).

1.1 Falešné mýty spojované se stalkingem

I přesto, že stalkingu je věnována pozornost v médiích, stále se jedná o nedostatečně probádaný jev, o kterém ve společnosti stále přetrvávají mýty. Situace se určitě postupem času lepší. Jsou prováděny výzkumy na toto téma, které jsou následně publikovány. Stále však ve společnosti přetrvávají k tomuto tématu jisté předsudky. To může vést k tomu, že oběť nebo i její okolí špatně vyhodnotí situaci a nevyužije možnosti včasné pomoci ze strany represivních orgánů nebo jiných institucí, které se zabývají intervencí. Důležité je také, aby policie a justice nenahlížely na stalking perspektivou těchto mýtů, které si představíme v následujícím přehledu:

- **Pronásledování je nemoc.**

Lidé si často myslí, že osoba, která pronásleduje svou oběť, je psychicky nemocná a nedokáže vést normální život. Stalker podle tohoto přesvědčení je svému okolí nápadný svým chování a vybočuje ze společenských norem. Tato představa je mylná a nebezpečná, protože vůbec nepočítá, že by stalkerem mohla být inteligentní, korektní, přátelská nebo nenápadná osoba. To může zapříčinit, že oběti nikdo nevěří.

- **Pronásledování je motivováno erotickou touhou.**

Tento falešný mýtus je spojován s motivem pachatele, podle kterého je poháněn touhou, láskou, popřípadě erotickou posedlostí vůči druhé osobě. Mezi tyto osoby spadají například odmítnutí partneři. Nebezpečnost spočívá v možném podcenění a bagatelizaci situace s tím, že se jedná pouze o nevhodné chování. Poškození byli proto často posíláni na psychiatrii nebo k soudu. Tento mýtus byl vyvrácen výzkumy, které ukázaly, že motivem pronásledování není pouze náklonnost nebo láska k druhé osobě, ale často zášť, pomstychtivost, závist nebo nenávisť.

- **Pachatelem stalkingu je pouze neznámá osoba.**

Mezi veřejností panuje názor, že pachatel a oběť se neznají. Případy, kde dochází k pronásledování mezi osobami, které se znají, bývají veřejností, ale někdy i profesionály podceňovány a bagatelizovány, přitom pronásledování bývalým přítelem je velice časté a je pro oběť nebezpečné, protože se často překlápí k fyzickému napadení.

- **Konfrontace pachatele a oběti je dobré řešení.**

Současným trendem v trestněprávní politice je uplatňování restorativního principu, což znamená v daných trestních věcech, které splňují určité podmínky, upřednostňovat tzv. narovnání věci, kdy mezi aktéry vstupuje mediátor, který se na jednotlivých společných schůzkách snaží s pachatelem a obětí domluvit podmínky narovnání narušeného vztahu. Ukázalo se, že uvedené řešení není správné, protože pachateli umožňovalo styk s jeho obětí, o který mu vlastně ve skutečnosti jde především.

- **Mýtus, že zákazy přiblížit se a vyhledávat kontakt s obětí jsou vždy účinné.**

Jsou přijímána různá ochranná opatření. Jejich hlavním cílem je zabránit pachateli svou oběť kontaktovat nebo

se k ní přiblížit. Mají chránit soukromí oběti. Je potřeba mít na zřeteli, že i přes to, že jsou tato opatření důležitá, nelze se na ně ve všech případech spolehnout. Pro některý typ pachatele může být takový zákaz spouštěčem agrese. Oběť by měla být o takovém opatření vyrozuměna a zároveň by měla být poučena o možných rizicích (Čírtková, 2008, s. 57-59).

1.2 Projevy stalkingu

Stalking se projevuje mnoha způsoby. Pachatel svoji oběť zahrnuje dopisy, bombarduje ji SMS zprávami, ve kterých vyjadřuje svou lásku k oběti, ale také mohou být jejich obsahem výhrůžky nebi nadávky. Stalker svou oběť sleduje. Čeká na ni před jejím domem, místem zaměstnání. Někteří svou oběť zahrnují dárky, květinami, které nechávají před dveřmi do obydlí. V některých případech se stalker uchýlí k poškozování majetku oběti. Příkladem mohou být propíchané pneumatiky u vozidla, posprejovaná fasáda domu. Pachatel také často do svého zvráceného jednání zatahuje další osoby, které jsou s obětí v nějakém vztahu. Může se jednat o rodinu, spolupracovníky, kamarády. Různými pomluvami, nepravdami a fámami se snaží oběť u těchto lidí poškodit a pošpinit (Buskotte, Vaníčková Horníková, 2008, s. 47).

Různými projevy pronásledování se zabývala v roce 2019 Roubalová a kol. Výzkum byl zpracován pro Institut pro kriminologii a sociální prevenci (IKSP). Sběr dat byl proveden za využití dotazníku, jehož položky byly vyplňovány na základě rozhoru s respondenty. Jednotlivé formy chování jsou uvedeny v tabulce č. 1. Cílová skupina čítala 89 dotazovaných, kteří se s pronásledováním setkali. V odpovědích mohli uvést více možností forem pronásledování.

Tab. 1: Formy pronásledování

Forma pronásledování	%
Obtěžování, e-maily, SMS, vzkazy na sociálních sítích	57
Obtěžující telefonáty	45
Vyhrožování	10
Fyzické sledování na veřejných místech	9
Fyzické sledování v místě bydliště, v zaměstnání	10
Posílání nechtěných dárku, např. květin apod.	3
Ničení věcí	3
Neví, neodpověděl/a	8
Jiné	2

Zdroj: Roubalová a kol., 2019, s. 88-89.

2 Stalker

Stále ještě ve společnosti přetrvává názor, že stalker musí být psychicky nemocný. Dalším mýtem je, že stalking probíhá mezi pachatelem a obětí, kteří se neznají. Provedené výzkumy přitom ukazují, že většinu případů stalkingu páchá osoba, kterou oběť znala, se kterou byla v nějakém vztahu. Většinou se jedná o bývalé partnery. Výzkum provedený Diblíkovou a kol. uvádí, že v 60 % případů stalkingu oběť svého pachatele znala. Ve 37 % případů byl stalkerem bývalý partner/ka (Roubalová a kol., 2019, s. 89).

Obecně však lze říci, že pachatelem stalkingu může být kdokoliv. Psychologové se snaží zkoumáním pachatelů skutečných případů vytvořit typologii stalkerů. Popsat jejich charakteristiky a možný vývoj v jejich chování ve vztahu k oběti, tak aby mohla být včas provedena preventivní

opatření. Možné typy stalkerů tak, jak je uvádí Buskotte a Vaníčková Horníková:

- **Odmítnutý stalker** – pronásleduje svou oběť, se kterou měl krátký povrchní stav. Jeho snahou je dostat svou oběť nazpět. U některých je motivem pomsta za odmítnutí.
- **Rozhněvaný stalker** – jeho motivem je touha po pomstě z důvodu, protože má pocit, že mu bylo obětí ukřivděno. Většinou užívá verbálních nadávek, urážek a výhrůžek.
- **Intimní neboli vztah hledající stalker** – jedná se o stalkery, kteří jsou do oběti nešťastně zamilovaní a věří, že jejich milovaná je také do něho zamilovaná. Všechna odmítnutí stalker ignoruje, naopak je interpretuje jako tajné náznaky zájmu oběti.
- **Nekompetentní ctitel** – své oběti se agresivně vnucuje. Pokud jsou mu v jeho jednání kladeny překážky (rozhodnutí soudu) okamžitě se stáhne. Následně si hledá novou oběť.
- **Kořistnický stalker** – tento typ stalkera chce vykonávat násilnou činnost. O oběti si opatřuje podrobné informace, a pak na ni zaútočí. Na rozdíl od předchozích typů pachatelů se kořistnický stalker snaží jednat diskrétně, nechce, aby ho jeho oběť vyzpozovala (Buskotte, Vaníčková Horníková, 2008, s. 51-52).

3 Důsledky stalkingu na oběť

Obětí stalkingu se může stát každý. Nezáleží přitom na věku, pohlaví, sociálním statusu ani na sexuální orientaci. Z viktimologického pohledu je stalking speciálním činem. Jedná se o řetězec jednotlivých projevů pronásledování, které je však důležité posuzovat jako celek. Oběť je zmítána mezi obdobími, kdy ataky a projevy stalkingu ze strany

pronásledovatele střídá období napětí a stresu, kdy je oběť traumatizována myšlenkami na to, co přijde.

Odborníci zabývající se stalkingem mimo jiné zkoumali, jestli jsou mezi oběťmi osoby, které jsou oproti jiným náchylnějšími stát se obětí pronásledování. Vyšší viktimizace je určitě u osob veřejně známých tzv. prominentů. Ale i mezi osobami, které můžeme nazvat jako „obyčejní lidé“, je skupina osob, které jsou snadněji viktimizovány pronásledováním. Jason, který se zabýval stalkingem, prováděl výzkum u žen, které byly pronásledovány bývalými partnery. Z jeho zjištění vyplynulo, že ženy takto postižené byly často dobrosrdečné, přátelské. Měly také problémy vyjádřit negativní stanovisko a vyjádřit jasné odmítnutí (Jason, 1984; In Čírtková, 2014, s. 55-56).

Projevy stalkingu jako obtěžující telefonáty, SMS zprávy, sledování, čekání na oběť před domem, pomluvy, výhrůžky, ale i násilné chování, působí zejména na zdraví a na psychiku oběti, která se postupně dostává pod psychický tlak plynoucí z představy, co pronásledovatel udělá příště, jestli ji náhodou nepozoruje. Při zazvonění telefonu její první myšlenky jsou směřovány na to, jestli jí zase nevolá pronásledovatel. To vše pak může vést k psychosomatickým potížím jako je nespavost, nechutenství, ale i deprese.

Nezanedbatelné jsou i sociální důsledky. Oběť musí v některých případech změnit svůj obvyklý způsob života. Určitě mezi nejzávažnější změny patří změna bydliště nebo zaměstnání. Ale i změna telefonního čísla, účtů na sociálních sítích je pro oběť komplikací. Projevy pronásledování mají někdy také podobu ničení majetku oběti. Může se jednat o poškozování vozidla, fasády domu apod. S tím jsou pak spojeny ekonomické dopady na odstraňování škod. Muže také dojít ke změně životního stylu. Oběť se nemůže věnovat svým zálibám nebo se nemůže scházet s přáteli na veřejných

místech. Pokud i na těchto místech, kde oběť ráda tráví svůj volný čas, dochází k nevyžádaným kontaktům, může to ve svém důsledku vést k tomu, že oběť, aby se vyhnula takové situaci, radši zůstane doma, a tím vlastně dochází k její izolaci. Závažné důsledky pro oběť jsou spojeny s fyzickým napadením. Konkrétně hovoříme o bití, kopání a škracení nebo o sexuálním násilí. V nejzávažnějších případech může dojít i k vraždě. Známý je případ Michaely Maličkové, která byla v roce 2007 surovým způsobem zavražděna před svým bydlištěm kolegou Hanušem. Této vraždě předcházelo dlouhodobé pronásledování, kdy poškozená se obracela o pomoc na policii i media (Česká tisková kancelář, 2008, online). Tento případ vzbudil ve veřejnosti i u zákonodárců velký zájem, který také vedl k zavedení stalkingu do trestního zákona.

4 Řešení stalkingu

Aby se oběť stalkingu mohla vůči pronásledování účinně bránit, je důležité, aby nebezpečnost tohoto jednání dokázala rozpoznat. Takové varovné signály, kdy už dochází k přerůstání obtěžování v projevy závažnějšího stalkingu Buskotte a Vaníčková Horníková vidí v jednání:

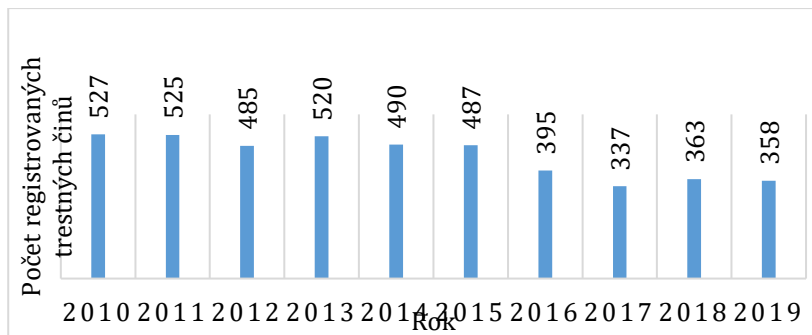
- stalker omezuje osobní svobodu oběti – číhá před domem, pronásleduje ji na ulici apod.;
- pronásledovatel nenechá oběť na pokoji i přes její výslovné odmítnutí, obtěžování se stupňuje;
- aktivity pachatele trvají delší období;
- jednání stalkera v oběti vyvolává stres, strach a starosti (Buskotte, Vaníčková Horníková, 2008, s. 51-52).

V této chvíli by již měla přijít intervence. Čírtková dělí možnosti intervence na výčet opatření, které může učinit oběť:

- důsledně ignorovat pokusy o kontakt;
- vyhnout se setkání se stalkerem – změnit životní návyky, přestěhovat se, přestat navštěvovat oblíbená místa;
- dokumentovat stalkerovy aktivity – dopisy, SMS, fotodokumentace apod.;
- hledat pomoc a podporu u důvěryhodné osoby nebo vyhledat profesionální pomoc (Čírtková, 2008, s. 89-90).

Intervence ze strany Policie ČR a Bílého kruhu bezpečí

Od 1. 1. 2010 dostala policie do rukou důležitý nástroj v boji proti stalkingu v podobě nového trestného činu „nebezpečné pronásledování“ § 354, který se stal součástí nového trestního zákoníku č. 40/2009 Sb. Do té doby mohla policie postihovat pouze jednotlivé projevy stalkingu (ublížení na zdraví, poškozování cizí věci, omezování osobní svobody a další). To však neřešilo specifickou a podstatu stalkingu, jak již jsme ho zde popsali. V grafu č. 1 jsou pro představu uvedeny počty registrovaných trestných činů nebezpečného pronásledování od roku 2010 do roku 2019. Data vycházejí z policejních statistik.

Graf 1: Vývoj počtu registrovaných trestných činů stalkingu v ČR (Zdroj: Policie České republiky, 2019a, online)

K uvedené statistice je třeba podotknout, že nebezpečné pronásledování vykazuje vysokou latentnost. Diblíková a kol. se ve svém viktimologickém výzkumu touto otázkou zabývali. Jejich zjištěním je, že pouhých 12 % obětí se rozhodně nebezpečné pronásledování oznámí na policii. Jako důvody neohlášení respondenti uváděli v 16 % nedůvěru v policii, že by věc vyřešili, 9 % uvedlo, že újma nebyla tak závažná, aby jim to stálo za námahu, 43 % si věc vyřešilo samo, jiný důvod uvedlo 25 % osob a 7 % osob se k věci nevyjádřilo (Diblíková a kol., 2018, s. 93-95).

Policie také může využít k ochraně kterékoliv osoby, které hrozí vážné riziko, institut krátkodobé ochrany. V případě bezprostředně hrozícího útoku poskytne kterýkoliv policista ohrožené osobě fyzickou ochranu do doby, než budou přijata další opatření, která spočívají v poskytování fyzické ochrany, v dočasné změně pobytu osoby, v použití zabezpečovací techniky nebo v poradensko-preventivní činnosti. S krátkodobou ochranou musí ohrožená osoba souhlasit. Krátkodobá ochrana bývá poskytována na dobu nezbytně nutnou, po kterou hrozí závažné riziko, nejdéle po dobu dvou měsíců. Policie ji však může na základě vyhodnocení situace opakovaně prodloužit (Policie České republiky, 2019b, online).

Další institucí, která se snaží pomoci obětem nebezpečného pronásledování, je Bílý kruh bezpečí (BKB). Oběť může instituci kontaktovat telefonicky na bezplatné lince pomoci obětem kriminality a domácího násilí tel. 116006, nebo osobně navštívit některé z jejích pracovišť. Bližší informace může zájemce získat na www.bkb.cz. Pomoc spočívá v posouzení situace, v jaké se oběť nachází, a v nalezení vhodné řešení. Dvojice poradců, zpravidla se jedná o právníka a krizového intervenanta, na základě získaných informací od oběti posoudí, jestli se jedná

o nebezpečné pronásledování. Vyhodnotí, jestli nehrozí fyzické napadení ze strany stalkera. Nakonec navrhnou vhodná řešení intervence (Bílý kruh bezpečí, 2019, online).

5 Výzkumné šetření zaměřené na stalking

Poslední kapitola je věnována výzkumnému šetření. Jeho výzkumným problémem byla informovanost veřejnosti o pojmech a mýtech spojených s tématem stalkingu. Naše šetření se zabývá také známostí pro stalking typických forem nebezpečného chování pachatele, které mohou pro případné oběti představovat fyzické i psychické ohrožení. Cílovou skupinou se stala prostřednictvím sociálních sítí široká veřejnost.

5.1 Hypotézy, strategie a výzkumná metoda šetření a její cíl

Hypotéza je podle Gavory (2008, s. 67) oznamovací věta, kterou na konci výzkumu musíme přijmout nebo odmítnout. Hypotéza líčí vztah mezi dvěma proměnnými. Zpravidla se jedná o tvrzení o vztazích, rozdílech, proměnných. Proměnné mají být měřitelné, aby bylo možné hypotézu empiricky zkoumat.

Hypotézy našeho výzkumu jsou následující. Každá z nich je zkoumána samostatnou položkou dotazníku.

Více než polovina respondentů se s pojmem „stalking“ setkala. Většina dotazovaných bude schopná pojem částečně nebo úplně charakterizovat. Za způsob, jakým se o pojmu dozvěděli, označí internet, masmédia a školy.

Většina respondentů odpoví, že se sama nestala obětí stalkingu. Za jeho nejčastější formy označí obtěžující SMS, mailů nebo opakované telefonáty.

Alespoň třetina dotazovaných bude mít o běžném pachateli „nebezpečného pronásledování“ mylné představy. Takovými představami, které podrobíme zkoumání, jsou, že pachatel bývá zpravidla z řad cizích neznámých osob, nebo že je pronásledování vždy příznakem psychické poruchy stalkera. V případě obou mýtů věříme, že ač je většina dotazovaných odmítne, budou mít jisté zastoupení.

Většina respondentů bude vědět, kam se obrátit v případě, že se stanou obětí. Zároveň jejich majorita bude souhlasit, že by se o stalkingu mělo více mluvit. Za místo, kde by se tak mělo dít, označí školu, média i rodinu.

Pro naše šetření jsme zvolili kvantitativní metodu v podobě dotazníku složeného z uzavřených a polouzavřených otázek. Gavora (2008, s. 122) o této metodě mluví jako o kladení písemných otázek a získávání písemných odpovědí.

Finální podobu dotazníku jsme společně upravovali, aby byla formulace otázek co možná nejsrozumitelnější. Konečná verze (viz příloha 1) obsahuje předmluvu informující o identitě autorů a účelu sběru anonymních dat. Také žádá o pravdivost poskytovaných odpovědí a slibuje jejich využití pouze ve věci naší práce. Dále 11 otázek zobrazovaných jednotlivě. Po odeslání výsledů se objeví poděkování.

Šetření má za cíl odhalit četnost rizikového chování v životech respondentů a výskyt mylných představ, které mohou mít. To může posloužit jako podklad pro další vzdělávání dotazovaných i široké veřejnosti v této problematice.

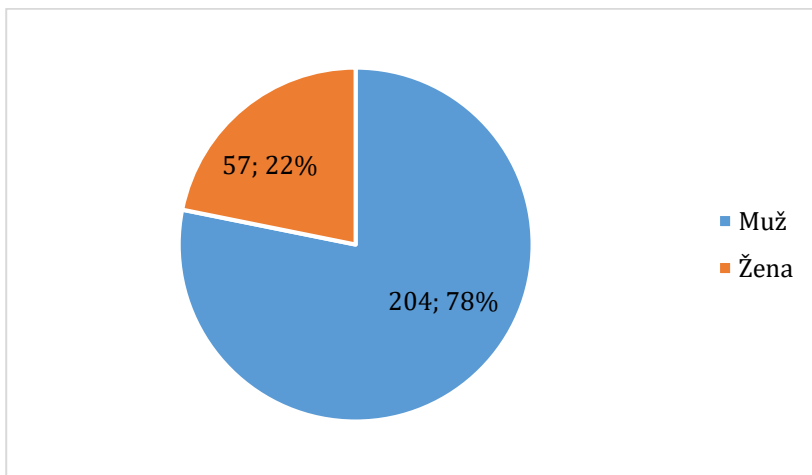
5.2 Sběr dat a výzkumný vzorek

Sběr dat probíhal v průběhu ledna 2020. Za účelem urychlení procesu byl využit web Vypln.to, který dotazník dále zobrazuje náhodným uživatelům, kteří si jeho vyplněním mohou zkrátit čas, kdy čekají na sběr dat pro své výzkumy. Webová stránka zároveň umožňuje větší anonymitu respondenta, na rozdíl od tištěných dotazníků nelze nikoho identifikovat například na základě rukopisu. Také umožňuje zobrazování otázek jednotlivě, což nám, věříme, pomohlo zvýšit návratnost dotazníku. Respondenti by si mohli jinak otázky pouze projít, ale nevyplnit. Takhle bylo jejich vyplnění pro další krok nutné.

Cílovou skupinou se stali uživatelé sociálních sítí (Facebook a Instagram), kde byl dotazník šířen. Získání náhodného vzorku odrážejícího celkovou, nutno říci internet využívající, veřejnost jsme se snažili dosáhnout systematickým sdílením dotazníku ve všední dny i o víkendech a rovněž v různé denní doby. Celkově byl odkaz na dotazník sdílen šestkrát.

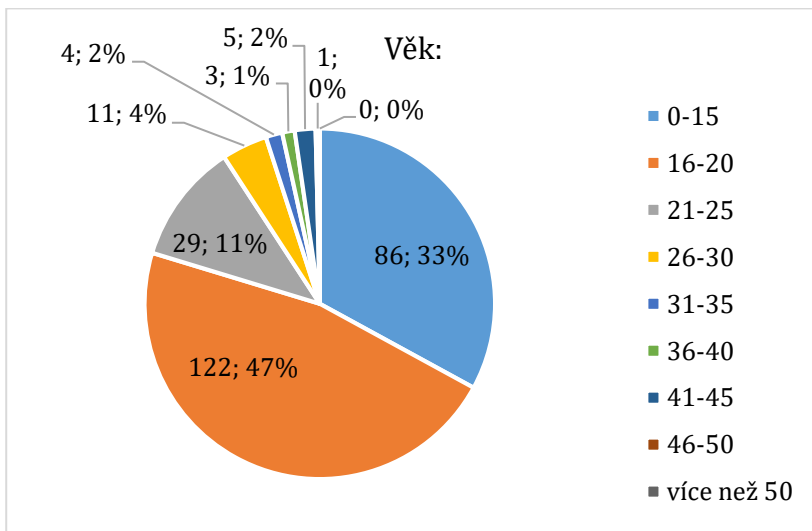
Za dobu sběru dat nám poskytlo odpovědi 261 respondentů různého věku a pohlaví. Návratnost dotazníku byla 52,6 %. Průměrná doba vyplňování činila 3 minuty a 6 vteřin.

V některých případech se odpovědi zobrazily ve slovenském překladu, pravděpodobně použitím automatického překládání, jejich významy se však ve všech případech kryjí s významem původních českých odpovědí, proto je budeme považovat za tytéž.

Graf 2: Struktura respondentů podle pohlaví

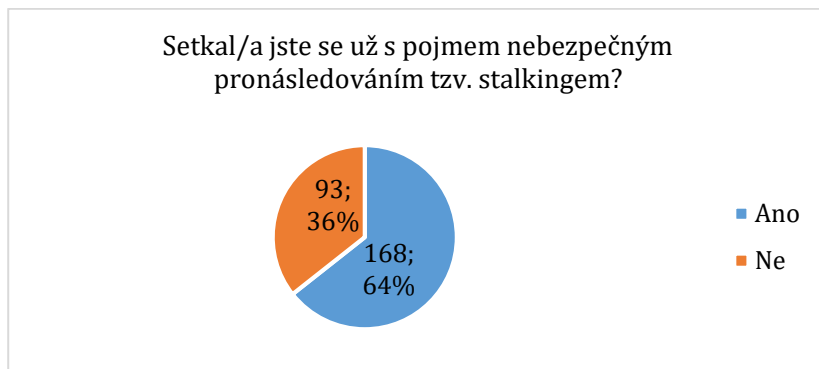
Z 261 respondentů se do šetření zapojilo 205 mužů (78 %) a 57 žen (22 %). Ze značné většiny je tedy vzorek tvořen muži.

Graf 3: Struktura respondentů podle věku

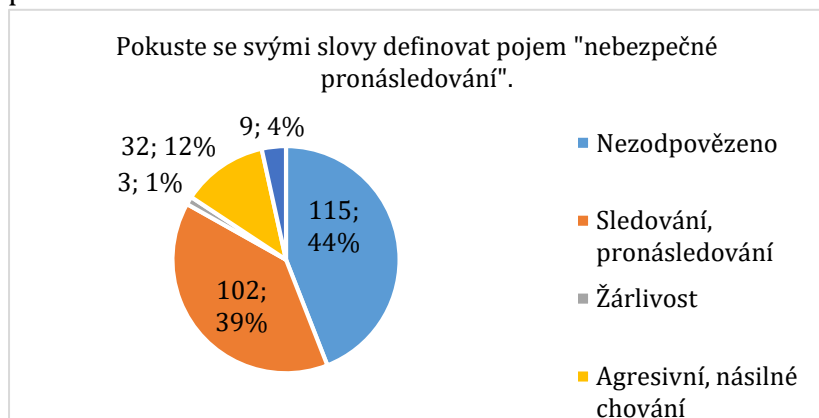
Nejvíce se zapojilo dotazovaných ve věku 16-20 let (47 %), následovali ti ve věku 0-15 let (33 %), zastoupeny jsou ale i další věkové skupiny až na kategorii nad 50 let.

5.3 Výsledky výzkumného šetření

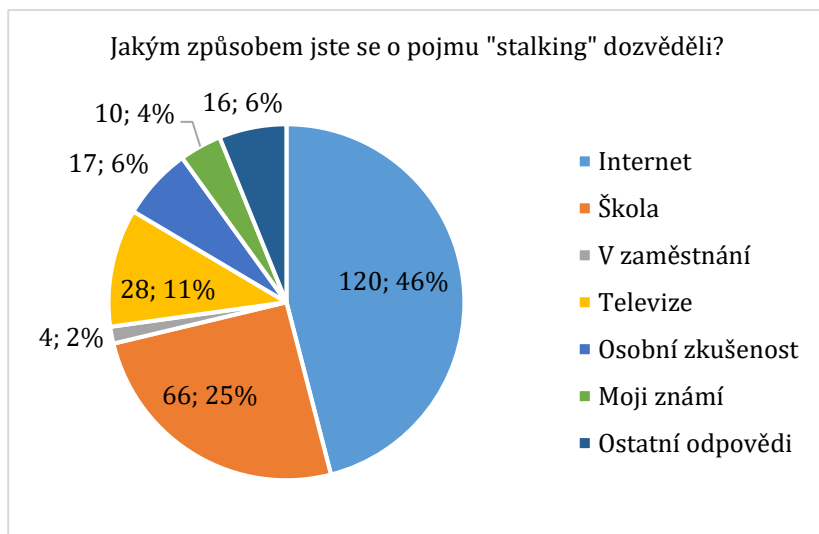
Graf 4: Četnost setkání s pojmem „stalking“

S pojmem „stalking“ už se setkala 168 (64 %) respondentů. 93 (35,5 a 0,38 %), tedy o trochu více než třetina dotazovaných, se s pojmem „nebezpečné pronásledování“ neseťkala.

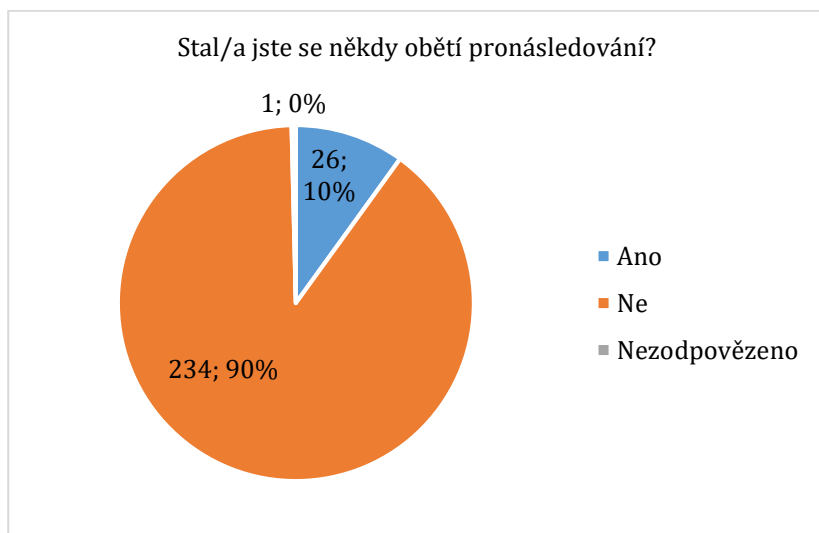
Graf 5: Definice nebezpečného pronásledování

Jednotlivé odpovědi byly podle významu rozřazeny do skupin. Většina odpovědí se definice stalkingu dotkla, nebo ji nijak neporušila, ale spíš nastínila konkrétní situaci jako „jedna osoba shromažďuje informace o druhé, aby ji udělala více zranitelnou,“ nebo třeba „když bývalý přítel pronásleduje bývalou přítelkyni.“ Silně zastoupeny byly i odpovědi ve stylu „sledování až moc“. O významu pojmu existuje silné povědomí, zcela špatné odpovědi typu „někdo drží nůž a chce tě zabít“ a „vražda“ nebyly téměř vůbec přítomny. 5 dotazovaných ve svých odpovědích připustilo, že stalking může zahrnovat i sexuální obtěžování. Pouze 9 (4 %) respondentů odpovědělo různými způsoby, že „neví, jak to definovat“ nebo jednoduše neví. 115 (44 %) dotazovaných na otázku neodpovědělo.

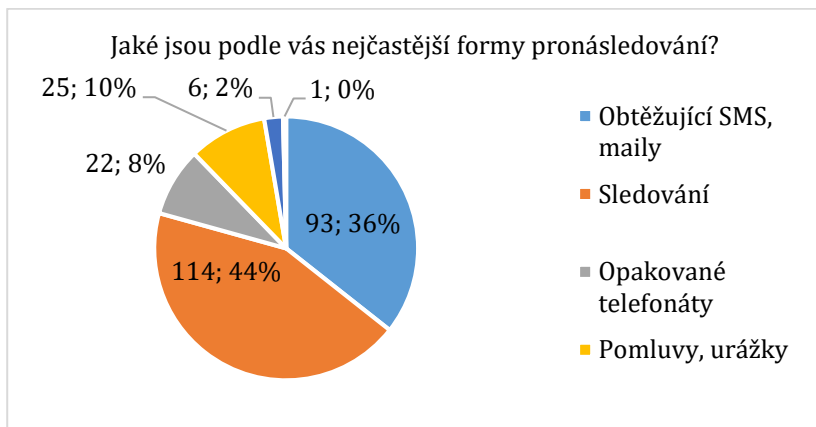
Graf 6: Způsob, jakým se respondenti o stalkingu dozvěděli

Velká část respondentů, 120 (46 %), se dozvěděla o stalkingu na internetu, 66 (25 %) pak ve škole, 28 (11 %) v televizi. 17 (6 %) jich uvedlo, že znají pojem z osobní zkušenosti s rizikovým jevem. Mezi málo zastoupené zdroje patřili známí respondentů, jejich zaměstnání, rodina. V ostatních odpovědích silná většina dotazovaných odpověděla, že se o pojmu dozvěděla z tohoto dotazníku nebo mu nerozumí, neznají ho.

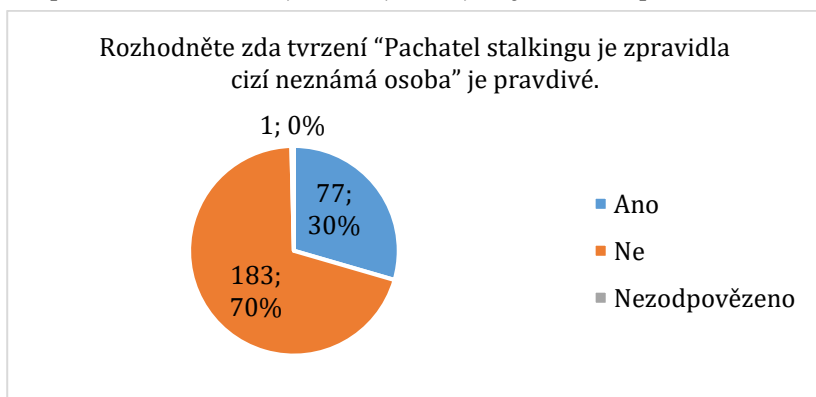
Graf 7: Poměr respondentů, kteří se stali obětí pronásledování

Značná většina respondentů, konkrétně 234 (90 %), uvedla, že se v roli oběti pronásledování neocitla. 26 (10 %) dotazovaných se obětí stalkingu někdy stalo.

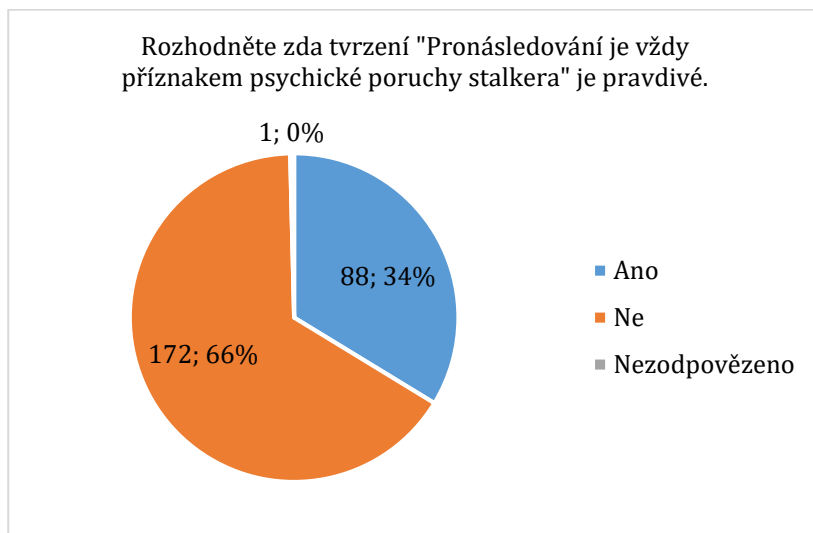
Graf 8: Respondenty nejčastěji uváděné formy pronásledování

Celkem 114 (44 %) dotazovaných zvolilo za nejčastější formu pronásledování „sledování.“ Trochu menší část z nich, 93 (36 %), považuje za nejčastější posílání obtěžujících SMS a mailů. Nemalá část, 25 (10 %), vidí jako nejčastější formu pronásledování pomluvy, urážky. Ještě menší část, 22 (8 %), za nejčastější považuje telefonáty. Pouze 6 (2 %) respondentů zvolilo jako nejčastější fyzické napadení.

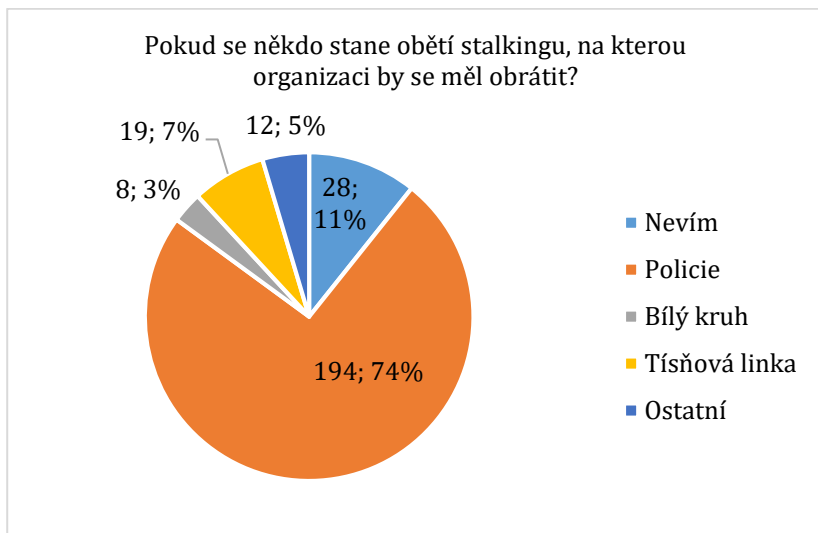
Graf 9: Rozhodnutí respondentů o pravdivosti prvního mýtu

Tvrzení, že pachatelem stalkingu je zpravidla cizí neznámá osoba, za nepravdu označila většina respondentů, 183 (70 %), oproti tomu skoro třetina dotazovaných, 77 (30 %), ho označila za pravdivý.

Graf 10: Rozhodnutí respondentů o pravdivosti druhého mýtu

Obdobně to bylo i u tvrzení, že pronásledování je vždy příznakem psychické poruchy stalkera, který za nepravdu označila většina respondentů, 172 (66 %). Za pravdu ho označila více než třetina dotazovaných, 90 (34 %).

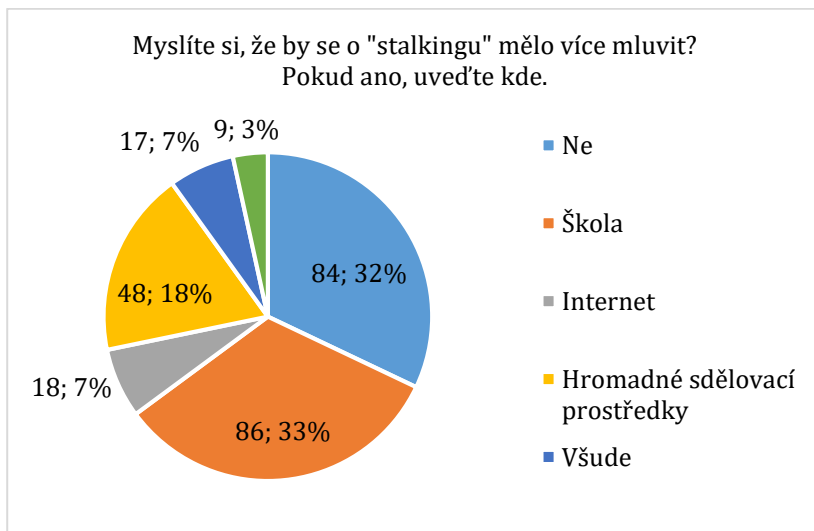

Jednotlivé odpovědi byly podle významu rozřazeny do skupin.

Graf 11: Návrhy respondentů, kam se má oběť stalkingu obrátit

Na otázku, kam je vhodné se obrátit, když se někdo stane obětí stalkingu, odpověděli téměř všichni respondenti v různých podobách instituci Policie ČR, případně městskou policii. 19 (7 %) dotazovaných uvedlo tísňovou linku, 8 (3 %) organizaci Bílý kruh. Mezi dalšími odpověďmi, kam se obrátit, se objevila i rodina.

Jednotlivé odpovědi byly podle významu rozřazeny do skupin.

Graf 12: Zda a kde by se podle respondentů mělo o stalkingu více mluvit

Proti tomu, aby se o stalkingu více mluvilo, bylo 84 (32 %) dotazovaných, zbylá většina byla pro a uvedla, kde by se tak mělo dít. Mezi nejčastější varianty patřila škola zmiňovaná samostatně nebo společně s konkrétními nebo méně konkrétními příklady masmédií. Pouze 8 respondentů ve svém výčtu uvedlo i prostředí rodiny.

5.4 Shrnutí výzkumného šetření

Dotazníkové šetření proběhlo bez problémů, žádnou z odpovědí nebylo nutné vyřadit. Přestože byl dotazník veřejně dostupný na sociálních sítích, nevyskytly se v něm žádné na první pohled zcestné odpovědi nebo vulgární odpovědi, které by mohly výsledné grafy ovlivnit.

Naši hypotézu, že pojem „stalking“ bude veřejnosti známý, potvrdila více než polovina respondentů. Pouze

třetinu pojem úplně minul. Při analýze odpovědí jsme zjistili, že pojem byl znám spíše ženám než mužům.

Pro dotazované bylo obtížné nebezpečné pronásledování definovat a jen málo z nich jeho význam minul. Tím se náš předpoklad, že ho budou schopni částečně nebo úplně charakterizovat, naplnil.

Hypotéza, že pojem „stalking“ bude znám většině respondentů z internetu, masmédií a škol, se taktéž potvrdila. Více než desetina dotazovaných znala pojem z osobní zkušenosti, dozvěděla se o něm od svých známých nebo v zaměstnání.

Většina respondentů se skutečně nestala obětí stalkingu, překvapivé ale bylo, že přibližně desetina dotazovaných osobní zkušenost přiznala.

Předpoklad, že bude panovat pravdivá představa o nejčastějších formách chování stalkera, se potvrdil. Překvapilo nás, že skoro polovina respondentů uvedla jako nejtypičtější příklad samotné sledování, ne posílání obtěžujících SMS, mailů nebo opakované telefonáty, jak jsme očekávali. To bylo ale hned v závěsu.

Názor, že mýty, tedy že pachatel stalkingu je zpravidla cizí neznámá osoba a že pronásledování je vždy příznakem psychické poruchy, jsou pravdivé, byl mezi respondenty jistě zastoupen. Odpověděla tak přibližně třetina z nich. Potěšilo nás ale, že zbylé dvě třetiny tyto mylné představy odmítly.

Téměř všichni respondenti věděli, kam by se měla oběť obrátit. Naše hypotéza, že to bude známo většině, se tedy potvrdila. Zároveň nás ale těší, že se jednalo o tak jednoznačnou část respondentů. Jen pár jednotlivců nevědělo, kde by v takové situaci našlo pomoc.

Možnou limitací pro výzkumné šetření mohlo být, že byly dotazníky šířeny pouze elektronicky, respondenti tak museli mít přístup k internetu. Další z limitací mohla být naše

formulace odpovědí v uzavřených otázkách, to jsme se snažili snížit četnějším užíváním otázek polouzavřených, přestože to ztížilo zpracovávání výsledků.

Závěr

Naše práce se věnovala problematice stalkingu, rizikovému chování, které se s ním pojí, a jeho konkrétním možným dopadům. Cílem práce bylo zjistit, kteří autoři jak o tomto fenoménu hovoří, a jak je znám široké veřejnosti.

V prvních kapitolách bylo snahou představit stalking jako pojem, jeho podobu a četnost tohoto jevu v naší společnosti. Poslední kapitola se pak věnovala dotazníkovému šetření a jeho výsledkům, které naše hypotézy částečně nebo plně přijaly, ale zároveň přineslo nová zjištění.

Stalking chápeme jako problém, kterému se věnuje řada autorů, je o něm povědomí, ale ne každý ví, že se může stát jeho obětí, a jak se nebezpečné pronásledování projevuje.

Věříme, že naše práce může dopomoci k větší informovanosti čtenářů o tomto patologickém jevu, a dá se využít i pro pedagogické účely.

Seznam použitých zdrojů

Monografie

BUSKOTTE, Andrea a VANÍČKOVÁ HORNÍKOVÁ, Lucie, ed. *Z pekla ven: žena v domácím násilí*. Brno: Computer Press, 2008. 176 s. ISBN 978-80-251-1786-6.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Moderní psychologie pro právníky*. Praha: Grada, 2008. 150 s. Psyché. ISBN 978-80-247-2207-8.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Praha: Portál, 2014. 158 s. ISBN 978-80-262-0582-1.

DIBLÍKOVÁ, Simona a kol. *Analýza trendů kriminality v České republice v roce 2017*. Praha: IKSP, 2018. ISBN 978-80-7338-172-1.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 4., rozš., vyd. Bratislava: Vydavateľstvo UK, 2008. 269 s. ISBN 978-80-223-2391-8.

ROUBALOVÁ, Michaela a kol. *Oběti kriminality. Poznatky z viktimizační studie*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2019. 190 s. ISBN 978-80-7338-174-5.

Internetové zdroje

Bílý kruh bezpečí. Nebezpečné pronásledování. *Bkb.cz* [online]. 2009 [cit. 2019-11-15]. Dostupné z: <https://www.bkb.cz/pomoc-obetem/trestneciny/nebezpecne-pronasledovani/>.

Česká tisková kancelář. Za brutální vraždu kolegyně stráví 15 let ve vězení. *Tyden.cz* [online]. 2008 [cit. 2019-12-10]. Dostupné z: https://www.tyden.cz/rubriky/domaci/za-brutalni-vrazdu-kolegyne-stravi-15-let-ve-vezeni_60667.html.

Policie České republiky. Statistické přehledy. *Policie.cz* [online]. 2019a [cit. 2020-01-20]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/policie-cr-web-informacni-servis-statistiky-statisticke-prehledy.aspx>.

Policie České republiky. Krátkodobá ochrana – otázky a odpovědi. *Policie.cz* [online]. 2019b [cit. 2020-01-20]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/kratkodoba-ochrana-otazky-a-odpovedi.aspx>.

Přílohy

Příloha 1: Dotazník výzkumného šetření

Dobrý den,

jsme studenty Pedagogické fakulty Univerzity Hradec Králové a v současné době pracujeme na seminární práci, ve které se zabýváme nebezpečným pronásledováním (stalking). Dotazník je anonymní, proto Vás žádáme o pravdivé odpovědi, se kterými budeme moci dále pracovat. Získané informace z dotazníku budou použity pouze pro účely seminární práce.

Předem děkujeme,

Austin Backo, Martin Kastner

1. Pohlaví:

Žena

Muž

2. Věk:

0-15

16-20

21-25

26-30

31-35

36-40

41-45

46-50

více než 50

3. Setkal/a jste se už s pojmem nebezpečným pronásledováním tzv. stalkingem?

Ano

Ne

4. Pokuste se svými slovy definovat pojem "nebezpečné pronásledování".

Vlastní odpověď:

5. Jakým způsobem jste se o pojmu "stalking" dozvěděli?

Internet

Televize

Škola

V zaměstnání

Osobní zkušenost

Moji známí

Vlastní odpověď:

6. Stal/a jste se někdy obětí pronásledování?

Ano

Ne

7. Jaké jsou podle vás nejčastější formy pronásledování?

Obtěžující SMS, maily

Pomluvy, urážky

Sledování

Fyzické napadení

Opakované telefonáty

Sledování

8. Rozhodněte, zda tvrzení "Pachatel stalkingu je zpravidla cizí neznámá osoba" je pravdivé.

Ano

Ne

9. Rozhodněte, zda tvrzení "Pronásledování je vždy příznakem psychické poruchy stalkera" je pravdivé.

Ano

Ne

10. Pokud se někdo stane obětí stalkingu, na kterou organizaci by se měl obrátit?

Vlastní odpověď:

11. Myslíte si, že by se o "stalkingu" mělo více mluvit? Pokud ano, uveďte kde.

Ne

Vlastní odpověď:

Reintegrace propuštěných vězňů jako sociální problém

Leona Portová, Eliška Kvasničková

Úvod

Problémy související s reintegrací vězňů jsou velmi aktuální. Uvnitř věznic je snaha o zlepšení ze strany sociálních pracovníků, psychologů, vychovatelů a speciálních pedagogů často v rámci programů zacházení aplikována působením výchovné a preventivní činnosti tak, aby byly výsledky patrné již ve výkonu trestu odnětí svobody. Jedním z jeho hlavních úkolů je mj. zabránit odsouzeným v pokračování trestné činnosti a vychovat je k tomu, aby vedli řádný život.

Tyto snahy jsou však poněkud komplikovány přístupem společnosti po propuštění samotném. Člověk propuštěný z výkonu trestu odnětí svobody vzhledem k určité adaptaci na vězeňské prostředí často není připraven ani schopen čelit životním problémům a sociálním situacím, kterým je najednou vystaven. Vězni jsou po propuštění mnohdy provázeni stigmatem, které v některých případech dopadá i na jejich rodiny a blízké, což může vést až k částečné (či úplné) sociální izolaci. Ta později zvyšuje riziko recidivy, tedy opakování trestné činnosti, či agresivního chování, které může pramenit z frustrace z neuspokojení potřeb.

Vězeňství je institucí, o jejíž problematice se sice často hovoří, avšak postoje společnosti a veřejné mínění s ní spjatý jsou často poněkud zkreslené. Naším cílem tedy je důkladněji nahlédnout do problematiky reintegrace z pohledu společnosti, konkrétně pak na faktory ovlivňující postoje společnosti k přijetí propuštěných vězňů. Důležitou součástí této práce je také zmapovat možnosti, které

pomáhají propuštěným vězňům usnadnit samotnou reintegraci, a charakterizovat důležité aspekty (s důrazem na rodinu jako podstatnou součást úspěšného průběhu tohoto procesu) společenského znovuzачlenění tak, aby mohlo dojít k trvalé nápravě.

1 Osobnost pachatele

Osobnost pachatele a jeho celkové působení hraje velmi významnou roli pro pochopení jeho jednání, zároveň také pro další zacházení s ním, a to s cílem u něj zmírnit či zcela vyloučit recidivu, tedy opakování takového chování. Z hlediska kriminologie je zkoumána a určována typologie pachatelů podle biologických, genetických a psychických dispozic, což zahrnuje složky, vrstvy a faktory, které tvoří tzv. strukturu osobnosti. Dále se zkoumá vliv sociálního prostředí na pachatele, proces sociálního učení, hodnotová orientace pachatele a jeho sociální začlenění (Novotný, Zapletal, 2008, s. 119-127).

Dle typologie byli zločinci rozdělováni do tří skupin: příležitostní, zločinci ze zvyku, kteří jsou ještě schopni nápravy, a nepolepšitelní zločinci. Tyto skupiny poté byly dále spojovány se třemi funkcemi trestání: odstrašení, náprava a zneškodnění (Novotný, Zapletal, 2008, s. 119-127).

Výzkumy delikventních osob ukazují, že tyto osoby neumí řešit obtížné životní situace efektivně. Mají sklon jednat impulzivně, volí primitivnější a neúčelné formy reakcí, často užívají drogy. Z hlediska individuálních předpokladů pro zvládnutí psychické zátěže bylo zjištěno, že odsouzení mají vyšší míru emocionální vzrušivosti, prožívají situační napětí, mají zálibu v rozruchu a změně bez toho, aby si uvědomovali důsledky svého chování (Černíková, 1997, s. 69-70).

Dle Junáškové (2011, s. 49) můžeme najít rozdíly v osobnosti pachatelů a recidivistů. Osobnost recidivistů je charakteristická rozvinutějším souborem sociálně a psychologicky negativních vlastností, které na sebe navzájem působí mnohem intenzivněji, a v důsledku toho má recidivista mnohem větší potřebu spáchat trestný čin.

Na osobnost pachatele se přihlíží zejména při ukládání trestu. Hledí se na možnosti nápravy pachatele, kdy se z již známých faktů a skutečností odhaduje vývoj pachatele, a to zejména z hlediska možnosti páchaní další trestné činnosti. Dalším faktorem jsou poměry pachatele v době ukládání trestu. Zohledňuje se také to, zda jde o prvopachatele či recidivistu (Eprávo, 2002, online).

Recidivu Bělík, Hoferková a Kraus (2017, s. 73) vymezují jako opakovaný výkon trestu odnětí svobody u osob, u nichž se předchozí výkon trestu minul svým výchovným účinkem, měl by probíhat odlišně od výkonu trestu u osob, které jsou vězněny poprvé (v rámci vnitřní diferenciacce trestu).

2 Postpenitenciární péče

Postpenitenciární péče je oblastí sociální péče o člověka, který prošel trestním řízením a výkonem trestu odnětí svobody nebo ochranným léčením. Představuje prevenci recidivy, podílí se na dosažení nápravy odsouzeného po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Za tímto účelem je rozvíjena spolupráce se státními institucemi, společenskými a církevními organizacemi, které vytvářejí předpoklady pro integraci jedince do společnosti (např. možnost bydlení zajišťována azylovými domy). V rámci působnosti postpenitenciární péče je odsouzeným poskytována:

- pomoc při hledání pracovního zařazení;
- pomoc při zprostředkování ubytování;

- finanční podpora;
- pomoc při začlenění se do sociálního prostředí;
- sociálně výchovné a poradenské působení ve věcech sociálně právních (srov. s Štikarová, 2014, s. 36).

Význam postpenitenciární péče

Postpenitenciární péče znamená nabídku sociálních služeb propuštěnému. Můžeme ji však také pojmut jako specifický druh sekundární a zejména terciární prevence v širokém spektru působnosti (recidiva kriminálního chování, neadekvátní sociální jednání atd.). Postpenitenciární péči dělíme na:

- nucenou: obvykle vymezená zákonem a v určité míře nadále propuštěného omezuje (např. probace, ambulantní ochranné léčby);
- dobrovolnou: dobrovolné rozhodnutí klienta o zahájení, ale i ukončení kontaktu (např. nízkoprahová centra, charitativní organizace) (Sochůrek, 2007b, s. 6).

Postpenitenciární péče by měla plynule navázat na péči penitenciární. Včasné zahájení postpenitenciární péče snižuje např. riziko „šoku ze svobody“, a to zejména po dlouhodobějších trestech. V prvních dnech sociální pracovník pomáhá propuštěnému nalézt práci, ubytování, začlenit se do sociálního prostředí a také v oblasti pracovního práva a sociálně právních záležitostí (Sochůrek, 2007b, s. 6).

Sociální pracovník Vězeňské služby

Sociální pracovník Vězeňské služby je odborným zaměstnancem, jehož základním úkolem je samostatná sociální práce. Ta je zaměřena zejména na plynulý přechod

odsouzených do řádného občanského života. Mezi jeho služby můžeme zařadit např.:

- pedagogickou diagnostiku;
- zpracování přehledu jednotlivých aktivit programu zacházení;
- podílení se na výběru odsouzených k zařazení do práce, vzdělávání a rekvalifikace;
- zabezpečování všeobecného a odborného vzdělávání odsouzených;
- vyjadřování se k výběru odsouzených k zařazení do práce, přeřazování odsouzených do jiného typu věznice nebo jejich přemístění (Gojová, 2009, s. 203).

Sociální kurátor

Úkoly sociálních kurátorů sice mají charakter probační činnosti, ale od standardní činnosti probačních úředníků a asistentů se liší v tom, že kontakt osob se sociálními kurátory je dobrovolný, neuložil ho soud. Jde tedy o obligatorní probační dohled a pomoc (Černíková, 2008, s. 102-103).

Klientům poskytuje základní sociální poradenství, které spočívá zejména v:

- možnosti ubytování, vyřízení osobních dokladů (např. občanský průkaz, rodný list, pas), varianty vývoje a následků životní situace;
- vyřizování dávek pomoci v hmotné nouzi, další sociální služby, aktivity, zdroje pomoci;
- poskytování sociálních služeb a využívání běžně dostupných zdrojů pro zabránění sociálního vyloučení;
- poskytnutí poradenství v oblastech práva, sociálních systémů, psychologie, vzdělávání, zaměstnání (srov. s Gojová, 2009, s. 213).

Probační a mediační služba ČR

Probací se rozumí organizování a vykonávání dohledu nad obviněným, obžalovaným nebo odsouzeným. Dále sem patří kontrola výkonu trestů spojených s odnětím svobody, individuální pomoc obviněnému a působení na něj tak, aby vedl řádný život, vyhověl soudem nebo státním zástupcem uloženým podmínkám, a tím došlo k obnově narušených právních i společenských vztahů (srov. s Probační a mediační služba České republiky, © 2002-2020, online).

Mediací se rozumí mimosoudní zprostředkování, a to za účelem řešení sporu mezi obviněným a poškozeným, a činnost směřující k urovnání konfliktního stavu vykonávaná v souvislosti s trestním řízením. Mediaci lze provádět jen s výslovným souhlasem obviněného a poškozeného (srov. s Probační a mediační služba České republiky, © 2002-2020, online).

Probační a mediační služba (PMS) tedy usiluje o zprostředkování účinného a společensky prospěšného řešení konfliktů spojených s trestnou činností, organizuje a zjišťuje výkon alternativních trestů a opatření s důrazem na zájmy poškozených, ochranu komunity a prevenci kriminality. Cíle působení PMS ČR jsou:

- integrace pachatele: začlenění obviněného, respektive pachatele do života společnosti bez dalšího porušování zákonů;
- participace poškozeného: snaha o zapojení poškozeného do „procesu“ vlastního odškodnění, o obnovení jeho pocitu bezpečí, integrity a důvěry ve spravedlnost;
- ochrana společnosti: přispívání k ochraně společnosti účinným řešením konfliktních a rizikových stavů spojených s trestním řízením a efektivním zajištěním

- realizace uložených alternativních trestů a opatření (Probační a mediační služba České republiky, © 2002-2020, online).

Probační a mediační služba pracuje s osobami v těchto případech:

- osoby s alternativními tresty (PMS dohlíží na výkon těchto trestů);
- osoby nezletilé, jimž bylo uloženo výchovné, ochranné a trestné opatření (PMS dohlíží na dodržování těchto opatření);
- osoby s dalšími povinnostmi a omezeními, jejich výkon probíhá „na svobodě“ (PMS dohlíží na dodržování těchto opatření);
- osoby podmíněčně propuštěné (PMS vykonává dohled nad podmíněčně propuštěnými);
- osoby projevující zájem o mediaci a urovnání následků trestného činu (PMS zprostředkuje mediaci) (Probační a mediační služba České republiky, © 2002-2020, online).

3 Reintegrace po výkonu trestu odnětí svobody

Proces reintegrace je započat již během výkonu trestu odnětí svobody. Stále více je kladen důraz na práci s vězňenými osobami umístěnými ve výstupních oddílech, dále pak reintegračním programům, které jsou pro vězně po propuštění často realizovány občanskými neziskovými organizacemi.

Mühlpacher (2003, s. 51) k reintegraci dodává, že „zvláštní pozornost je přitom věnována resocializačním programům těch odsouzených, jimž je třeba výrazně pomáhat při vytváření příznivých podmínek pro návrat do občanského života“.

Resocializací se, podle Sochúrka (2007a, s. 31), rozumí složitý proces nápravy a změny neuspokojivé socializace, která se v penitenciárních podmínkách nazývá též korektivní socializací či penitenciární resocializací. Používá se proto, aby se odlišila od resocializace u jedinců, kteří sice mají problém se socializací, ale ne natolik, aby jejich nedostatečná socializace vyústila v páčání trestné činnosti.

Opatření podporující reintegraci

S problematikou návratu vězněného do společnosti se vedle penologie, která tak v praxi činí zejména v rámci programů zacházení, zabývá především psychologie, pedagogika a andragogika, sociologie a právo.

Přirozeným zdrojem sociální opory pro jedince v tísní bývají jeho nejbližší lidé, zpravidla rodina (srov. s Mareš, 2012, s. 36). Pokud je propuštěnému vězni rodina oporou, stává se pro něj tato skutečnost dobrou motivací, a právě motivace bývá pro osoby propuštěné z výkonu trestu často klíčová.

Dalším důležitým aspektem je připravenost odsouzeného na samotné propuštění. Snad nejdůležitější je v tuto chvíli podpora rodiny a přátel. Přijmutí člověka nazpět mezi sebe, do svého života, mu pomůže snáze překonat všechny nepříjemnosti, které se objeví a kterých nemusí být málo. Jde nejen o získání práce a udržení se v ní, ale také o zvládnutí reakcí okolí, které bývají mnohdy negativní (Spolek Lighthouse, © 2019, online).

Následky neúspěšné reintegrace

Problémy související s neúspěšnou reintegrací zasahují do několika oblastí, ve kterých propuštění vězni často opakovaně selhávají. Jedná se především o problémy

související se socializací, s duševním zdravím a s kriminalitou. Všechny tyto aspekty mohou vést až k sociální exkluzi (sociálnímu vyloučení) nebo recidivě.

Častým důvodem sociálního vyloučení se pro propuštěného vězně stává nedostatek finančních prostředků, které ztěžují, až znemožňují zajištění obydlí a obživy, dále nedostatečné vzdělání a znalosti, případně znalosti zastaralé – to může ovlivnit například orientaci v technologickém pokroku či úspěšnost při hledání zaměstnání. Nelze opomenout diskriminaci, kterou chápeme jako rozdílný přístup – většinou s negativní konotací – na základě nějaké specifické odlišnosti.

Nejrizikovějším obdobím pro recidivu je udáváno především prvních 6 měsíců po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Naprostá většina recidivujících pachatelů se dalšího trestného činu dopouští v průběhu 3 let po propuštění. Relativně vysoké procento neúspěšného průběhu reintegrace zastává také skeptický postoj společnosti na výchovné aktivity s vězňeny. Nejčastějším argumentem se pak stává, že programy mají přes vysoké náklady nízkou výslednost, což zapříčiňuje především nedostatečná informovanost a zájem o tuto problematiku ze strany veřejnosti.

4 Postoj společnosti

Postoj chápeme jako relativně trvalou a stabilní připravenost reagovat na určité skutečnosti (jevy, objekty) určitým způsobem. Zahrnuje v sobě tři složky – afektivní, kterou charakterizuje citový vztah k objektu postoje, kognitivní, jež zahrnuje vnímání a smýšlení o objektu a konativní, v níž sehrává svou roli připravenost určitým způsobem jednat vůči objektu. Tyto tři složky by měly

být vzájemně v souladu – čím větší konzistence mezi složkami existuje, tím pevnějším se postoj stává (srov. s Výrost, Slaměník, 2008, s. 268).

Rozptýlit společenské předsudky vůči lidem s vězeňskou zkušeností, a tím jim usnadnit možnost návratu do běžného života, je velmi náročné. Není ale žádoucí ani to, aby šanci vůbec neměli, aby se vraceli k trestné činnosti, proti své vůli žili jako bezdomovci a jejich jedinou stabilní perspektivou byly sociální dávky, práce na černo nebo legální, ale naprosto podřadná (srov. s Bargel, Mühlpachr, 2010, s. 7).

Jak se trestaný člověk dokáže po propuštění zařadit do běžného života společnosti, ovlivňuje také to, do jaké míry se mu podaří vyrovnat s následky minulosti, jak zpracuje (nejen) vlastní psychickou újmu a jak ji začlení do své osobní historie. Reintegraci lze považovat za „naplněnou“ v případě, že se trestaná osoba naučí žít takových způsobem života, který je společností akceptovatelný.

Tuto skutečnost ovšem velmi komplikuje fakt, že osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody jsou společensky stigmatizované. S tím souvisí další komplikace, jako znevýhodněné hledání uplatnění na trhu práce, které může snižovat společenský život nejen jich samotných, ale také jejich blízkých. Z vězeňského prostředí si navíc často odnáší návyky chování a jednání, které jim zapojení do života a bezkonfliktní existenci značně znesnadňují.

Osoby vracející se z věznice mají zpravidla narušené sociální vazby se svým nejbližším okolím. Při řešení problémů uvedených cílových skupin je nezbytnou podmínkou práce s osobami z nejbližšího okolí klienta především podpora, poradenství a příprava zázemí. V současné době se stále zvyšuje recidiva kriminálního chování. Důvody jsou různé, ale jedná se především o izolaci navrátilců z vězení a praktickou nemožnost jejich uplatnění

se na trhu práce (záznam v trestním rejstříku). Uvězněním těchto lidí stoupají náklady na vězeňství, které jsou v konečném důsledku placeny z daní nás všech, a problém stejně nevyřeší. Jakákoliv prevence je vždy „levnější“ než následná léčba (Štikarová, 2014, 50-51).

5 Průzkum vlivu vybraných faktorů na postoj společnosti k propuštěným vězňům

Poslední kapitola je věnována vyhodnocení výsledků dotazníkového šetření, jehož cílem bylo zjistit faktory (pozitivně) ovlivňující přístup společnosti k propuštěnému vězni. Pro praktickou část práce je tedy stanoven výzkumný problém, který zní: Které faktory by (pozitivně) ovlivnily postoj respondentů k propuštěným vězňům?

Pro jeho zodpovězení je nutné určit samotný cíl následujícího průzkumu. Tím bylo zmapování postojů respondentů k lidem po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody a k problematice po jejich propuštění.

Dotazníkové šetření bylo zaměřeno na širokou veřejnost. Cílovou skupinou se tak stali občané České republiky bez sociodemografických omezení. Pro sběr dat byla zvolena „metoda sněhové koule“, tedy získávání respondentů za pomoci zpočátku relativně malé skupiny (známých) jednotlivců, kteří dotazníkové šetření dále sdílejí, čímž dochází k jeho rozšíření mezi širší populaci.

Analýza a interpretace výsledků

Vybrané výsledky dotazníkového průzkumu klíčové pro empirickou část této práce jsou zpracovány v tabulkách a společně s hypotézami blíže vysvětleny a okomentovány. Jako první jsou blíže rozebrány vybrané sociodemografické údaje, následuje 6 tvrzení (vybraných z původních deseti

vzhledem ke stanovenému limitu počtu stran), ke každému tvrzení pak byla stanovena 1 hypotéza.

Výzkumný vzorek čítal 100 respondentů (absolutní četnost tedy odpovídá relativní četnosti), z nichž nám otázky zodpovědělo 72 % žen a 28 % mužů. Věkové zastoupení se pohybovalo na široké škále, pro přehlednost je tedy blíže rozepsáno v následující tabulce:

Tab. 1: Věkové zastoupení respondentů

Možnost	Četnost	%	Možnost	Četnost	%
< 15	0	0 %	36-40	2	2 %
16-19	2	2 %	41-45	6	6 %
20-22	44	44 %	46-50	4	4 %
23-24	20	20 %	51-55	0	0 %
25-30	14	14 %	56-60	0	0 %
31-35	8	8 %	60 <	0	0 %

Posledním sociodemografickým faktorem, který jsme se rozhodly zařadit do empirické části, je nynější působení respondentů: 64 % z nich nyní studuje na vysoké škole (prezenční nebo kombinovaná forma), 30 % respondentů je v pracovním/služebním poměru, 4 % respondentů pracují a studují současně a 2 % respondentů jsou v současné době na mateřské dovolené.

Ke stanovení hypotéz, tedy tvrzení či předpokladů, které vycházejí z již teoreticky zpracované problematiky (Gavora, 2008, s. 63), se pro nás stal výchozím neoficiální průzkum provedený mezi třiceti účastníky Letní školy vězeňství 2019 a jejich blízkého okolí, z něž jsme si zaznamenaly důležitá data, a ty pak použily ke stanovení 6 hypotéz v tomto znění:

Hypotéza č. 1: Postoj více než 50 % respondentů k propuštěnému vězni pozitivně ovlivní jeho dobré rodinné zázemí.

Hypotéza č. 2: Postoj alespoň 30 % respondentů ovlivní dosažené vzdělání.

Hypotéza č. 3: Postoj více než 60 % respondentů k propuštěnému vězni pozitivně ovlivní jeho zaměstnání během výkonu trestu odnětí svobody.

Hypotéza č. 4: Postoj více než 50 % respondentů k propuštěnému vězni pozitivně ovlivní, pokud je po propuštění řádně zaměstnán.

Hypotéza č. 5: Postoj více než 70 % respondentů k propuštěnému vězni bude tolerantnější k prvovězněnému než k recidivistovi.

Hypotéza č. 6: Postoj více než 60 % respondentů k propuštěnému vězni ovlivní povaha jím spáchaného trestného činu.

Kvantitativně orientovaný průzkum byl uskutečněn pomocí dotazníku, který byl sestaven a distribuován elektronickou formou přes službu Formuláře Google. To nám umožnilo oslovit široké spektrum respondentů. Dotazníkové šetření bylo realizováno během prosince 2019 a ledna 2020.

Dotazníkový průzkum se původně skládal ze 4 částí, vzhledem k charakteru práce a stanoveného limitu počtu stran bylo nakonec využito jen dvou částí, konkrétně části sociodemografické a III. části, která byla zaměřena na zjišťování faktorů, jež by (pozitivně) ovlivnily postoje respondentů ve vztahu k propuštěnému vězni nejvýrazněji. Jedná se tedy o klíčové otázky ke zpracování empirické části této práce. První část obsahuje pozdravení, představení řešitele, žádost o vyplnění, dále poskytuje vysvětlení,

k čemu dotazník poslouží, instrukce k jeho vyplnění a poděkování, dále pak 6 (uzavřených) otázek týkajících se sociodemografického zkoumání respondentů.

Vyhodnocovaná III. část pak předkládá již samotné otázky dotazníku v podobě deseti tvrzení, z nichž respondenti na principu sémantického diferenciálu vybírali, která z odpovědí („Ano“, „Spíše ano“, „Neutrální“, „Spíše ne“ a „Ne“) nejvíce koresponduje s předloženými tvrzeními. Za kladný postoj k tvrzení byly považovány volby možností „Ano“ a „Spíše ano“. Za negativní postoj pak možnosti „Spíše ne“ a „Ne“.

Demografická a III. část dotazníku, tedy ty části, jejichž data se vyhodnocovala v empirické části této práce, jsou přiloženy na jejím konci (Příloha A). Součástí Přílohy A je také I. část dotazníku, kterou jsme se do příloh též rozhodly zařadit pro zajímavá zjištění, která jsou předložena v Příloze C.

Tvrzení č. 1: Můj postoj k propuštěnému vězni by pozitivně ovlivnilo jeho dobré rodinné zázemí.

Tab. 2: Míra pozitivního vlivu dobrého rodinného zázemí propuštěného vězně na postoj společnosti

Možnosti	Četnost	Procenta
Ano	22	22 %
Spíše ano	46	46 %
Neutrální	12	12 %
Spíše ne	18	18 %
Ne	2	2 %
Celkem	100	100 %

Z výsledků vztahujících se k prvnímu tvrzení můžeme konstatovat, že došlo k **potvrzení** hypotézy **H1: Postoj více než 50 % respondentů k propuštěnému vězni by pozitivně ovlivnilo jeho dobré rodinné zázemí.** Celkem 68 % respondentů by pozitivně ovlivnilo či spíše pozitivně ovlivnilo dobré rodinné zázemí propuštěného vězně.

Tvrzení č. 2: Můj postoj k propuštěnému vězni by ovlivnilo jeho dosažené vzdělání.

Tab. 3: Vliv dosaženého vzdělání propuštěného vězně na postoj společnosti

Možnosti	Četnost	Procenta
Ano	8	8 %
Spíše ano	28	28 %
Neutrální	32	32 %
Spíše ne	28	28 %
Ne	4	4 %
Celkem	100	100 %

Nejčastější odpovědí bylo „Spíše ano“ s 28 %, s tvrzením dále plně souhlasilo 8 % respondentů. S celkovými 36 % je tedy **potvrzena** hypotéza **H2: Postoj alespoň 30 % respondentů by ovlivnilo dosažené vzdělání.**

Tvrzení č. 4: Můj postoj k propuštěnému vězni by pozitivně ovlivnilo jeho zaměstnání během VTOS.

Tab. 4: Míra pozitivního vlivu zaměstnání během výkonu trestu odnětí svobody propuštěného vězně na postoj společnosti

Možnosti	Četnost	Procenta
Ano	26	26 %
Spíše ano	46	46 %
Neutrální	14	14 %
Spíše ne	14	14 %
Ne	0	0 %
Celkem	100	100 %

Čtvrtým tvrzením byla **potvrzena** i další hypotéza, a to **H3: Postoj více než 60 % respondentů k propuštěnému vězni pozitivně ovlivní jeho zaměstnání během výkonu trestu odnětí svobody.** Z výše uvedených výsledků lze konstatovat, že odpověď „Ano“ a „Spíše ano“ zvolilo celkem 72 % respondentů.

Tvrzení č. 5: Můj postoj k propuštěnému vězni by pozitivně ovlivnilo, pokud je po propuštění řádně zaměstnán.

Tab. 5: Míra pozitivního vlivu řádného zaměstnání osoby po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody na postoj společnosti

Možnosti	Četnost	Procenta
Ano	32	32 %
Spíše ano	42	42 %
Neutrální	22	22 %

Možnosti	Četnost	Procenta
Spíše ne	4	4 %
Ne	0	0 %
Celkem	100	100 %

K pátému tvrzení byla stanovena hypotéza H4: Postoj více než 50 % respondentů k propuštěnému vězni by pozitivně ovlivnilo, pokud je po propuštění řádně zaměstnán. I tato hypotéza byla potvrzena, a to 74 % respondentů, kteří zvolili možnost „Ano“ a „Spíše ano“.

Tvrzení č. 7: Můj postoj by byl tolerantnější k prvovězněnému než k recidivistovi.

Tab. 6: Míra tolerantnějšího přístupu k prvovězněnému než k recidivistovi

Možnosti	Četnost	Procenta
Ano	42	42 %
Spíše ano	30	30 %
Neutrální	18	18 %
Spíše ne	8	8 %
Ne	2	2 %
Celkem	100	100 %

Dle výsledků je patrné, že respondenti volbou možností „Ano“ a „Spíše ano“ dosáhli celkem 72 %. Sedmým tvrzením je tedy **potvrzena** také pátá hypotéza, a to **H5: Postoj více než 70 % respondentů k propuštěnému vězni by byl tolerantnější k prvovězněnému než k recidivistovi.**

Tvrzení č. 9: Můj postoj k propuštěnému vězni by ovlivnila povaha jím spáchaného trestného činu.

Tab. 7: Míra vlivu povahy spáchaného trestného činu propuštěným vězňem na postoj společnosti

Možnosti	Četnost	Procenta
Ano	46	46 %
Spíše ano	26	26 %
Neutrální	20	20 %
Spíše ne	8	8 %
Ne	0	0 %
Celkem	100	100 %

Toto tvrzení se vztahuje k hypotéze **H6: Postoj minimálně 60 % respondentů k propuštěnému vězni by pozitivně ovlivnila změna jeho postoje k trestné činnosti.** Možnosti „Ano“ a „Spíše ano“ zde zvolilo celkem 72 % respondentů, čímž je i tato – již poslední – hypotéza **potvrzena.**

Závěr

S dominancí na společenské postoje a mínění veřejnosti se pracovalo jak v teoretické, tak empirické části této seminární práce. Ačkoliv se však z průzkumu podařilo zjistit, které faktory mají vliv na pozitivnější vnímání propuštěných vězňů ve společnosti, v podstatě se nám nepodařilo dospět k žádnému řešení. Dotazníkové šetření bylo totiž vedeno za určitého předpokladu, že dotyční – respondenti – již mají o propuštěném vězni jisté konkrétní informace a určitou

osobní představu. Neřeší však nic na postoji společnosti k propuštěným vězňům jako „celku“, kdy stále zůstávají terčem předsudků a stigmat.

Jedním z řešení, jež by mohlo mít nenahraditelný účinek, zůstává přímý kontakt, který je nejlepším „bořičem“ stereotypů a bariér, jež mohou často vznikat. Nestátní neziskové organizace, ale i další instituce, by měly setrvat ve svém odhodlání dopomáhat lidem po výkonu trestu odnětí svobody s hledáním zaměstnání, ale neměla by se opomíjet ani případná kooperace s jejich spolupracovníky. Všestranná otevřenost by mohla zlepšit komunikaci a zároveň zahnat ostych a případnou bariéru na obou stranách. Zůstává však na charakteru jak lidí na daném pracovišti, tak na zaměstnavateli, aby nedocházelo k šikaně, která by mohla mít značný vliv na „dobrovolnou izolaci“ (jak označil stav postupného dobrovolného sebevyčleňování ze skupiny jeden ze zpovídaných vězňů) vedoucí až k postupné sociální exkluzi.

Čím více bude téma reintegrace a (propuštěných) vězňů obecně tabuizováno, tím více se bude propast mezi lidmi po výkonu trestu odnětí svobody a společností prohlubovat. Přitom není na místě nad všemi osobami, které byly po výkonu trestu odnětí svobody zařazeny do společnosti, lámat hůl. Najdou se mezi nimi bezesporu i tací, kteří si zaslouží důvěru, ti, již si zaslouží „druhou šanci“. Když má totiž člověk možnost hovořit s vězněnými osobami jak ve výkonu trestu odnětí svobody, tak po jejich propuštění, uvědomí si, že v některých případech stačí opravdu málo, aby seděl na „opačné straně“ on sám.

Seznam použitých zdrojů

BARGEL, Miroslav a Pavel MÜHLPACHR. *Inkluze versus exkluze – dilema sociální patologie*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2010. Sociopedie. 180 s. ISBN 978-80-87182-12-3.

BĚLÍK, Václav, Stanislava HOFERKOVÁ a Blahoslav KRAUS a kol. *Slovník sociální patologie*. Praha: Grada, 2017. Pedagogika (Grada). 120 s. ISBN 9788027105991.

ČERNÍKOVÁ, Vratislava. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). 256 s. ISBN 978-80-7380-138-0.

GOJOVÁ, Alice, ed. *Sborník studijních textů pro sociální kurátory*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2009. 560 s. ISBN 978-80-7368-627-7.

JUNÁŠKOVÁ, Aneta. *Problematika reintegrace po výkonu trestu odnětí svobody*. Brno: Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity, 2011. 91 s. Diplomová práce.

MAREŠ, Jiří. *Posttraumatický rozvoj člověka*. Praha: Grada, 2012. Psyché (Grada). 200 s. ISBN 9788024730073.

MÜHLPACHR, Pavel. *Sociální práce*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2004. 100 s. ISBN 8021033231.

NOVOTNÝ, Oto a Josef ZAPLETAL. *Kriminologie*. 3., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2008. 528 s. ISBN 978-80-7357-377-5.

Posuzování pachatele při ukládání trestu. *Epravo.cz* [online]. ©1999-2020, 2002-05-31 [cit. 2020-01-18]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/posuzovani-pachatele-pri-ukladani-trestu-17114.html>.

Probační a mediační služba České republiky. Poslání a cíle Probační a mediační služby. *Pmscr.cz* [online]. © 2002-2020 [cit. 2020-01-28]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/poslani-a-cile/>.

Probační a mediační služba České republiky. Zpracování a ochrana osobních údajů v Probační a mediační službě. *Pmscr.cz* [online]. © 2002-2020 [cit. 2020-01-18]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/ochrana-osobnich-udaju/>.

SOCHŮREK, Jan. *Kapitoly z penologie*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007a. 57 s. ISBN 9788073722036.

SOCHŮREK, Jan., *Kapitoly z penologie, II. díl: Teorie a praxe zacházení s vězňými*. Liberec, 2007b. 77 s. ISBN 978-80-7372-204-3.

Spolek Lighthouse. Návrat do běžného života. *Os-lighthouse.cz* [online]. © 2019 [cit. 2020-01-18]. Dostupné z: <http://www.os-lighthouse.cz/navrat-do-bezneho-zivota/>.

ŠTIKAROVÁ, Marie. *Zařazení osob po výkonu trestu do společnosti*. Zlín: Fakulta humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, 2014. 95 s. Diplomová práce.

VÝROST, Jozef a Ivan SLAMĚNÍK. *Sociální psychologie*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2008. Psyché (Grada). 416 s. ISBN 9788024714288.

Přílohy

Příloha A: Dotazník

Reintegrace propuštěných vězňů jako sociální problém

Dobrý den.

Jsme dvě studentky oboru Sociální patologie a prevence na Pedagogické fakultě Univerzity Hradec Králové a rády bychom Vás požádaly o vyplnění následujícího dotazníku,

jenž se stane součástí empirické části naší závěrečné práce, kterou zpracováváme v rámci předmětu Tvorba odborné práce na téma „Reintegrace propuštěných vězňů jako sociální problém“. Dotazník je zcela anonymní.

Dotazník se skládá ze sociodemografických otázek, dále pak následují tři části věnující se zkoumanému tématu.

Cílem dotazníku je zmapovat postoje respondentů k právům a povinnostem vězňů a k problematice reintegrace po jejich propuštění.

Předem děkujeme za Váš čas.

Leona Portová a Eliška Kvasničková

Sociodemografická část

1. Uved'te své pohlaví.

- a) Žena
- b) Muž

2. Uved'te svůj věk.

- a) <15
- b) 16-19
- c) 20-22
- d) 23-24
- e) 25-30
- f) 31-35
- g) 36-40
- h) 41-45
- i) 46-50
- j) 51-55

k) 56-60

l) 60<

3. Vyberte stupeň svého dosaženého vzdělání.

a) Základní škola

b) Střední škola s výučním listem

c) Střední škola s maturitou

d) Vyšší odborná škola

e) Vysoká škola

4. Vyberte své nynější „působení“.

a) Studium střední školy

b) Studium vysoké školy

c) Pracovní poměr

d) Jiné: .....

5. Vyberte kraj, ve kterém žijete (trvalé bydliště).

a) Hlavní město Praha

b) Středočeský kraj

c) Jihočeský kraj

d) Plzeňský kraj

e) Karlovarský kraj

f) Ústecký kraj

g) Liberecký kraj

h) Královéhradecký kraj

i) Pardubický kraj

j) Kraj Vysočina

- k) Jihomoravský kraj
- l) Olomoucký kraj
- m) Moravskoslezský kraj
- n) Zlínský kraj

6. Vyberte, kde jste převážně žili/žijete (trvalé bydliště).

- a) Vesnice
- b) Město
- c) Velkoměsto (nad 100 000 obyvatel)

Část II.

Níže je uvedena řada výroků, které mohou lidé užít, když popisují sami sebe. Přečtěte si, prosím, každý výrok a rozhodněte se, která odpověď se nejvíce shoduje s Vaším názorem.

Prosím, odpovězte na každý výrok, a to i přesto že si nejste zcela jisti Vaší odpovědí.

* Vysvětlivky

VTOS = Výkon trestu odnětí svobody

Otázka č. 7 se vztahuje k propuštění z VTOS po uplynutí celého uloženého trestu, nikoliv k podmíněnému propuštění.

1. Mám povědomí o právech vězňů ve VTOS.

- a) Souhlasím
- b) Spíše souhlasím
- c) Nevím
- d) Spíše nesouhlasím
- e) Nesouhlasím

2. Mám povědomí o povinnostech vězňů ve VTOS.
- a) Souhlasím
  - b) Spíše souhlasím
  - c) Nevím
  - d) Spíše nesouhlasím
  - e) Nesouhlasím
3. O práva vězňů se aktivně zajímám.
- a) Souhlasím
  - b) Spíše souhlasím
  - c) Nevím
  - d) Spíše nesouhlasím
  - e) Nesouhlasím
4. O povinnosti vězňů se aktivně zajímám.
- a) Souhlasím
  - b) Spíše souhlasím
  - c) Nevím
  - d) Spíše nesouhlasím
  - e) Nesouhlasím
5. Informovanost o právech vězňů ve VTOS považuji ve společnosti za důležité.
- a) Souhlasím
  - b) Spíše souhlasím
  - c) Nevím
  - d) Spíše nesouhlasím
  - e) Nesouhlasím

6. Informovanost o povinnostech vězňů ve VTOS považují ve společnosti za důležité.

- a) Souhlasím
- b) Spíše souhlasím
- c) Nevím
- d) Spíše nesouhlasím
- d) Nesouhlasím

7. Vězni by měli po propuštění spolupracovat se sociální službou/sociálními pracovníky.

- a) Souhlasím
- b) Spíše souhlasím
- c) Nevím
- d) Spíše nesouhlasím
- e) Nesouhlasím

Část III. – Zjišťování postojů

Níže je uvedena řada výroků, které mohou lidé užít, když popisují sami sebe. Přečtěte si, prosím, každý výrok a rozhodněte se, která odpověď se nejvíce shoduje s Vaším názorem.

Prosíme, odpovězte na každý výrok, a to i přesto že si nejste zcela jisti Vaší odpovědí.

* Vysvětlivky

VTOS = Výkon trestu odnětí svobody

recidivista = osoba dopouštějící se opětovného spáchání trestného činu

1. Můj postoj k propuštěnému vězni by pozitivně ovlivnilo jeho dobré rodinné zázemí a dobré rodinné vztahy.

- a) Ano
- b) Spíše ano
- c) Neutrální
- d) Spíše ne
- e) Ne

2. Můj postoj k propuštěnému vězni by ovlivnilo dosažené vzdělání.

- a) Ano
- b) Spíše ano
- c) Neutrální
- d) Spíše ne
- e) Ne

3. Můj postoj k propuštěnému vězni by pozitivně ovlivnilo studium během VTOS.

- a) Ano
- b) Spíše ano
- c) Neutrální
- d) Spíše ne
- e) Ne

4. Můj postoj k propuštěnému vězni by pozitivně ovlivnilo zaměstnání během VTOS.

- a) Ano
- b) Spíše ano

- c) Neutrální
- d) Spíše ne
- e) Ne

5. Můj postoj k propuštěnému vězni by pozitivně ovlivnilo, zda je po propuštění z VTOS řádně zaměstnán.

- a) Ano
- b) Spíše ano
- c) Neutrální
- d) Spíše ne
- e) Ne

6. Můj postoj k propuštěnému vězni by ovlivnilo to, zda se jedná o prvovězněného či o recidivistu.

- a) Ano
- b) Spíše ano
- c) Neutrální
- d) Spíše ne
- e) Ne

7. Můj postoj by byl tolerantnější k prvovězněnému než k recidivistovi.

- a) Ano
- b) Spíše ano
- c) Neutrální
- d) Spíše ne
- e) Ne

8. Můj postoj k propuštěnému vězni by pozitivně ovlivnilo jeho přijetí viny / změna jeho postoje k trestné činnosti.

- a) Ano
- b) Spíše ano
- c) Neutrální
- d) Spíše ne
- e) Ne

9. Můj postoj k propuštěnému vězni by ovlivnila povaha jím spáchaného trestného činu.

- a) Ano
- b) Spíše ano
- c) Neutrální
- d) Spíše ne
- e) Ne

10. Můj postoj k propuštěnému vězni by pozitivně ovlivnilo jeho slušné vystupování.

- a) Ano
- b) Spíše ano
- c) Neutrální
- d) Spíše ne
- e) Ne

Příloha B: **Rozhovor**

Rozhovor byl veden během exkurze do věznice Odolov, která byla uskutečněna v rámci Letní školy vězeňství 2019 (organizovaná Common Law Society při Univerzitě Karlově). Zpovídánými byli dva vězni (rozhovor byl veden simultánně

za přítomnosti jich obou), pro něž bylo setkání s účastníky exkurze odměnou za dobré chování. Účastníci exkurze byli rozděleni do tří skupin po osmi lidech. Otázky byly kladeny všemi osmi účastníky skupiny, čímž lze vysvětlit jejich nestrukturovanou formu. Odpovědi byly zaznamenány bezprostředně po ukončení exkurze, avšak nejedná se o doslovný přepis rozhovorů. Byl však kladen důraz na zachování veškerého obsahu odpovědí a jazykového projevu. V rámci zachování anonymity vězňů budeme odpovědi uvádět pod označením „Vězeň L.“ a „Vězeň M.“.

1. Považujete stanovený trest za spravedlivý?

Vězeň L.: *(krčí rameny, neodpovídá)*

Vězeň M.: „Naprosto. Věděl jsem, že dělám věci, který bych dělat neměl, no. Akorát jsem si myslel, že jsem nepostihnutelný.“

(Otázka směřována k „Vězni M.“) A proč jste je dělal?

Vězeň M.: Asi na přilepšenou.

2. Jste ve vězení poprvé?

Vězeň M.: Jo. Tohle je můj první trest.

Vězeň L.: *(chvíle ticha)* Můj ne. *(ticho)* Sedím už potřetí.

3. Za co si „odpykáváte“ trest?

Vězeň M.: „Zpronevěra“.

Vězeň L.: „Oficiálně majetková trestná činnosti. Víc o tom mluvit nechci.“

4. Chodí za vámi návštěvy?

Vězeň L.: „Moje máma. Pořád. Teda vždycky.“

Vězeň M.: „Ne. Já návštěvy nechci.“

(Otázka směřována k „Vězni M.“) **Proč ne? Pokud vám nevadí odpovědět.**

Vězeň M.: „Mám malýho kluka a nechci, aby tady musel bejt. Dohodli jsme se takhle s přítelkyní.“

5. Myslíte si, že jste již dostatečně poučení?

Vězeň M.: „Naprosto. Chci začít nanovo. Slíbil jsem to přítelkyni. Už se sem nechci nikdy vrátit. Nebo kamkoliv jinam do vězení.“

Vězeň L.: *(krčí rameny)* „Rád bych řekl, že jo, ale podle mě sem tu do roka znova.“ *(úsměv)*

6. Jak se k vám chová vězeňský personál?

Vězeň L.: „No tak, když je neserem... ježiš pardon. Omlouvám se. Když je posloucháte, daj vám pokoj.“

Vězeň M.: „Zkraje jsem si na ně musel zvyknout. Oni na mě asi taky. Kdo co vyžaduje a tak. Ale teď už je to docela v pohodě.“

7. A jací jsou spoluvězni?

Vězeň L.: „To je kus vod kusu. Některý maj se mnou problém, protože jsem barákovej¹. Víte, co je barákovej, že jo? No, tak

---

¹ polooficiální instituce zástupce oddílu (nikoli celého „baráku“) z řad vězňených osob

s tím maj problém. Ale většinou se s nima dá domluvit. To zas jo.“

Vězeň M.: „Já tady žádný větší problém neměl. Měl jsem kliku i na chlapy na cimře. Jeden mě učí francouzsky, tak je z toho aspoň nějaký užitek. Ale jinak si k tělu radši nikoho moc nepouštím.“

8. Co si myslíte, že bude následovat po vašem propuštění?

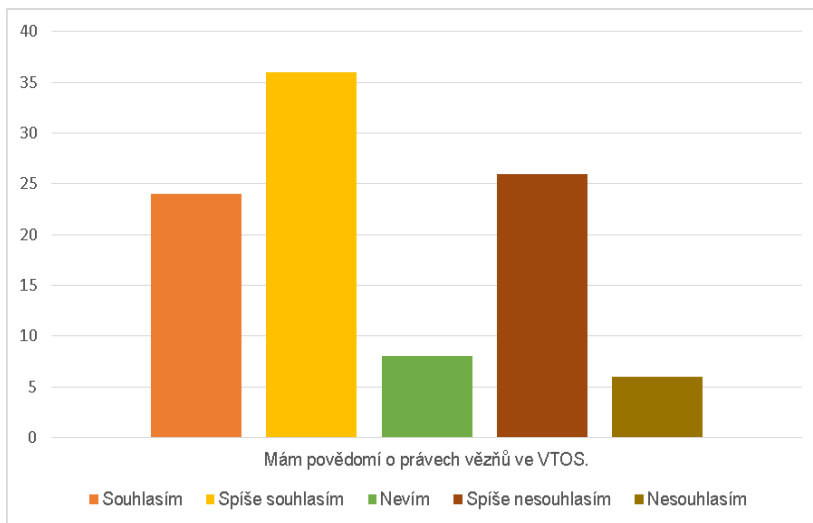
Vězeň L.: „Já nad tím zas tak moc nepřemejšlim. Asi budu zpátky k mámě, a pak se uvidí.“

Vězeň M.: „Bude to těžký. Doufám, že si najdu práci, abych mohl nějak zajistit rodinu nebo do domácnosti aspoň nějak přispět. Asi to říkaj všichni, ale já bych to takhle fakt chtěl. Bude to těžký no, tak se s tím holt budu muset nějak poprat.“

Příloha C: Vyhodnocení vybraných dat I. části dotazníku

Zajímavým vhladem do jádra problematiky reintegrace propuštěných vězňů během vyhodnocování dat dotazníkového šetření byla také vztahová souvislost mezi následujícími tvrzeními: „Tvrzení č. 1: Mám povědomí o právech vězňů ve VTOS.“, „Tvrzení č. 5: Informovanost o právech vězňů ve VTOS považuji ve společnosti za důležité.“ A „Tvrzení č. 3: O práva vězňů se aktivně zajímám.“ Konkrétní informace a vyhodnocení jsou blíže uvedeny pod příslušným tvrzením, podpořeny grafickým znázorněním. Pro dotazníkové šetření jsme získaly 100 respondentů, absolutní četnost tedy odpovídá relativní (procentuální) četnosti.

Tvrzení č. 1: Mám povědomí o právech vězňů ve VTOS.

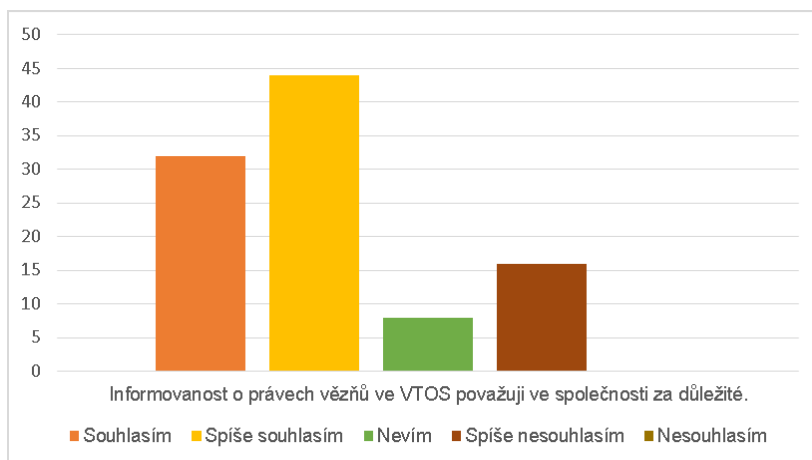

Graf 1: Míra povědomí o právech vězňů ve výkonu trestu odnětí svobody

S výše uvedeným tvrzením se plně ztotožňuje 24 % respondentů, jejichž skupina je posílena o dalších 36 % respondentů, kteří v dotazníkovém šetření vybrali možnost „Spíše souhlasím“. S 60 % tak tvoří nadpoloviční většinu respondentů, kteří se domnívají, že o právech ve VTOS mají povědomí. 8 % respondentů zvolilo odpověď „Nevím“, 26 % s tvrzením spíše nesouhlasí, 6 % nesouhlasí.

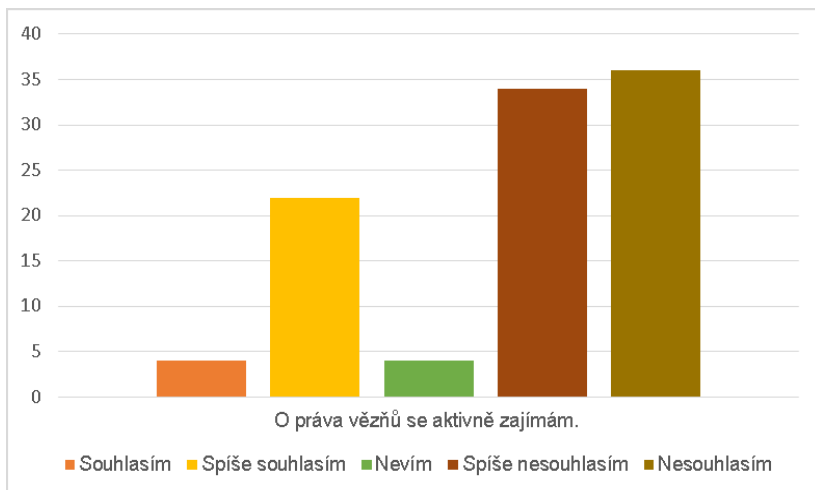
Tvrzení č. 5: Informovanost o právech vězňů ve VTOS považují ve společnosti za důležité.

Graf 2: Míra důležitosti informovanosti o právech vězňů ve výkonu trestu odnětí svobody ve společnosti

S předloženým tvrzením souhlasí 32 % respondentů, 44 % jich zvolilo možnost „Spíše souhlasím“. To činí celkem 76 %, tedy více než 3/4 respondentů. 8 % respondentů odpovědělo „Nevím“, 16 % s tvrzením spíše nesouhlasí, odpověď „Nesouhlasím“ nezvolil nikdo z respondentů.

Tvrzení č. 3: O práva vězňů se aktivně zajímám.

Graf 3: Míra respondentů, kteří se dle svého mínění o práva vězňů zajímají

S tímto tvrzením souhlasí 4 % respondentů, 22 % byla volena odpověď „Spíše souhlasím“. Početnější zastoupení v tomto případě mají odpovědi „Spíše nesouhlasím“ s 34 % a „Nesouhlasím“, kterou zvolilo 36 % respondentů. Možnost „Nevím“ vybrala 4 % respondentů.

Shrnutí

Nyní se pokusíme zjištěné údaje shrnout a vyzdvihnout jejich souvislost. 60 % respondentů se domnívá, že má povědomí o právech vězňů ve VTOS. K ověření této hypotézy by bylo zapotřebí vlastního dotazníkového šetření, jehož předmětem by byl právě tento předpoklad. Pro potřebnou věrohodnost by pak bylo zapotřebí zjistit, zda domněnka respondentů koresponduje s realitou – například formou vědomostního dotazníku.

Hlavním důvodem zařazení tohoto výběru tvrzení do seznamu příloh byla zjištěná skutečnost, že ač 76 % (odpovědi „Souhlasím“ a „Spíše souhlasím“) respondentů považuje informovanost o právech vězňů ve společnosti za důležitou, aktivně se o ně zajímá pouhých 26 % (odpovědi „Souhlasím“ a „Spíše souhlasím“) respondentů. Tento fakt pak lze považovat za jeden z aspektů, proč je téma reintegrace ve společnosti stále velmi problematičticky vnímané.

Postoje veřejnosti k problematice prostituce

Markéta Kovářová, Sabrina Šípková

Úvod

Hlavním cílem seminární práce je uceleně zpracovat teorii týkající se postoje veřejnosti k problematice prostituce. V naší seminární práci se věnujeme problematice prostituce jako společenskému problému. V současné době je prostituce chápána jako sociálně patologický jev, který porušuje normy sexuálního chování. Přístup k prostituci je v naší společnosti aboliční, to znamená, že společnost prostituci přehlíží a nijak ji neřeší. Pouze se postihují jevy, které prostituci doprovázejí, například může jít o kuplířství, obchodování se ženami, šíření nakažlivých chorob a další.

Téma bylo zvoleno z osobního zájmu o tuto problematiku, protože se jedná o aktuální téma, které ale není společností veřejně rozebíráno.

1 Prostituce jako sociálně patologický jev

Jan Chmelík a kol. (2003, s. 55) ve svém díle uvádí, že prostituce bývá často označována jako nejstarší řemeslo na světě. *„Bohužel neexistuje společnost, která by se prostituce dokázala úplně zbavit“*. Byly prováděny výzkumy, při kterých se zjišťovaly důvody páchání prostituce. Z výzkumů vyšlo najevo, že prostituce není páchána za účelem sexuálního uspokojení, ale z důvodu, že prostituce přináší rychlý a snadný finanční obnos. *„Je pravdou, že některé ženy jsou k takovému jednání spíše donuceny, protože mají nízké vzdělání či opožděný duševní stav, a v jiném zaměstnání by se neuplatnily“*. Je patrné, že největší vliv má nejspíše rodinné prostředí, ve kterém

ženy a dívky vyrostly. „Většina žen, které se prostitucí živí, pochází z rozvrácených rodin, a to je důvodem k jejich útekům z domova, a protože nemají dostatek financí, začnou poskytovat sexuální služby za úplatu“.

Prostituce je chápána jako hromadný společenský jev, který patří do oblasti sociální patologie. Její vymezení je různé. Mezi nejčastější patří, že se jedná o propůjčování vlastního těla k sexuálním úkonům s jinou osobou za úplatu, buď v přímém fyzickém kontaktu nebo prostřednictvím různých nástrojů nebo také poskytování homo- nebo heterosexuálních služeb za peníze nebo jinou protihodnotu (Dubský, Urban, Bajura, 2012, s. 177-178).

Mezi charakteristický znak prostituce patří časté střídání partnerů, tedy promiskuita. V tomto případě nelze hovořit o citovém vztahu mezi partnery (Emmerová, 2007; In: Kraus, Hroncová a kol., s. 228).

„Prostituce u nás není trestným činem, to znamená, že za její provozování nemůže být postihnuta prostitutka či prostitut ani její zákazník“ (Chmelík a kol., 2003, s. 55).

Emmerová v knize Sociální patologie uvádí některé pojmy, které se vztahují k prostituci. Jedná se například o pojem „prostitutka“, kdy se jedná o ženu, která poskytuje prostituci, „prostitut“ je muž poskytující prostituci, „prostituent“ je zákazník prostitutky či prostituta a „pasák“ je osobou, která zprostředkovává kontakt mezi prostitutkou či prostitutem a klientem. Často také poskytuje drogy a ochranu prostituujícím osobám. Pojem „pornografie“ označuje nemravnou literaturu, fotografie či filmy (Emmerová, 2007; In: Kraus, Hroncová a kol., 2007, s. 228).

2 Historie prostituce

Dříve byla v mnohých společnostech volná láska považována za věc přirozenou a posvátnou, stejně jako jídlo

a pití. „*Dívka, která této formě lásky holdovala, byla považována za osobu, která je zasvěcená bohům a společností nebyla opovrhována*“ (Chmelík a kol., 2003, s. 56).

2.1 Starověk

Ve starém Řecku prostituce ovládala všechny oblasti života. „*Prostituce sloužila jako lék proti homosexualitě*“. Filozof Solon proto nechal zřídit první nevěstince a z peněz, které se vydělaly, nechal postavit chrám, který zasvětil bohyni prostituce. Zformovaly se tři velké skupiny Venušiných služebnic (Chmelík a kol., 2003, s. 56-57).

Prostitutkám, které podléhaly nižším úředníkům, se říkalo dikteriady. Tyto ženy musely být odlišeny od jiných, a to tak, že nosily zvláštní oblečení určité barvy či jiné jasné znamení a jejich příjmy byly nižší než příjmy hetér. „*Dikteriady sídlily ve veřejném domě, kterému se říkalo dikterion*“ a měly stanovenou taxu pro každého, kdo do tohoto domu přišel (Chmelík a kol., 2003, s. 56-57).

Druhou skupinou byly hetéry, které byly královnami všech lehkých žen. Hetéry nebyly jen souložnice, ale spíše byly považovány za přítelkyni či družku. Hetéry se zaprodávaly každému, kdo jim zaplatil. Zachovaly si však kousek svobodné vůle a vybíraly si podle vzhledu. Byly to bohaté a mocné dámy, kterým se dvořili filosofové, státní úředníci a vojevůdci. Kromě práce ve veřejných domech si pronajímaly i domky, ve kterých provozovaly svou živnost. Nebydlely v nich, měly je jen na stýkání se svými přáteli (Chmelík a kol., 2003, s. 56-57).

Třetí skupinou byly auletridy, které pracovaly jako tanečnice nebo hráčky na flétnu, a měly volnější pohyb než dikteriady. Tyto ženy si nemusely vydělávat vlastním tělem, ale byly hlavně využívány při slavnostech a hrách.

Dikteriady a auletridy byly z větší části cizinky (Chmelík a kol., 2003, s. 56-57).

Venušiny služebnice měly společné pouze ukájení Athéňanů. Nesměly opustit republiku bez zvláštního povolení, které jim bylo vydáno jen s podmínkou, že se vrátí zpět. Prostitutky nesměly psát závěti či například uzavřít manželství. V Římě byla spíše upřednostňována mužská prostituce, než ženská a mladí otroci byli považováni za luxus. Athény prostituci ochotně trpěly, protože z ní byla financována stavba lodí a nákladná výzbroj (Chmelík a kol., 2003, s. 56).

2.2 Středověk

Ve středověku měli lidé negativní pohled na prostituci. *„Křesťanství nabádalo k cudnosti, odříkání a pohlavní zdrženlivosti, ale nakonec se s prostitucí církev stejně musela smířit a papežská komora pobírala peníze z domů, kde nevěstince fungovaly“*. Nevěstince fungovaly tak, že ženy a dívky pracovaly pod dozorem a měšťané, řemeslníci i duchovní si zde za určitý obnos mohli vybrat ženu. Ženské domy sice spravovalo město, ale muselo odvádět církvi část svých výnosů (Chmelík a kol., 2003, s. 57).

Ve vrcholném středověku měšťtí hodnostáři zřídili pro vojáky, cestující a zámožné měšťany zábavné domy. Ženy, které v tomto domě pracovaly, měly mnoho výhod. Město nad nimi drželo ochrannou ruku, nesmělo se jim ubližovat a okrádat je o mzdu. Byly také chráněny před konkurencí domů, které vznikly bez povolení (Chmelík a kol., 2003, s. 57).

Ve 13. a 14. století byla prostituce známá jako součást lázeňství. Hlavně ve 13. století se rozmohla lázeňská prostituce, a bylo téměř nemožné najít lázně, které by sexuální služby neposkytovaly. V Paříži v polovině

13. století byly nejčastějšími zákazníky prostitutek studenti (Chmelík a kol., 2003, s. 58).

„Největším odpůrcem prostituce byl Ludvík IX. Byl velmi zbožný a bojoval proti nemravnosti svých poddaných“. Ludvík IX. prostitutkám nabídl, že když budou ochotné vzdát se svého povolání, tak jim zajistí ochranu, bydlení a v některých případech i rentu. Na tuto nabídku ale prostitutky nepřistoupily. Proto *„Ludvík IX. začal hrozit každé prostitutce, že jí zabaví majetek a vyžene z města, pokud nezanechá svého řemesla“.* Přibližně po sto letech vymysleli radní opatření, které se využívá dodnes. Pokusili se dostat prostituci jen do určitých ulic a čtvrtí, a také požadovali jednoznačné vnější označení prostitutek na veřejnosti (Chmelík a kol., 2003, s. 58).

2.3 Novověk

Na počátku 15. století se konal v Kostnici církevní koncil, kde se shromažďovaly prostitutky kvůli své nejvěrnější klientele. Klientelou byli duchovní, vojáci a učenci (Chmelík a kol., 2003, s. 58).

Prostitutky v této době platily daně a byly označeny červenou stužkou nebo odznakem na rameni. I nyní se města snažila vytěsnit prostitutky do určité lokality. Město jim poskytovalo dva lékaře, protože se snažilo zabránit šířící se epidemii syfilidy (Chmelík a kol., 2003, s. 58).

V 18. století se za nejoblíbenější oblast zábavního průmyslu prosadila prostituce. Na provozu veřejných domů se podílela celá desetina londýnského obyvatelstva. V Benátkách nechala vláda vyhnat všechny prostitutky z města. Brzy je ale zase musela vzít zpátky, protože byly součástí státní politiky a nejlepšími informátorkami. *„Vyhnané prostitutky obdržely náhradu ušlých zisků a nové byty“* (Chmelík a kol., 2003, s. 57).

Další odpůrkyní prostituce byla Marie Terezie. Vydávala nařízení, mravnostní zákony a vytvořila celý aparát strážců mravnosti. *„Prostituce byla postihována stříháním vlasů, nucenými pracemi, a několik prostitutek bylo dokonce popraveno“*. Ti, kteří se odvážili toto řemeslo provozovat, se museli uchýlovat k nejrozmanitějším trikům. Nejznámější byly vídeňské pokojské, které se maskovaly uniformami pokojských a pracovaly v počestných domech, kam mravnostní policie nemohla. V důsledku těchto přísných opatření existovalo na počátku 19. století ve Vídni jen 1 500 evidovaných a kontrolovaných prostitutek (Chmelík a kol., 2003, s. 57-58).

V Rusku prostituci vykonávaly cikánky a Estonky, aby unikly doživotní nevolnické dřině na panských polích. Nejhezčí z těchto nevolnic pak utíkaly do měst a živily se prostitucí (Chmelík a kol., 2003, s. 57-58).

V 18. století byla Paříž nejznámějším a nejvyhledávanějším městem lásky, a proto byla nazývána „hříšný Babylon“. Nejznámějším místem, kde se shromažďovaly prostitutky, byl Palais Royal. Prostitutky se procházely po 14 zahradách a přijímaly pozvánky na večer. V roce 1836 byly všechny prostitutky odsud vyhnány (Chmelík a kol., 2003, s. 59).

2.4 Prostituce v Čechách

„Ve středověku se v Čechách prostituce rozvíjela hlavně ve městech, protože vesnická společenství prostituci prakticky neznala“. Ženy se stávaly prostitutkami, protože toužily po snadnějším životě a výdělku a chtěly žít v lepším prostředí, než ve kterém vyrůstaly. Mnoho žen bylo k prostituci donuceno ze strany svých otců nebo manželů a sloužily jako úhrada dluhů (Chmelík a kol., 2003, s. 60).

„Nejznámější centra pražských prostitutek byly Krakovská ulice, Koňský trh a Benátky, ale prostituci se dařilo i mimo hlavní centra“. Dalším velkým impulsem pro pražskou prostituci bylo přesídlení císařského dvora z Vídně do Prahy (Chmelík a kol., 2003, s. 60).

Šestnácté století přineslo ovšem novou hrozbu – syfilis. Prostituce přežila i třicetiletou válku a morové epidemie v 17. a 18. století. V této době byla prostituce tolerována, aniž by nějak zasahovala veřejná moc. Prostituci se nejvíce dařilo v pohraničních městech (Liberec), v severočeském hornickém revíru (Most) a v Kladně (Chmelík a kol., 2003, s. 60).

Policie v Čechách tolerovala veřejné domy, pokud prostitutky byly evidovány a pravidelně se podrobovaly lékařským prohlídkám. Od počátku 20. století, ale veřejné domy začaly vycházet z módy a prostituce se začala přesouvat do ulic, kde policie už neměla takové možnosti kontroly (Chmelík a kol., 2003, s. 60).

Prostituce se v posledních letech v naší republice rychle rozrostla. Mnoho dívek provozujících toto řemeslo postává na vyhlášených mezinárodních silnicích prakticky po celý rok. *„Kromě již zmíněných silnic mezinárodního významu je prostituce vykonávána v nočních zábavních podnicích a dalších zařízeních hotelového typu se zahraniční klientelou, ale také doma v soukromí nebo pro tento účel pronajatých bytech“.* Prostitutky se především zaměřují na cizince nebo solventní podnikatele (Chmelík a kol., 2003, s. 60).

3 Formy prostituce

Mezi formy prostituce patří veřejná prostituce, která může mít podobu veřejnou nebo legální. *„U legální prostituce osoby poskytují sexuální služby ve veřejných domech,*

erotických masážních salónech a na vyhrazených ulicích v některých městských čtvrtích“ (Urban, Dubský, Bajura, 2012, s. 179).

Prostituce může mít také formu skrytou, nejčastěji nelegální. Sexuální styk se uskutečňuje v hotelovém pokoji, penzionu nebo v pronajatém bytě. Prostituce se dělí na ženskou, mužskou a dětskou (Urban, Dubský, Bajura, 2012, s. 179). Každá prostituce má formu heterosexuální a homosexuální (Emmerová, 2007; In: Kraus, Hroncová a kol., 2007, s. 231).

3.1 Ženská prostituce

Ženy, které vykonávají prostituci pravidelně, a jde o jejich jediné zaměstnání, jsou profesionálkami. Mezi poloprofesionálky se řadí tanečnice a striptérky, které si chtějí zlepšit finanční situaci. Příležitostné prostitutky pocházejí z různých sociálních vrstev a mají různé problémy, kvůli kterým se do prostituce pouštějí (Emmerová, 2007; In: Kraus, Hroncová, 2007, s. 232).

Existuje pět forem ženské prostituce. První formou jsou tzv. luxusní prostitutky, které mají svoji malou a stálou klientelu. Jedná se o ženy na úrovni. Prostituuující osoby jsou schopni klienta reprezentovat na společenských akcích a na veřejnosti (Emmerová, 2007; In: Kraus, Hroncová a kol., s. 231). „*Věk prostitutek se pohybuje okolo 20 a 30 lety i více“* (Urban, Dubský, Bajura, 2012, s. 179).

Druhou formou je bytová prostituce. Prostitutky vykonávají prostituci ve vlastních bytech a pasákem je většinou manžel nebo otec. U této formy prostituce bývá zákazník okraden nebo je ohrožena mravní výchova dětí (Emmerová, 2007; In: Kraus, Hroncová a kol., 2007, s. 231).

Třetí formou je barová prostituce. Prostitutkami bývají cizinky, které jsou často k prostituci donuceny a na území

České republiky se zdržují nelegálně. Tato forma prostituce je spojena s násilím, vydíráním i znásilněním (Emmerová, 2007; In: Kraus, Hroncová a kol., 2007, s. 232).

Předposlední formou je hotelová prostituce. „*Věk prostitutek se pohybuje kolem 20 let a výše*“. Dívky ovládají alespoň jeden cizí jazyk. Služby v hotelech poskytují i vysokoškolačky po telefonické dohodě (Urban, Dubský, Bajura, 2012, s. 179).

Poslední formou prostituce je pouliční a silniční prostituce. Jedná se o prostituci, která je nejproblémovější, protože je zde vysoké riziko přenosu pohlavních chorob. Typickým druhem pohlavního styku pro tuto formu je rychlý, anonymní a laciný sex (Emmerová, 2007; In: Kraus, Hroncová a kol., s. 232).

3.2 Mužská prostituce

Chlapci nebo mladí muži provozují homosexuální prostituci, aniž by byli homosexuálně orientováni, pouze z komerčních důvodů. Tato forma prostituce je více provozovaná než forma heterosexuální. Věkový průměr těchto chlapců je 17 let a jejich kariéra končí kolem 20. roku věku. Velmi výjimečně se může jednat o prostituující muže, kteří jsou starší 30 let. Tito chlapci pochází ze sociálně slabého prostředí, nefunkčních rodin, jsou na útěku nebo propuštěni z vazby (Urban, Dubský, Bajura, 2012, s. 181).

Tito chlapci jsou většinou závislí na alkoholu, drogách, ale také na hracích automatech. Velmi často se dopouštějí trestné činnosti na svých klientech, kdy se dopouští krádeží a loupeží (Urban, Dubský, Bajura, 2012, s. 181).

Tato forma prostituce je nejrizikovější, co se týče onemocnění a přenosu HIV/AIDS. Toto zjištění vyplývá ze statistiky Národní referenční laboratoře pro AIDS. Mužská prostituce je provozována v okolí nádraží a gay

klubech. V České republice je tato forma prostituce koncentrována především v Praze. Heterosexuální prostituce se v České republice spíše provozuje v bytech než na ulici (Vaníčková, 2005, s. 79). Chlapci se můžou také uplatňovat i jako herci v pornografických filmech s homosexuální tematikou (Urban, Dubský, Bajura, 2012, s. 181).

Heterosexuální prostituce, kdy muž nabízí své služby za úplatu ženám, je méně zastoupenou skupinou, jedná se o tzv. gigoly. Tato skupina mužů své služby inzeruje v novinách a časopisech s erotickou tematikou. Transsexuální prostituce je zvláštní a ojedinělá forma. Další skupinou jsou tzv. kept boys. Jedná se o formu prostituce, kdy se mladí chlapci nechávají vydržovat staršími muži. Tento muž jim poskytuje finance a obdarovává je dárky. Jejich vztah končí ve chvíli, kdy chlapec zestárne a staršímu muži přestane vyhovovat (Urban, Dubský, Bajura, 2012, s. 181).

3.3 Dětská prostituce

Dětská prostituce patří do oblasti komerčního sexuálního zneužívání dětí. Komerční sexuální zneužívání dětí patří pod oblast sociálně patologických jevů vedle fenoménů jako šikana, nadměrná agrese, záškoláctví, delikvence a extremismus (Bartoněk, 2012, online).

Komerční sexuální zneužívání dětí je definováno jako *„použití dítěte pro sexuální účely výměnou za peníze nebo za odměnu v naturálních mezi dítětem, zákazníkem, prostředníkem nebo agentem, a jinými, kdo vydělávají na obchodu s dětmi pro tyto účely“* (Bartoněk, 2012, online).

„Dětská prostituce je dobře skrytou formou, protože kuplíři i zákazníci vědí, že se dopouštějí trestné činnosti“ (Urban,

Dubský, Bajura, 2012, s. 182). Odhadovaný věk dětí, které provozují prostituci, se pohybuje mezi 12. a 18. rokem (Vaníčková, 2005, s. 71).

Mezi formy dětské prostituce lze zařadit prostituci jako součást pornografického průmyslu a prostituci jako součást obchodování s dětmi. K prostituci jsou děti přinuceni osobou blízkou, osobou cizí anebo je provozována dobrovolně pro vlastní obživu na ulici, pro obživu rodiny nebo pro zábavu. Do sexuálních služeb patří pohlavní styk, orální sex, anální sex a další formy (Vaníčková, 2005, s. 67-68).

Nejnámější je prostituce pouliční, kde věková hranice prostituujících osob se pohybuje okolo 15 let věku. Prostituuující osoby jsou zpravidla na útěku, závislé na drogách a mají nízký stupeň vzdělání (Vaníčková, 2005, s. 51).

„Podle ředitelky dětského fondu OSN Carol Bellamyové je ve světě minimálně jeden milion dětských prostitutek a prostitutů“ (Vaníčková, 2005, s. 45).

V České republice se dětská prostituce soustřeďuje zejména do velkých měst, jako je Praha a Brno, dále do příhraničních oblastí se Spolkovou republikou Německo, Rakouskem a v ojedinělých případech i v blízkosti polských hranic, např. Náchod a Český Těšín (Vaníčková, 2005, s. 68).

4 Příčiny prostituce

Za nejčastější příčinu prostituce se považovala chudoba. Podle Cesara Lombrosa je prostituce typickým ženským jevem (Emmerová, 2007; In: Kraus, Hroncová a kol., 2007; s. 233).

Legardinierová rozděluje příčiny prostituce na dvě skupiny. První skupinou jsou osobní příčiny. *„Mezi ně lze zařadit citové nedostatky jako rodinné násilí, opuštění nebo také potřeba pomsty“*. Dále sexuální zneužívání a drogy.

Druhou skupinou jsou globální příčiny. Jedná se o mentalitu a kulturní prostředí, peníze a zaostalost (Emmerová, 2007; In: Kraus, Hroncová a kol., 2007, s. 233-234).

Nejčastějšími příčinami dětské prostituce je chudoba a osobní zkušenost se sexuálním zneužíváním v dětství. Ze zahraničních studií vyplývá, že 38 % komerčně zneužívaných žen bylo v dětství sexuálně zneužito a 65 % komerčně zneužitých žen má osobní zkušenost se zneužitím před dovršením 25. roku (Vaníčková, 2005, s. 54-55).

Mezi další příčiny lze zařadit rodinnou dysfunkci a domácí násilí. Do této kategorie také patří násilí u mladých mileneckých dvojic (dating violence). *„Přítel si prostřednictvím manipulace a násilí ve vztahu osvojí dominanci a začne svoji přítelkyni nabízet kamarádům a později i jiným mužům“* (Vaníčková, 2005, s. 56).

5 Organizace

Na našem území existuje řada organizací, které se zabývají prací a pomocí osobám, které pracují v oblasti sexbyznysu. Jedná se o státní instituce a neziskové organizace a sdružení. Problematiku komerčního sexu řeší ministerstvo vnitra, ministerstvo práce a sociálních věcí a ministerstvo zdravotnictví. Mezi nejznámější neziskové organizace patří La Strada, Rozkoš bez rizika a agentura Ulice.

5.1 Rozkoš bez rizika

Jedná se o nestátní neziskovou organizaci, která byla založená v roce 1992. Cílovou skupinou této organizace jsou sexuální pracovnice a ženy, které vstup do sexbyznysu zvažují nebo v něm pracovaly a řeší potíže spojené s touto prací (Rozkoš bez rizika, 2020, online).

Posláním Rozkoše bez rizika, z. s. je zlepšovat postavení sexuálních pracovníků a předcházet rizikům, které jsou s touto prací spojeny, a snažit se o jejich snižování. Svým preventivním působením se snaží přispívat k ochraně veřejného zdraví v České republice (Rozkoš bez rizika, 2020, online).

Organizace poskytuje terénní programy, jejichž působnost je ve 12 krajích České republiky (nepůsobí v Plzeňském a Karlovarském kraji). Služba je poskytovaná v klubech, privátech a na ulici. Klientka ale může využít služeb v mobilní ambulanci. Dále poskytují odborné sociální poradenství po celé republice a právní informace, které jsou poskytovány v rámci působení terénních programů. Zdravotní služby, které poskytují také v rámci terénních programů, mohou ženy využívat v ordinacích v Poradenských centrech (Rozkoš bez rizika, 2020, online).

Všechny služby, které organizace poskytuje, jsou bezplatné a pracovníci R-R dodržují mlčenlivost a ochranu osobních a citlivých údajů klientek. Organizace se klientkám snaží zajistit soukromí k naplnění individuálních potřeb žen. Do organizace mají přístup pouze ženy (Rozkoš bez rizika, 2020, online).

Pracovnice se řídí etickým kodexem a principy, mezi které patří princip respektu a nehodnocení. Tím je myšleno, že pracovníci své klientky nesoudí, ani nehodnotí a respektují jejich rozhodnutí práce v sexbyznysu. Dalším je princip důvěrnosti sdělení. Pracovnice musí dodržovat mlčenlivost a takovéto organizace musí zajišťovat ochranu osobních údajů. Mezi dalšími principy je princip dobrovolnosti a samostatnosti. Myslí tím, že klientka si sama zvolí služby a využije je v rozsahu, který si sama zvolí. Princip dostupnosti poradenských služeb je založen na tom, že se organizace snaží své poradenské služby zajistit

i ženám, které nemohou či nechtějí být přímo v kontaktu. Toto je možné například internetovým poradenstvím (Rozkoš bez rizika, 2020, online).

5.2 La Strada

Je nevládní neziskovou organizací, která řeší problematiku obchodu s lidmi. Je jedinou organizací v České republice, která se věnuje poskytování pomoci osobám, které jsou vykořisťovány (La Strada, 2015, online).

Cílovou skupinou této organizace jsou osoby, kterým byly odebrány doklady, bylo jim ubližováno, vyhrožováno nebo byly nuceny k práci, kterou nechtěly dělat. Dále pak osoby, které zaměstnavatel neoprávněně propustil, osoby pracující za nedůstojných podmínek či pokud byl jejich pohyb kontrolován. Cílem organizace je přispívat k odstranění obchodování s lidmi, vykořisťování a těmto lidem poskytovat podporu a ochranu (La Strada, 2015, online).

La Strada poskytuje cílové skupině sociální služby, věnuje se prevenci a vzdělávání a advokačními a lobby aktivitami usiluje o systémové či legislativní změny s cílem předcházet obchodování s lidmi a vykořisťování, a chránit práva a zájmy cílové skupiny. Služby jsou poskytovány osobám starším 18 let české i cizí státní příslušnosti (La Strada, 2015, online).

Práci v terénu pracovníci vykonávají v přirozeném prostředí skupiny. Tím je myšleno, kde se potencionální obchodované a vykořisťované osoby pohybují. Například stavby, sklady, tržnice či ubytovny. Tito pracovníci pak poskytují osobám a skupinám různé materiály, informují je o jejich právech a poskytují jim kontakt na jejich organizaci v případě potřeby. Je to z důvodu toho, že osoby vykořisťované nevyhledávají samy pomoc. Jejich izolace

a neznalost jazyka či neznalost nového prostředí je nutí být závislími na různých zprostředkovatelích (La Strada, 2015, online).

Pracovníci vykonávají svou práci tak, že klient se sám rozhodne, na čem bude spolupracovat. Každý klient si se sociální pracovníci sestaví svůj individuální plán, kde jsou zahrnuty konkrétní cíle a klientovy potřeby. Každý klient má právo na důstojné a profesionální zacházení. Dále má právo se rozhodnout o dalším postupu při řešení svého případu. Také má právo být informován o veškerých důležitých krocích, které jsou pro jeho prospěch učiněny a žádné takovéto kroky nejsou prováděny bez výslovného souhlasu klienta (La Strada, 2015, online).

5.3 Spolek Ulice

Posláním agentury je poskytovat sociální a zdravotní služby osobám, které jsou ohrožené závislostí a poskytují komerční sexuální služby. Organizace nabízí dvě služby. Jedná se o „Terénní program Ulice“, který se zabývá terciární prevencí drogových závislostí a prostituce, a Substituční centrum Plzeň, které je zaměřeno na léčbu opiátových závislostí. Tento program je prováděn u osob, které jsou závislé na nelegálních návykových látkách a také v oblasti pouliční, klubové a privátní prostituce. Takové osoby agentura Ulice podporuje ve snižování rizik, jejich způsobu života, a tím přispívá k ochraně veřejného zdraví. Svůj terénní program poskytují ve městech, na bytech, v erotických klubech či privátech a spolupracují s lékárnami (Spolek Ulice, 2019, online).

Všechny služby Spolku Ulice Plzeň jsou poskytovány bezplatně bez ohledu na pohlaví, rasu, politické přesvědčení, náboženské vyznání, státní příslušnost, právní či společenské postavení a socioekonomické možnosti žadatele o službu (Spolek Ulice, 2019, online).

Služby jsou veřejně přístupné a poskytované bez zbytečných odkladů. Spolek Ulice Plzeň při poskytování služeb dodržuje určité zásady, jako je bezplatnost, zachování důstojnosti, individuální přístup, aktivizační přístup, místní i časová dostupnost, anonymita, nízkoprahovost, rovný přístup a odbornost (Spolek Ulice, 2019, online).

Cílem organizace Ulice je minimalizovat negativní důsledky užívání drog a poskytování prostituce. Snaží se předcházet a monitorovat výskyt hepatitid typu B a C, HIV či například syfilidy. Snaží se u klientů zvýšit informovanost o účincích drog a také se pokouší klienty motivovat ke změně směrem od rizikového chování a udržet si pozitivní změnu. Dále je jejich snahou snížení počtu úmrtí a zdravotních komplikací v souvislosti s jejich patologickým způsobem života. Sociální pracovníci eliminují vyskytující se pohozený injekční materiál a monitorují posun drogové a prostituční scény (Spolek Ulice, 2019, online).

Organizace Ulice poskytuje také sociální poradenství, které lidem pomáhá se orientovat například v pracovních smlouvách, pomáhá hledat zaměstnání apod. Dále pomáhá v právním poradenství v souvislosti s trestním řízením. Dále poskytuje pomoc a podporu při jednání s různými institucemi, rodinné poradenství či edukaci (Spolek Ulice, 2019, online).

6 Výzkumné šetření

Tato kapitola seminární práce obsahuje výzkumné šetření na téma postoje veřejnosti na problematiku prostituce. Hlavním cílem výzkumu bylo zmapování povědomí respondentů o prostituci, a jaké mají na prostituci názory.

6.1 Metodologická východiska

Ve výzkumné části je použita metoda kvantitativního šetření, která je provedena formou dotazníku. Dotazníkem se rozumí „*soustava předem připravených a pečlivě formulovaných otázek, které jsou promyšleně seřazeny a na které dotazovaná osoba (respondent) odpovídá písemně*“ (Chráska, 2007). Cílovou skupinou jsou občané České republiky bez věkového omezení. Cílem šetření je získat informace o tom, jaké postoje mají občané k problematice prostituce. Otázky jsou zaměřené nejen na obecnou informovanost občanů, ale i na jejich soukromé zkušenosti s prostitucí. Výhodou využití této dotazníkové metody je získání odpovědí od velkého počtu respondentů za poměrně krátký časový úsek.

Dotazník je tvořen 15 otázkami. Výzkumný vzorek tvořilo 58 respondentů. V dotazníku byly využity otázky otevřené, aby respondenti mohli vyjádřit vlastní názor, otázky uzavřené, kde měli respondenti možnost výběru z několika možností a otázky polouzavřené. Sběr dat probíhal pomocí elektronického dotazníku, který je vytvořen na stránce, která je pro tyto účely vytvořena. První část dotazníku tvoří otázky, které se týkají osobních údajů, konkrétně tedy pohlaví a věku. Druhá část je zaměřena na konkrétní otázky, které se týkají problematiky prostituce.

Složení otázek v dotazníku se skládá z:

1. uzavřené otázky	9;
2. otevřené otázky	4;
3. polouzavřené otázky	2.

Vyhodnocení dotazníku probíhá komparací názorů, postojů občanů České republiky na danou problematiku. Výsledky šetření jsou uvedeny konkrétním počtem respondentů a procentuálně.

6.2 Východiska pro stanovení předpokladů

Cílem výzkumného šetření je zjistit názory respondentů z České republiky o problematice prostituce. Dále zjistit jejich názory na vybrané otázky, které se týkají prostituce, dětské prostituce či zlegalizování. Předpoklady byly stanoveny následovně:

P1: Většina respondentů není pro zavedení legální prostituce.

Při stanovení předpokladu bylo vycházeno z již předem vytvořených výzkumů na toto téma. Z analýzy výsledků vyplývá, že k zavedení legální prostituce je přikloněno méně respondentů. Dá se tedy předpokládat, že občané České republiky nepovažují zlegalizování prostituce za adekvátní, jelikož se jedná stále o nežádoucí jev a můžeme říci, že je toto téma považováno za tabu.

P2: Většina respondentů nikdy neposkytla sex za úplatu.

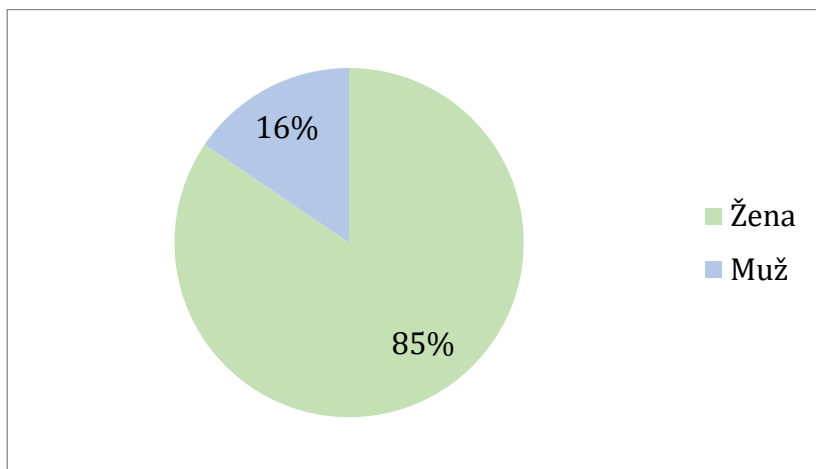
Předpoklad byl vymezen na základě předběžných rozhovorů s naším užším okolím. Dá se tedy předpokládat, že většina občanů České republiky neposkytla sex za úplatu.

P3: Většina respondentů si myslí, že prostituující osoby se prostitucí žijí dobrovolně.

Při stanovení posledního předpokladu bylo vycházeno z různých monografií a dokumentů na toto téma. Především v souvislosti s názory široké veřejnosti, kdy si většina myslí, že prostituující osoby provádí styk za úplatu dobrovolně za účelem vlastního obohacení.

6.3 Výsledky výzkumného šetření

Otázka č. 1: Pohlaví

Graf 1: Pohlaví respondentů

Z grafu, který znázorňuje „pohlaví“, vyplývá, že převážnou většinou dotazovaných, konkrétně 49 (84,50 %), bylo žen a 9 (15 %) mužů.

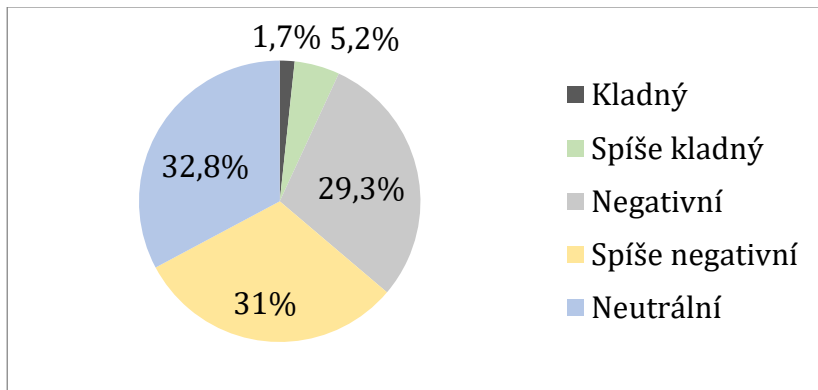
Otázka č. 2: Kolik Vám je let?

Z této otevřené otázky vyplynulo, že nejvíce respondentů bylo mezi 19-22 let.

Otázka č. 3: Co si představíte pod pojmem prostituce?

Tato otázka byla také otevřená a respondenti odpovídali velmi podobně, například že prostituce je poskytování sexuálních služeb za peníze, placený sex či prodávání vlastního těla.

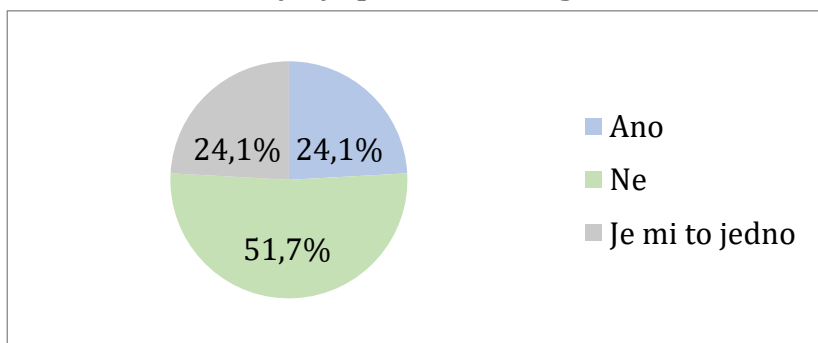
Otázka č. 4: Jaký je Váš postoj k prostituci?

Graf 2: Postoje občanů k prostituci

U této otázky 1 respondent odpověděl, že „kladný“ (1,7 %), 3 respondenti uvedli, že „spíše kladný“ (5,2 %), „negativní“ odpovědělo 17 respondentů (29,3 %), 18 odpovědělo, že „spíše negativní“ (31 %) a 19 jich odpovědělo, že „neutrální“ (32,8 %).

Otázka č. 5: Měla by být prostituce zlegalizovaná?

Graf 3: Zlegalizování prostituce

Z grafu vyplývá, že „ano“ odpovědělo 14 respondentů, stejně tak jako že jim to je jedno (24,1 %) a 30 respondentů odpovědělo, že ne (51,7 %).

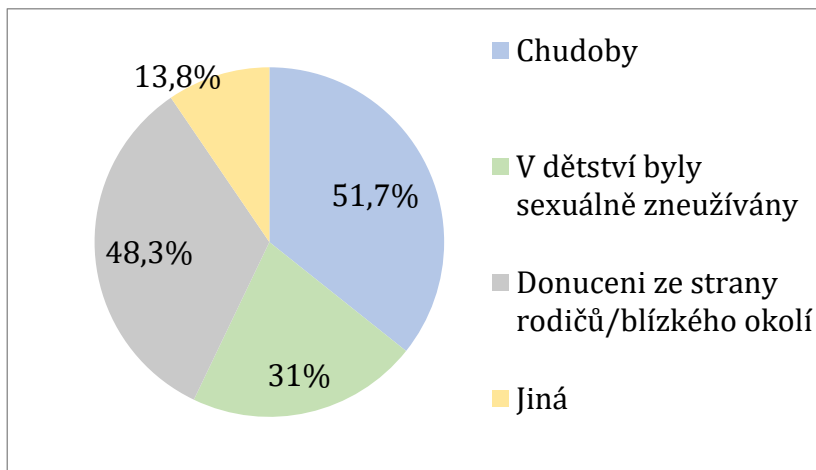
Otázka č. 6: Kdo se podle Vás prostitucí živí?

Tato otázka byla otevřená a většina respondentů se shodla na tom, že prostitucí se živí lidé ze sociálně slabších rodin, s nižším vzděláním, osoby, které jsou v nějaké tíživé životní situaci či lidé, kteří nemají peníze na drogy či jiné osobní potřeby.

Otázka č. 7: Od kolika let si myslíte, že se s prostitucí začíná?

Tato otázka byla také otevřená a respondenti především odpovídali, že se s prostitucí začíná od 14-20 let. Někdo napsal, že ve 30 letech, nebo že záleží na zemi, klidně i před patnáctým rokem.

Otázka č. 8: Dětská prostituce je podle Vás z důvodu?

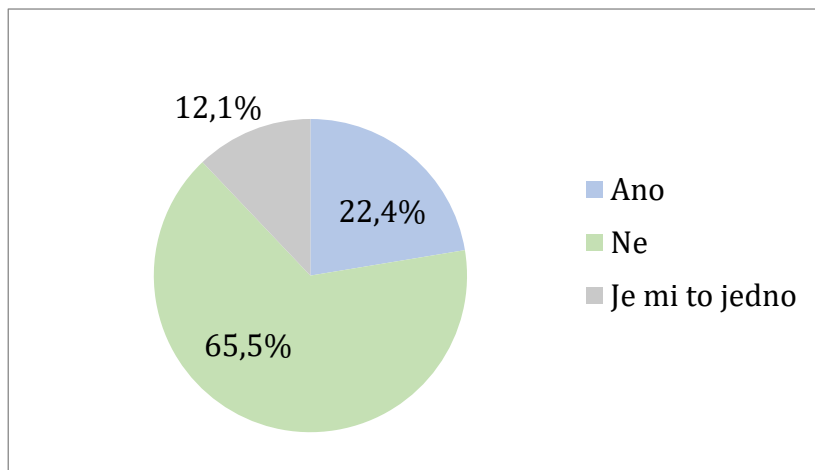

Graf 4: Důvody dětské prostituce

Z grafu je evidentní, že 30 respondentů odpovědělo, že dětská prostituce je z důvodu chudoby (51,7 %), 18 respondentů odpovědělo, že v dětství byly sexuálně zneužívány (31 %), 28 respondentů si myslí, že dětská prostituce je z důvodu donucení ze strany rodičů/blízkého okolí (48,3 %) a 8 respondentů si myslí, že to je z jiných důvodů (13,8 %).

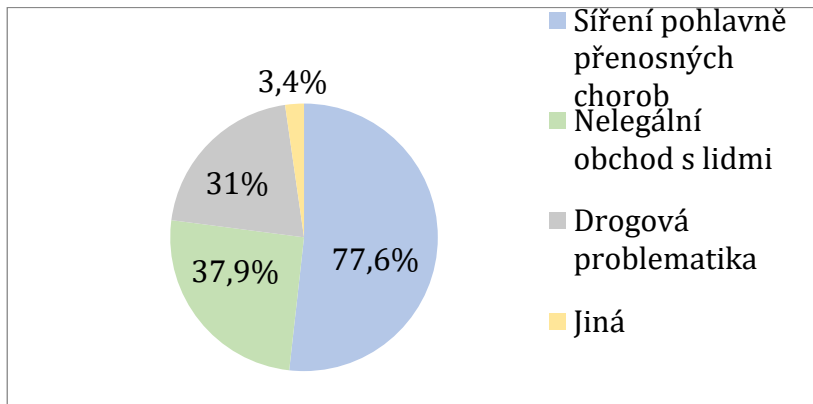
Otázka č. 9: Měla by být prostituce brána jako trestný čin?

Graf 5: Prostituce jako trestný čin

13 respondentů si myslí, že by prostituce měla být brána jako trestný čin (22,4 %). 38 respondentů je opačného názoru (60,5 %) a 7 respondentům (12,1 %) je to jedno.

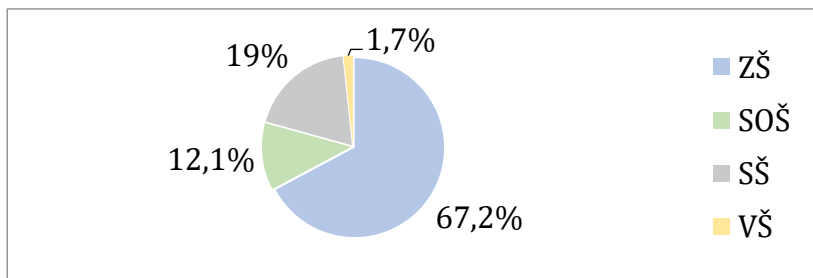
Otázka č. 10: Nejčastější riziko spojené s prostitucí podle Vás je?

Graf 6: Rizika spojená s prostitucí

45 respondentů si myslí, že nejčastějším rizikem spojeným s prostitucí je šíření pohlavně přenosných chorob (77,6 %), 22 respondentů si myslí, že nejčastějším rizikem je nelegální obchod s lidmi (37,9 %). Podle 18 respondentů je nejčastější riziko spojené s drogovou problematikou (31 %) a 2 respondenti si myslí, že to jsou jiné důvody (3,4 %).

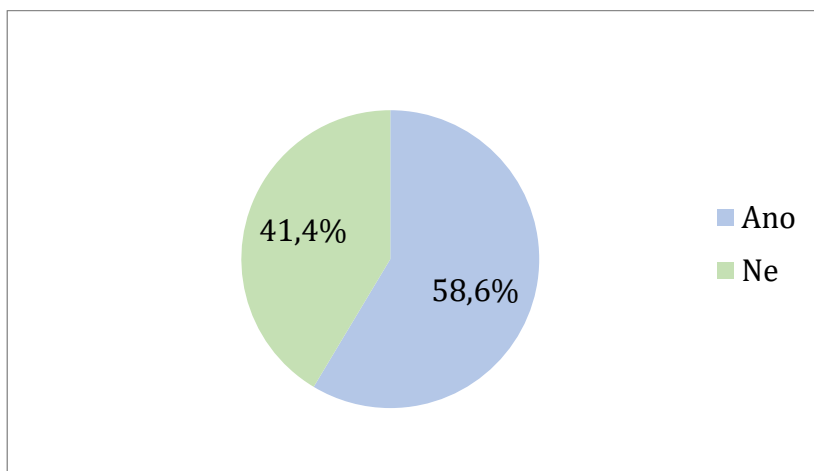
Otázka č. 11: Jaké si myslíte, že mají prostituující osoby vzdělání?

Graf 7: Vzdělání prostituujících osob

39 respondentů si myslí, že prostitující osoby mají základní vzdělání (67,2 %), 7 respondentů si myslí, že prostitující osoby mají střední odbornou školu (12,1 %), 11 respondentů si myslí, že prostitující osoby mají středoškolské vzdělání (19 %). Žádný z respondentů si nemyslí, že prostitující osoby mají vyšší odborné vzdělání a 1 respondent si myslí, že prostitující osoby mají vystudovanou vysokou školu (1,7 %).

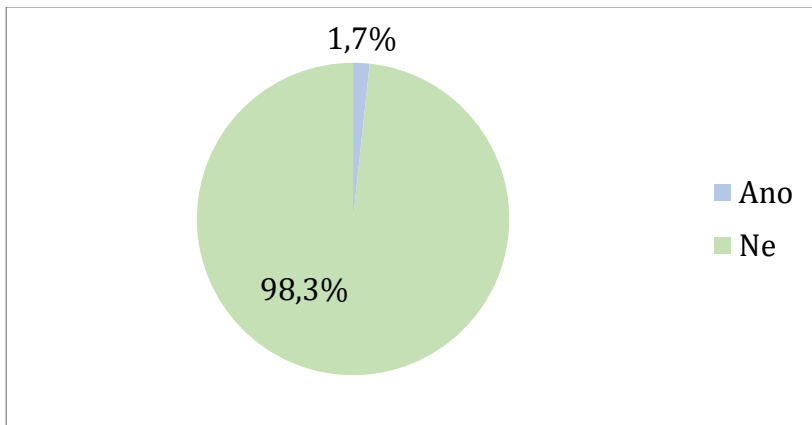
Otázka č. 12: Myslíte si, že se prostitující osoby tímto způsobem žijí dobrovolně?

Graf 8: Dobrovolnost prostitujících osob

34 respondentů si myslí, že se prostitující osoby tímto způsobem žijí dobrovolně (58,6 %) a 24 respondentů si myslí pravý opak (41,4 %).

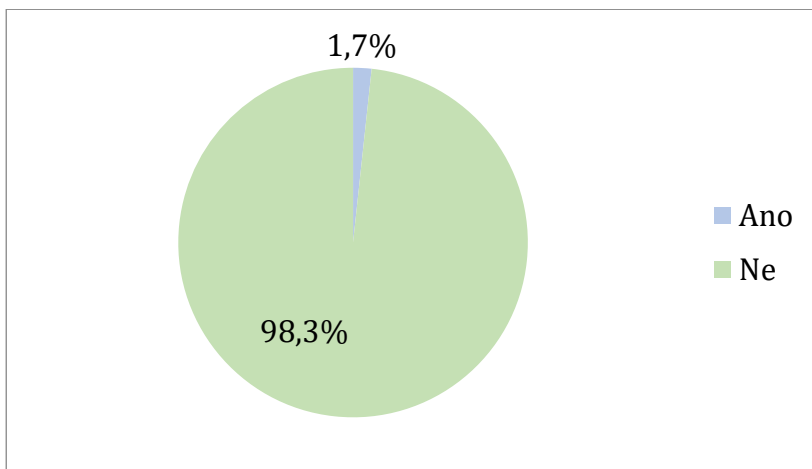
Otázka č. 13: Poskytl(a) jste sex za úplatu?

Graf 9: Poskytnutí sexu za úplatu

Pouze 1 respondent odpověděl, že poskytl sex za úplatu (1,7 %) a 57 respondentů odpovědělo, že nikoli (98,3 %).

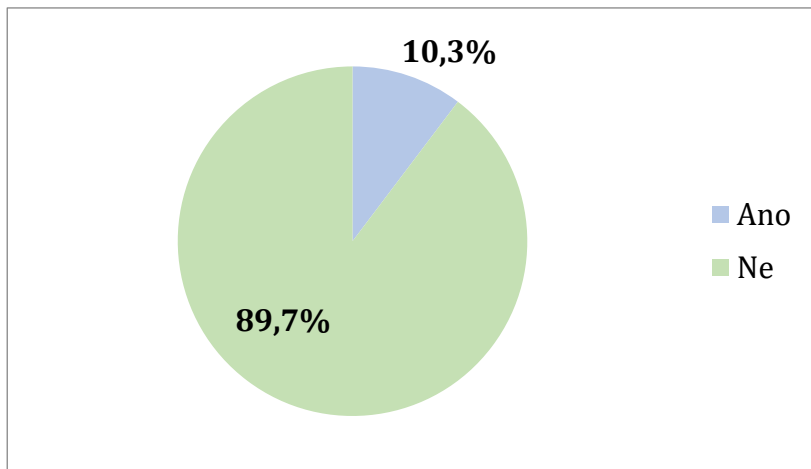
Otázka č. 14: Využil(a) jste někdy služeb prostituce?

Graf 10: Využití služeb prostituce

Pouze 1 respondent odpověděl, že využil služeb prostituce (1,7 %) a 57 respondentů odpovědělo, že nikoli (98,3 %).

Otázka č. 15: Máte ve svém okolí někoho, kdo se prostitucí živí?

Graf 11: Prostitující osoba v okolí respondentů

6 respondentů odpovědělo, že má ve svém okolí někoho, kdo se prostitucí živí (10,3 %) a 52 respondentů odpovědělo, že nikoho takového nezná (89,7 %).

6.4 Shrnutí výzkumného šetření

Na základě získaných dat byly stanovené předpoklady vyhodnoceny takto:

P1: Většina respondentů není pro zavedení legální prostituce.

Pro potvrzení nebo vyvrácení předpokladu byla vybrána otázka číslo 5. Podle výsledků otázky číslo 5 je

z 58 respondentů 30 respondentů toho názoru, že by prostituce neměla být zlegalizována. Dalších 14 respondentů si myslí, že by prostituce měla být zlegalizována a 14 respondentů nemělo vyhraněný názor a je jim jedno, zda zlegalizovaná bude či nebude.

Předpoklad potvrzen.

P2: Většina respondentů nikdy neposkytla sex za úplatu.

Pro potvrzení nebo vyvrácení předpokladu byla vybrána otázka číslo 13. Podle výsledků otázky číslo 13 bylo zjištěno, že sex za úplatu nikdy neposkytlo 57 respondentů, a pouze 1 respondent tuto službu poskytl.

Předpoklad potvrzen.

P3: Většina respondentů si myslí, že prostituující osoby se prostitucí žijí dobrovolně.

Pro potvrzení nebo vyvrácení předpokladu byla vybrána otázka číslo 12. Podle výsledků otázky číslo 12 si 34 respondentů myslí, že se prostituující osoby prostitucí žijí dobrovolně a 24 respondentů má opačný názor a myslí si, že se tím prostituující osoby dobrovolně nežijí.

Předpoklad potvrzen.

Výzkumné šetření splnilo očekávaný cíl, a uvedlo názory veřejnosti na problematiku prostituce. Podařilo se nám získat postoje respondentů k problematice prostituce. Cílovou skupinou šetření byla široká veřejnost, jejíž názory jsou uvedeny v odpovědích.

Z dotazníkové analýzy vyplývá, že veřejnost se k problematice prostituce vyjadřuje spíše neutrálně. Z výsledků také můžeme vyčíst, že veřejnost si myslí,

že prostituující osoby mají základní vzdělání. Taktéž si respondenti myslí, že prostituující osoby se touto činností živí dobrovolně. Šetřením bylo zjištěno, že respondenti spíše nevyužívají služeb prostituujících osob. Dokonce ani neznají příliš osob, které by takovéto služby využily.

Závěr

Práce přibližuje obecné pojetí prostituce. Interpretace tématu prostituce v první kapitole přináší ucelený přehled o prostituci jako pojmu. V této kapitole jsou uvedeny i pojmy, které se k této problematice vztahují. Jak je uvedeno v této kapitole, tak je evidentní, že problém prostituce je ve společnosti již značnou dobu a prostituce má jak své příznivce, tak odpůrce.

Druhá kapitola se zabývá historií prostituce od starověku po prostituci v Čechách. Jsou zde uvedeny konkrétní rozdíly, jak bylo k prostituci přistupováno. Ve třetí kapitole jsou uvedeny formy prostituce a její druhy.

Ve čtvrté kapitole jsou vybrány konkrétní organizace, které působí na území České republiky a pomáhají s prevencí tohoto sociálně patologického jevu.

Poslední kapitola zahrnuje výzkumné šetření, které bylo provedeno prostřednictvím dotazníku. Cílem tohoto šetření bylo zjistit, zda má široká veřejnost povědomí o tomto sociálně patologickém jevu a jaké jsou jejich postoje k prostituci a zmapovat jejich názory na problematiku prostituce. Na toto téma existuje mnoho monografií, výzkumů či zpráv z médií. Je patrné, že prostituce ve společnosti i v latentní formě vždy bude.

Cílem seminární práce bylo přiblížit postoje veřejnosti k problematice prostituce v České republice, a nahlédnout tak do této problematiky. Práce může být vhodná pro každého, koho zajímá pojem prostituce, ať už od její historie

po názory široké veřejnosti na toto téma. Z dotazníkového šetření můžeme usoudit, že postoj široké veřejnosti na problém prostituce je spíše neutrální. Dalo by se říci, že je to z důvodu její latence.

Seznam použitých zdrojů

Literatura

CHMELÍK, Jan a kol. *Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita*. Praha: Portál, 2003. 201 s. ISBN 80-7178-739-6.

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada Publishing, 2007. 265 s. ISBN 978-80-247-1369-4.

KRAUS, Blahoslav a kol. *Sociální patologie*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. 325 s. ISBN 978-80-7041-896-3.

URBAN, Lukáš, Josef DUBSKÝ a Jan BAJURA. *Sociální deviace*. 2. rozšířené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012. 231 s. ISBN 978-80-7380-397-1.

VANÍČKOVÁ, Eva. *Dětská prostituce*. Praha: Grada Publishing, 2005. 135 s. ISBN 80-247-1138-9.

Internetové zdroje

BARTONĚK, Jan. Dětská prostituce. *E-bezpeci.cz* [online]. Olomouc: Pedagogická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, 2012 [cit. 2020-03-28]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/temata/sexting/482-dtska-prostitute>.

Kdo jsme?. *Rozkosbezrizika.cz* [online]. Praha: Rozkoš bez rizika, 2020 [cit. 2020-03-28]. Dostupné z: <https://rozkosbezrizika.cz/kdo-jsme/>.

O nás. *Strada.cz* [online]. Praha: La Strada Česká republika o.p.s., 2015 [cit. 2020-03-28]. Dostupné z: <https://www.strada.cz/cz/o-nas>.

Spolek ulice Plzeň, terénní program + substituční centrum. Ulice. *Ulice-plzen.cz* [online]. Plzeň: Ulice Plzeň, 2016 [cit. 2020-03-28]. Dostupné z: <https://www.ulice-plzen.com/>.

Přílohy

Příloha 1: Dotazník k výzkumnému šetření seminární práce

1. Pohlaví

- a) Muž
- b) Žena

2. Kolik je Vám let?

_____

3. Co si představíte pod pojmem prostituce?

_____

4. Jaký je váš postoj k prostituci?

- a) Kladný
- b) Spíše kladný
- c) Negativní
- d) Spíše negativní
- e) Neutrální

5. Měla by být prostituce zlegalizovaná?

- a) Ano
- b) Ne
- c) Je mi to jedno

6. Kdo se podle Vás prostitucí živí?

---

7. Od kolika let si myslíte, že se s prostitucí začíná?

---

8. Dětská prostituce je podle Vás z důvodu:

- a) Chudoby
- b) V dětství byly sexuálně zneužívány
- c) Donuceni ze strany rodičů/blízkého okolí
- d) Jiná: _____

9. Měla by být samotná prostituce brána jako trestný čin?

- a) Ano
- b) Ne
- c) Je mi to jedno

10. Nejčastější riziko spojené s prostitucí je podle Vás:

- a) Šíření pohlavně přenosných chorob
- b) Nelegální obchod s lidmi
- c) Drogová problematika
- d) Jiná: _____

11. Jaké si myslíte, že mají prostituující osoby vzdělání?

- a) ZŠ
- b) SOŠ
- c) SŠ
- d) VOŠ
- e) VŠ

12. Myslíte si, že se většina prostitutek tímto způsobem živí dobrovolně?

- a) Ano
- b) Ne

13. Poskytl(a) jste někdy sex za úplatu?

- a) Ano
- b) Ne
- c) Nechci odpovídat

14. Využil(a) jste někdy služeb prostitute?

- a) Ano
- b) Ne
- c) Nechci odpovídat

15. Máte ve svém okolí někoho, kdo se prostitucí živí?

- a) Ano
- b) Ne

Pohled společnosti na partnerské vztahy mladých žen s výrazně staršími muži

Lucie Koblášová

Úvod

Pro svou odbornou práci jsem se rozhodla zvolit poněkud kontroverzní téma, které se dle mého názoru týká každé společnosti. Jedná se o téma partnerských vztahů mladých žen s výrazně staršími muži. Můj osobní postoj na tuto problematiku nikdy nebyl jednostranný. Často jsem se setkávala s velice extrémními názory, jako například, že žena je zlatokopka, kterou si starší partner udržuje svými penězi. Můj pohled se ale přiklonil k pozitivnímu postavení k dané věci v okamžiku, kdy jsem měla možnost takový pár poznat osobně. Zjistila jsem, že i když je společnost vidí většinou pouze negativně, může se jednat o pravou, nefalšovanou lásku, díky které často předčí mnohé věkově vyrovnané páry.

Na samotném začátku práce jsou nejprve osvětleny některé důležité pojmy. Jako první je zde blíže specifikován termín „partnerské vztahy“. Každý z nás si jistě představí dva jedince, nejčastěji muže a ženu, které pojí především láska jednoho k druhému. Aby však nedošlo k nesrovnalostem v chápání pojmu, jsou zde použity názory z odborné literatury. Dále je zde zmínka o výrazném věkovém rozdílu. Tento výraz však není jednoduché specifikovat, jelikož se jedná především o subjektivní názor každého jedince. Pro představu je zde uveden pohled a subjektivní názor jedné z autorek použité literatury.

V dnešní době se s páry, které tvoří mladé ženy s výrazně staršími muži, můžeme setkat poměrně často. Zaměřila jsem

se tedy především na otázku pohledu společnosti na takové páry. Velká část práce se věnuje mýtům a předsudkům, které jsou s takovými vztahy spojovány. Jsou zde popsány nejčastější z nich, mezi které se řadí především názor, že žena má muže pouze pro peníze, nebo že jí nahrazuje otce. Takové názory jsou však často výsledkem chyb v posuzování, kterých existuje celá řada. Práce se na některé z nich zaměřuje. Konkrétně je zde blíže charakterizován haló-efekt a logická chyba.

Praktická část seminární práce je věnována dotazníku, který byl vyhotoven a dále i šířen online pomocí internetových stránek. Výzkum je zaměřen především na pohled společnosti na partnerské vztahy mladých žen s výrazně staršími muži. Cílem dotazníku je zmapovat subjektivní pohledy alespoň části naší společnosti. Sesbírané odpovědi jsou porovnány se stanovenými hypotézami. Celá práce je zakončena závěrečným shrnutím.

1 Partnerský vztah

Pro zkoumání a bližší rozbor partnerských vztahů mladých žen s výrazně staršími muži je zapotřebí nejdříve specifikovat samotný termín „partnerský vztah“. Dovolím si tvrdit, že pod tímto pojmem si většina lidí ve společnosti představí muže a ženu, které drží jakési pouto lásky.

Thomas Moore chápe vztah jako propojení duší. Krásu vztahu vidí nejen v důvěrnosti, ale také v prozkoumávání právě duše druhého. Duše je plna skrytých tajemství, které druhý postupně objevuje. Autor dále uvádí, že láska a duše jsou úzce spjaty s osudem. Je zastáncem názoru, že osud ovlivňuje náš vztah ve velké míře. Vztah a láska vznikají zkřížením osudových cest a spojením srdcí. Tvrdí, že celý náš život, tudíž i partnerské vztahy, je předurčen nějakou vyšší silou, konkrétně osudem (Moore, 1998, s. 21, 33, 269).

Autorovy názory lze přirovnat ke známému pořekadlu: „Co se má stát, stane se.“

Thomas Moore také poukazuje na to, že se lidé zaměřují spíše na společenské mechanismy, které ovlivňují vztahy. Vztahy jsou vnímány jako jakési stroje. S tím souvisí i postoj společnosti, že každé selhání lze nějakým způsobem opravit. Příkladem může být jakékoli terapeutické sezení, při kterém odborníci vyslovují rady pro zlepšení situace ve vztahu. Je však důležité, abychom si uvědomili, že ne každý konflikt či problém lze jednoduše vyřešit, a ne každý vztah lze znovu slepit dohromady (Moore, 1998, s. 46).

Partnerský vztah je úzce spjat s láskou a pochopením. Erich Fromm definuje lásku takto: *„Láska je aktivní silou v člověku: silou, která proráží zdi, jež dělí člověka od ostatních lidí, a sjednocuje ho s jinými: láska působí, že překoná pocit izolace a odloučenosti, a přesto může být sám sebou, zachovat svou celost“* (Fromm, 2015, s. 31). Autor dále uvádí, že láska může být chápána jako spojení mezi osobami nebo splynutí s jinou osobou. Jedná se o nejsilnější snažení se člověka. Splynutí lze dosáhnout různými způsoby. Žádný z nich však není podřadný. Je pouze na nás, abychom věděli, o jakém druhu spojení smýšlíme, mluvíme-li o lásce. Láska má několik forem. Ve své knize blíže specifikuje lásku mateřskou, bratrskou, erotickou, lásku k bohu či sebelásku. Nejsilnější pouto lze najít u lásky mateřské, neboli lásky matky a jejího dítěte. Pro partnerské vztahy je však nejdůležitější láska erotická (Fromm, 2015, s. 29-80).

Důležitost lásky vyobrazil Erich Fromm ve své knize „Umění milovat“ takto: *„Je to nejzákladnější vášně, je to síla, která drží pohromadě lidstvo, rod, rodinu a společnost. Nedosáhnout tohoto spojení znamená šílenství či zničení – zničení sebe nebo zničení jiných. Bez lásky by lidstvo nemohlo žít ani den“* (Fromm, 2015, s. 29). Tvrdí také,

že láska je jakýsi paradox, kdy dva jedinci splynou v jedno, a přeci zůstanou dva. Důležité je lásku dávat, nejen dostávat (Fromm, 2015, s. 31).

2 Velký věkový rozdíl

Největším kamenem úrazu této práce je bezesporu vymezení hranic pro velký věkový rozdíl. Pod tímto pojmem si každý člověk představí svůj vlastní subjektivní názor. Určit proto hranici, kdy je věkový rozdíl ještě v normě a kdy už spadá do kategorie velkého rozdílu, je v podstatě nemožné. Názory se liší nejen mezi jedinci, ale také mezi jednotlivými společnostmi. To vede často k nesrovnalostem a rozporům mezi nimi. Mnozí lidé ani sami nevědí a nedokážou říci, jak by vymezili velký věkový rozdíl. Správná, ale ani špatná odpověď však dle mého názoru ani neexistuje.

Ve vymezení tohoto pojmu hraje velkou roli především věk. Tím myslím věk nás „hodnotících“, ale také obou členů páru. Erika Matějková (2009, s. 58) ve své knize uvádí, že většina z nás kolem 20 let shledává muže s věkem 35 a více „starým“. Při věku 40 však pětapadesátiletý partner nepůsobí žádným zvláštním dojmem. V takovém věku si bývají generačně i zkušenostmi blízcí.

Erika Matějková (2009, s. 58) dále definuje velký věkový rozdíl jako 20 let a více. Pro odůvodnění svého názoru uvádí, že oba partneři vyrůstali v jiné době, tudíž také za jiných podmínek. Oběma byly vštěpovány odlišné názory, zásady a ideologie. Každá doba také uznávala a předávala jiné hodnoty. Subjektivní myšlení a názory obou partnerů se proto mohou značně lišit. Často se objevuje jakási mezigenerační propast. Nesoulad se může projevit také při běžných každodenních činnostech, jako je například poslech hudby nebo sledování filmů. V neposlední řadě se mohou lišit také priority.

3 Rizika vztahu s výrazně starším partnerem

Každý vztah je charakterizován pozitivními, ale také negativními prvky. Četnost těchto prvků je však pro každý vztah individuální. U některých převládají pozitiva, u jiných zase naopak negativa. Negativa chápeme jako cokoliv záporného, a proto do nich řadíme i rizika.

Jedním z rizik je problematika stárnutí. Matějková (2009, s. 61–62) ve své knize uvádí, že stárnutí je nezastavitelný proces, který probíhá u každého jedince. Se stárnutím přichází řada krásného, ale také řada nepříjemností. Jedním z příkladů rizik je rychlá únava staršího partnera. Zpočátku bývá mezi partnery zpravidla všechno krásné a růžové. Ti aktivnější se věnují sportu, chodí na túry a dělají spoustu dalších aktivit, při kterých je zapotřebí vynaložit velké množství energie. Postupem času se však vlivem stárnutí síly a energie vytrácejí. Partner již není schopen takového výkonu jako dříve. Mnohdy tráví svůj volný čas raději doma například koukáním na televizi. Nezajímá se o dění ve společnosti. S nezájmem o okolní podněty se pojí také psychická a později i ekonomická závislost na mladší partnerce.

Tatáž autorka dále vzpomíná fakt, že partnerce na základě přijímaných podnětů často dochází trpělivost, je podrážděná a její touhy jsou nenaplněny. Se stářím však přichází také zdravotní komplikace. Ty se samozřejmě projevují na fyzické, ale také psychické stránce člověka. Partner již není pro mladou ženu atraktivní, a proto se od něho snaží izolovat. Brání se kontaktu se svým mužem a nestrpí ani jeho dotyky. Žádná z žen si asi nepředstavuje život, kde se bude starat o starého muže. S tímto faktem by se ale mělo počítat již na začátku vztahu se starším partnerem (Matějková, 2009, s. 62).

4 Chyby společnosti

Pohledy a názory na partnerské vztahy mladých žen s podstatně staršími muži jsou individuální a velmi často rozporuplné. V dnešní společnosti častokrát narazíme na negativní postoje k takovýmto párům. Důvodem negace však bývají především předsudky, které vychází z mnohdy mylných představ a domněnek. Člověk má velice bujnou fantazii, a dokáže si vymyslet mnohé. Měl by si ale uvědomit, že jeho názory nemusí být objektivní nebo pravdivé, ba naopak mohou být velice zkreslené. Každý by se měl před vyřčením svého názoru zamyslet, zda dotyčný pár osobně zná, či zda ví o jejich vztahu více než jen od okolních lidí. Mylnou představu si může vytvořit každý z nás. Jedná se o takzvané chyby v posuzování, se kterými se v životě běžně střetáváme.

Řezáč v knize „Sociální psychologie“ parafrázuje Strížence, který uvádí, že největší podíl na příjem a zpracování podnětů má zaměření pozornosti osoby pouze na nějaké určité aspekty. Lidé velmi často vnímají pouze fakta, která potvrzují jejich vlastní předsudky. Při posuzování lidé mnohdy podceňují svou sebekontrolu a nechávají se unést vlastní fantazií, která však nemá s realitou nic společného. Důležitá je také znalost vnitřních a vnějších vlivů, které mohou nějakým způsobem ovlivňovat percepční, atribuční a interpretační děje (Řezáč, 1998, s. 105).

Řezáč nadále konstatuje, že chyby v posuzování můžeme souhrnně označit jako „percepční stereotypy“. Existuje celá řada těchto chyb. Mezi nejčastější z nich patří zejména halóefekt, logická chyba neboli subjektivní logika, chyba blízkosti neboli blízké asociace, stereotypizace nebo vulgarizace (Řezáč, 1998, s. 106).

4.1 Haló-efekt

Řezáč (1998, s. 102) uvádí, že nejznámější chybou v interpersonálních interakcích se jeví takzvaný haló-efekt. Jedná se o chybu v posuzování či vnímání člověka, při kterém je celkový hodnotící pohled na druhou osobu redukován na hodnocení, které plyne pouze z nějakého významného znaku osoby. Tento znak ovlivňuje a odpoutává pozornost od ostatních důležitých charakteristik osoby, a ovlivňuje tak celkový náhled na osobu. Ten se stává zabarveným a zkresleným.

Jiná definice od Buriánka z internetové encyklopedie zní: *„psychologický mechanismus ovlivňující sociální percepci spočívající v tom, že při výskytu nového nebo silného podnětu dochází k potlačení podnětů doprovázejících a ke generalizaci vjemu, bránící adekvátní diferenciaci dalších podnětů. Při vnímání druhých osob to může vést k převládnutí prvního dojmu, bez relevantní zkušenosti (např. podle oblečení apod.)“* (Buriánek, 2017, online).

Řezáč dále tvrdí, že se chyby nejčastěji dopouští lidé, kteří nemají rozvinutou schopnost pozorování. Častou příčinou však mohou být i osobní problémy, které ovlivňují pozornost. Jedná se například o nevyřešené konflikty, nejasná kritéria hodnocení, ambivalentní postoje a tak dále. Snížení haló-efektu lze dosáhnout důkladným tréninkem percepčních dovedností. Pomoci může jednoduché posuzování, při kterém budeme například porovnávat pouze jeden rys u všech osob, a až postupně přidávat další a další (Řezáč, 1998, s. 102).

4.2 Logická chyba

Podle Řezáče (1998, s. 102) vychází logická chyba neboli chyba subjektivní logiky z faktu, že každý člověk má tendenci cokoliv vidět a hodnotit podle toho, co se jemu

osobně jeví jako logické. Zde však velmi dobře funguje takzvaná asociace. Co se člověku jeví jako logické, nemusí být ve skutečnosti pravdivé. Jedná se o subjektivně zabarvené hodnocení a vnímání druhé osoby či více lidí. Problémem tohoto postupu je ale především fakt, že si osoba není vědomá subjektivního zabarvení svého vnímání, a kvůli tomu není schopna ani následné korekce či předejití své chyby.

V hlavě máme zafixovaná jakási logická spojení. Jedná se například o spojení dvou vlastností, které se navzájem podněcují. Názornou ukázkou nám může být obézní člověk. Při pohledu na takového člověka se nám v hlavě často objevují asociace typu: „Tento člověk je obézní, je tlustý, tudíž je určitě i líný.“ S leností se dále spojují další vlastnosti, kterými však hodnocený člověk nemusí vůbec disponovat. Ba naopak se může jednat o velmi aktivní osobu trpící závažnými zdravotními problémy, které mohou způsobovat již zmiňovaný vzhled člověka, v tomto případě konkrétně obezitu.

5 Předsudky a mýty

Předsudky se řadí mezi jedny z nejčastějších chyb v posuzování druhých. Jedná se o běžný jev, který lze spatřit všude kolem nás. Jaroslav Řezáč (1998, s. 103) ve své knize uvádí, že se jedná o percepce osob nebo vztahů, které jsou ale předem ovlivněné různými podvědomými tendencemi. Jedná se o tendence vytvořené z předpojatosti, které mohou vzniknout vůči konkrétní osobě, ale i národnosti, pohlaví či barvě pleti. Předsudky jsou relativně pevné postoje, které si člověk vytváří a které dále sám zaujímá pod vlivem generalizované zkušenosti. Takové postoje nemají většinou důvod a nejsou ničím podložené.

5.1 Bere si ho pro peníze

Jedním z nejčastějších předsudků společnosti při pohledu na věkově nerovnoměrný pár je obecně rozšířené: „Ona si ho bere pouze pro peníze.“ Mnohdy stačí pouhý pohled lidí a je zřejmé, že jim v hlavě naskočily věty typu: „Ten musí mít hodně peněz, když se s ním vodí za ruku.“ Nebo třeba: „Určitě čeká, až zemře, aby mohla zdědit jeho majetek.“. Mají-li pravdu, či je to pouhá jejich domněnka, záleží na mnoha faktorech.

Pro bližší objasnění Matějková uvádí, že jen málokterý člověk dokáže tak dlouho žít s partnerem pouze pro jeho majetek a peníze. Partneři se totiž ve vztahu nedokáží přetvařovat tak dlouho, aby dokázali potlačit averzi ke svému staršímu protějšku. Je-li mladší žena se svým starším partnerem pouze pro peníze a necítí k němu žádné city, vztah nebude mít dlouhého trvání. Žena začne být brzy podrážděná ze samé osobnosti partnera, ale především také z jeho doteků a návyků. I tyto vztahy proto bývají plné lásky a vzájemného porozumění. Zamilovanost však nepřichází z čista jasna. Stojí za ní obdiv a fascinace partnerem. Ke společnému soužití bezesporu patří také naplňování představ, potřeb a tužeb druhého. To je samozřejmě velice individuální. Movitější muži své partnerky často zahrnují luxusními dárky či jinými předměty. Také jim ukazují, jak tráví svůj volný čas, a zapojují je do děje. To bývá nejčastějším důvodem negativních názorů a předpojatosti společnosti (Matějková, 2009, s. 58).

Autorka dále konstatuje, že stejně tak, jako se žena může zamilovat do muže kvůli jeho šikovnosti a zručnosti na manuální práce, může se také zamilovat do jeho schopnosti vydělat peníze. Jedná-li se například o úspěšného sportovce, zamilovanost často směřuje k jeho talentu (Matějková, 2009, s. 58–59).

5.2 Má ho jako otce

Dalším častým předsudkem společnosti je názor „Má ho jako otce“, který pramení zejména z faktu absence otce v dětství. Matějková (2009, s. 59) tvrdí, že si starší muže hledají většinou mladé dívky, které například svého otce nikdy nepoznaly, nebo kterým otec nedával lásku. Nepoznaly tak, jaká otcovská láska je. Díky staršímu partnerovi si tuto neukojenou potřebu mohou naplnit.

Matějková dále uvádí, že s věkem přichází také vyzrálost člověka. U staršího partnera si můžeme být téměř jisti, že ta etapa života, ve které se chce pouze bavit, naplňovat své vášně a experimentovat, už odezněla. Většinou mívají již vyžralou představu o životě. Bývají pozornější a galantnější, což mnohé dívky ocení. S ohledem na svůj věk má za sebou jistě celou řadu životních zkušeností a prošel si mnohými útrapami, což mu pomáhá rozlišit podstatné věci od zbytečností. Je si vědom faktu, že na vztahu se musí neustále pracovat. Autorka dále podotýká, že mladá partnerka jistě ocení pocit bezpečí a ochrany, jen jí partner nabízí. Jednou z nejdůležitějších vlastností starších mužů bývá také poskytování větší podpory, než dokáže poskytnout průměrný věkově odpovídající partner (Matějková, 2009, s. 59).

5.3 Z pohledu partnera

Předsudky, které jsou mířeny především na staršího partnera, mohou být různorodé. Často se můžeme setkat s názorem, že vyměnil takzvaně „starou za novou“. Matějková (2009, s. 60) uvádí, že vztahy však nejsou vůbec jednoduché a skrývají mnohé problémy. Rozvod či rozchod se „starší“ partnerkou se většinou neděje jen tak, z čista jasna. Mnohdy se za ním skrývají různé konflikty, nedorozumění či lhostejnost. Manželé spolu zůstávají velice

často pouze kvůli dětem. Čekají takzvaně až „vyrostou“, aby mohl jeden od druhého odejít. Pokud však není vztah naplněn a již neklape, je rozvod či rozchod logickým řešením. Je ale samozřejmostí, že není zpočátku plánovaný. Mladá partnerka bývá tedy jakýmsi prostředkem, který dává odvahu odejít ze stereotypu předchozího vztahu, a začít tak žít nový plnohodnotný život.

Dalším předsudkem, který autorka zmiňuje, je fakt, že se partner bojí stárí. Pravda je však taková, že se nebojí, ale pouze odmítá promarnit zbytek života čekáním na důchod či smrt. Je zřejmé, že s mladou partnerkou přichází do vztahu také nový svěží vítr. Partnerka je plná mladistvé energie, kterou předává v každé své činnosti. Mladá žena je také samozřejmě aktivnější než její starší protějšek. Ten se jí však většinou pokouší dorovnat, a tak se věnuje aktivitám spolu s ní. Možná nejčastějším předsudkem se jeví: „má ji jen na sex“. Autorka v knize ale poukazuje na fakt, že vztah založený pouze na sexu nemá nikdy dlouhého trvání. Ve vztahu je důležitá láska a porozumění (Matějková, 2009, s. 60).

6 Výzkumné šetření

Výzkumná část seminární práce se zaměřuje na problematiku partnerských vztahů mladých žen s výrazně staršími muži. Konkrétně je cílena na pohledy společnosti na partnerské vztahy mladých žen s výrazně staršími muži. Empirické šetření bylo provedeno kvantitativní metodou ve formě dotazníku, který byl technikou sněhové koule šířen po sociálních sítích Facebook a Instagram. Cílovou skupinou byli náhodní uživatelé sociálních sítí.

Na počátku šetření byl nejdříve stanoven výzkumný problém, který v tomto případě koresponduje se samotným názvem tématu seminární práce. Dále byly formulovány

otázky dotazníku. Dotazník je polostrukturovaný a obsahuje 13 otázek, z čehož 7 otázek je uzavřených, 4 otázky jsou otevřené a pouze 1 je polouzavřená.

6.1 Výzkumný cíl a hypotézy

Cílem dotazníku je zmapovat pohledy společnosti na páry, které tvoří mladá žena a výrazně starší muž. V rámci empirického šetření byly stanoveny 4 hypotézy, které se pomocí analýzy dotazníku podařilo potvrdit či falsifikovat.

Hypotézy

H1: Více než 50 % dotazovaných chápe výrazný věkový rozdíl minimálně jako 10 let.

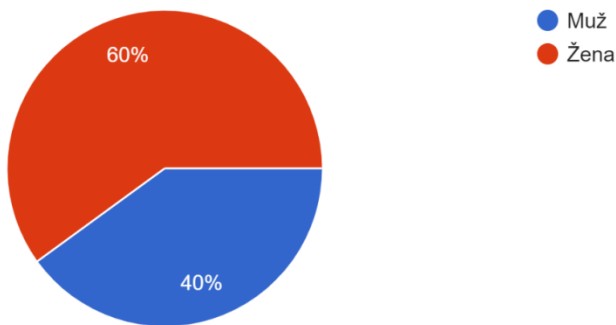
H2: Více než 90 % všech dotazovaných si myslí, že názor společnosti na partnerské vztahy mladých žen s výrazně staršími muži je: „Má ho pro peníze“.

H3: 70 % dotazovaných si myslí, že v partnerském vztahu mladé ženy a výrazně staršího muže převažují rizika.

H4: 90 % dotazovaných, kteří znají pár (mladá žena a výrazně starší muž) osobně, změnilo svůj pohled na ně k lepšímu.

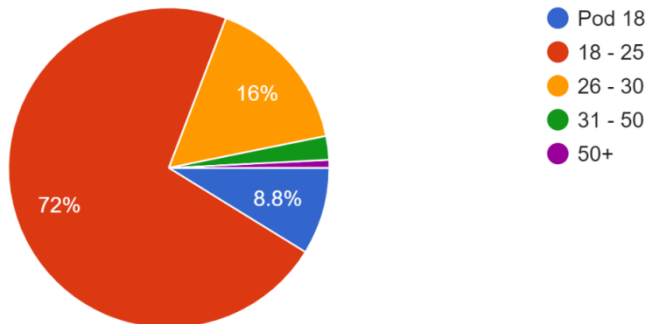
6.2 Cílová skupina

Cílovou skupinou pro empirické šetření se stala široká veřejnost, konkrétně uživatelé sociálních sítí Facebook a Instagram, na kterých byl dotazník sdílen.

Graf 1: **Pohlaví**

Celkový počet zúčastněných dotazníkového šetření je 125 respondentů. Z celkového počtu je 75 žen (60 %) a 50 mužů (40 %).

Graf 2: **Věk**

Co se týče věku, ten byl v dotazníku rozdělen do 5 kategorií. Nejvíce respondentů, konkrétně 90 osob (72 %), je v kategorii 18–25 let. Druhou, podstatně méně zastoupenou skupinou, byl věk 26–30 let s 20 osobami (16 %). Ještě o polovinu menší zastoupení, tzn. 11 osob (8,8 %), představuje kategorie osob mladších 18 let.

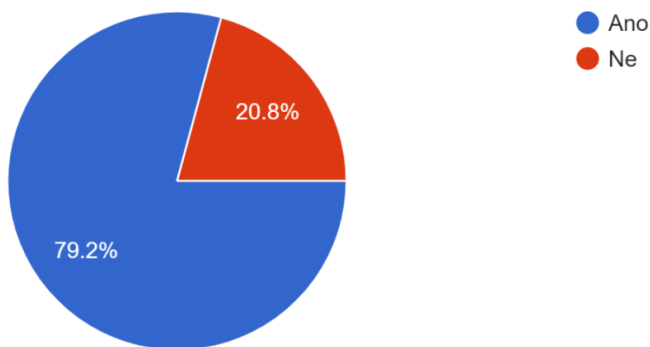
Poslední 2 skupiny jsou zastoupeny pouze nepatrně. Konkrétně se jedná o skupinu 31–50 let se 3 respondenty (2,4 %) a 50+ s pouze jedním zástupcem (0,8 %).

6.3 Šetření

Otázka č. 1: Jak lze podle vás vymezit "výrazný věkový rozdíl" v páru? Kolik je to let?

Odpovědi respondentů se liší. Nejčastěji, konkrétně 40 osob, definuje výrazný věkový rozdíl v páru jako „10 a více let“. O polovinu méně lidí, to znamená 20 osob, vidí výrazný věkový rozdíl v páru jako „15 a více let“ a stejný počet osob pak jako „20 a více let“. 12 respondentů tvrdí, že při vymezování záleží na mnoha faktorech. Nejčastěji uvádí, že se jedná o aktuální věk obou aktérů. 9 lidí si dokonce myslí, že láska kvete v každém věku, a proto to nelze definovat. Zbylí respondenti odpovídali individuálními čísly, označující věkový rozdíl. Nejvyšší číslo, které bylo určeno 2 osobami, je 30 let a naopak nejmenší je věkový rozdíl 5 let, jež bylo určeno 5 osobami.

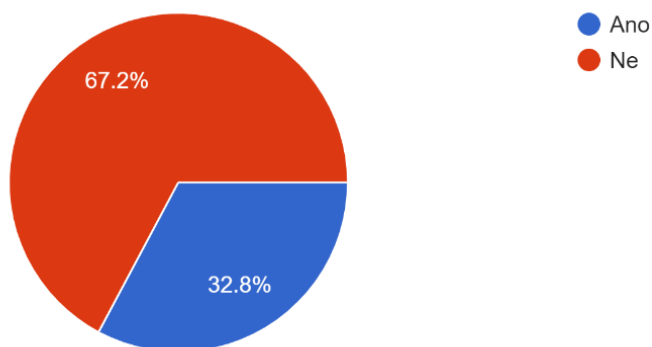
Otázka č. 2: Setkali jste se ve svém okolí s páry, které tvořila mladá žena a výrazně starší muž?

Graf 3: Povědomí o starším párech

Z grafu číslo 3 vyplývá, že více než tři čtvrtiny všech respondentů, konkrétně 99 osob (79,2 %), se ve svém okolí setkalo s párem, který tvořila mladá žena a výrazně starší muž. Zbylých 20 osob (20,8 %) se s takovým párem ve svém okolí neseťkalo.

Otázka č. 3: Když takový pár vidíte, máte nutkání ho sledovat?

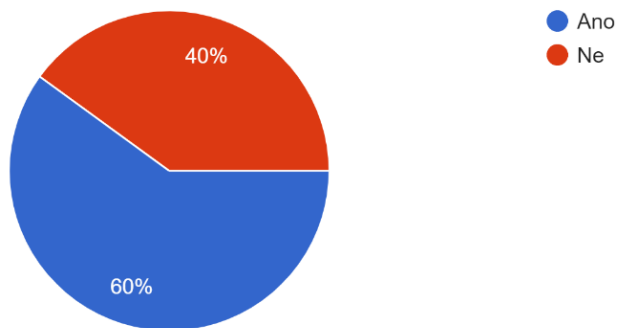
Graf 4: Nutkání dívat se na pár mezi ženou a starším mužem

Graf číslo 4 ukazuje relativně překvapivé výsledky. Konkrétně se jedná o výsledky, kde 84 respondentů (67,2 %) nemá nutkání sledovat takový pár. Dále ukazuje, že toto nutkání lze objevit u „pouhých“ 41 osob (32,8 %) ze všech respondentů, což je relativně malé číslo v porovnání s vlastní zkušeností z běžného života.

Otázka č. 4: Znáte takový pár osobně?

Odpovědi na otázku, zdali respondenti znají takový pár osobně, nejsou vzhledem k moderní společenské situaci

překvapující. Nadpoloviční většina, to znamená 75 (60 %) všech respondentů, zná takový pár osobně. Zbýlých 50 (40 %) pak potvrdilo přesný opak.

Graf 5: Povědomí o páru

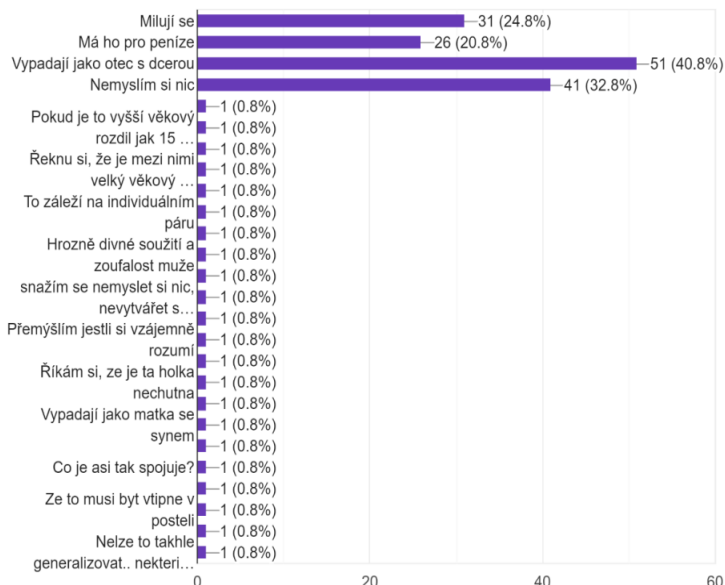
Otázka č. 5: Pokud ano, ovlivnilo to nějak váš pohled na takové páry? (prosím, napiš jak)

Tato otázka je určena pro respondenty, kteří v předchozí otázce odpověděli, že takový pár osobně znají. Otázka se jich táže, zda jejich osobní poznání ovlivnilo subjektivní pohled na takové páry. Přestože z odpovědí na předchozí otázku logicky vyplývá, že by zde mělo být 75 odpovědí, odpovědělo na tuto otázku pouhých 70 respondentů.

Odpovědi byly různé, individuální. Proto jsem si je dovolila vytrdit dle jejich významu. 38 osob v dotazníku uvádí, že je osobní známost s takovým párem nijak neovlivnila a nezměnila jim pohled na tuto problematiku. Dalších 20 respondentů bylo ovlivněno pozitivně. Jako pozitivní ovlivnění bylo nejčastěji uváděno uvědomění, že se jedná o normální pár, který spojují zájmy a především láska. 3 osoby také uvádí, že se ve vztahu samy ocitly. 12 respondentů dále tvrdí, že jim osobní zkušenost změnila

pohled negativně. Nejčastější argumentací podněcující negativní postoj je názor, že žena je zlatokopka a má muže jen pro peníze. 5x se zde také objevil názor, že je to divné.

Otázka č. 6: Co si nejčastěji pomyslíte, vidíte-li takový pár?

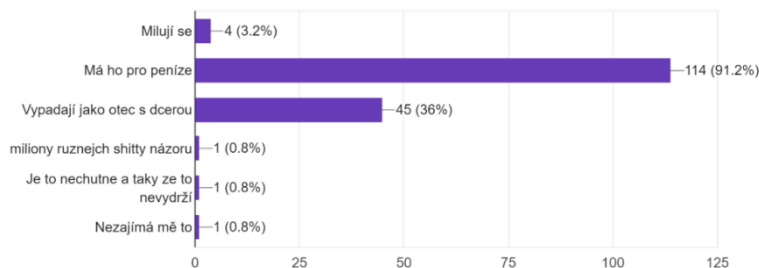

Graf 6: Smýšlení o páru

Z grafu vyplývá, že nejvíce lidí, konkrétně 51 osob (40,8 %), si při pohledu na pár pomyslí, že vypadají jako otec s dcerou. Druhou početnou skupinu tvoří lidé, kteří si při pohledu na pár nepomyslí vůbec nic. Konkrétně se jedná o 41 osob (32,8 %) ze všech respondentů. Relativně mnoho respondentů, to znamená 31 (24,8 %), dále uvádí jako svůj názor to, že se dotyční milují. Poslední početnou skupinu,

která tvrdí, že má žena muže pouze pro peníze, zastupuje 26 osob (20,8 %). Zbýlých 22 respondentů odpovědělo individuálními odpověďmi.

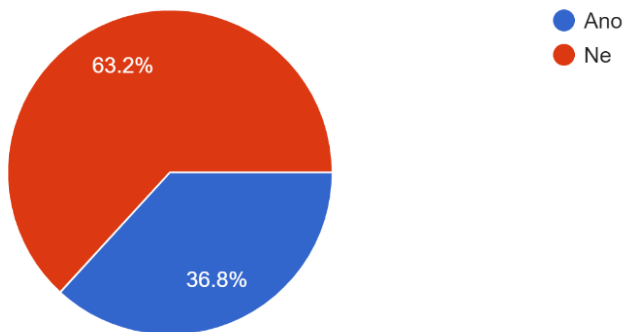
Otázka č. 7: Jaké jsou podle vás nejčastější názory společnosti?

Graf 7: Názory společnosti

Z grafu je patrné, že dle respondentů je názor společnosti na takové páry negativní. Co se týče konkrétních výsledků, 114 dotazovaných (91,2 %) si myslí, že nejčastější názor společnosti zní: „Má ho pro peníze“. 45 osob (36 %) dále tvrdí, že je společnost vidí jako otce a dceru. Pouze 4 respondenti (3,2 %) věří, že je názor společnosti pozitivní ve smyslu: „Milují se“. 3 respondenti využili možnost vlastní odpovědi.

Otázka č. 8: Přejde vám takový vztah nenormální? (odchylující se od normality)

Graf 8: Názory na normalitu páru

Další otázka se zabývá normalitou partnerského vztahu mladé ženy s výrazně starším mužem, konkrétně tedy názory společnosti na toto pojetí. 79 respondentů (63,2 %) tvrdí, že takový vztah nevykazuje známky nenormálního (tzn. odchylujícího se od normality) chování, a je proto možno ho považovat za normální. Zbýlých 46 (36,8 %) tvrdí opak. To znamená, že takové chování je dle jejich názoru nenormální.

Otázky č. 9 a č. 10 jsou zformulovány obdobně. Obě jsou otevřené. Konkrétně se zajímají o individuální názory respondentů. Z nejčastějších odpovědí jsem vytvořila tabulky. Záměrem otázky č. 9 je zjistit, co veřejnost považuje za největší pozitiva vztahu páru, který je tvořen mladou ženou a výrazně starším mužem.

Otázka č. 9: Napište, prosím, jaká jsou podle vás pozitiva takového vztahu

Tab. 1: Pozitiva vztahu mezi ženou a starším mužem

Pozitiva	Počet odpovědí
Zkušenosti muže	27
Vypělost, vyzrállost muže	22
Zaopatření ženy mužem	18
Srovnané priority muže (ví, co chce)	11
Žádná pozitiva	11
Nevím	9
Láska	9

Z tabulky vyplývá, že nejčastěji, konkrétně 27 respondentů, chápe jako největší pozitivum ve vztahu mladé ženy s výrazně starším mužem jeho zkušenosti. 22 lidí dále uvádí partnerovu vypělost a vyzrállost. 18 lidí vidí jako pozitivum v zaopatření ženy právě starším mužem. Dle názoru 11 osob muž s vyšším věkem již ví, co chce, a má srovnané priority. V celém souboru respondentů se však našlo i 11 osob, které v takovém vztahu pozitiva nevidí vůbec a 9 osob, které o žádných pozitivěch nevěděly. 9 lidí na otázku odpovědělo, že největším pozitivem vztahu je láska. Zbylí respondenti uvádí mezi pozitiva například sex, vzájemné doplnění, moudrost muže, vzájemnou oporu a pochopení či fakt, že se jedná o vztah, jako každý jiný.

Cílem otázky č. 10 je zjistit, co společnost naopak považuje za největší pozitiva vztahu takového páru. Odpovědi jsou opět velice individuální a liší se.

Otázka č. 10: Napište, prosím, jaká jsou podle vás rizika takového vztahu.

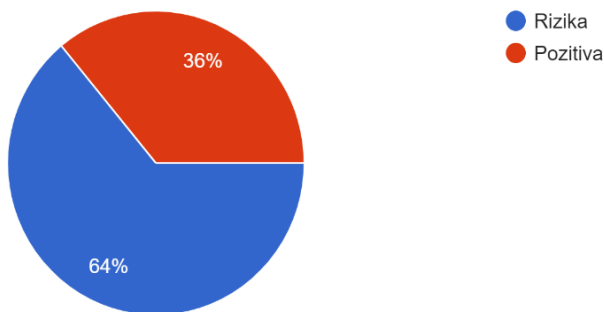
Tab. 2: Rizika vztahu mezi ženou a starším mužem

Rizika	Počet odpovědí
Brzké úmrtí muže	35
Pohled okolí (názory, pomluvy)	24
Děti (otěhotnění, výchova, okolní tlaky na dítě, ztráta otce...)	16
Rozdílné názory	16
Žena si najde mladšího (nevěra, rozchod)	11
Rozdílné životní tempo	11
Špatná duševní kondice muže	7

Z tabulky vyplývá, že nejčastěji chápaným rizikem je brzké úmrtí muže, což uvádí 35 respondentů. 24 osob chápe rizika v podobě pohledu okolí, tzn. v jejich názorech a pomluvách. 16 lidí vidí největší riziko takového páru spojené s dětmi, konkrétně pak se samotným početím dítěte, následnou výchovou či dokonce s okolními tlaky na dítě, nebo se ztrátou otce. Dalších 16 osob vidí riziko v rozdílných názorech. Důvod, že si mladší žena najde mladšího partnera, a tak dojde k rozchodu či nevěře, uvádí dalších 11 respondentů. Stejný počet 11 lidí chápe jako největší riziko rozdílné životní tempo mezi partnery. Dle 7 osob je to také špatná duševní, psychická kondice staršího člověka. Zbylí respondenti uvádějí mezi rizika například rozdílné zájmy, častější choroby a nemoci, rozdílné priority či nerovnocenné postavení mezi ženou a mužem.

Otázka č. 11: Co podle vás v takovém vztahu převažuje? Rizika X Pozitiva?

Graf 9: Rizika vs. pozitiva vztahu mezi ženou a starším mužem

Poslední otázka byla schválně položena až na konec dotazníku pod vypsaná pozitiva a rizika. Důvodem byla obava z ovlivnění osob z odpovědi na tuto otázku při vyplňování předchozích 2 otevřených otázek. Výsledky nakonec ukázaly, že 80 respondentů (64 %) vidí ve vztahu mladých žen s výrazně starším mužem převahu rizik. Zbýlých 45 tázaných (36 %) pak tvrdí opak. To znamená, že dle jejich názoru převažují v takovém vztahu pozitiva.

6.4 Ověření hypotéz

Na počátku výzkumu byly stanoveny 4 hypotézy. První hypotéza tvrdí, že více než 50 % dotazovaných chápe výrazný věkový rozdíl minimálně jako 10 let. Z výsledků šetření vyplynulo, že 85 osob, tzn. 58,62 %, chápe výrazný věkový rozdíl minimálně jako 10 let a více, čímž byla potvrzena její pravdivost.

Druhá hypotéza uvádí, že více než 90 % všech dotazovaných si myslí, že názor společnosti na partnerské vztahy mladých žen s výrazně staršími muži je: „Má ho pro peníze“. I toto tvrzení bylo z výsledků výzkumu potvrzeno. Konkrétně 114 dotazovaných, tzn. 91,2 %, si myslí, že nejčastější názor společnosti zní: „Má ho pro peníze“.

Třetí hypotéza předpokládá, že si 70 % dotazovaných myslí, že v partnerském vztahu mladé ženy a výrazně staršího muže převažují rizika. Toto tvrzení však bylo vyvráceno. Převahu rizik totiž vidí ve vztahu mladých žen s výrazně staršími muži pouhých 80 respondentů, tzn. 64 %. K potvrzení hypotézy tedy zbývalo pouze 6 % respondentů.

Poslední, čtvrtá hypotéza udává, že 90 % dotazovaných, kteří znají pár (mladá žena a výrazně starší muž) osobně, změnilo svůj pohled na ně k lepšímu. I toto tvrzení však bylo falsifikováno. Díky své osobní známosti s takovýmto párem změnilo svůj pohled na ně k lepšímu pouhých 20 respondentů, tzn. 13,79 %.

Celková úspěšnost ve vyhodnocování hypotéz je tedy 50 %.

Závěr

Seminární práce se zabývá problematikou partnerských vztahů mladých žen s výrazně staršími muži. Důvodem výběru tohoto tématu je především aktuálnost této problematiky pro dnešní společnost. Cílem práce je zmapovat pohled veřejnosti na páry, které jsou tvořeny mladými ženami a výrazně staršími muži.

Na samém počátku jsou nejprve vysvětleny termíny, které mohou dále sloužit jako pomoc při posuzování jednotlivých skutečností. Konkrétně je zde definován

partnerský vztah a dále jsem se také pokusila vymezit výrazný věkový. Důvodem specifikace těchto termínů je především snahou zamezit nedorozuměním, která by mohla nastat při jiném chápání jednotlivých pojmů. Pro objektivnější vymezení partnerského vztahu jsem využila odborných myšlenek Fromma a Moorea. Specifikovat výrazný věkový rozdíl ve vztahu však nebylo jednoduché. Pro lepší představu a pochopení jsem se rozhodla užít názory autorky Matějkové.

Další kapitola se zabývá riziky v takových vztazích. Těch můžeme samozřejmě najít mnoho, stejně tak jako kladů a pozitiv. Jako největší a nejčastěji zmiňované riziko vztahu je stárnutí partnera. S tím se pojí nejen špatná fyzická, ale také psychická kondice. Se stářím se pojí mnohé neduhy, které jsou pro mladou partnerku často nepřijatelné. Jedná se například o ztrátu energie a chuti do života, naprostý nezájem o okolní svět či ekonomická závislost na partnerce. Na úkor toho partnerce často dochází trpělivost, je podrážděná a její touhy jsou nenaplněny.

Ve čtvrté kapitole se zabírám otázkou percepčních chyb ve společnosti, které s tímto tématem úzce souvisí. Každý člověk si totiž může vytvářet svůj vlastní názor na již několikrát zmiňovaný specifický partnerský vztah. Hodnocení je však subjektivní a často zkreslené některými vjemy. Jako nejčastější chybu zde uvádím a blíže specifikuji tzv. haló-efekt. Druhým velice častým nedorozuměním je chyba logická. Na úkor výše zmiňovaných chyb následně dochází k vytváření předsudků a mýtů, které však mohou být pro pár velice nepříjemné.

O předsudcích a mýtech se zmiňuji v poslední kapitole teoretické části. Nejprve zde popisuji jejich vznik obecně. Potom se zaměřuji na konkrétní předsudky, které jsou specifické pro problematiku párů, které tvoří mladé ženy s výrazně staršími muži. Je jím například mýtus „Bere

si ho pro peníze“, který se jeví jako nejčastější, nebo „Má ho jako otce“. Poslední podkapitola je věnována předsudkům z pohledu mužů, neboli jak společnost chápe muže, který si našel mladou partnerku.

Praktická část je zhotovena pomocí kvantitativního výzkumu v podobě dotazníku, který byl šířen pomocí sociálních sítí Facebook a Instagram mezi širokou veřejnost. Dotazník zodpovědělo celkem 145 respondentů, za což jsem jim velice vděčná. Na samém počátku jsou stanoveny 4 hypotézy, které po analýze jednotlivých otázek ověřuji. Bylo zjištěno, že dotazník vyplňovaly především osoby v rozmezí 18-25 let. Více než polovina všech respondentů vymezuje výrazný věkový rozdíl v páru jako minimálně 10 a více let. Jejich názory na ně se však různí. Na čem se ale shodují takřka dokonale, je na názoru společnosti. Tvrdí, že nejčastějším názorem je: „Má ho pro peníze“. Co se týče pozitiv takového vztahu, ta dotazovaní vidí jednoznačně ve zkušenostech a vyspělosti muže. Často zmiňované bylo však i zaopatření mladé partnerky. Nadpoloviční většina tvrdí, že ve vztahu převládají spíše rizika. K nejčastěji zmiňovaným patří brzké úmrtí partnera, pohledy okolí, odlišné názory a v neposlední řadě také situace spojené s dětmi. I přes to ale většina osob shledává takový vztah normálním. Co mě osobně velice zarazilo, byl fakt, že osobní známost ovlivnila pozitivně pouze několik málo jedinců. Překvapilo mě to z důvodu mé vlastní zkušenosti, kdy jsem se s takovými páry setkala, a ovlivnilo mě to právě k pozitivní stránce.

Cíl práce byl z mého pohledu naplněn. Pro větší objektivitu výsledků by však bylo zapotřebí více respondentů. Po přečtení využitých zdrojů jsem došla k názoru, že láska je velice důležitým činitelem v jakémkoliv partnerském vztahu. Jelikož se s tímto

tématem pojí především subjektivní názory a pochopení, je tato seminární práce přínosem zejména pro ty, kteří jeví o problematiku nefalšovaný zájem.

Seznam použitých zdrojů

Literatura

FROMM, Erich. *Umění milovat*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0806-8.

MATĚJKOVÁ, Erika. *Řešíme partnerské problémy*. Praha: Grada, 2009. Psychologie pro každého. ISBN 978-80-247-2338-9.

MOORE, Thomas. *Kniha o lásce a přátelství: pohled hlubinné psychologie a spirituálních tradic na mezilidské vztahy*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-160-6.

ŘEZÁČ, Jaroslav. *Sociální psychologie*. Brno: Paido, 1998. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-48-6.

Internetové zdroje

BURIÁNEK, Jiří. „haló-efekt“. *Sociologická encyklopedie* [online]. 2017-12-01 [cit. 2020-01-02]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/%E2%80%9Ehal%C3%B3-efekt%E2%80%9C>.

Domácí násilí páchané na ženách a institut vykázání

Bc. Markéta Holečková

Úvod

Domácí násilí je fenomén, který je medializovaný teprve v posledních 15 letech. Není však novým, vyskytoval se i před rokem 1989. Často skrytě nebo jako veřejné tajemství v menších obcích. Postihuje všechny věkové kategorie a prorůstá všemi úrovněmi systému. Zasahuje i ty nejmenší, bezbranné děti, které často v násilném prostředí vyrůstají celé dětství. Z počátku byla za oběť považována pouze žena, matka, ale z výzkumů je zřejmé, že negativní dopady má toto násilí také na děti a dají se u nich vysledovat symptomy CAN, ačkoli dítě samotné nikdy nebylo přímo ohroženo fyzickými nebo psychickými útoky na svou osobu.

Během socializace si dítě utváří vzorce chování, a přitom čerpá z primární skupiny ve svém životě – rodiny. V rámci mezigeneračního přenosu se pak může ze samotného dítěte, které násilí odsuzuje, stát násilník, který týrá svou partnerku či jinou blízkou osobu. Na druhou stranu děti, které vyrůstají v ohroženém prostředí, se jeví na první pohled jako „jiné“. Jsou uzavřenější, obtížně hledají kamarády, tráví více času mimo domov, utíkají z domova, trpí depresi a v nejhorším případě se sebepoškozují nebo pokoušejí o sebevraždu. Zkušenosti z dětství se promítají i do dospělého života, a i když se již dospělé dítě nechová násilnicky, nebo nemá za partnera násilníka, může se jeho tíže projevit ve vztahu k vlastním dětem: obavy ze selhání, přehnaná snaha nebýt jako rodiče, a to vše může vyvolávat silné úzkosti. Velice zajímavou studii provedl Výzkumný ústav práce a sociálních věcí: Děti, rodiče a domácí násilí,

výzkum klientely Acorusu, z. ú., který mapuje klientelu azylového domu a také oslovuje již dospělé děti, které se svými matkami v azylovém domě pobývaly (Barvíková, Paloncyová, 2016).

1 Domácí násilí

V Akčním plánu prevence domácího a genderově podmíněného násilí na léta 2019-2022 je domácí násilí definováno jako: *„Veškeré akty fyzického, sexuálního, psychického, ekonomického či dalších forem násilí, k němuž dochází v rodině nebo v domácnosti anebo mezi bývalými či stávajícími manžely, partnery či osobami blízkými“* (Úřad vlády České republiky, 2019, s. 5). Cimrmannová rozlišuje domácí násilí od rodinného. Rodinné násilí je podle ní násilí v domácnosti i mimo ni, pácháno členy rodiny (nevztahuje se jen na partnera), zatímco domácí násilí je jedním z druhů rodinného násilí, které se děje za zdi společného obydlí (Cimrmannová a kol., 2013, s. 79).

1.1 Znaky domácího násilí

Čírtková a Vitoušková uvádějí, že násilné incidenty musí být dlouhodobé a opakované, v průběhu času musí eskalovat a procházet fázemi klidu a násilí. Mluví o tzv. spirále násilí, kdy fáze klidu se zkracují, čím déle k násilnému chování dochází. Probíhá nejen v soukromí domácnosti, ale může být patrné i na veřejnosti, vždy ale platí, že jde o úzký vztah v rámci rodiny – násilí mezi rodinnými příslušníky, nejčastěji partnery, manžely. Jejich vzájemné postavení není rovné a jejich role se nemění. Zdůrazňují, že nejde o hádky či rvačky, kde oba účastníci mají stejné postavení. Dalším znakem je ambivalence vztahu oběti k pachateli, kdy na jedné straně existuje touha násilníka potrestat, na druhé straně figuruje obava

z osamocení, finanční nejistota, strach z pomsty (trestní řízení bývá zpravidla prováděno na svobodě) (Čírtková, Vitoušková, 2009, s. 14). Dochází tak k četným případům, kdy poškozená podá trestní oznámení, ale vzápětí ho stáhne. Pokud i přesto dojde k odsouzení pachatele, nemusí vždy dojít ke spokojenosti poškozené, což dokládá i jedno z rozhodnutí Ústavního soudu (ve věci sp. zn. III. ÚS 2523/10), jen dokládá hlubokou ambivalenci citu ve vztahu k pachateli.

Oběť společně s odsouzeným násilníkem podala ústavní stížnost proti rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 4, který agresora odsoudil. *„Trestného činu se měl (zkráceně řečeno) dopustit tím, že nejméně od roku 1990 do 1. března 2009 ve společném bytě v Praze 4 psychicky a fyzicky týral svoji manželku A. D., a to tak, že ji např. budil kopanci se slovy „když nemůžu spát já, nebudeš spát ani ty“ nebo jí sdělil, že ji bude štípat celou noc, aby nemohla spát, a tím pádem ji zcela zničí, hrubě a vulgárně jí nadával sprostými výrazy uvedenými v trestním spise, opakovaně jí neumožnil vstup do společného bytu, při hádkách ji škrtil, ohrožoval kuchyňským nožem, vyhrožoval zabitím, doporučoval jí, aby šla skočit z Nuselského mostu a v případě, že si půjde stěžovat jeho nadřízenému, jí vyhrožoval fyzickou likvidací a následným odklizením její mrtvoly, opakovaně ji fyzicky bil, přičemž v důsledku těchto napadení měla viditelná zranění v obličejí a na jiných částech těla, přičemž tato slovní a fyzická napadání prováděl i v přítomnosti jejich dvou dcer. Za to mu byl uložen trest odnětí svobody v trvání dvou let, jehož výkon mu byl podmíněně odložen na zkušební dobu v trvání tří a půl roku“* (Nález Ústavního soudu České republiky, sp. zn. 2523/10, 2011).

Stěžovatelka A. D. mimo jiné poukazovala na to, že *„nyní žije s partnerem zcela spokojeně a že jeho odsouzením je nespravedlivě potrestána i ona, protože manželovi hrozí*

propuštění ze zaměstnání, nesežene ve svém věku jinou práci, a existenčně tak bude postižena celá rodina“ (Nález Ústavního soudu České republiky, sp. zn. 2523/10, 2011). Poškozená také uvedla, že byla v přípravném řízení chybně poučena a domnívala se, že svou výpověď může vzít kdykoli zpět. Ale podle § 215a trestního zákona není její souhlas zapotřebí. Posléze tvrdila, že ve výpovědi přeháněla intenzitu partnerova chování s cílem ho postrašit a dosáhnout pozitivní změny v jeho chování. Ve svém nálezu Ústavní soud také poukazuje na problematiku sekundární viktimizace, kdy se ukazuje, že trestní stíhání pachatele může mít za následek prohloubení konfliktů, jejich eskalaci, aniž by státní orgány mohly efektivně zasáhnout. Žena je na muži závislá finančně i emocionálně a z obavy ohrožení vztahu a jisté ekonomické stability nemá zájem na trestním stíhání. V určitých případech je oběť vystavena mediálnímu zájmu. To je také jedním z důvodů, proč v tomto případě Ústavní soud zrušil rozhodnutí Obvodního soudu (Nález Ústavního soudu České republiky, sp. zn. 2523/10, 2011). „To vše svědčí o tom, že odsouzením stěžovatele byly silně zasazeny individuální zájmy stěžovatelky. Je zjevné, že v tomto případě došlo k silné kolizi mezi legitimními právy stěžovatelky a mezi společenským zájmem na trestním stíhání. Skutkové okolnosti nasvědčují tomu, že v daném případě zájmy stěžovatelky svým významem převažují nad zájmem státu potrestat pachatele trestného činu“ (Nález Ústavního soudu České republiky, sp. zn. 2523/10, 2011).

1.2 Formy domácího násilí

Formy domácího násilí zahrnují fyzické násilí, bití, škracení, fackování, vláčení, přivazování. *„Zásahy násilné osoby do tělesné integrity ohrožené osoby. Jde údery do různých částí těla dlaní či pěstí“ (Čuhelová, 2016, s. 2). Studie Institutu pro kriminologii a sociální prevenci (dále*

jen IKSP) z roku 2014 zjistila, že 90 % zkoumaných žen (124 respondentek) zažilo nejméně jednou fyzický útok ze strany partnera (Martinková, Slavětínský, Vlach, 2014, s. 32).

Psychické násilí a emoční násilí, jehož výčet obsahuje ponižování, obviňování, vydírání, útoky na vlastnictví oběti. Emocionální násilí, zejména vyhrožování odebráním dětí a označování oběti za blázna. Některé druhy emocionálního násilí nesou i znaky stalkingu. Konkrétně soustavná kontrola, kde se žena nachází, s kým a proč, kontrola pomocí telefonu, vyslýchání apod. Psychické deptání zažilo dle studie IKSP téměř 40 % žen, neustálé vyhrožování zničením mělo zkušenost 75,6 %, ponižování téměř 87 % a kontrolu s kým a kde jsou 83 % (Martinková, Slavětínský, Vlach, 2014, s. 33-36). Čuhelová ještě přidává „... *gestikulaci s nebezpečnými předměty, manipulaci se zbraněmi a zdůrazňování jejich ničivých účinků*“ (Čuhelová, 2016, s. 2).

Zastoupení má také sexuální násilí, nejčastěji znásilnění, či nucení do nepříjemných sexuálních praktik. Dle zkoumaného vzorku IKSP násilné chování v sexuální oblasti uvedlo 28,1 % a požadování nepříjemných sexuálních praktik 25,4 %. Součástí domácího násilí je také sociální násilí, kdy dochází k izolaci oběti díky zákazům stýkat se s přáteli, rodinou a výhradní rozhodování partnera o trávení volného času. Omezování v sociálních kontaktech dle IKSP 52,1 %. Ekonomické násilí postihuje zejména ženy závislé na příjmu partnera (žena na rodičovské dovolené, nezaměstnaná), ale nejsou výjimky, kdy žena musí domácnost financovat zcela sama ze svého příjmu nebo je jí tento příjem odebírán. Dle IKSP ženě stále bral peníze u 19 % dotázaných (Martinková, Slavětínský, Vlach, 2014, s. 35-37).

Střílková a Fryšták ještě do forem domácího násilí zahrnují „*zneužívání „práv“ muže – zacházení s obětí jako*

se služkou, nadřazené a povýšené chování“ (Střílková, Fryšták, 2009, s. 15).

1.3 Cyklus a příčiny domácího násilí

Domácí násilí začíná jednotlivými, drobnými incidenty. K počátečnímu emočnímu týrání se přidává násilí fyzické. Jednotlivé náznaky jsou většinou pro ženu náhodnou epizodou. Chování partnera racionalizuje, a jak uvádí Střílková s Fryštákem, mnohdy sama ani nedokáže určit, kdy k násilí začalo docházet, čím to vlastně začalo (Střílková, Fryšták, 2009, s. 16).

Odborníci v souvislosti s fázemi domácího násilí hovoří o kruhu domácího násilí nebo také spirále násilí (Střílková, Fryšták, 2009, s. 16; Cirmannová a kol., 2013, s. 85).

Jde o tři fáze, jak najdeme u Čuhelové: fáze narůstání napětí, fáze násilí a fáze klidu někdy označované za fázi zdánlivých líbánek (Čuhelová, 2016, s. 3). „V rozvinutém domácím násilí již zcela chybí fáze usmiřování, prodlužuje se fáze vytváření napětí a útoky jsou velmi časté“ (Úlehlová a kol., 2016, s. 18).

Příčiny domácího násilí, resp. agrese mužů vůči ženám má mnoho možných teorií. Jejich stručný výčet předkládá Pikálková. Nejznámější z nich je teorie sociálního učení založená na principu socializace v rodině. Předpokládá, že agresor se násilnému chování naučil díky pozorování násilného chování a zpětného zisku. Vnímá pak násilí jako snadný způsob něčeho dosáhnout (získat autoritu, vyřešit konflikt) a alternativní řešení buď vůbec nezná, nebo nejsou společensky oceňované (nevedou ke kýženému cíli). Tento vzorec aplikuje v dospělosti ve vztazích a výsledkem je uplatňování agrese i v marginálních konfliktech. Může sloužit i jako ventil nahromaděné frustraci a negativním emocím. V této souvislosti je znám pojem „mezigenerační

přenos násilných vzorců chování“, tzn. že chlapci, kteří byli svědky násilí namířené proti jejich matce, mají v dospělosti vyšší pravděpodobnost, že se budou agresivně chovat ke svým partnerkám (Pikálková, Podaná, Buriánek, 2015, s. 15).

Situační teorie řeší, proč je násilí užíváno jen v určitých případech, zatímco jindy k němu nedochází. Situaci ovlivňují dva významné faktory. *„Prvním je strukturální stres a nedostatek „vyrovnávacích“ mechanismů v rodině (např. často prokazovaný vztah mezi nízkým příjmem a výskytem násilí v rodině a poukazuje na to, že významným faktorem vzniku násilí je nedostatek ekonomických zdrojů). Druhým faktorem jsou pak kulturní normy dané společností týkající se užívání síly a násilí“* (Pikálková, Podaná, Buriánek, 2015, s. 16). Dochází tak k disjunkci mezi očekáváním a výsledky snažení, které vždy neodpovídají, a to způsobuje sklon k deviantnímu jednání (Pikálková, Podaná, Buriánek, 2015, s. 16).

Teorie zdrojů vychází z předpokladu, že všechny sociální systémy, včetně rodiny, disponují určitou mírou moci a některé naopak hrozbou moci. Zdrojem moci je sociální, personální a ekonomická oblast. Pokud jedinec disponuje nedostatkem zmiňovaných zdrojů, zvyšuje se pravděpodobnost, že bude využívat násilné jednání k uplatňování moci. Jako příklad Pikálková uvádí: *„Podle toho tak například manžel, který chce být v rodině dominantní osobou, ale má nízké vzdělání, málo prestižní zaměstnání, nízký příjem či „selhává“ v sociálních kontaktech, může užít násilí právě s cílem získat si či udržet dominantní pozici“* (Pikálková, Podaná, Buriánek, 2015, s. 17).

Teorie sociální směny se řídí vztahem nákladů a zisků – násilí je užito v případě, že odměna převyšuje náklady. Charakter současné společnosti zatím přes horlivý vývoj nedovede viníka ve většině případů odhalit a potrestat. Stát

disponuje jen omezenými mechanismy, jak zasáhnout, a proto zisk z násilného chování stále převyšuje (Pikálková, Podaná, Buriánek, 2015, s. 17).

Sociobiologická teorie považuje mužskou agresi vůči ženám jako reflexi reprodukčního závodu mužů. Cílem jejich jednání má být zastrašení ženy a donucení k párování a sexuálnímu styku a zároveň zmenšit pravděpodobnost, že se žena spáruje s jiným mužem. Tímto chtějí docílit reprodukční výhody (Smuts; In: Pikálková, Podaná, Buriánek, 2015, s. 18).

Tezí feministické teorie je fakt, že *„ekonomické a sociální procesy fungují takovým způsobem, že přímo i nepřímo podporují patriarchální uspořádání společnosti (patriarchální řád, tzn. společnost ovládanou muži), které se projevuje ve všech společenských institucích, tedy i v rodině. Tento patriarchální řád, vede k subordinaci žen, a způsobuje udržování historicky zakotvených společenských vzorců systematického násilí na ženách“* (Pikálková, Podaná, Buriánek, 2015, s. 18-19).

V moderní době již víme, že příčinou agresivity obecně je více faktorů, mluvíme pak o multifaktorové teorii. Teorii příčin podle více faktorů vypracoval Dutton a zahrnuje příčiny pramenící z:

- makrosystému (např. převaha patriarchálního uspořádání);
- ekosystému (např. nezaměstnanost, nízký příjem, nízká dostupnost sociální sítě, nízká vzdělanost);
- mikrosystému (chování v rodině a způsob zvládnání zátěžových situací);
- ontogenetiky (individuální charakteristiky pachatele a oběti a jejich vzájemné interakce (Čírtková; In: Strílková, Fryšták, 2009, s. 17).

1.4 Aktéři domácího násilí

Aktéry domácího násilí jsou většinou partneři nebo manželé, násilí však může probíhat i mezi dítětem a rodičem, vnukem a prarodičem. Tato práce pojednává především o násilí mezi partnery, manžely. Neexistuje žádná univerzální, platná typologie pachatele. Vyplývá to i z multifaktorové teorie příčin agresivního chování.

Čírtková uvádí tři hlavní zdroje poznatků o pachatelích této násilné činnosti: kriminologické výzkumy, informace od obětí a psychologické výzkumy (Matoušek, Koláčková, Kodymová, 2010, s. 228). Vesměs lze konstatovat, že veškeré výzkumy pouze prokázaly, že pachatel může být kdokoli a jsme schopni pouze určovat různé typologie podle specifických znaků, přičemž jednotlivé typy se mohou kombinovat. Jedna z typologií pochází od Shermana, který rozčlenil pachatele podle jejich sociálního zakotvení na dva typy: domácí násilník s dvojí tváří (doma násilník, pro okolí seriózní a příjemný muž) a sociálně problémový pachatel domácího násilí (Matoušek, Koláčková, Kodymová, 2010, s. 229). První typ označuje spíše pachatele vzdělaného z vyšší vrstvy, zatímco druhý typ je příznačný pro jedince z nižších sociálních vrstev.

Z výpovědí poškozených žen vyvodila Angličanka Pat Cravenová typologii pachatelů podle druhu týrání, které využívají pro uplatnění moci: „*surovec, žárlivec, špatný otec, lhář, vyděrač, sexuální násilník, pán domu, psychický utlačovatel*“ (Matoušek, Koláčková, Kodymová, 2010, s. 229). Čírtková dodává, že dle dostupných údajů od obětí domácího násilí je zřejmé, že v České republice dominuje typ první (surovec) v kombinaci s vyděračem (Matoušek, Koláčková, Kodymová, 2010, s. 229).

Výzkumy v oblasti psychiky přichází s typologií podle příčin a spouštěcích mechanismů, která charakterizuje jednotlivé typy jako:

- specialista – čistý domácí agresor (pachatel dvojí tváře, násilný jen v rodině);
- generalista (násilnický v intimním vztahu i mimo něj);
- situační domácí agresor (příčina násilí je ve vnějším podnětu – nezaměstnanost, milenec partnerky apod.);
- na droze závislý pachatel domácího násilí (spojeno s abúzem alkoholu či drog);
- sadistický agresor (mučí, např. způsobí řeznou ránu a nutí oběť, aby si ji sama zašila) (Matoušek, Koláčková, Kodymová, 2010, s. 230).

„Podle údajů nestátních organizací (Bílý kruh bezpečí a další), jež ovšem vycházejí pouze z výpovědí obětí domácího násilí v ČR, dominuje zřejmě typ první, v těsném závěsu za ním pak je domácí tyran, který má problémy s alkoholem“ (Matoušek, Koláčková, Kodymová, 2010, s. 230).

Ačkoli existují případy, kdy obětí domácího násilí je muž, stále platí, že ve většině jsou jeho obětí právě ženy. Čírtková uvádí, že se jedná až o 92-98 % z celkového počtu obětí (Matoušek, Koláčková, Kodymová, 2010, s. 231). Obětí se může stát kdokoli bez ohledu na věk, postavení nebo vzdělání a ekonomickou úroveň. Jako oběť můžeme označit i děti, které násilným incidentům přihlížejí. Ovšem v této práci se zaměříme výhradně na ženy, partnerky násilníka. Panuje shoda, že podstatný je záchyt prvního incidentu a je doporučováno, aby dala žena jasně najevo, že takové jednání zcela odmítá. Praxe však ukazuje, že se toto v drtivé většině neděje, ženy partnera omlouvají a hledají vinu u sebe. Ve chvíli, kdy násilí nabere intenzity a surovosti, jsou již zcela podřízeny moci partnera. Odchod se pak stává velmi komplikovaným a nebezpečným. V krajních případech se může žena dostat do přímého ohrožení života. Pokud žena osloví některý z azylových domů a projeví zájem o ochranu a dočasné útočiště, je její přesun z domácnosti uskutečněn potají.

Bohužel mnoho žen ve vztahu setrvává a s nimi i jejich děti. Důvody, proč tomu tak je, jsou různé, ale jejich společným jmenovatelem jsou vztahová nebo finanční závislost a strach. Čírtková důvody jmenuje, jsou to: ekonomická závislost, strach z budoucnosti, vědomí o nedostatečné legislativě a chybějícím systému pomoci a tradiční obraz o roli ženy, která nese vinu za nefunkčnost rodiny, své potřeby má potlačovat ve prospěch rodiny (Matoušek, Koláčková, Kodymová, 2010, s. 233).

1.5 Právní úprava

Domácí násilí není upraveno jako samostatný trestný čin. Proto je jeho posuzování, stíhání, a především statistické zpracování složité. Lze důvodně předpokládat, že pro mnohé trestné činy je původ právě v domácím násilí. Jedná se o trestné činy v Hlavě I. – trestné činy proti životu a zdraví (vražda § 140 TZ, účast na sebevraždě § 144 TZ, zabití § 141 TZ, ublížení na zdraví § 146 TZ, těžké ublížení na zdraví z nedbalosti § 147, těžké ublížení na zdraví § 145 TZ), v Hlavě II. – trestné činy proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství (omezování osobní svobody § 171 TZ, zbavení osobní svobody § 170 TZ, vydírání § 175 TZ, útisk § 177 TZ), v Hlavě III. – trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti (znásilnění § 185 TZ, sexuální nátlak § 186 TZ a kuplířství § 189 TZ) a v Hlavě X. – trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných (násilí proti skupině obyvatel a proti jednotlivci § 352 TZ, nebezpečné vyhrožování § 353 TZ, nebezpečné pronásledování § 354 TZ) (Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník).

Významným počinem našich zákonodárců v oblasti domácího násilí bylo přijetí zákona č. 91/2004 Sb., který s účinností od 1. června 2004 zavádí skutkovou podstatu týrání osoby žijící ve společně obývaném domě nebo bytě

(§ 215a TZ), který fakticky umožňoval domácí násilí stíhat. 1. 1. 2010 nabyl účinnosti trestní zákoník, který § 215a TZ nahrazuje § 199 TZ – skutková podstata přečinu týrání osoby žijící ve společném obydlí, které je v § 133 vymezeno jako dům, byt, jiné prostory sloužící k bydlení a příslušenství k nim náležící včetně hotelů, ubytoven, vysokoškolských kolejí, chat apod. (Čuhelová, 2016, s. 8-9).

Průlomovým je přijetí zákona 135/2006 Sb., který má spíše preventivní charakter. Jako první postihuje násilí na blízkých osobách už v počáteční fázi. Propojuje tři provázané oblasti, tzv. pilíře: policii, intervenční centra a soudy (Čuhelová, 2016, s. 111).

Policie, která zasahuje v akutní fázi a má k dispozici od roku 2008 institut vykázání upraven podle § 44 odst. 1 zákonu o Policii ČR. *„Lze-li na základě zjištěných skutečností, zejména s ohledem na předcházející útoky, důvodně předpokládat, že se osoba dopustí nebezpečného útoku proti životu, zdraví anebo svobodě nebo zvláště závažného útoku proti lidské důstojnosti, je policista oprávněn vykázat tuto osobu z bytu nebo domu společně obývaného s útokem ohroženou osobou, jakož i bezprostředního okolí společného obydlí. Policista je oprávněn tuto osobu vykázat i v její přítomnosti. Vykázání trvá po dobu 10 dnů ode dne jeho provedení. Tuto dobu nelze zkrátit ani se souhlasem ohrožené osoby. Podáním návrhu na vydání předběžného opatření podle občanského soudního řádu 12) v průběhu vykázání se doba vykázání prodlužuje do dne nabytí právní moci rozhodnutí soudu o tomto návrhu“* (Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky).

Policista o vykázání vyhotoví úřední záznam a je povinen předat jeho kopii příslušnému intervenčnímu centru, pokud v domácnosti žijí společně s aktéry domácího násilí nezletilé děti, musí informovat i příslušný orgán sociálně právní ochrany dětí.

Intervenční centra tvoří druhý pilíř. Jejich povinností je nabídnout ohrožené osobě, v jejíž domácnosti došlo k vykázaní násilné osoby, do 48 hodin pomoc. Péči poskytují i obětem, které se na intervenční centrum obrátí sami. Poskytují sociálně terapeutickou pomoc, pomoc v uplatňování práv, možnost ubytování a stravování, případně odkazují na další instituce a organizace.

Posledním pilířem jsou soudy, které vydávají předběžná opatření. Pro obsáhlost problematiky se soudům tato práce nevěnuje.

2 Vlastní dotazníkové šetření

Výzkumnou metodou byla zvolena nejběžnější forma – dotazník. Protože jím *„můžeme získávat velké množství informací při malé investici času“* (Gavora, 2000, s. 99). Zpracován byl v online programu Survio. Otázky v dotazníku jsou kombinací otevřených a uzavřených otázek. Cílovou skupinou byly ženy, bez ohledu na jejich zkušenost s domácím násilím, protože dotazník zkoumal i postoj žen k tomuto jevu, resp. co si pod pojmem „domácí násilí“ vybaví. Zároveň byl dotazník koncipován jako předvýzkum k bakalářské práci, která se bude zabývat institutem vykázaní u domácího násilí na ženách. Cílem bylo zmapovat, v jaké míře se domácí násilí vyskytuje, zda oběti využívají možnost kontaktovat Policii ČR a zda u nich došlo k vykázaní násilníka. Vzhledem k cílové skupině a zkoumaným jevům bylo nutné otázky větvit podle toho, jak se s daným jevem respondentka setkala (zkušenost s domácím násilím, pomoc ze strany Policie ČR). Tuto možnost však Survio nabízí pouze za poplatek, který byl uhrazen.

Dotazník byl zveřejněn 16. ledna 2020 a sběr probíhal do 29. ledna 2020. Záměrem bylo oslovit ženy v rámci celé České republiky a jako nejsnazší způsob se jevilo zveřejnění dotazníku na Facebookových stránkách měst a diskusních

fór se zaměřením na ženy. Současně bylo osloveno Terapeutické centrum Modré dveře se žádostí o zveřejnění dotazníku na jejich stránkách, ale tato snaha se obešla bez zpětné reakce.

Celkem bylo za 14 dní sesbíráno 231 dokončených dotazníků. Takto vysoké číslo je možné vysvětlit zajímavostí tématu násilí na ženách, a především jeho stručností a srozumitelností.

2.1 Pracovní předpoklady

Předpoklad 1: Ženy si pod pojmem „domácí násilí“ představují hlavně fyzické a psychické násilí.

Východiskem prvního předpokladu je domněnka, že ženy špatně identifikují znaky domácího násilí a redukuje jejich výčet pouze na fyzické napadání a psychické týrání.

Předpoklad 2: Ženy, oběti domácího násilí, se většinou nikomu nesvěří.

Tento předpoklad vychází z obecného vědomí, že násilí na ženách je tabuizováno, skryto a panuje u oběti obrovský strach, který má za následek, že se daná osoba se svým problémem nikomu nesvěří.

Předpoklad 3: Ženy, oběti domácího násilí, ve většině případů nekontaktují Policii ČR.

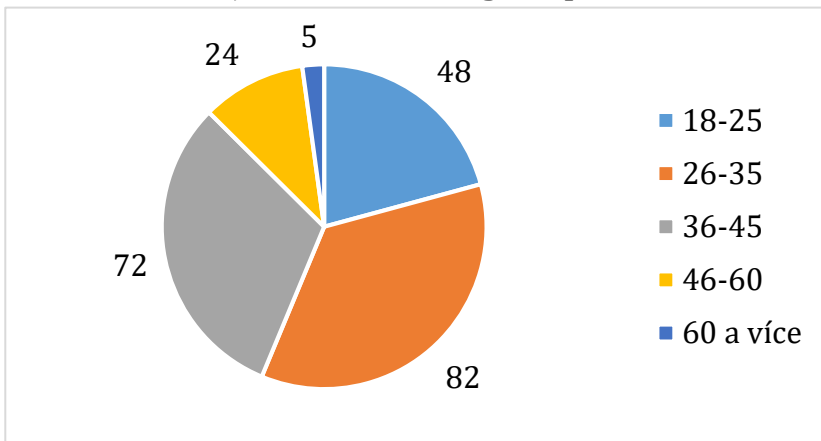
Ženy se obávají situaci řešit oficiální cestou z obavy, že násilí bude eskalovat, a z tohoto důvodu nekontaktují Policii ČR.

Předpoklad 4: Institut vykázaní má jednoznačně pozitivní dopad na oběť násilí.

Ve chvíli, kdy je institut vykázaní využit, má pozitivní dopad na oběť, které se uleví, a dostane tak prostor svou situaci řešit, opustit rizikového partnera či se jinak vymanit z jeho mocenského sevření.

2.2 Výsledky dotazníkové šetření

Otázka č. 1: Do jaké věkové kategorie patříte?

Graf 1: Věk

Tab. 1: Věk

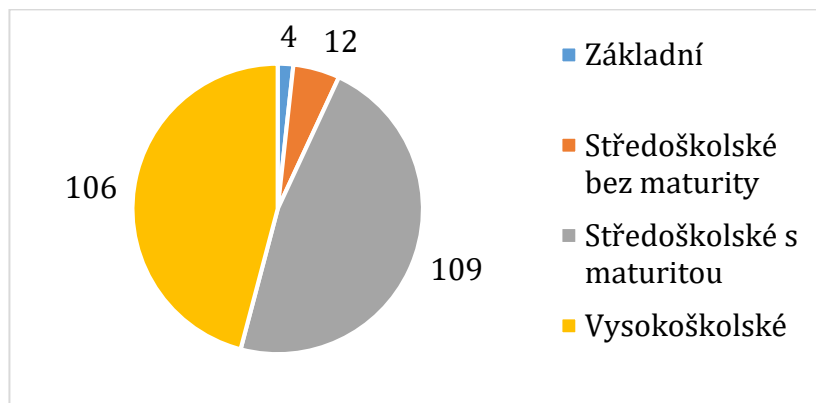
Věk	Četnost	Procenta
18-25	48	20,8 %
26-35	82	35,5 %
36-45	72	31,2 %
46-60	24	10,4 %
60 a více	5	2,2 %

Domácí násilí je jev, který nemá žádné hranice, týká se všech věkových kategorií, proto nebyl stanoven žádný věkový limit. Z grafu vyplývá, že se dotazníkového šetření účastnily všechny věkové kategorie. Celkový počet dotázaných žen byl 231.

Nejpočetnější skupinou respondentek byly ženy ve věku 26-35 let, které tvořily 35,5 % (82 žen). Další velkou

skupinou byly ženy ve věku 36-45 let (31,2 %, 72 žen), 18-25 let (20,8 %, 48 žen), 46-60 let (10,4 %, 24 žen) a 5 respondentek starších 60 let (2,2 %).

Otázka č. 2: Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

Graf 1: Vzdělání

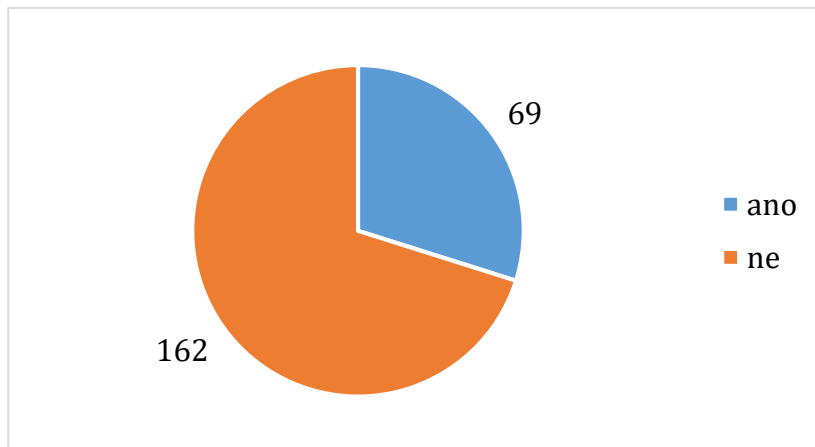
Tab. 2: Vzdělání

Vzdělání	Četnost	Procenta
Základní	4	1,7 %
SŠ bez maturity	12	5,2 %
SŠ s maturitou	109	47,2 %
Vysokoškolské	106	45,9 %

Stejně jako věk je pestrá škála i dosaženého vzdělání. Největší zastoupení mají ženy s maturitou (47,2 %, 109 žen) a vysokoškolským vzděláním (45,9 %, 106 žen). Pouze 16 žen mělo vzdělání nižší než středoškolské s maturitou. Bez maturity odpovědělo 12 žen (5,2 %) a se základním vzděláním 4 (1,7 %). Dalo by se předpokládat, že se šetření účastnilo více žen z městského prostředí, nicméně vzhledem k tomu, že tento parametr sledován nebyl, bylo by vhodné

jej příště zařadit a ověřit, zda podíl vzdělaných žen má souvislost s jejich místem pobytu či nikoli.

Otázka č. 3: Stala jste se někdy obětí domácího násilí?

Graf 2: Oběti

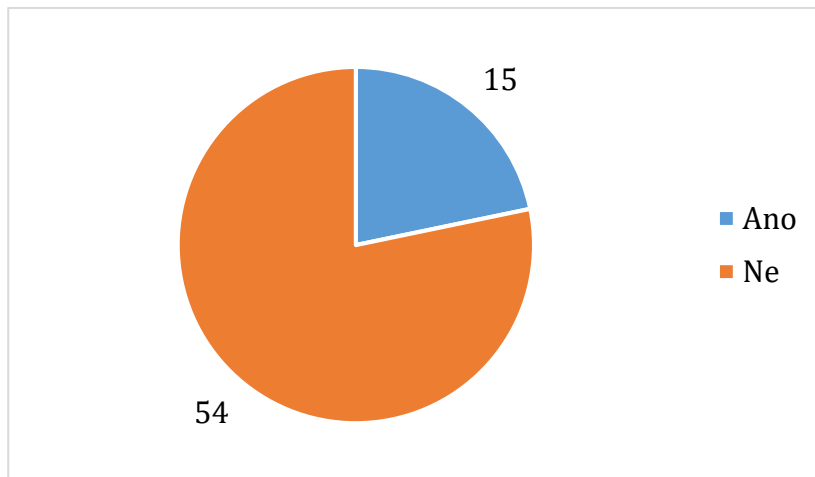
Tab. 3: Oběti

Oběti	Četnost	Procenta
Ano	69	29,9 %
Ne	162	70,1 %

Více jak čtvrtina dotázaných žen měla osobní zkušenost s domácím násilím. S tímto jevem se setkalo 69 žen (29,9 %). 162 dotázaných s tímto jevem nemělo žádnou zkušenost (70,1 %) Ženy, které odpověděly „ano“, postoupily na další otázky týkající se Policie ČR a institutu vykazání. Respondentky s negativní zkušeností odpovídaly na otázku, co si pod pojmem „domácí násilí“ představují. Zde je nutné zkritizovat zvolené větvení otázek. Zdá se efektivnější

získávat odpovědi pouze u jedné kategorie žen, a jev tak lépe prozkoumat. Pro účely budoucí bakalářské práce je toto zjištění považováno za velmi přínosné.

Otázka č. 4: Volala jste někdy kvůli domácímu násilí Policii ČR?

Graf 3: Kontaktování PČR

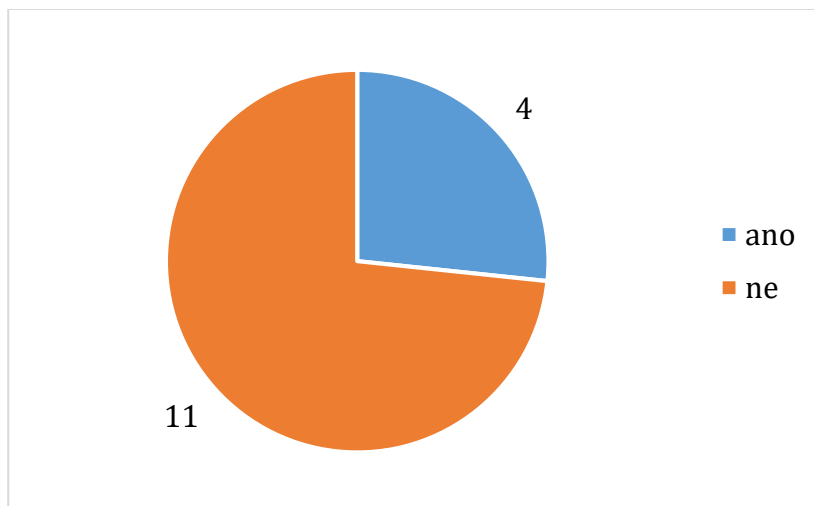
Tab. 4: Kontaktování PČR

Kontaktování PČR	Četnost	Procenta
Ano	15	21,7 %
Ne	54	78,3 %

Ze 69 žen jich pouze 15 (21,7 %) kontaktovalo Policii ČR. Zbývající většina (78,3 %) odvahy oslovit Policii ČR nenašla. S ohledem na nastudovanou problematiku domácího násilí a syndromu připoutání, syndromu týrané ženy není tento výsledek překvapivý. Je na místě připomenout strach oběti

z agresora a vysokou pravděpodobnost gradace násilí. Ne každá žena, která se cítí ohrožená, je také dostatečně silná zvládnout situaci a odejít, odpoutat se od násilníka. Tyto jevy jsou považovány za rozhodující, zda se žena na policii obrátí. Tento jev by bylo vhodné dále zkoumat.

Otázka č. 5: Došlo ve Vašem případě někdy k vykázání agresora ze společného obydlí?

Graf 4: Vykázání

Tab. 5: Vykázání

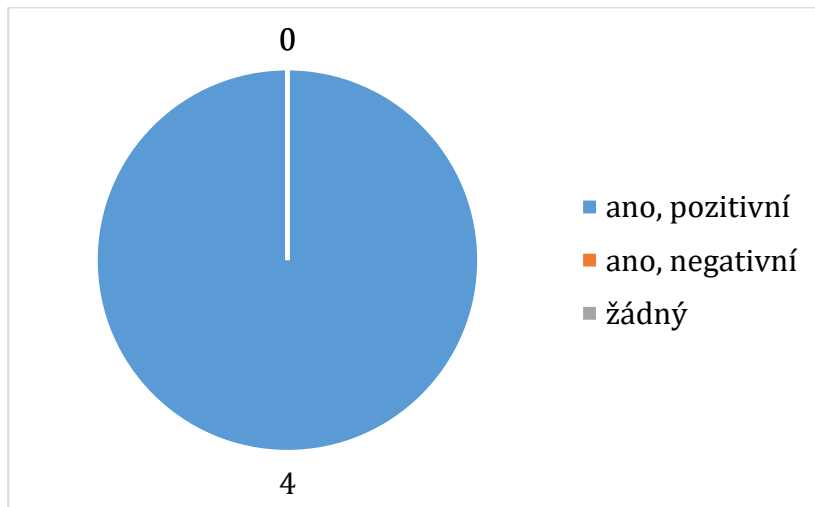
Vykázání	Četnost	Procenta
Ano	4	26,7 %
Ne	11	73,3 %

Z 15 žen, které se obrátily s žádostí o pomoc na Policii ČR, byly pouze 4 ženy (26,7 %), v jejichž případě došlo k vykázání agresora ze společného obydlí. V 11 případech

k vykázání nedošlo (73,3 %). Otázka č. 10 sleduje, proč k němu nedošlo.

Otázka č. 6: Mělo pro Vás nějaký přínos vykázání agresora?

Graf 5: Přínos vykázání

Tab. 6: Přínos vykázání

Přínos vykázání	Četnost	Procenta
Ano, pozitivní	4	100 %
Ano, negativní	0	0 %
Žádný	0	0 %

Institut vykázání byl použit u 4 žen, z nichž každá hodnotí přínos tohoto opatření jako pozitivní (100 %). Otázkou zůstává, kolik času uplynulo od vykázání agresora.

S ohledem na spirálu násilí je možné, že se jejich situace bude nadále vyvíjet a měnit. S odstupem času by hodnocení přínosu institutu vykazání mohlo být odlišné.

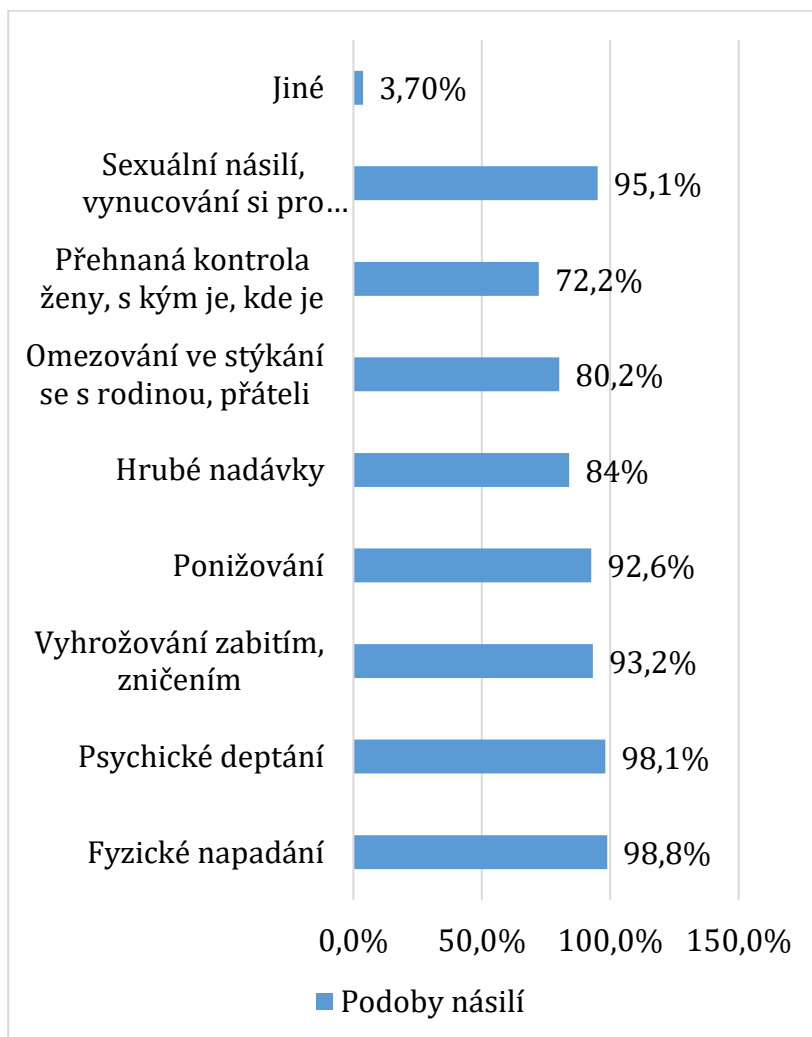
Otázka č. 7: Zde můžete uvést podrobnosti.

Ženy, které měly zkušenost s vykazáním agresora, dostaly možnost se k předchozí otázce vyjádřit slovně a odpovědi jsou následující (jedna z respondentek se nevyjádřila):

- Manžel se dobrovolně vykázal ze společného bydlení.
- Vykazání na 10 dní a poté prodlouženo soudem na měsíc. Pak si dotyčná osoba přišla pro své věci a zase odešla.
- Ve společnosti se málo ví, že to vykazání není jen na 10 dní. Může být myslím až na půl roku. Mně to zachránilo život. I zákaz přiblížení k mé práci a dětem.

S vykazáním mělo zkušenost jen malé procento oslovených žen. Přesto všechny 4 mají pozitivní zkušenost a zdá se, že jejich role oběti byla v těchto případech ukončena.

Otázka č. 8: Domácí násilí podle Vás zahrnuje: fyzické napadání, psychické deptání, vyhrožování zabitím nebo zničením, ponižování, hrubé nadávky, omezování ve stýkání se s rodinou nebo přáteli, přehnaná kontrola ženy (s kým a kde je), sexuální násilí – vynucování si pro ženu nepřijatelných praktik, jiné (uved'te).

Graf 6: Podoby násilí

Tab. 7: Podoby násilí

Podoby násilí	Četnost	Procenta
Fyzické napadání	160	98,8 %
Psychické deptání	159	98,1 %
Vyhrožování zabitím, zničením	151	93,2 %
Ponižování	150	92,6 %
Hrubé nadávky	136	84,0 %
Omezování ve stýkání se s rodinou, přáteli	130	80,2 %
Přehnaná kontrola ženy, s kým je, kde je	117	72,2 %
Sexuální násilí, vynuucování si pro ženu nepřijatelné praktik	154	95,1 %
Jiné	6	3,7 %

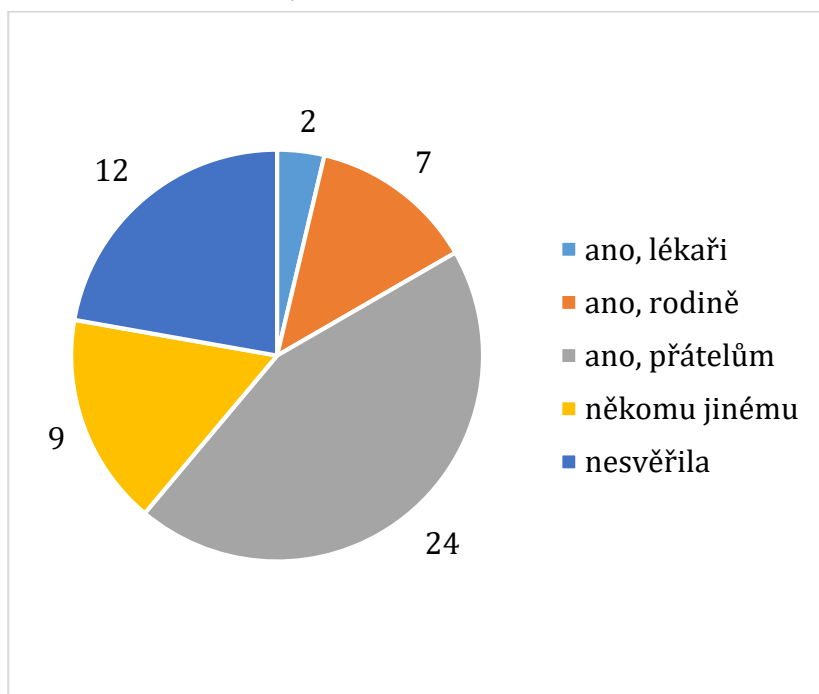
Jako „jiné“ respondentky uvedly:

- Omezování nakládání se společnými věcmi a finančními prostředky, vyhrožování odebráním dětí atd.
- Ekonomické omezování – zákaz práce držení kontroly nad penězi.
- Stalking, finanční kontrola.
- Kontrola ekonomických zdrojů.
- Omezování finančního příjmu, když je žena doma s dětmi. Muž jí dává jen určitý obnos a kontroluje ji.
- Ještě bych zahrnula manipulaci skrze děti, poštvávání proti matce, podrazy ve výchově.

Na tuto otázku odpovídaly pouze ženy, které domácí násilí nezažily. Počet odpovědí nebyl omezen, mohly zaškrtnout vše jmenované. Z tabulky je evidentní, že nejvíce

žen si domácí násilí spojuje s fyzickým a psychickým násilím, dále sexuálním násilím, vyhrožováním a ponižováním. Naopak přehnanou kontrolu ženy do domácího násilí zahrnuje jen 72,2 % žen. Překvapivá je shoda v otevřené odpovědi „Jiné“, kdy 5 žen z 6 uvedlo, že do domácího násilí zahrnuje i ekonomické násilí (finanční omezování), ve dvou případech uvedly, že součástí je i manipulace skrze děti a vyhrožování jejich odebráním. Pro další zkoumání tohoto fenoménu by bylo vhodnější škálu rozmělnit a počet odpovědí limitovat, nebo zvolit pouze otevřenou odpověď, a získat tak zajímavé, i když hůře hodnotitelné odpovědi.

Otázka č. 9: Svěřila jste se někomu o domácím násilí?

Graf 7: Svěření se

Tab. 8: Svěření se

Svěření se	Četnost	Procenta
Ano, lékaři	2	3,7 %
Ano, rodině	7	13,0 %
Ano, přátelům	24	44,4 %
Někomu jinému	9	16,7 %
Nesvěřila	12	22,2 %

Ženy, které nekontaktovaly Policii ČR, byly tázány, zda se svěřily někomu ze svého okolí. Přátele, jako důvěrníky, zvolilo 24 žen z 54 (44,4 %), 12 žen se nesvěřilo nikomu (22,2 %), někoho jiného oslovilo 9 žen (16,7 %), rodině důvěřovalo pouze 7 respondentek (13 %) a nejméně se svěřovaly lékařům 3,7 % (2 ženy). Alarmující je, že lékař není ten, který figuruje jako důvěrník. Přesto můžeme výsledek odpovědí na tuto otázku hodnotit pozitivně, protože většina žen se někomu svěřila – nejvíce přátelům.

Otázka č. 10: Proč nedošlo k vykázaní agresora ze společného obydlí?

Respondentky měly možnost volné odpovědi, některé se nevyjádřily. Pro další zkoumání by bylo vhodné otázku zahrnout mezi povinné.

- Byl rovnou odejit.
- Kvůli prosbám agresora i oběti násilí (šlo o násilí mezi mými rodiči).
- Já jsem se odstěhovala i s dcerou.
- Nebyla jsem plnoletá – nevím.
- Před policií se začal chovat jako beránek.
- Nechápu, policii to bylo očividně jedno, i když jsem jim rekla, že mám strach, že mě zmlátí znovu.

- Protože to byl pan „někdo“ a znal se s nimi.
- Nepožádala jsem o to, protože jsem se bála, jaká by byla agresorova reakce.
- Ukecal je.
- Hlídka se s manželem znala.

Tato otázka byla otevřená a respondentky měly možnost se podrobně vyjádřit k důvodům, proč nedošlo k vykázaní jejich násilného partnera. Z odpovědí vyplývá, že v určitých případech je překážkou osobní blízkost pachatele s policejní hlídkou nebo změna chování partnera. Postup policie v podobných případech by bylo vhodné dále blíže zkoumat, např. rozhovory s oběťmi apod.

2.3 Ověření předpokladů

Předpoklad 1: Ženy si pod pojmem „domácí násilí“ představují hlavně fyzické a psychické násilí.

Tento předpoklad ověřuje otázka č. 8. Z výsledků šetření je jednoznačné, že fyzické a psychické násilí je považováno za hlavní projevy domácího násilí. Nicméně je jasné, že ženy nemají tak úzký rozhled, jak se předpokládalo. První předpoklad tedy můžeme považovat za potvrzený.

Předpoklad 2: Ženy, oběti domácího násilí, se většinou nikomu nesvěří.

Tento předpoklad ověřuje otázka č. 9. Výsledky ukazují, že z 54 dotázaných žen se jich pouze 12 nikomu nesvěřilo, zatímco 24 žen se svěřilo přátelům. Můžeme považovat za nepotvrzený.

Předpoklad 3: Ženy, oběti domácího násilí, ve většině případů nekontaktují Policii ČR.

Tento předpoklad ověřuje otázka č. 4. Ze 69 žen pouze 15 z nich kontaktovalo Policii ČR. Můžeme ho označit jako potvrzený.

Předpoklad 4: Institut vykázaní má jednoznačně pozitivní dopad na oběť násilí.

Tento předpoklad ověřuje otázka č. 6. Bylo zjištěno, že z 15 případů bylo vykázaní ze společného obydlí použito pouze 4x. Všechny ženy uvedly, že to pro ně mělo pozitivní dopad. Tento předpoklad můžeme označit jako potvrzený. Ovšem vzhledem k počtu respondentek, které měly s vykázaním zkušenost, by bylo vhodné provést šetření s užší cílovou skupinou.

Závěr

Domácí násilí patří mezi nejčastější druh agrese, který ohrožuje celou společnost. Ovlivňuje nejen samotnou oběť, ale i další členy rodiny, zejména děti. Často jsou tomuto násilí vystaveny jako svědci a následky si nesou po celý život. Přijímají vzorce chování svých rodičů a přenášejí je na další generace. Z toho vyplývá, že je naprosto klíčové pozitivním směrem ovlivnit již primární rodinu. Poskytovat potřebné poradenství, rozšiřovat intervenční centra, působit osvětově ve školách a učit již od raného věku zvládnání vlastních emocí a jejich pochopení.

Tato práce se snažila pojmout domácí násilí jako kompletní fenomén, ale vzhledem k rozsahu a možnostem práce nebylo možné obsáhnout všechny teorie a pojmy. Tato problematika je velmi rozsáhlá a její výzkum by se měl zaměřit na dílčí oblasti.

Jako problematické se stalo vyhodnocování odpovědí z dotazníku, kdy se zjistilo, že větvení otázek nebylo zcela vhodné, a jak již bylo zmíněno výše, přínosnějším by bylo sledovat pouze užší skupinu respondentek (např. jen ty, které měly osobní zkušenost s domácím násilím nebo přímo s policií a vykazováním). Jednoznačný přínos má tato práce pro budoucí badatelskou činnost autorky.

Závěrem můžeme vyslovit i naději, která plyne z výsledků šetření, která ukázala, že vědomí žen o domácím násilí je velké a oběti se z větší části nebojí svěřit aspoň přátelům. Apelovat je možné na oblast práce policie, se zaměřením na problematiku známosti s pachatelem. Tento jev by mohl být blíže prozkoumán např. pomocí rozhovoru s dotčenými ženami. Je více než jasné, že v takovém případě půjde o jednotky respondentek, které se nebudou obávat svěřit se.

Seznam použitých zdrojů

Literatura

BARVÍKOVÁ, Jana a PALONCYOVÁ, Jana. *Děti, rodiče a domácí násilí: Výzkum klientely Acorusu*, z. ú. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2016. ISBN 978-80-7416-245-9.

CIMRMANNOVÁ, Tereza a kol. *Krise a význam pomáhajících prvního kontaktu: Aplikace v kontextu rodinného násilí*. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2205-7.

ČUHELOVÁ, Kateřina. *Předběžná opatření ve věcech ochrany proti domácímu násilí*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-341-9.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. ISBN 80-85931-79-6.

MARTINKOVÁ, Milada, SLAVĚTÍNSKÝ, Vladan a VLACH, Jiří. *Vybrané problémy z oblasti domácího násilí v ČR*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2014. ISBN 978-80-7338-139-4.

MATOUŠEK, Oldřich, KOLÁČKOVÁ, Jana, KODYMOVA, Pavla, eds. *Sociální práce v praxi: Specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. 2. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-818-0.

PIKÁLKOVÁ, Simona, PODANÁ, Zuzana a BURIÁNEK, Jiří. *Ženy jako oběti partnerského násilí: Sociologická perspektiva*. Praha: Slon, 2015. ISBN 978-80-7419-189-3.

STRÍLKOVÁ, Patricie a FRYŠTÁK, Marek. *Vykázání jako prostředek ochrany před domácím násilím*. Ostrava: KEY Publishing, 2009. ISBN 978-80-7418-020-0.

ÚLEHLOVÁ, Dagmar a kolektiv. *Problematika domácího násilí pro zdravotnické pracovníky*. 2. Brno: Spondea, 2016. ISBN 978-80-270-1120-9.

Internetové zdroje

Akční plán prevence domácího a genderově podmíněného násilí na léta 2019-2022 [online]. Praha, Úřad vlády České republiky, 2019. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/Aktuality/AP-DN---grafikaFINAL.pdf>.

Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 10. 2. 2011, sp. zn. 2523/10. Dostupné z: http://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=3-2523-10_3.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. *Zakonyprolidi.cz* [online]. © AION CS, s. r. o. 2010-2019. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>.

Zákon č. 273/2008 Sb. o Policii ČR. *Zakonyprolidi.cz* [online]. © AION CS, s. r. o. 2010-2019. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2008-273>.

Přílohy

Příloha č. 1: Dotazník

Domácí násilí na ženách

Dobrý den,

Jsem studentkou 2. ročníku Sociální patologie a prevence na Pedagogické fakultě Univerzity Hradec Králové a ráda bych Vás požádala o vyplnění následujícího dotazníku. Odpovědi jsou anonymní a budou použity pouze pro zpracování mé seminární práce.

Dotazník je určen pouze pro ženy.

Děkuji za Váš čas.

Do jaké věkové kategorie patříte?

- 18-25
- 26-35
- 36-45
- 46-60
- 60 a více

Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

- Základní
- Středoškolské bez maturity
- Středoškolské s maturitou
- Vysokoškolské

Stala jste se někdy obětí domácího násilí?

- ano
- ne

Volala jste někdy kvůli domácímu násilí Policii ČR?

- ano
- ne

Došlo ve Vašem případě někdy k vykázáni agresora ze společného obydlí?

- ano
- ne

Mělo pro Vás nějaký přínos vykázaní agresora?

- ano, pozitivní
- ano, negativní
- žádný

Zde můžete uvést podrobnosti:

Domácí násilí podle Vás zahrnuje: (můžete vyznačit více odpovědí)

- Fyzické napadání
- Psychické deptání
- Vyhržování zabitím, zničením
- Ponižování
- Hrubé nadávky
- Omezování ve stykání se s rodinou, přáteli
- Přehnaná kontrola ženy - s kým je, kde je
- Sexuální násilí - vynucování si pro ženu nepřijatelných praktik
- Jiné

Svěřila jste se někomu o domácím násilím?

- ano, lékaři
- ano, rodině
- ano, přátelům
- někomu jinému
- nesvěřila

Proč nedošlo k vykázaní agresora ze společného obydlí?

Rasismus jako výchovná ideologie v rodině

Bc. Andrea Říhová

Úvod

Práce se zabývá vlivem sociokulturního prostředí na vznik rasových předsudků u dětí. Postoje rodiny vůči rasovým odlišnostem mohou významně ovlivnit pozdější vnímání dítěte. Dítě získává základní povědomí o světě v první řadě prostřednictvím rodičů. Pokud mají rodiče negativní zkušenost s lidmi jiné rasové příslušnosti, je pravděpodobné, že se jejich obavy přenesou i na potomky. Někteří rodiče v takovém případě upozorňují dítě na nepříjemnost otevřeně. Jiní se vyjadřují prostřednictvím nepřátelského chování v přítomnosti odlišných lidí, ale nijak svůj postoj dítěti nevysvětlují. Nemusí to však být vždy důsledkem osobní negativní zkušenosti. Bývá to i pouhá neznalost, lhostejnost, obava z neznámého, předsudky nebo potřeba se proti někomu vymezit.

Na území ČR se setkáváme především s negativním postojem vůči romské části populace. Často se jedná o otevřené nepřátelství. Tento postoj je důsledkem zažitých stereotypů. Ve společnosti je rozšířeno povědomí o vysoké nezaměstnanosti Romů, kriminalitě a devastaci domů, ve kterých žijí. Setkávám se však s tím, že Romové, černoši a vlastně jakýkoliv člověk tmavší barvy pleti je označován hanlivými výrazy a jsou mu přisuzovány vlastnosti rozeného kriminálního.

V prostorách mateřských a základních škol, či na dětských hřištích se běžně mohou potkávat generace romských dětí a děti většinové populace. Má osobní zkušenost z pobytu na dětském hřišti společně s ostatními rodiči a dětmi

je bohužel taková, že po příchodu romských dětí někteří rodiče své ratolesti stahují a odcházejí pryč. A to i přesto, že se nově příchozí chovají prostě jenom jako děti a přišly si hrát. Je pravda, že jsou temperamentnější, možná hlučnější, ale přišly se houpat na houpačkách, hrát si na pískovišti nebo kopat do míče. Baví se a mají radost z pohybu. Nikdy jsem neviděla, že by se přišly na hřiště usadit do kouta s mobilním telefonem a hrály hry nebo sledovaly videa. Na to jsou zde experti děti většinové populace.

V empirické části seminární práce jsem se snažila pomocí kvantitativního výzkumu zjistit, jaké mají postoje vůči rasovým odlišnostem rodiče dětí do 18 let v oblastech okresu Hradec Králové. A zda je záměrně či nezáměrně předávají svým dětem.

1 Rasy a rasismus

1.1 Terminologické vymezení pojmů

Výraz „rasa“ ve spojení s lidmi může budit rozporuplné pocity. Mně samotné připadá přinejmenším zvláštní škatulkovat společnost na rasy. Jsem ochotna připustit toto rozdělení jako jedno z mnoha hledisek, podle kterých lze zkoumat fyziologické rozdíly mezi lidmi. Velký sociologický slovník definuje pojem rasa takto: „*diferentní lidské populace lišící se somatickými i dalšími biologickými rysy, zejména barvou kůže, vlasů a očí, formou vlasů, nosu, rtů, víček, hlavy a obličejů, výškou, proporcemi a členěním těla, popř. dalšími tělesnými znaky (např. ukládání tuku na určité partie těla...)*“. Slovo „rasa“ dle slovníku pochází z arabštiny, odkud se přes francouzštinu a italštinu rozšířilo do dalších světových jazyků (Petrušek a kol., 1996, s. 907–908).

Pojem „rasa“ bývá někdy chybně ztotožňován s etnicitou. Z výše uvedeného vyplývá, že rasa označuje pouze fyzické

odlišnosti mezi jednotlivými populacemi. Zatímco „eticita“ znamená odlišnosti celé kultury (může být i bez výrazných fyzických rozdílů). Výraz pochází z řeckého „ethnos“ a znamená „národ“, „národnost“, „kmen“. Pojem vysvětluje Velký sociologický slovník: *„vzájemně provázaný systém kultur (materiálních a duchovních), rasových, jazykových a teritoriálních faktorů, historických osudů a představ o společném původu působících v interakci a formujících etnické vědomí člověka, jeho etnickou identitu a orientaci...“* (Petrušek a kol., 1996, s. 276).

Rasismus je pak negativní postoj k jiným rasám. V přesném vysvětlení významu se opět opřu o Velký sociologický slovník: *„nepřátelský postoj vůči příslušníkům jiné rasy nebo etnika lidově považovaného za rasu, který může nabýt fanatických podob a může přerůst v ideologii i v systematický teror. Většinou se obrací vůči izolované menšině s výraznějšími rozlišovacími znaky fyzickými, jazykovými, profesionálními...“* (Petrušek a kol., 1996, s. 908).

Ve své práci se však nebudu zabývat silnými rasistickými ideologiemi a fanatismem. Zaměřím se na nepřátelství, které pramení mnohdy z předsudků a stereotypů. Projevuje se například vyhýbáním se kontaktu s lidmi, kteří jsou kvůli svému rasovému zařazení v nemilosti nebo musí čelit zdánlivě nevinným poznámkám na jejich adresu. V České republice jsou takovou skupinou nejčastěji Romové. Ač nebylo mým záměrem specializovat se na tuto menšinu, z dotazníkového šetření vychází jako nejčastěji vzpomínaná.

1.2 Stereotypy a předsudky

Představy české populace o Romech rozhodně souvisí se stereotypy a předsudky. I když samozřejmě v některých případech mohou být obavy na místě, zejména pokud má někdo skutečně špatnou zkušenost a byl například Romy okraden nebo jinak obtěžován. V případě, že nemá takový

člověk dostatečný nadhled, může považovat automaticky všechny příslušníky romské populace za zločince. Případně cesta okolo úřadu práce v době, kdy se vyplácejí dávky státní podpory, také nehraje zrovna ve prospěch Romů.

Hartl a Hartlová ve svém Psychologickém slovníku uvádí, že předsudek „*je předpojatost, názorová strnulost, emočně nabitý, kriticky nezhodnocený úsudek a z něj plynoucí postoj, názor přijatý jedincem nebo skupinou*“ (Hartl, Hartlová, 2000, s. 464). Jedná se tedy o jakousi zažitou informaci či představu, se kterou člověk pracuje jako s reálným faktem. Předsudek je velmi stabilní, nelze se ho jednoduše zbavit. Myslím si, že si člověk dokonce obtížně uvědomuje, že jedná pod vlivem předsudku.

Stereotypy vysvětluje Nakonečný: jedná se o „*mínění o třídách individuí, skupinách nebo objektech, která jsou v podstatě šablonovitými způsoby vnímání a posuzování toho, k čemu se vztahují; nejsou produktem přímé zkušenosti individua, jsou přebírány a udržují se tradicí*“ (Nakonečný, 1997, s. 223). Velkou roli v případě stereotypů hrají reklamy, filmy, seriály apod. Ženy jsou v TV často zobrazovány jako sexuální objekty a hodnoceny jsou pouze podle svého vzhledu. To může mít i velice škodlivý účinek – například podpora poruch příjmu potravy u dívek a obecně podpora sexistického postoje k ženám (Nolen-Hoeksema et al., 2012, s. 754). Abych byla spravedlivá, ani muži zde nejsou vykreslováni reálně a vzbuzují nesmyslná očekávání.

Stereotypní představy se mohou automatizovat. Stejně jako řízení automobilu se časem zažije tak, že mu nemusíme věnovat tolik pozornosti. Často opakovaná činnost se stává automatickou a nevědomou. I stereotyp tak může působit nevědomě (Nolen-Hoeksema et al., 2012, s. 753). Na základě stereotypní rozšířené představy o některých lidech můžeme nevědomě navodit chování, které nám naše očekávání potvrdí. Například pokud se budu ke všem Romům

automaticky chovat chladně a přezíravě, budou se pravděpodobně i oni chovat nepřátelsky ke mně. Lze se tedy vůbec na svět podívat bez předsudků a stereotypů? Lze nějakou situaci, osobu, společnost či dokonce národ, etnikum nebo rasu zhodnotit objektivně?

2 Romská populace

Etnikum nebo rasa?

Podle demografického sčítání lidu jsou Romové příslušníky romské národnosti, tedy etnika. Jak jsem uvedla v první kapitole, etnikum znamená jednotnou specifickou kulturu, jazyk, zvyky, tradice. Mají ale Romové vazbu na svůj původ, znají svou historii? Ivan Global říká, že etnická identita Romů v ČR je výrazně oslabená. Jedná se o důsledek historických událostí. *„Vyvraždění většiny českých Romů za války, imigrační vlny slovenských Romů po válce a v 60. letech, asimilační tlaky a obecné oslabování historického vědomí za komunismu, to vše oslabilo historickou identitu Romů, jejich vědomí původu“* (Romové v České republice, 1999, s. 23). Historii Romů ignoruje i vzdělávací systém. Žáci se během povinné školní docházky nedozví nic o jejich způsobu života, tradicích nebo zvycích. Sama jsem si uvědomila, že o Romech vlastně nic nevím. V povědomí mám pouze romská ghetta na okrajích obcí, špatný prospěch ve školách, neochotu pracovat, agresivitu a výroky o diskriminaci. Na druhou stranu znám skupinu velice přátelských Romů, kteří sice také nemají ideální vztah k systému, ale je pro ně typická velká rodinná soudržnost a vzájemná podpora.

Někteří odborníci považují Romy za rasovou skupinu. Průcha v Interkulturní psychologii však uvádí, že nikde nelze nalézt vymezení romské populace jako rasy – ve smyslu uvedení typických fyziologických znaků (Průcha, 2007,

s. 61). Jedná se spíše o nástroj, díky kterému lze mohutně hovořit o rasové diskriminaci a rasovém násilí vůči Romům.

Aktivity na podporu Romů

Pravděpodobně nejznámější organizací na podporu Romů je občanské sdružení ROMEA. Jejich primárním cílem je boj proti rasismu a rozvíjení a dodržování lidských práv. Snaží se zasadit o lepší soužití Romů a ostatní populace a zamezit šíření negativních předsudků. Jejich aktuálním projektem je Paměť Romů, prostřednictvím něhož se organizace snaží seznámit veřejnost s jejich historií. Vznikají především videorozhovory s pamětníky, které budou uloženy v Muzeu romské kultury v Brně (Romea, 2018a, online).

Romea také provozuje stipendijní program pro podporu talentovaných romských studentů SŠ a VŠ. Smyslem programu je rozšířit řady vzdělaných Romů, a umožnit jim tak lepší uplatnění na trhu práce (Romea, 2018b, online).

3 Sociokulturní prostředí a jeho vliv na dítě

Vývoj dítěte, socializace

Procesem se zabývá psychologie i sociologie, existují tedy dva odlišné přístupy. Psychologický pohled se váže k utváření osobnosti jedince, který se v důsledku působení společnosti a vlastní aktivity formuje a mění. Sociologie se v procesu socializace zaměřuje především na působení společnosti na jedince (Morgensternová, Šulová et al., 2007, s. 32). Komplexní pohled na socializaci však bez pochyby ukazuje důležitost vrozených předpokladů i působení okolního prostředí. Nemyslím si, že je nutné se zabývat tím, zda mají větší vliv genetické predispozice nebo společnost a kulturní zázemí, ve kterém se dítě vyvíjí. Oba faktory jsou významné.

Dítě je již od narození svým okolím a zejména rodiči neustále informováno o tom, kdo je a jaký je. Často slýchává, jací jsou chlupci a jaká děvčata (kluci nepláčou, holčičky jsou hodné). Až po třetím roce života si začíná uvědomovat svou roli a také chápe role ostatních. Pomocí fantazie a her s vrstevníky si může zkoušet i cizí životní role. V tomto období si děti začínají také uvědomovat fyzické rozdíly mezi pohlavím. Avšak podněty od rodičů mají stále stěžejní vliv. Kotásková uvádí, že *„dítě od raného věku filtruje svou informaci o světě i o sobě samém přes chování, slova a postoje rodičů a dalších členů rodiny k sobě samému, jiným lidem, institucím, hodnotám materiálním i duchovním. Pravděpodobně právě raná interakce má celoživotní vliv na další psychický vývoj dítěte...“* (Kotásková, 1987, s. 28).

Giddens říká, že již děti věku 3–4 let si uvědomují odlišnosti, které jsou spojeny s bílou a černou barvou kůže. V současné době není tak snadné nalézt v aktuálních knihách stereotypní vyobrazení černochů, avšak dříve to bylo běžné. Jistou symboliku ale lze vidět i v některých pohádkách, např. bílá barva se ztotožňuje s dobrem, černá se zlem (Giddens, 1999, s. 234). A to třeba i v případě barvy vlasů, například světlovlasá víla Zvonilka je milá a přátelská, zatímco její černovlasá kamarádka víla Vidia je sice také kladnou postavou, ale přátelská a vlídná rozhodně není. I další postavy ztvárněné v dílně Walta Disneyho jako Popelka, Šípková Růženka, Locika, Belle (Kráska a zvíře), Ariel, Anna a Elsa se dají považovat za stereotypně vyobrazené. Možná je poněkud přehnané rozebírat dětské pohádky z tohoto pohledu, možná je v tomto směru dnešní doba příliš úzkostlivá a kritická. Ale kolik kladných hrdinů z Disneyho pohádek, které jsou mezi malými dětmi jednoznačně nejvyhledávanější, je černých? A kolik kladných hrdinů v českých pohádkách je romského původu?

Vliv rodičů na vytváření předsudků a stereotypních postojů je ukázán i v teorii autoritářské osobnosti. Jedná se o osobnostní charakteristiku, která předurčuje člověka k menší toleranci k etnickým rozdílům. Autoritářská osobnost se projevuje podřízeně k těm, které považuje za nadřazené, a naopak přezíravě k těm, jež považuje za méněcenné. Stávají se jimi údajně lidé, jejichž rodiče jim neprojevovali náklonost a kladli důraz na kázeň. V dospělosti trpí úzkostmi a nedokáží se vyrovnat s nejednoznačnými situacemi, proto podléhají stereotypům (Giddens, 1999, s. 233).

Národní stereotypy

Sociokulturní prostředí má na vznik rasových předsudků a stereotypů u dětí také mimořádný vliv. Četnost kontaktu s jinou kulturou, přístup rodičů, prostředí ve školách a školkách, ale i národnostní příslušnost jsou významnými faktory. Průcha ve své Interkulturní psychologii seznamuje s výzkumy, které se zabývaly problematikou národních stereotypů. Ukazuje zde, že v české populaci (stejně jako v každé jiné populaci) se objevují historické a národní stereotypy, které se dědí z generace na generaci. Výzkumů na toto téma je však velmi málo (Průcha, 2007, s. 142-143).

Drabinová provedla v roce 1999 šetření na téma etnických stereotypů o sousedních národech. Výzkum byl zaměřený na Slováky, Rakušany, Poláky, Němce a Maďary. Respondenti zde měli seřadit národy dle sympatií, a poté k nim přiřadit vybrané vlastnosti. Na prvním místě, tedy nejsympatičtějším národem, byli Slováci, nejhůře na tom byli Němci a Maďaři. Níže uvedu některé typické vlastnosti, které byly přiřazeny k jednotlivým národům:

- Slováci: veselí, pohostinní...;
- Poláci: přátelští, podnikaví...;

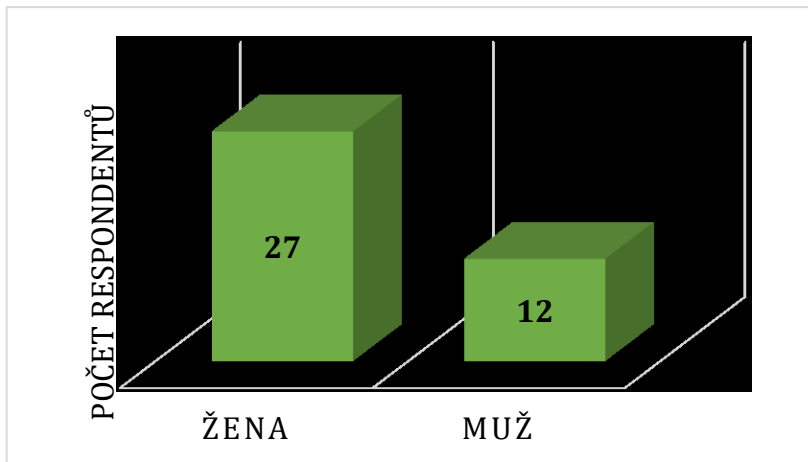
- Němci: pracovití, vzdělaní, nacionalismus, rasismus...;
- Rakušané: slušní, chytří, zruční...;
- Maďaři: veselí, horkokrevní, smysl pro humor.

Zajímavým, ale očekávaným zjištěním bylo, že nejvíce rozporuplných reakcí vyvolávají Němci. Získali nejvíce kladných i záporných vlastností. Drabinová říká, že „*stále představují onoho dědičného nepřítele, který svou výbojností ohrožuje slabšího souseda*“ (Drabinová, 1999, s. 48; In: Průcha, 2007, s. 143). Dále zde Průcha uvádí, že na základě svých vlastních dalších výzkumů předpokládá stabilitu rysů etnických a národnostních stereotypů od dětství až po dospělost.

4 Průzkum rasismu jako výchovné ideologie

V empirické části seminární práce jsem zjišťovala, jaké mají postoje k rasovým rozdílům rodiče dětí do 18 let. Zajímalo mě také, zda se snaží záměrně své děti v tomto směru ovlivňovat. Nástrojem procesu ověřování pro mě byl kvantitativní průzkum. Dotazník jsem nazvala „Vliv rodiny na vznik rasových předsudků u dětí“ (viz příloha č. 1) a oslovila jsem celkem 84 respondentů, z toho 39 bylo ochotno dotazník vyplnit celý. Úspěšnost vyplnění je tedy 46 %. V následující části uvedu grafické znázornění výsledků šetření.

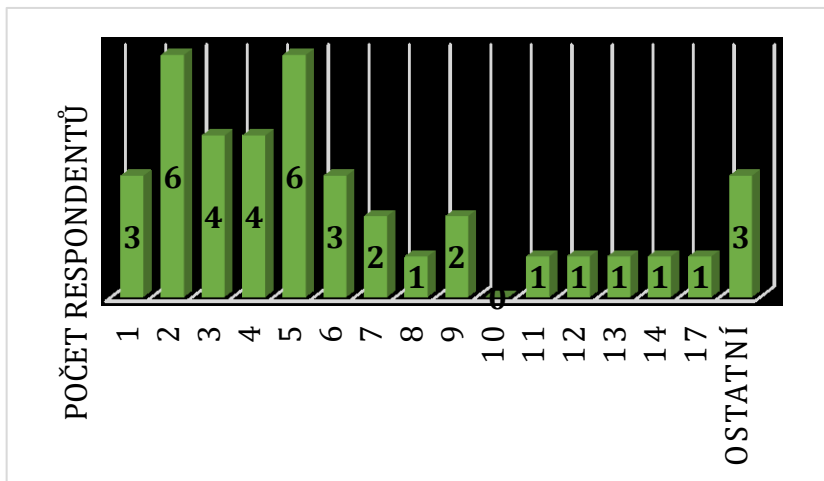
Otázka č. 1: Pohlaví.

Graf 1: Pohlaví respondentů

Dotazník vyplnilo 27 žen a 12 mužů.

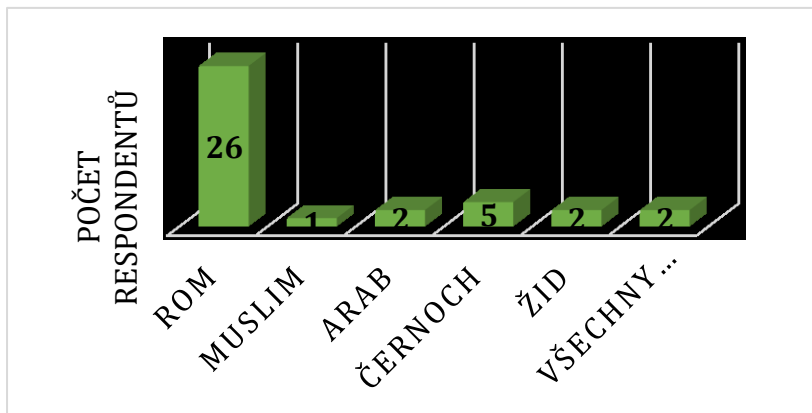
Otázka č. 2: Věk Vašeho dítěte/Vašich dětí.

Graf 2: Věk dětí respondentů

Přibližně 66 % respondentů uvedlo, že má děti ve věku do 6 let. Takto malé děti jsou nejvíce ovlivnitelné postoji rodiny.

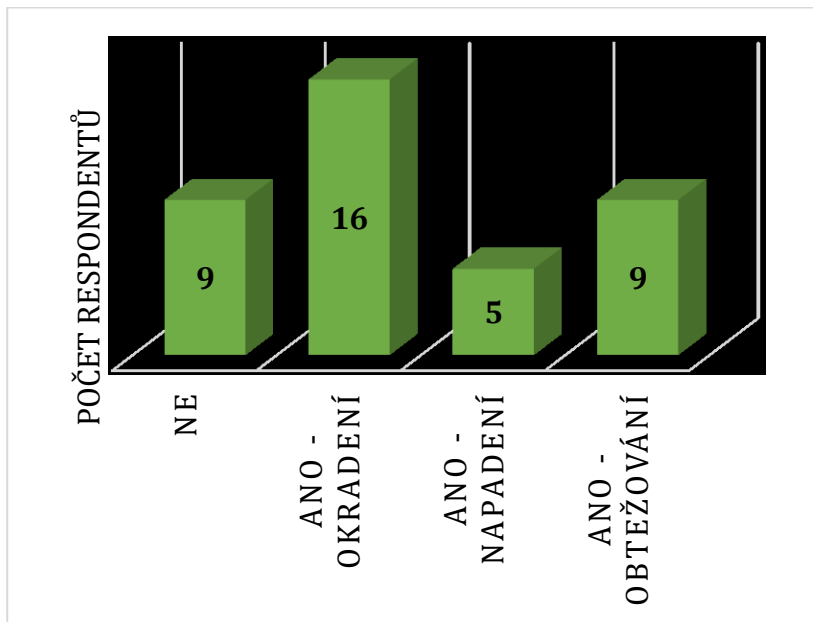
Otázka č. 3: Vnímáte negativně příslušníky nějaké konkrétní rasy? Pokud ano, tak jaké?

Graf 3: Vnímání rasy

Z vyhodnocení třetí otázky pramení, že 66 % dotazovaných vnímá negativně příslušníky romské populace, 12 % respondentů černochoy, 5 % arabské národnosti, 5 % Židy a dalších 5 % respondentů vnímá negativně všechny odlišné rasy.

Otázka č. 4: Máte osobní negativní zkušenost s lidmi jiné barvy pleti? Pokud ano, tak jakou?

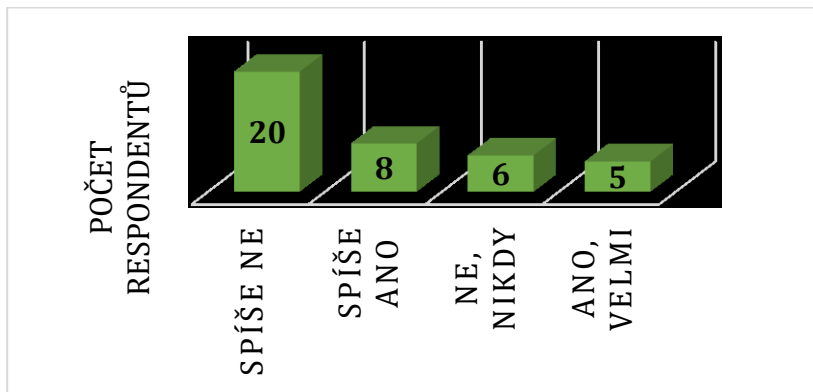

Graf 4: Negativní zkušenosti s lidmi jiné barvy pleti

Dle výsledků čtvrté otázky bylo 76 % dotázaných okradeno, napadeno nebo jinak obtěžováno člověkem jiné rasové příslušnosti (jednalo se především o Romy). 24 % respondentů nemá žádnou osobní negativní zkušenost s lidmi jiné barvy pleti.

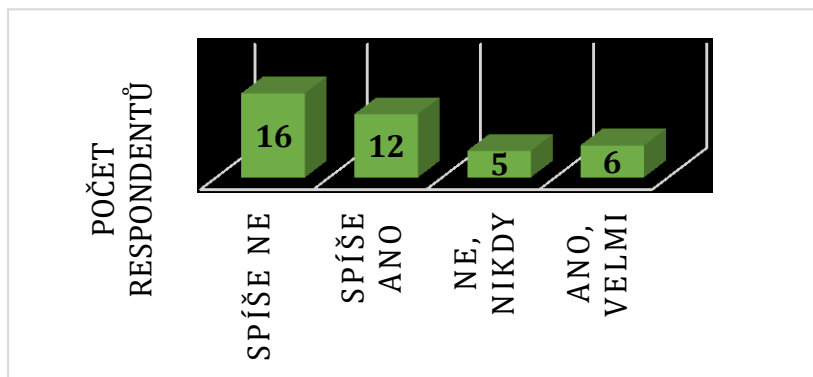
Otázka č. 5: Vadilo by Vám, kdyby mělo Vaše dítě vztah s černochem?

Graf 5: Názory ke vztahu dítěte s černochem

Celkem 66 % respondentů uvedlo, že by vztah svého dítěte s černochem spíše respektovali. Pro 34 % dotazovaných by to představovalo nebo mohlo představovat problém.

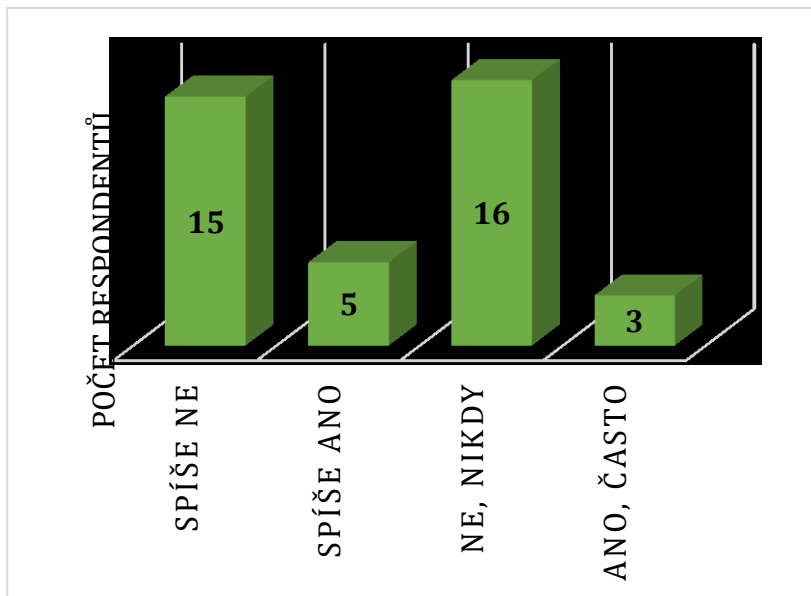
Otázka č. 6: Vadilo by Vám, kdyby si Vaše dítě hrálo na dětském hřišti s romským dítětem?

Graf 6: Dítě a romské dítě

Celých 54 % respondentů uvádí, že jim společná hra jejich dítěte s romským dítětem spíše nevadí. 46 % dotázaných to naopak spíše vadí.

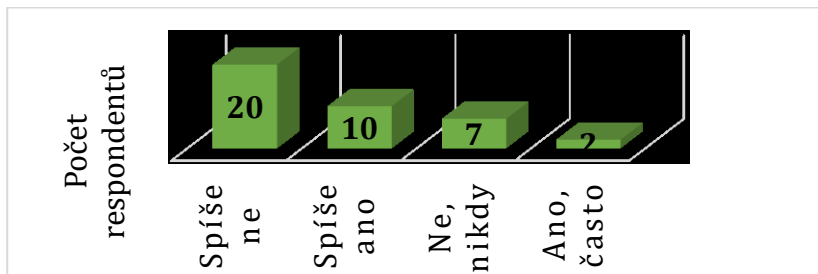
Otázka č. 7: Vyjadřujete se před Vaším dítětem hanlivě o lidech jiné rasové příslušnosti?

Graf 7: Výroky dětí o lidech jiné rasy

Z uvedeného vyplývá, že cca 79 % respondentů se před svým dítětem nevyjadřuje hanlivě o lidech jiné rasové příslušnosti. Pouze 21 % přiznává, že ano.

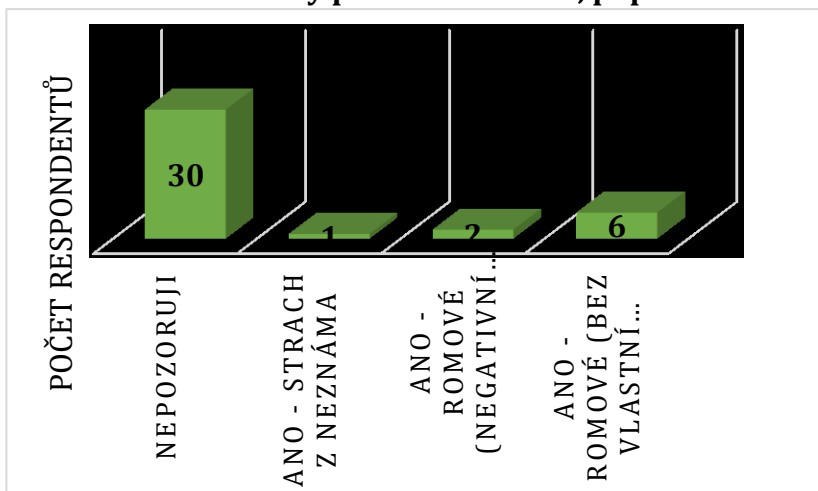
Otázka č. 8: Všimá si Vaše dítě rasových rozdílů mezi lidmi?

Graf 8: Vnímání rasových rozdílů

Otázka č. 8 ukazuje, že 69 % účastníků odpovědělo záporně – tedy jejich dítě si rasových rozdílů příliš nevšímá, 31 % kladně. Rozdílů si všimají především děti, které mají zkušenosti s rasově odlišnými dětmi z prostředí základní školy, bývají to opět především malí Romové.

Otázka č. 9: Pozorujete na svém dítěti negativní postoj k lidem odlišné barvy pleti? Pokud ano, popište.

Graf 9: Negativní postoje k lidem odlišné pleti

Poslední otázka ukazuje, že 77 % dotázaných nepozoruje na svém dítěti negativní postoj k lidem odlišné barvy pleti. 15 % uvádí, že jejich dítě má záporný postoj k Romům bez jakékoliv vlastní špatné zkušenosti.

Shrnutí empirické části

Z výsledků šetření vyplývá, že tři čtvrtiny dotázaných mají osobní negativní zkušenost s Romy. Byli okradeni, napadeni nebo jinak obtěžováni, a přesto vnímá příslušníky romské populace negativně pouze polovina z celkového počtu respondentů. Stejně tak polovině účastníků vadí společná hra jejich dítěte s dítětem romským. Čtvrtina dotazovaných přiznává, že před svým dítětem hovoří hanlivě o lidech rasově odlišných. Výsledek otázky číslo osm, tedy zda si dítě všímá rasových rozdílů – 69 % pro ne – odpovídá tomu, že podobný počet respondentů má malé děti do 6 let, které si těchto detailů samostatně bez upozornění dospělého všímají minimálně. Negativní postoj k Romům pozoruje cca 20 % rodičů, jedná se však o děti ve věku od 8 do 15 let (zde ve většině případů hraje roli vlastní zkušenost z prostředí školy). Tři ženy, matky dětí ve věku 2–5 let uvedly, že jejich ratolesti nemají rády Romy.

Závěr

V dnešní medializované době není snadné objektivně zhodnotit, co rasismem je, a co není. Některé menšiny toto slovo používají jako prostředek k výhodám systému. Různí aktivisté v oblasti lidských práv dokáží dovést obranu rasově odlišných lidí až do extrému. Na druhou stranu by možná někdo řekl, že omezování dětí většinové populace ve hře s romskými dětmi nebo projevení nesouhlasu se vztahem vlastního dítěte s černochem není rasismem. A možná, že jistou omluvou pro toto jednání by mohla být osobní

negativní zkušenost s Romy, případně jinou menšinou. Z dotazníku vyplynulo, že tři čtvrtiny respondentů skutečně byly okradeny nebo jinak obtěžovány Romy. V takovém případě je příčinou snahy o zamezení kontaktu strach. Je však nutné zrovna tyto obavy přenášet i na vlastní děti?

Dítě od narození plně vstřebává atmosféru v rodině. Vnímá postoje rodičů a chápe je jako vzory. Vztahy v rodině a přístup rodičů velmi ovlivní i jeho budoucí vztahy. Pakliže rodič nevybíravým způsobem upozorňuje na jinakost odlišných ras či etnik, vyrábí tak předsudek, který ovlivní další jednání dítěte. Nemusí to pochopitelně být jenom rasově zaměřené, stejné postoje si dítě může odnést i v případě homosexuálů nebo třeba náboženství. Sama žiji s předsudkem, že náboženství je zlo a velmi těžko v sobě nacházím alespoň trochu respektu a tolerance. Je pro mě snazší vycházet dobře s Romy než mluvit s jeptiškou či knězem. A přitom mám s chováním Romů osobní negativní zkušenost – na rozdíl od věřících, s těmi žádnou nepříjemnou zkušenost nemám. Nikdy bych kvůli tomu nevyvolávala konflikt nebo záměrně nikoho nepoškozovala, ale o kolik dobrých lidí v mém životě mě tento způsob myšlení mohl připravit? A o kolik dobrých lidí může připravit dítě naučená nesnášenlivost k jiným rasám? Dotazníkové šetření ukázalo, že 21 % dotázaných mluví hanlivě o rasově odlišných lidech i před svým dítětem. Dovolila bych si odhadnout (i s ohledem na některé nenávislné výroky v dotaznících), že ve skutečnosti jich je více. Může se to zdát jako maličkost, ale vtipné poznámky o opicích (na adresu černochoů) a preventivní zakazování kontaktu s romskou komunitou vytváří v malých dětech nesmazatelné stopy. Děti jsou v tomto směru v podstatě bezmocné. Informace od dospělých jsou filtrem, přes který vidí svět. Některé s tím v dospělosti mohou bojovat a vliv mají samozřejmě i další faktory. Jednodušší však bývá se podvolit.

Dejme našim dětem šanci vytvořit si vlastní postoje. Dejme jim šanci v životě poznat spoustu dobrých lidí bez ohledu na jejich rasu, národnost nebo orientaci.

Seznam použitých zdrojů

Literatura

DRABINOVÁ, Denisa. Etnické stereotypy a studující mládež. In: GRACOVÁ, Blažena, ed. *Školní výuka dějepisu a překonávání stereotypních obrazů sousedních národů*. Sv. 2. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 1999, s. 5-49. ISBN 80-7042-558-X.

GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Praha: Argo, 1999. 595 s. ISBN 80-7203-124-4.

KOTÁSKOVÁ, Jarmila. *Socializace a morální vývoj dítěte*. Praha: Academia, 1987. 140 s. Studie ČSAV; čís. 9.

NAKONEČNÝ, Milan. *Encyklopedie obecné psychologie*. 2., rozš. vyd. Praha: Academia, 1997. 437 s. ISBN 80-200-0625-7.

NOLEN-HOEKSEMA, Susan et al. *Psychologie Atkinsonové a Hilgarda*. Překlad Hana Antonínová. Vyd. 3., přeprac. Praha: Portál, 2012. 884 s. ISBN 978-80-262-0083-3.

PRŮCHA, Jan. *Interkulturní psychologie: sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů*. 2., rozš. vyd. Praha: Portál, 2007. 220 s. ISBN 978-80-7367-280-5.

PETRUSEK, Miloslav, MAŘÍKOVÁ, Hana a VODÁKOVÁ, Alena. *Velký sociologický slovník*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1996. 2 sv. ISBN 80-7184-311-3.

Romové v České republice (1945-1998). Praha: Socioklub, 1999. 558 s. Sešity pro sociální politiku. ISBN 80-902260-7-8.

Internetové zdroje

O nás. ROMEA: *Romská mediální a vzdělávací organizace* [online]. Praha: RyNet.cz, 2018a [cit. 2020-01-28]. Dostupné z: <https://www.sdruzeniromea.cz/index.php/kdo-jsme/o-nas>.

Podpora romských studentů SŠ a VŠ. *ROMEA: Romská mediální a vzdělávací organizace* [online]. Praha: RyNet.cz, 2018b [cit. 2020-01-28]. Dostupné z: <https://www.sdruzeniromea.cz/index.php/co-delame/podpora-romskych-studentu>.

Přílohy

Příloha 1: Dotazník

Vliv rodiny na vznik rasových předsudků u dětí

1. Uved'te pohlaví: MUŽ ŽENA
2. Věk Vašeho dítěte:
3. Vnímáte negativně příslušníky nějaké konkrétní rasy?
Pokud ano, tak jaké?
4. Máte osobní negativní zkušenost s lidmi jiné barvy pleti?
Pokud ano, tak jakou?
5. Vadilo by Vám, kdyby mělo Vaše dítě vztah s černochem?
ANO, VELMI SPÍŠE ANO SPÍŠE NE NE, NIKDY
6. Vadilo by Vám, kdyby si Vaše dítě hrálo na dětském hřišti s romským dítětem?
ANO, VELMI SPÍŠE ANO SPÍŠE NE NE, NIKDY

7. Vyjadřujete se před Vaším dítětem hanlivě o lidech jiné rasové příslušnosti?

ANO, VELMI SPÍŠE ANO SPÍŠE NE NE, NIKDY

8. Všímá si Vaše dítě rasových rozdílů mezi lidmi?

ANO, VELMI SPÍŠE ANO SPÍŠE NE NE, NIKDY

9. Pozorujete na svém dítěti negativní postoj k lidem odlišné barvy pleti? Pokud ano, popište.

Pohled veřejnosti na adopci dětí homosexuálními páry

Kristýna Kropáčková, Lucie Mrázová

Úvod

Pro naši seminární práci jsme si vybraly téma „Adopce dětí homosexuálními páry“, které je v této době velice aktuální. Nezřídka se v médiích mluví o právech homosexuálů, ať už se jedná o uzavírání manželství či zmiňované adopci dětí, přičemž právě z tohoto důvodu jsme chtěly využít příležitosti a blíže se podívat na pohled veřejnosti na tuto problematiku. My osobně zastáváme názor, že by homosexuálové měli mít právo na zakládání vlastních rodin a s tím spojenou adopci dětí. I přesto se však samozřejmě podíváme na argumenty pro i proti adopci, na definice rodiny a její funkce, které homosexuálové mohou či nemohou zastávat, a nakonec i na legislativní stránku problematiky adopce dětí homosexuálními páry.

Cílem naší práce je tedy ujasnit si definice a funkce rodiny a jejích jednotlivých členů. Zároveň zjistit nejčastější argumenty pro i proti adopci dětí homosexuálními páry a v neposlední řadě zmapovat pohled veřejnosti na tuto problematiku. Pro zmapování názorů veřejnosti použijeme kvantitativní šetření, konkrétně prostřednictvím dotazníku.

Doufáme, že hlavním přínosem naší práce bude zvýšení povědomí a informovanosti o této problematice a možné poskytnutí jiného pohledu na ni. Přínos pro nás spočívá v tom, že se dozvíme, jak naše společnost vnímá adopci dětí homosexuálními páry.

1 Rodina

První věcí, kterou se budeme zabývat, je definice rodiny jako takové, díky čemuž si můžeme vymežit, zda by rodina tvořená homosexuálním párem a adoptovaným dítětem vůbec mohla být považována za „právoplatnou“ rodinu. Co to tedy vlastně je rodina? Pro každého z nás může znamenat něco jiného. Stejně tak mnoho autorů uvádí různé definice.

Například v knize Člověk – prostředí – výchova je současná rodina vymezena jako *„institucionalizovaný sociální útvar nejméně tří osob, mezi nimiž existují rodičovské, příbuzenské nebo manželské vazby. Základem rodiny ve všech dosud známých společnostech je dyadický pár – muž a žena“* (Kraus, Poláčková, 2001, s. 78). Autoři tedy tvrdí, že rodinu utváří partnerský či manželský pár opačného pohlaví a nejméně jedno dítě jakéhokoli věku. Tato definice vylučuje rodinu jakožto homosexuální pár s dětmi.

Oproti tomu v knize Čtyři pohledy na rodinu autoři uvádí, že současnou generací je pojem „rodina“ chápán jako *„skupina lidí, především rodičů a jejich dětí, které spojují velmi blízké vztahy, kteří se mají rádi, žijí spolu v jedné domácnosti a tvoří jakousi jednotu, již lze označit slovem MY, zatímco zbytek světa jsou oni“* (Lašek, 2015, s. 6–7). Tato definice je již o něco otevřenější, přičemž z ní vyplývá, že důležitý je u rodiny fakt, že se mají její členové rádi a drží spolu. Tato podmínka však rozhodně není zaručena opačným pohlavím rodičů, a proto by se za rodinu z tohoto hlediska měl dát považovat i homosexuální pár s dětmi.

2 Funkce rodiny

V předcházející kapitole jsme si ukázali možné pohledy na pojetí rodiny, přičemž zdaleka ne všechny počítají s homosexuálními páry. Avšak i přesto, že se na definici

rodiny většina autorů plně neshodne, tak to, jaké by měla plnit funkce, vidí spousta z nich podobně. Je tedy zřejmé, že každá funkční rodina by měla plnit několik základních funkcí.

Blahoslav Kraus v knize Společnost, rodina a sociální definice vyjadřuje takovýchto základních funkcí celkem pět. První z nich je **biologicko-reprodukční** funkce, která má význam nejen pro jedince v podobě uspokojování biologických a sexuálních potřeb, ale zároveň pro společnost ve formě udržení si či případného nárůstu populace národa (Kraus, 2014, s. 133).

U této funkce je tedy zřejmé, že homosexuální páry ji splňovat nemohou. V současnosti však tuto funkci neplní také bezdětné páry, přičemž rozdíl je pouze v tom, že některé homosexuální páry by děti třeba chtěly, avšak je mít nemohou, zatímco (záměrně) bezdětní je nechťejí, přestože by je mít mohli.

Druhou funkcí rodiny je **sociálně-ekonomická**, která zjednodušeně řečeno znamená, že rodiče (dospělí) vydělávají peníze, kterými finančně zaopatřují celou rodinu, poskytují například střechu nad hlavou a ošacení. Další je funkce ochranná (zaopatřovací, pečovatelská), která spočívá v zabezpečení a uspokojení životních potřeb (biologických, hygienických, zdravotních) všech členů rodiny, především dětem (Kraus, 2014, s. 134).

Čtvrtá funkce rodiny je **socializačně výchovná**, která má hlavní roli v socializačním procesu dítěte. Rodina je prvním a významným socializačním činitelem. Dítě od rodiny přejímá široké spektrum informací týkajících se vzorů, hodnotové orientace, zkušenosti, biologické a psychologické potřeby atd. Avšak je nutné zdůraznit, že mladší generace působí také na starší generace (v užší i širší rodině), všichni členové rodiny se ovlivňují vzájemně (Kraus, 2014, s. 135–136).

Poslední funkcí rodiny je funkce **emocionální**, jež je nezastupitelná, jelikož „žádná jiná instituce nedokáže nahradit potřebné citové zázemí, pocit lásky, bezpečí a jistoty, vzájemné důvěry, podpory a pomoci, společné rituály.“ Vzhledem k měnící se společnosti dochází ke stále častějšímu selhávání právě této funkce, rodiny ji plní s velkými obtížemi, anebo ji neplní vůbec. Což vede k celé řadě problémů např.: citové deprivaci dětí, týrání dětí či členů rodiny, deviantnímu chování (Kraus, 2014, s. 136).

Dá se tedy říci, že homosexuální pár je v teoretické rovině schopen pro dítě zajistit téměř všechny funkce, které má rodina splňovat, jediné, co nezvládne, je samotná reprodukce. Když vezmeme v potaz možnost, že si homosexuální pár adoptuje dítě z dětského domova, je vlastně schopen plnit více funkcí rodiny, než bylo dítěti doposud dopřáno v takovém ústavu, jelikož v nich děti často postrádají emocionální uspokojení od rodičů, které se nedá snadno nahradit. Proč jim toto právo tedy odebírat?

2.1 Matka a její funkce v rodině

Najdou se však i argumenty proti adopci dětí homosexuálními páry, které se zakládají na tom, že nejde jen o celkové funkce rodiny, ale že i každý z rodičů má svou jedinečnou funkci. A rodiče stejného pohlaví tedy nejsou schopni plnit funkce mužské i ženské zároveň.

V knize *Matka a její funkce v rodině* (Täubner, 1990) autor předkládá svou myšlenku, že výchova je společným dílem obou rodičů a každý rodič má ještě svoji specifickou funkci, přičemž všechny tyto funkce se vzájemně doplňují a vytvářejí komplexní systém výchovy. Výjimečnost ženské role popisuje hned v několika ohledech.

Jako první popisuje autor funkce matky z biologického pohledu, kdy její „práce“ započíná již od oplodnění vajíčka.

Poté následuje funkce ochranná, přičemž v knize je zdůrazněno, že sama matka a její chování, hlavně péče o zdraví své i dítěte během těhotenství i po něm, významně předurčuje budoucí osobnost svého dítěte.

Dále autor zmiňuje fakt, že to matka vytváří atmosféru pohody a emocionálního bezpečí, a je tak nenahraditelnou. Hraje rovněž důležitou funkci při budování sebevědomí dítěte, jelikož většina matek své dítě mírně nadhodnocuje a láskyplně učí své děti překonávat překážky (Täubner, 1990).

Myšlenky knihy by se tedy daly shrnout tvrzením, že matka je v rodině nenahraditelná, hlavně kvůli své biologické funkci a kvůli vyšší emocionálnosti spojené se ženstvím. Homosexuální pár tvořen dvěma muži by tedy nebyl schopný plně nahradit její funkce a dítě by to při výchově negativně ovlivnilo.

2.2 Otec a jeho funkce v rodině

Vladimír Täubner nevidí tento problém pouze jednostranně, a tak v jeho další publikaci s názvem Otec a jeho některé funkce v rodině (Täubner, 1989) zmiňuje, stejně jako v případě matky, důležitost specifických funkcí otce. Otec je totiž podle autora ve výchově nezastupitelný a jeho absence předvídá větší problémy ve vývoji dítěte a jeho problematičtější budoucnost.

Stejně jako u matky zmiňuje autor funkci biologickou, avšak do popředí v důležitosti dává hlavní funkci otců, a to ochrannou a živitelskou, kterou má muž již historicky danou. Ve funkčních rodinách otec splňuje i roli vychovatele, jejíž důležitost spočívá hlavně v tom, aby dítě ve svém životě poznalo nejen „ženské“ řešení problémů, ale právě i to „mužské“ (Täubner, 1989).

Hlavním problémem, který tedy může nastat u výchovy dítěte dvěma ženami, je dle našeho názoru absence mužského vzoru, která může být příčinou zženštilosti syna nebo nedostatečnými či nereálnými představami dcer o chování muže ve vztahu.

3 Pět znaků láskyplné rodiny

V této kapitole se budeme věnovat znakům láskyplné rodiny, přičemž budeme vycházet z díla Garyho Chapmana, který je poradcem v oblasti manželských vztahů. Napsal knihu Pět znaků láskyplné rodiny s podtitulem Dynamika vztahů zdravé rodiny. Tato kniha je rozdělená do pěti oddílů, kde autor uvádí oněch 5 znaků láskyplné rodiny do praxe, čímž se kniha stává velice praktickou pro uplatnění v každé rodině. Jednotlivé znaky si níže upřesníme a vysvětlíme.

Prvním znakem je **služba bližnímu**, tedy ochota mu pomoci, která má zpočátku pramenit především ze srdcí rodičů, aby ji správně naučili i své děti. Správná pomoc druhému má pocházet z chvilky pomoci, nikoli ze strachu nebo donucení. Službu bližnímu je nutné v rodině rozvíjet, aby pak mohla být praktikována i mimo rodinu. Pomoc druhým vytváří v každém z nás pozitivní pocity a podněcuje druhé lidi k touze pomáhat (Chapman, 1997, s. 26–30).

Druhým aspektem láskyplné rodiny je **důvěrný vztah mezi manželi**, kde autor zdůrazňuje nutnost blízkého, tedy intimního vztahu manželů v pěti oblastech: intelektuální, citové, sociální, duchovní a tělesné. Každá z těchto oblastí intimity by měla být ve vztahu stále prohlubována. Intimita je proces, který by se měl v manželství rozvíjet pozitivně, aby existovala zdravá rodina (Chapman, 1997, s. 32–64).

Další rys milující rodiny zajišťují **rodiče, kteří vyučují a vychovávají**. Výchova rodiny pramení z funkcí rodiny,

o kterých jsme již hovořili. Dítě musí cítit rodičovskou lásku, aby na něj působil jakýkoli rodičovský přístup. Rodiče by měli děti formovat, předávat jim důležité poznatky, hodnoty a myšlenky. Vzbuzovat v nich touhu po dalším poznání, a podněcovat tak dětskou tvořivost/vynalézavost. Dále by rodiče měli dítě povzbuzovat, ukázňovat a ujišťovat, aby z něj vyrostl zdravý, vyrovnaný jedinec. Rodiče by měli být ve výchově důslední, měli by jít příkladem, dále se učit od druhých, z knih či si umět říct o pomoc (Chapman, 1997, s. 66–102).

Čtvrtý znak představují **děti, které poslouchají a ctí své rodiče**. V každé rodině by měla být stanovena platná pravidla, která jsou prospěšná pro rodiče i děti. Pravidla děti učí určité kázně, pokud pravidlo poruší, měl by následovat trest. Milující rodič by měl být důsledný, aby dítě vedl k respektu a úctě vůči sobě i druhým (Chapman, 1997, s. 106–135).

Poslední znak milující rodiny zastupují **rodiče, kteří se s láskou ujímají vedení**. Autor v knize píše, že vedení rodiny by se s láskou měl chopit muž, a zároveň zdůrazňuje, že vedení bez lásky je despotismem. Muž vede rodinu dvojím způsobem, jako manžel a jako otec. V knize je uvedena charakteristika zdravého manžela. Autor zdůrazňuje, že „*otcova láska je pro zdravý citový vývoj dětí nezbytná*“ (Chapman, 1997, s. 138–165).

Z výše uvedených znaků je zřejmé, že aby se dala rodina považovat za láskyplnou, tak musí splňovat jisté podmínky, jako je například udržování důvěrných vztahů mezi rodiči, ochota pomáhat svým blízkým, láskyplné vedení a výchova dítěte rodiči. Aby tyto znaky rodina splňovala, musí si být její jednotliví členové vzájemně oporou a respektovat se, přičemž tyto schopnosti zdaleka nesouvisí s pohlavím člověka, ale s jeho osobností. V případě, že se rozhoduje

o adopci dítěte, by se tedy mělo přihlížet k osobnostním rysům žadatelů, a ne na jejich biologické pohlaví.

4 Deset důvodů „pro“

V předchozích kapitolách jsme si již uvedli, jaké jsou definice rodiny, jaké mají mít rodina a její členové funkce, přičemž v těchto ohledech nejsou autoři za jedno, zda by homosexuálové zvládli či nezvládli zastoupit role tradiční rodiny. Nyní se ale blíže podíváme na konkrétní argumenty, které jsou jasně pro adopci dětí homosexuály.

V roce 2019 byl vydán článek hovořící o adopci dětí homosexuálními páry. Článek reagoval na zamítnutí novely z roku 2016, jež by umožňovala adopci v rámci lidí, kteří žijí v registrovaném partnerství. Celý článek je dostupný na webové stránce Dotyk a nese název Adopce homosexuály: Ano, děti mají právo na láskyplné prostředí, říká Trampotová (Trampotová, 2019, online). My si následně uvedeme oněch deset důvodů pro.

Prvním argumentem je, že děti mají právo vyrůstat v láskyplném prostředí, které zajišťuje nasycení všech potřeb (emocionální, kognitivní i sociální). Studie potvrzují, že adekvátní a zdravý vývoj není schopna poskytnout ústavní výchova, tudíž je lepší alternativou vyrůstat v rodině s homosexuálními rodiči než v žádné.

Druhý bod prokazuje, že rodina poskytuje ideální zázemí pro rozvoj dítěte. V rodině je přitom důležitá dynamika mezi jednotlivými členy, nikoli její struktura. Jinak řečeno, není až tak důležité, kdo rodinu tvoří, ale jak se k sobě její členové vzájemně chovají.

Za třetí, psychologie (jako věda) potvrzuje, že děti vyrůstající v homosexuálních či lesbických párech se neliší od dětí, které vyrůstají v heterosexuálních párech. Čtvrtým argumentem, který má základ ve třetím, je vydané

doporučení Americkou akademií pediatriů z roku 2006, které tvrdí, že více než 25 výzkumů potvrzuje, že „*neexistuje vztah mezi sexuální orientací rodičů a zdravým emočním, psychosociálním a behaviorálním vývojem dítěte*“.

Pátý důvod „pro“ pramení z potřeb dítěte. Dítě potřebuje pro zdravý vývoj jistou citovou vazbu k pečujícím osobám. Tuto vazbu nikdy neumožní ústavní výchova, proto je lepší každá dostupná alternativa. Argumentem tedy je, že lidé žádající o adopci, by měli být schopni nabídnout bezpečí pramenící z jistého citového vztahu, a v této podmínce se tedy jejich sexuální orientace nejeví jako rozhodující. S tím související šestý bod zdůrazňuje jako důležité osobnostní rysy žadatelů (vřelost, empatie, autenticita), motivaci k adopci, materiální zázemí, dynamiku vztahů mezi žadatelem a vztahy v širší rodině. Homosexuální pár může splňovat tyto přísné podmínky pro výběr žadatelů o adopci stejně dobře jako heterosexuální pár.

Dalším argumentem je, že je adopce umožněna sezdaným párům i svobodným jednotlivcům, avšak v případě, že jsou dva lidé v registrovaném partnerství, je jim zapovězena. Česká republika se tedy jeví silně diskriminačně v ohledu na lidi s homosexuální orientací, jelikož z tohoto nastavení vyplývá, že radši svěří dítě samotnému jedinci, přičemž by mělo dítě jen jednoho rodiče, a také tedy jen jeden, ženský či mužský, vzor.

Osmým bodem argumentace je fakt, že pokud se homosexuální pár, přes složitost dosáhnutí rodičovství, pro adopci rozhodne, je si tím většinou jist a je připraven jak materiálně, tak citově na přírůstek do rodiny.

Předposledním důvodem „pro“ je hrozba, že pokud homosexuálním párům nebude umožněna adopce, tak řada z nich bude hledat jiné možnosti. Například u mužů je možné využití služeb dárkyň vajíček a náhradní matky, s čímž souvisí mnoho etických nejasností jak v ohledu

na biologickou matku, tak na dítě samotné. Oproti tomu adoptované dítě má pevně ukotvená práva (například právo znát svého biologického rodiče). Jeho rodiče musí projít dlouhou cestou příprav a testů, které minimalizují šanci těch nekompetentních, což se u jiných cest neděje.

Poslední bod řeší povolení adopce v případě, kdy je jeden z homosexuálního páru biologickým rodičem. Autorka říká, že by pak měl mít právo na osvojení i jeho/její partner, čímž by se pouze chránilo dítě – například v situaci, kdy by biologický rodič zemřel (Tramptová, 2019, online).

Celkově se tedy dá shrnout, že argumentů „pro“ je více než argumentů „proti“. Obecně se dá říci, že v každém je kousek pravdy, avšak převažující jsou dle našeho názoru ty pro adopci dětí homosexuály, jelikož v rámci potřeb dítěte je lepší mít dva rodiče stejného pohlaví, než nemít žádného v ústavní péči. Také bychom chtěly zmínit pro nás jeden z nejdůležitějších argumentů, a to, že homosexuální pár, na rozdíl od toho heterosexuálního, nemůže mít nechtěné dítě.

5 Praxe v ČR a legislativa

V této kapitole se zabýváme tím, jak vlastně v České republice v praxi vypadá adopce dětí homosexuály a jak je zmíněná problematika ukotvena v zákoně. Také si uvedeme názory některých odborníků a pohledy samotné komunity leseb, gayů, bisexuálů a transgender osob (LGBT) na problém s nemožností adopce dětí homosexuály v páru.

V diplomové práci Veroniky Wolfové (2017) se můžeme dočíst, že dle občanského zákoníku v České republice mohou společně osvojit dítě pouze manželé, tedy dvě osoby odlišného pohlaví (§ 800 odst. 1 a 2 OZ), přičemž dítě má po osvojení postavení společného dítěte manželů. Homosexuální páry, které mohou uzavírat registrované

partnerství, však právo společně adoptovat dítě nemají, jelikož § 13 odst. 2 zákona o registrovaném partnerství uvádí, že *„trvajícím partnerství brání tomu, aby se některý z partnerů stal osvojitelem dítěte“*. Tento odstavec však vyvolal vlnu odporu, a roku 2016 byla vydána novela, která osvojení umožňuje, avšak pouze jednomu z homosexuálního páru. Dítě ve stejnopohlavní rodině má tedy z hlediska práva jen jednoho rodiče.

Psycholog Václav Mertin a sociolog Jan Kozubík ve článku na webu Jsme fér zmiňují, že realita je taková, že již dnes jsou v ČR vychovávány stovky až tisíce dětí s dvěma matkami či otci. České právo, jak již bylo zmíněno, však uznává za rodiče pouze jednoho z páru, a to bez ohledu na to, že dítě žije s oběma často od mala. Tyto děti pak nejenže nemají právně dva rodiče, ale také nemají právo po druhém rodiči na dědictví ze zákona, sirotčí důchod, výživné atd. Z odborného hlediska tento stav nepřináší dětem nic dobrého, pouze stres a nejistotu (Mertin, Kozubík, 2020, online).

V článku Adopce dětí homosexuály od Volfové se mimo jiné dozvídáme, že od roku 2016, kdy novela zákona o registrovaném partnerství umožnila osvojení dítěte jednomu z páru, bylo o adopci požádáno pouze sedmkrát, přičemž dva ze žadatelů se již o děti starají. V článku je také uvedena argumentace komunitou LGBT, proč žadatelů není více. *„Podstatné je, že o adopci dítěte může žádat jen jeden z registrovaného páru, což není úplně atraktivní možnost. Rodičovství je velký úkol a je dobré sdílet ho v páru společně, což registrovaným partnerům stále není umožněno“* (Volfová, 2018, online).

Naše právo tedy v současné době omezuje práva na adopci homosexuálními páry, avšak bez jakýchkoli legitimních důvodů, jelikož žádné studie ani výzkumy (viz kapitola 5) nepotvrzují ohrožující vliv jejich výchovy.

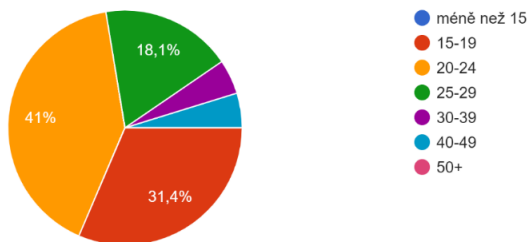
Pokud se na problematiku podíváme z pohledu dítěte již žijícího s dvěma rodiči stejného pohlaví, tak mu právo být adoptován i druhým z nich může přinést jediné jistotu a nemůže mu nijak ublížit.

6 Výzkumné šetření

Nyní se dostáváme k empirické části našeho výzkumu, ve které si představíme výsledky našeho výzkumného šetření. Již v úvodu jsme zmiňovaly, že provedeme výzkumné šetření prostřednictvím dotazníku, přičemž náš dotazník měl 12 otázek a byl tvořen otázkami uzavřenými, polouzavřenými i otevřenými.

Cílem našeho výzkumného šetření je zmapovat pohled veřejnosti na problematiku adopcí dětí homosexuálními páry. Dotazník nám vyplnilo celkem 105 respondentů, přičemž naším předpokladem je, že zhruba 60 % lidí bude pro, aby měli homosexuálové právo adoptovat děti.

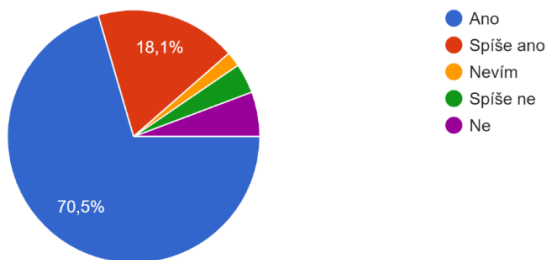
První dvě otázky jsme zaměřily na identifikační údaje o respondentech. V první otázce jsme se ptaly respondentů na pohlaví. Z celkového množství 105 respondentů tvořily 63 % respondentů ženy, 37 % pak muži. Druhá otázka se týkala věku respondentů, ze které jsme se dozvěděly, že náš dotazník vyplnili lidé ve věku 15–49 let. Nejvíce byla zastoupená věková skupina 20–24 let, konkrétně tvořila 41 % část tázaných. Na druhém místě se poté umístili respondenti ve věku 15–19 let, kterých bylo zhruba 31 % ze všech respondentů. V následujícím grafu je znázorněna věková struktura respondentů.

Graf 1: Věková struktura respondentů

Dále jsme se respondentů tázaly, jaká je podle nich nejdůležitější funkce rodiny. Na tuto otázku odpověděla většina – 42 % – respondentů, že nejdůležitější je funkce emocionální. Hned po této funkci byla na druhém místě funkce socializačně výchovná, zastoupena 23 % respondentů, a těsně za ní sociálně ekonomická funkce s 18 %. Někteří respondenti také uváděli, že nelze jednoznačně určit, která funkce je v rodině nejdůležitější, jelikož všechny funkce jsou vzájemně provázané.

Na předchozí otázku jsme se ptaly z důvodu, že úzce souvisí s další otázkou, která zjišťuje, zda se respondent domnívá, že zvolenou funkci mohou plnit i homosexuální páry. Z grafu níže jde vyčíst, že až zhruba 88 % respondentů si myslí, že ano, nebo alespoň spíše ano.

Graf 2: Domníváte se, že tuto funkci mohou plnit homosexuální páry?

V další otázce jsme zjišťovaly, zda podle respondentů existuje nějaká funkce matky v rodině, která se nedá nahradit, a pokud ano, které konkrétně. Ze 105 tázaných nám 43 odpovědělo kladně. Vesměs se odpovědi týkaly všech funkcí, které jsme v předchozí otázce uvedly. Nejčastější odpovědi se týkaly emocionální funkce matky a biologicko-reprodukční funkce.

Konkrétněji 10 respondentů vyzdvihlo mateřskou lásku, něhu, oporu a laskavost. Někteří zdůrazňovali, že mateřské pouto je jedinečné a nenahraditelné. Čímž přecházíme k další odpovědi, kde se nám shodlo 8 respondentů, a to, že nenahraditelná je role ženy, jistý vzor pro dítě v chování, přístupu, jistého chodu domácnosti a spořádanosti.

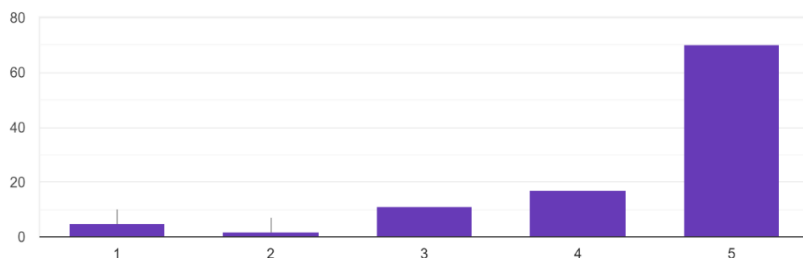
V dalších odpovědích 9 tázaných upozornilo na nenahraditelnost biologicko-reprodukční funkce. Zde byl zdůrazňován porod, kojení (nenahraditelnost mateřského mléka). Ostatní respondenti vyzdvihovali mateřský instinkt, sdílnost, porozumění, předávání zkušeností, a především poradenskou funkci, která je nenahraditelná pro děti, obzvláště pro mladé dívky.

Hned poté následovala obdobná otázka, týkající se však nenahraditelných funkcí **otce**. V této otázce nám ze 105 respondentů odpovědělo 42. Nejvíce odpovědí, konkrétně 9, se týkalo nenahraditelnosti mužského vzoru a role otce pro rodinu, jakožto hlavy rodiny, pevné ruky ve výchově. Dalších 5 tázaných vyzvedlo mužskou autoritu, která je v rodině nenahraditelná.

Často respondenti zdůrazňovali ochrannou a zaopatřovací funkci otce, především chránění celé rodiny a vydělávání peněz, s čímž souvisí pomáhání matce při různých situacích nejen z hlediska financí, ale i jako psychická opora. Dva respondenti neopomněli ani na nenahraditelnost otcovské lásky, stejně tak jako mateřské.

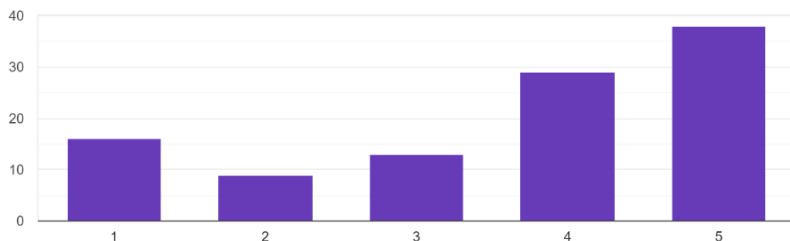
V nadcházející části dotazníku jsme uvedly jedny z nejčastějších argumentů příznivců adopce homosexuálními páry, přičemž jsme respondenty vyzvaly k vyjádření na škále od 1 do 5, kde 1 znamená „plně nesouhlasím“ a 5 „plně souhlasím“, jak moc s nimi souhlasí či nesouhlasí.

První argument, u kterého jsme se ptaly na názor respondentů, byl: „Není až tak důležité, kdo rodinu tvoří, ale jak se k sobě její členové vzájemně chovají.“ S tímto argumentem plně souhlasilo 67 %, tedy většina respondentů, spíše souhlasilo 16 %. Někteří projevili neutrální postoj (10 %) a pouze několik respondentů vyjádřilo nesouhlas.

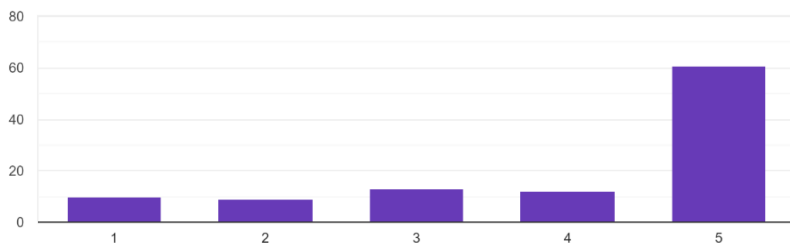
Graf 3: Není až tak důležité, kdo rodinu tvoří, ale jak se k sobě její členové vzájemně chovají.

Dalším argumentem jsme testovaly postoj respondentů k tvrzení, že „děti vyrůstající v homosexuálních párech se neliší od dětí, které vyrůstají v heterosexuálních párech.“ U tohoto argumentu již bylo rozdělení hlasů rovnoměrnější v celé škále. Stále tvořila většinu skupina, která plně souhlasila, avšak už čítala pouze 36 %, spíše souhlasilo dalších 28 %. Neutrálně se vyjádřilo 12 % respondentů a plně nesouhlasilo celých 15 % a spíše nesouhlasilo 9 % respondentů.

Graf 4: Děti vyrůstající v homosexuálních párech se neliší od dětí, které vyrůstají v heterosexuálních párech.

Následující tvrzení, ke kterému se respondenti vyjadřovali, bylo: „Fakt, že dítě vyrůstá s homosexuálními rodiči, neznámá, že to ovlivní jeho orientaci.“ U tohoto tvrzení plně souhlasila většina – 61 % – respondentů s tím, že sexuální orientaci neovlivňuje výchova dvěma homosexuály. Zbytek respondentů se pak přibližně stejnou měrou (zhruba 10 %) přidal ke zbylým možnostem číselné škály.

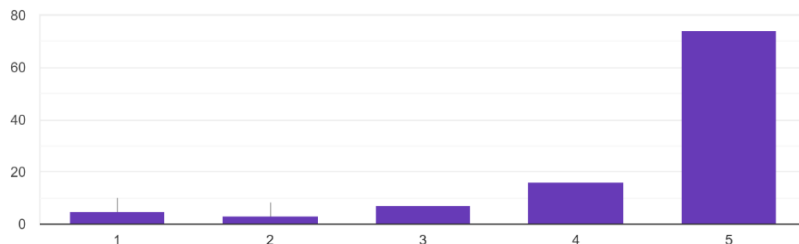

Graf 5: Fakt, že dítě vyrůstá s homosexuálními rodiči, neznámá, že to ovlivní jeho orientaci.

Předposlední argument ke zhodnocení je, že „adopce homosexuálními páry je lepší možností než ústavní péče (např. dětské domovy).“ U tohoto tvrzení se celých 71 % respondentů plně shodla, že je adopce lepší možností

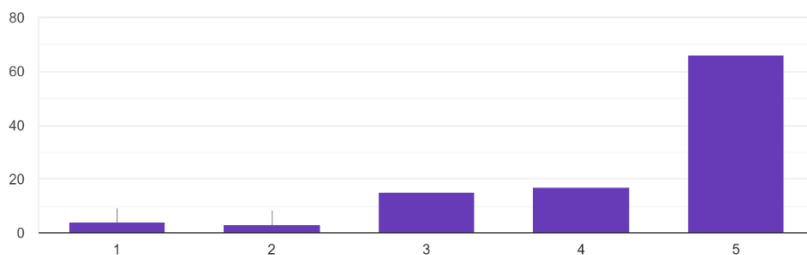

a dalších 15 % vyjádřilo též kladný postoj. Pouze 5 % respondentů plně nesouhlasilo s tvrzením a 3 % částečně nesouhlasila. Zbýlých 6 % zaujalo neutrální postoj k tvrzení.

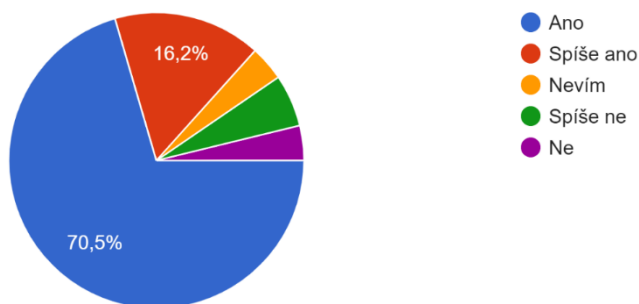
Graf 6: Adopce homosexuálními páry je lepší možností než ústavní péče (např. dětské domovy).

Poslední tvrzení, ke kterému se respondenti vyjadřovali, znělo: „Podmínky pro adopci (např. empatie, materiální zázemí, motivace) nesouvisí se sexuální orientací žadatelů.“ I toto tvrzení se setkalo převážně s kladným ohlasem, jelikož 63 % respondentů plně souhlasilo a dalších 16 % spíše souhlasilo. Zhruba 14 % si nebylo jisto, 3 % spíše nesouhlasila a 4 % respondentů plně nesouhlasila.

Graf 7: Podmínky pro adopci (např. empatie, materiální zázemí, motivace) nesouvisí se sexuální orientací žadatelů.

Úplně na závěr jsme se respondentů už jen zeptaly, zda si myslí, že by měly mít homosexuální páry právo adoptovat děti, přičemž tuto otázku jsme braly jako souhrnnou po vyjádření ostatních názorů ohledně funkcí rodiny a jejích členů a vyjádření se k argumentům pro adopci. Na tuto otázku nám téměř 71 % tázaných odpovědělo „Ano“ a dalších 16 % „Spíše ano“. Zásadně proti byly s odpovědí „Ne“ 4 % respondentů a 6 % si myslí, že „Spíše ne“. Zbývá 3 % odpověděla, že neví. V grafu jsou tyto odpovědi znázorněny:

Graf 8: Myslíte si, že by měli mít homosexuální páry právo adoptovat děti?

Výsledky praktické části nás oproti předpokladu příjemně překvapily. Jsme si však vědomé, že za většinovými pozitivními názory stojí hned několik faktorů. Jedním z nich může být skutečnost, že náš dotazník převážně vyplňovali respondenti mladšího věku, kteří jsou díky současnému nastavení společnosti více otevření a obecně tolerantnější. Dále je také pravděpodobné, že se náš dotazník dostal ve značné míře k vysokoškolským studentům humanitních oborů, kteří jsou vedeni k myšlenkám rovnoprávnosti všech, tedy i homosexuální menšiny. A samozřejmý je také fakt,

že z vyššího počtu respondentů by byly o to objektivnější výsledky, a přestože 105 respondentů není nejmenší vzorek, tak na obecné závěry rozhodně nestačí.

Závěr

Kdybychom měly shrnout, co nám tato práce přinesla, tak bychom zajisté musely vyzdvihnout fakt, že jsme měly příležitost získat další možný náhled na problematiku, který nám v ní rozšířil obzory. Dozvěděly jsme se i spoustu nových poznatků, například ohledně legislativní stránky věci. A nemůžeme opomenout ani zkušenosti získané při tvorbě dotazníku a jeho vyhodnocování.

Jedním z cílů naší práce bylo ujasnit si definice rodiny a jejích jednotlivých členů, což se nám z našeho pohledu povedlo. Zároveň jsme chtěly zjistit a představit nejčastější argumenty pro/proti adopci dětí homosexuály. U tohoto cíle si myslíme, že je možné, že by se našlo více argumentů pro/proti, než zmiňujeme, a na každém, který jsme našly i nenašly, může být trochu pravdy. Avšak i přesto, že by jich mohlo být více, máme dojem, že námi nalezené množství je dostačující k utvrzení si názoru, že výchova dítěte homosexuálními páry teoreticky může ovlivnit jeho vývoj v rámci absence mužského či ženského vzoru, avšak i přesto je vhodnější alternativou než ústavní péče. A mít dva milující rodiče stejného pohlaví, kteří o dítě stojí, je lepší, než nemít žádného. Neboli podle jednoho z hesel příznivců adopce: Lepší dva otcové či dvě matky než jedna TETA.

Posledním cílem práce bylo zmapování pohledu veřejnosti na problematiku adopce dětí homosexuálními páry, které jsme provedly prostřednictvím dotazníku, jehož výsledky nás velmi mile překvapily. Naším předpokladem bylo, že zhruba 60 % tázaných bude zastávat názor, že by homosexuálové měli mít právo na adopci, avšak ve skutečnosti celých 87 % alespoň z části souhlasí s tím,

že by toto právo měli mít. Faktory vysvětlující rozdíl odhadu od reality jsme vysvětlily na konci předcházející kapitoly.

Na závěr stačí již jen zmínit, že stále věříme v přínos naší práce ve smyslu zvýšení povědomí o této problematice a možného poskytnutí jiného pohledu na ni. Přínos pro nás spočíval v již zmíněném nabrání teoretických i praktických poznatků a dovedností, a samozřejmě ve zjištění pohledu veřejnosti na adopci dětí homosexuálními páry.

Seznam použitých zdrojů

CHAPMAN, Gary D. *Pět znaků láskyplné rodiny: dynamika vztahů zdravé rodiny*. Praha: Návrat domů, c2005. ISBN 80-7255-123-X.

KRAUS, Blahoslav. *Společnost, rodina a sociální deviace*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. Recenzované monografie. ISBN 978-80-7435-411-3.

KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. *Člověk – prostředí – výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2.

LAŠEK, Jan. *Čtyři pohledy na rodinu*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. ISBN 978-80-7435-531-8.

MERTIN, Václav a Jan KOZUBÍK. *Dvě matky nebo dva otcové? Jsmefer.cz* [online]. 2020 [cit. 2020-01-30]. Dostupné z: https://www.jsmefer.cz/nazory_odborniku.

TÄUBNER, Vladimír. *Otec a jeho některé funkce v rodině*. Hradec Králové: Krajské kulturní středisko, 1989. ISBN 80-85181-06-1.

TÄUBNER, Vladimír. *Matka a její funkce v rodině*. Hradec Králové: Krajské kulturní středisko, 1990. ISBN 80-85191-11-8.

TRAMPOTOVÁ, Olga. *Adopce homosexuály*. *Dotyk.cz* [online]. 2019 [cit. 2020-01-25]. Dostupné z:

<https://www.dotyky.cz/publicistika/adopce-deti-homosexually-olga-trampotova.html>.

VOLFOVÁ, Tereza. Adopce dětí homosexuály. *Ct24.ceskatelevize.cz* [online]. 2018 [cit. 2020-01-31]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2519866-adopce-deti-homosexually-za-dva-roky-o-ni-pozadalo-sedm-lidi-dva-z-nich-uz-se-o-deti>.

WOLFOVÁ, Veronika. *Homoparentalita v České republice optikou teoretického přístupu sociální konstrukce cílových populací*. Praha, 2017. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd. Vedoucí práce PhDr. Vilém Novotný, Ph.D.

Ageismus – věková diskriminace seniorů

Jitka Holíková

Úvod

Předmětem této seminární práce je ageismus, jako jedna z forem diskriminace, konkrétně zaměřená na cílovou skupinu seniorů. Práce se zabývá problematikou diskriminace jako takové, jejím ukotvením v zákoně a jejími formami. Jednou z těchto forem je diskriminace z důvodu věku. Seminární práce se zabývá tím, zda ageismus má v naší společnosti místo, zda je tento pojem veřejnosti znám, a jaký je rozdíl mezi věkovou diskriminací a ageismem. Součástí práce je vlastní empirické šetření malého rozsahu ve formě kvalitativního průzkumu. Průzkum v podobě strukturovaného rozhovoru se seniory a se socioložkou, odborníci na danou problematiku, má být komparací toho, jak na danou problematiku pohlíží laická veřejnost, a jak odborníci. Cílem práce je zjistit, jak je ageismus v našich podmínkách vnímán, a zda by mohl být považován za ohrožující či nenormální formu lidského chování, která by mohla přerůst v hlubší sociální problém.

1 Vymezení základních pojmů

Obsahem seminární práce je vymezení pojmu „ageismus“ jako jedné z forem diskriminace aplikované na konkrétní sociální skupinu – seniory. V teoretické části této práce definuji základní pojmy, se kterými se můžeme v souvislosti s ageismem setkat a které nám zároveň mohou pomoci odpovědět na otázku, zda může být ageismus definován jako patologický jev, čili jev ohrožující lidské chování, koho a jak může ohrožovat.

1.1 Ageismus a diskriminace

Ageismus

Pojem „ageismus“ poprvé použil americký psychiatr Robert Butler v roce 1968 v článku Washington Post v souvislosti se segregační bytovou politikou. V roce 1975 Butler ve své knize „Why Survive? Being Old in America“ pojem rozpracovává a v roce 1979 byl „ageism“ poprvé zahrnut do slovníku „The American Heritage Dictionary of the English Language“. Původní a dodnes pravděpodobně nejrozšířenější definice ageismu hovoří o stereotypizování a diskriminaci lidí pro jejich stáří. Pojem bývá někdy opisován synonymem „věková diskriminace“ nebo „diskriminace na základě věku“ (Vidovičová, 2008, online).

V podmínkách České republiky se problematikou ageismu zabývaly ve svých pracích Haškovcová nebo Tošnerová. Významnou osvětu provedla Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně ve spolupráci s Mezinárodním politologickým ústavem Masarykovy univerzity vydáním publikace Stárnutí, věk a diskriminace – nové souvislosti. Publikace se zabývá otázkou ideologie věku, ageismu a věkové diskriminace jako rysů moderních společností (Vidovičová, 2008, online). Autorkou této publikace je Lucie Vidovičová, z Fakulty sociálních studií MU, která je zároveň autorkou první české sociologické definice ageismu:

„Ageismus neboli věková diskriminace je ideologie založená na sdíleném přesvědčení o kvalitativní nerovnosti jednotlivých fází lidského životního cyklu. Projevuje se skrze proces systematické, symbolické i reálné stereotypizace a diskriminace osob a skupin na základě jejich chronologického věku a/nebo na jejich příslušnosti k určité generaci“ (Vidovičová, 2005, s. 5).

Diskriminace

Jak již bylo uvedeno, ageismus je jednou z forem diskriminace. V právní teorii existuje celá řada definic pojmu „diskriminace“. Bouda (2011, s. 13-14) ji definuje jako: *„rozlišování vyčleňující fyzickou osobu (resp. člena určité sociální skupiny) ze společnosti, a to na základě určité vlastnosti (tzv. diskriminačního důvodu), kterou daná sociální skupina má. Důsledkem tohoto vyčlenění je buď odepření práva, příležitosti nebo výhody dostupné členům jiných sociálních skupin, nebo uložení povinnosti, břemene nebo závazku, kterým nejsou zatíženi členové jiných sociálních skupin. Důležité však je, že důvody tohoto rozlišování nelze ospravedlnit (legitimizovat).“*

Diskriminace v legislativě

Legislativa České republiky se řídí následujícími dokumenty, které nějakým způsobem upravují zákaz diskriminace:

- Ústava ČR;
- Listina základních práv a svobod;
- antidiskriminační zákon;
- zákon o veřejném ochránci práv;
- další legislativa EU a mezinárodní předpisy (Národní rada osob se zdravotním postižením ČR, 2012, online).

Pro účely této práce podrobněji přiblížím antidiskriminační zákon a činnost veřejného ochránce práv.

Antidiskriminační zákon

Zákon o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací č. 198/2009 Sb. v návaznosti

na příslušné předpisy Evropské unie a na Listinu základních práv a svobod, blíže vymezuje právo na rovné zacházení a zákaz diskriminace. Diskriminaci dělí na přímou a nepřímou. Přímou diskriminací se rozumí takové jednání, včetně opomenutí, kdy se s jednou osobou zachází méně příznivě, než se zachází nebo zacházelo nebo by se zacházelo s jinou osobou ve srovnatelné situaci, a to z důvodu rasy, etnického původu, národnosti, pohlaví, sexuální orientace, věku, zdravotního postižení, náboženského vyznání, víry či světového názoru, a dále v právních vztazích, ve kterých se uplatní přímo použitelný předpis Evropské unie z oblasti volného pohybu pracovníků i z důvodu státní příslušnosti.

Nepřímou diskriminací se rozumí takové jednání nebo opomenutí, kdy na základě zdánlivě neutrálního ustanovení, kritéria nebo praxe je z některého z důvodů uvedených v § 2 odst. 3 osoba znevýhodněna oproti ostatním. Diskriminací není rozdílné zacházení z důvodu věku v přístupu k zaměstnání nebo povolání, pokud je:

- a) vyžadována podmínka minimálního věku, odborné praxe nebo doby zaměstnání, která je pro řádný výkon zaměstnání nebo povolání nebo pro přístup k určitým právům a povinnostem spojeným se zaměstnáním nebo povoláním nezbytná nebo;
- b) pro řádný výkon zaměstnání nebo povolání potřebné odborné vzdělávání, které je nepřiměřeně dlouhé vzhledem k datu, ke kterému osoba ucházející se o zaměstnání nebo povolání dosáhne důchodového věku podle zvláštního zákona (zákon o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací).

Zákon o veřejném ochránci práv (zákon č. 349/1999 Sb.)

Na webových stránkách veřejného ochránce práv – ombudsmana – se dozvíme, jaké existují formy diskriminace a v jakých případech je možno domáhat se jeho pomoci. V případě podezření z diskriminace nabízí následující možnosti řešení:

- poskytuje metodickou pomoc obětem diskriminace;
- provede právní vyhodnocení situace a nabídne nejvhodnější možnosti dalšího postupu;
- podle potřeby poradí nebo nabídne spolupráci při zajištění důkazů;
- provádí výzkum v oblasti diskriminace;
- zveřejňuje zprávy a vydává doporučení k otázkám souvisejícím s diskriminací;
- zajišťuje výměnu informací s evropskými institucemi pro rovné zacházení;
- zjišťuje, zda úřady v souladu se zákonem samy odhalují a postihují diskriminační jednání (Veřejný ochránce práv, 2019, online).

1.2 Předsudky, stereotypy a mýty o stáří

Předsudky a stereotypy

Diskriminace, mezi které ageismus, jak je z výše uvedeného patrné, patří, vychází z mnoha historicky daných předsudků a stereotypů. Pokusme se nyní definovat, jaký je mezi nimi rozdíl. Jedna z definic předsudku říká, že předsudek je fixovaný, předem zformovaný postoj k nějakému objektu, projevující se bez ohledu na individualitu nebo povahu tohoto objektu. Člověk, který má předsudky, nezvažuje při posuzování druhých žádná alternativní vysvětlení. Výsledek jeho interpersonálního hodnocení druhého je dopředu určen nějakou libovolnou

vlastností druhého (Lašek, 2003, s. 81). Stejný autor potom definuje také stereotyp. Říká, že stereotypy se váží k činnostem, které nejsou založeny na přímých a určitých znalostech, ale na obrazech, které si člověk sám vytvoří nebo které mu byly vštípeny.

Stereotypy mají kategoriální povahu, která vyjadřuje přisuzování určitých charakteristik lidem na základě jejich skupinového členství. Pokud je osoba jednou identifikována jako patřící k jisté skupině, automaticky, prostřednictvím stereotypu, jí bývají přisuzovány všechny vlastnosti této skupiny, a aktivizuje se tak i předsudek. Tento automatismus je podkladem stereotypu. Člověk pak zachází s informací tak, jako by byla reálná (Lašek, 2003, s. 88).

Na základě uvedeného můžeme pochopit výskyt předsudků a stereotypů v lidské populaci jako něco zcela běžného. Pokud se ale určité předsudky a stereotypy vyšroubují do krajností, mohou již vykazovat prvky diskriminace, která je nejen v naší zemi pevně ukotvena v legislativě jako něco, co je nezákonné, patologické, a tedy nenormální lidské chování. Pojďme se ale z teorie posunout dále, a sice k předmětu našeho zájmu, a to k seniorům. Na základě nejrůznějších pravd, polopravd, předsudků a stereotypů, které se šíří mezi lidmi, vznikají mýty. V následujícím odstavci uvedu nejčastější mýty o stáří.

Nejčastější mýty o stáří

Dle Haškovcové (2010, s. 42–45) existuje několik nejrozšířenějších mýtů o stáří (zkráceno):

1. Mýtus zjednodušené demografie – přesvědčení, že se člověk stává starým v den odchodu do důchodu. Jako by dnem odchodu do penze skončil život, nebo alespoň jeho smysluplná část.

2. Mýtus homogenity – chybné pojetí stáří, které se nám od určité „chvilky“ jeví jako homogenní, tj. stejné.
3. Mýtus neužitečného času – na jedné straně se seniorům přiznává právo na zasloužený odpočinek, na druhé straně jsou podezíráni z nicnedělání. Kdo pracuje, je užitečný, kdo nepracuje, byť proto, že je v penzi, ten „je k ničemu“.
4. Mýtus ignorance – se starým člověkem se nemůže, nedá, a dokonce ani nemá počítat. Není pro nás partnerem, nemůže být ani sokem, nebereme ho na vědomí jako konkurenta. Jeho názory nás nezajímají, a pokud je přece vyslechneme, nebereme je vážně.
5. Mýtus o úbytku sexu – spočívá v představě asexuálního stáří.
6. Mýtus o panu Alzheimerovi – demenci chápeme jako charakteristický projev stáří, někdy dokonce jako jeho ekvivalent. Právě proto, že sklerózu považujeme za dominantní a společný jmenovatel všech stárnoucích a starých lidí, nahráváme mýtu homogenitu.
7. Mýtus o chudobě seniorů.

Mýty o stáří vytrvale žijí v nejrůznějších modifikacích a mají značný vliv na utváření všeobecného pojetí i sebepojetí stáří. Stále existuje hluboký a nepřilíš zdařile ukrývaný rozpor mezi tím, jak se chováme vůči starým lidem, a mezi tím, jak víme, že bychom se měli chovat.

2 Věková diskriminace

Vraťme se znovu na začátek, a sice k pojmu „ageismus“, obecně vnímanému jako věková diskriminace. Definovali jsme si dosud pojmy „předsudek“, „stereotyp“ a vyjmenovali jsme si několik mýtů o seniorech vznikajících jako důsledek těchto polopravd, šířících se napříč populací. Věková

diskriminace u seniorů je něco, co je patrné na první pohled, a je asi nejčastěji vnímaným problémem.

Ve své knize *Stárnutí, věk a diskriminace* předkládá autorka Lucie Vidovičová několik stereotypizovaných vyjádření, u nichž potvrzuje či vyvrací na základě svých šetření jejich hodnověrnost. Zde jsou některá z nich:

„Není slušné ptát se lidí na věk.“ Potvrzeno. Naprostá většina respondentů (80 %) se o věk druhých lidí zajímá, ale jen polovina z nich je schopná, ochotná či dostatečně odvážná se zeptat na tento údaj přímo.

„Věk jako jednotka informace v sociální komunikaci je nejdůležitější v období mládí a stáří.“ Potvrzeno. Většina sledovaných forem věkové důležitosti a jejích sociálních projevů se formovala při pohledu skrze věk respondenta do tvaru křivky „U“.

„Ageismus je pouze jednou z forem moderní oprese.“ Potvrzeno. Ageismus a věková diskriminace jsou nezřídka hlášeny jako zážitek kombinovaný s dalšími formami diskriminace. Nesmíme ovšem přehlédnout, že při srovnání se zážitkem diskriminace na dalších zjišťovaných základech je věk absolutně nejprominentnější charakteristikou a dle našich zjištění je to právě věk, který zvyšuje riziko výskytu dalších forem diskriminace.

„Věková segregace je zdrojem ageismu, věková inkluze jeho prevencí.“ Potvrzeno. I když jsme se zatím tímto fenoménem nezabývali do takových podrobností, jak by si zasloužil, některé naše výsledky tento předpoklad potvrzují. Lidé, kteří se stýkají se starými lidmi, posouvají chronologický začátek stáří do vyššího věku (což lze interpretovat také jako potencionálně větší porozumění této fázi života), vystupují proti segregaci věkových skupin ve společnosti a méně akceptují existenci věkových hranic a bariér ve strukturách.

„Věkové diskriminace je v české společnosti čím dál víc.“ Jak kde a jak v které oblasti. Z dlouhodobého hlediska lze očekávat, že empirické důkazy určitého útlaku jsou nejdříve velmi malé, protože odkrývají pouze přísloušnou špičku ledovce, s postupem času se ale rozhojňují s tím, jak se veřejnost učí tyto projevy rozpoznávat a jak roste medializace věkové diskriminace jako tématu veřejného zájmu.

Faktem je, že ageismus a věková diskriminace jsou stále více rozpoznávány jako závažný sociální problém, ale nárůst osobních zkušeností s různými formami věkové diferenciačního a diskriminačního chování, který jsme měli možnost sledovat mezi lety 2003 a 2007, nenasvědčuje, že by se jednalo o vývoj nějak zvlášť alarmující (Vidovičová, 2008, s. 193–194).

2.1 Věk

Pokud jsme se dosud zamýšleli nad „věkovou“ diskriminací, je nutné definovat si, o jakém věku se vlastně bavíme. I když diskriminace z důvodu věku může potkat i jedince, kteří ještě zdaleka nejsou v seniorském věku (např. jako žadatele o zaměstnání), definujme si nyní věk, od kterého můžeme člověka považovat za starého.

V současné době se pro druhou polovinu lidského života nejčastěji používá následující členění:

- 45–59 let – střední nebo též zralý věk;
- 60–74 let – vyšší věk nebo rané stáří;
- 75–89 let – stařecký věk, neboli senium, vlastní stáří;
- 90 let a výše dlouhověkost.

V poslední době se v odborné literatuře pro mladé seniory (65–74 let) vyskytuje označení „young old“ nebo jen „old“, zatímco termín „old old“ je rezervován pro „staré staré“, tedy pro osoby starší 75, resp. 80 let. Ti, kteří překročili 85. rok

věku, jsou označováni jako „very old old“, tedy „velmi staří staří“ neboli dlouhověcí (Haškovcová, 2010, s. 21).

2.2 Stáří

V této práci se věnuji věkové diskriminaci osob v seniorském věku. Zatímco v předchozím odstavci jsme si rozdělili věk numericky („věk je jenom číslo“), nyní bych chtěla blíže přiblížit konkrétní cílovou skupinu, ke které jsem upínala i své empirické šetření. Co je tedy stáří vyjádřeno jinak než číslem? Stáří je především přirozenou fází života. Stárneme všichni. Sak a Kolesárová popisují stáří jako „*životní fázi člověka, ohraničenou dvěma časovými body. Horní věková hranice stáří je ostře vymezená smrtí. Spodní věková hranice je rozmazána tím, že jevy a procesy, které tvoří stáří, do života člověka vstupují postupně. Teprve úhrn těchto jevů a procesů tvoří stáří. Každý z jevů a procesů tvořících stáří má svůj vlastní čas a věk, v nichž začne v životě člověka působit. Tato individuálnost je provázena a posilována jedinečností každého jedince. Stejně jevy a procesy nastupují u konkrétního člověka sice v určitém limitovaném věkovém rozpětí, ale v jiném individuálním věku. Časová diferenciací nástupu jevů a procesů tvořících stáří vzniká na základě genetické zvláštnosti jedince, jeho životní historie, ale také v důsledku společenských a kulturních faktorů*“ (Sak, Kolesárová, 2012, s. 14).

Ať už použijeme pro starého člověka pojmenování senior či důchodce, jisté je jedno. Stáří, i když se jedná o poměrně široké rozhraní (počítáno věkem), je poslední fází lidského života. A jak uvádí Špatenková: „*Být starý rozhodně není důvodem k hrdosti. Stáří není respektovaným zdrojem důstojnosti člověka. Spíše naopak. Prakticky pro všechny věkové kategorie se stáří stalo příčinou rozpaků a určitým zdrojem pocitu ohrožení*“ (Špatenková, 2015, s. 48).

V souvislosti s poslední citací se opět dostáváme k problematice ageismu. Z čeho Špatenková vychází? Je skutečně naše společnost natolik necitlivá k našim nejstarším spoluobčanům, nebo se stále pohybujeme v kolečku předsudků, stereotypů a mýtů o stáří? I na tuto otázku se budu snažit v závěru odpovědět na základě rozhovorů s těmi, kterých se to dotýká bezprostředně – seniorů.

3 Přístup veřejnosti k ageismu

Jak vlastně veřejnost vnímá ageismus? Zná vůbec tento pojem? Není ageismus jen nafouknutá bublina a nový „pojem pro pojem“? Potřebujeme ho? Nestačí nám prostě výraz věková diskriminace? Jaký je rozdíl mezi ageismem a věkovou diskriminací, je-li?

Na tyto a další otázky se snažím najít odpověď v empirické části této práce, konkrétně ve strukturovaném rozhovoru s Mgr. Lucií Vidovičovou, Ph.D., socioložkou působící na Masarykově univerzitě v Brně a také autorkou první české definice ageismu. Od chvíle, kdy zveřejnila tuto definici, uplynulo již 15 let, a proto by mě zajímalo, jak se za tuto dobu ageismus do povědomí široké veřejnosti dostal, zda se jedná o stále aktuální problematiku, a také, zda by mohlo jít o potencionální zdroj společenského nebezpečí.

Vidovičová o ageismu říká: *„Na začátku veřejnost tento pojem vlastně vůbec neznala, nyní už řada lidí alespoň tuší, o co se jedná, učíme se jeho projevy kolem sebe rozpoznávat a pojmenovávat. To samotné pak vede k tomu, že s tím chceme také něco udělat, což by mělo nakonec vyústit v to, že se z ageismu stane problém minulosti. Mluvíme ale o procesu, který trvá a bude trvat desítky a možná i stovky let. Paradoxně velkou službu udělalo opatření GDPR. Lidé si uvědomují, že věk je něco, co by si měli nechat pro sebe a na co by se neměli ostatních ptát a neměli ho zkoumat.*

Už se objevují věty typu: „Proč vás zajímá můj věk, není přece důležitý.“ Ale všechno to má hluboké filozofické a sociální kořeny. Potřebujeme se přece jen trochu škatulkovat, pomáhá nám to se ve světě kolem nás zorientovat.

Pokud bychom ze společnosti odstranili věk, udělali z něj něco nepodstatného, na jeho místo by zřejmě muselo nastoupit něco jiného. Dnes třeba odcházíme ze zaměstnání, protože jsme již dosáhli nároku na důchod, což je ve své podstatě věkově diskriminační opatření. Ale není to lepší, než abychom byli třeba jednou za půl roku podrobováni nějakým testům, jestli na danou práci ještě stačíme? Někdy se zdá být použití věku přece jen funkčnější než jiné, byť třeba spravedlivější, alternativy“ (Hovorková, 2019, online).

Ageismus jako společenská hrozba

Jedním z cílů této seminární práce je odhadnout, zda by se mohl ageismus stát za určitých podmínek společenskou hrozbou, respektive zda lze považovat ageismus za nebezpečné či ohrožující chování. Jak již jsem uvedla v počátku této práce, je diskriminace vymezena v legislativě České republiky. Máme dokonce antidiskriminační zákon, který mimo jiné říká, že diskriminace z důvodu věku je v našich podmínkách zakázána.

Již z tohoto kroku je jasné, že existují nástroje, kterými je možné se bránit. Proto si troufám konstatovat, že ageismus, jako jedna z forem diskriminace, by se za určitých podmínek mohl stát nebezpečným, a z tohoto důvodu je také regulován zákonem.

Také Vidovičová se tomuto problému věnuje ve své knize Stárnutí, věk a diskriminace – nové souvislosti, konkrétně v kapitole Extrémní formy ageismu – týrání a zneužívání. Konstatuje, že fenomén týrání a zneužívání seniorů

se z objektivních metodologických a etických důvodů zatím jen obtížně daří empiricky popsat v kvantitativních pojmech. Vidovičová se potom konkrétně ve svých výzkumech zabývala fyzickým násilím a finančním zneužíváním. Dvě procenta osob se ve výzkumu přiznala, že se jim osobně stala (případně že byla osobně svědky) situace, kdy někdo „uhodil staršího člověka nebo se mu nějak jinak snažil ublížit“. Finanční zneužívání může mít mnoho různých podob a poloh: od odevzdávání všech finančních prostředků a materiálního bohatství po nedobrovolné či kvazidobrovolné drobné finanční dárky, kterými si senior snaží „koupit“ vztah či lepší službu (Vidovičová, 2008, s. 183).

Je zcela evidentní, že posuzovat člověka na základě věku a vyvozovat z toho nějaká omezení či mu ubírat nějaká práva, není normálním chováním. Každý věk a každá fáze lidského života je něčím specifická. Ale nikdy by pouze na základě věku nemělo docházet k omezení jiné osoby tak, že by se to dalo považovat za diskriminační. Stanovit, co už je, a co ještě není diskriminace na základě (jen) věku, je ale velmi tenká hranice, která je jistě také velmi subjektivní. Co je pro jednoho přijatelné, to už druhý může považovat za újmu. To se samozřejmě netýká extrémních forem ageismu, jak o nich mluví Vidovičová, které jsou samozřejmě společensky nežádoucí a nepřijatelné.

4 Vlastní výzkumné šetření

Pro potřeby této práce jsem zvolila kvalitativní metodu šetření, konkrétně strukturovaný rozhovor. Jedná se o práci velmi malého rozsahu, zvolila jsem pouze reprezentativní vzorek respondentů – 2 seniorky a socioložku. Výběr dotazovaných u kvalitativní metody má být vždy reprezentativní, jak říká Gavora, tyto osoby dobře

reprezentují dané prostředí. Jsou to lidé, kteří obyčejně žijí v daném prostředí, dokonale je znají a jsou schopni podat o něm věrnou zprávu (Gavora, 2000, s. 184).

Výzkumné šetření má být komparací názorů seniorů a odborníka na problematiku ageismu, a zároveň odpovědí na předem strukturované otázky. Rozhovor se socioložkou probíhal z důvodu její vytíženosti po telefonu, přičemž jí bylo na začátku telefonátu sděleno, že budu rozhovor nahrávat. Měla jsem předem připravené otázky, které jsem jí pokládala. Rozhovor trval 35 minut. Rozhovory se seniorkami probíhaly po vzájemné domluvě na dvou místech. Pro výzkumné šetření jsem si vybrala seniorky, se kterými běžně pracuji ve svém zaměstnání, konkrétně jsou to členky klubu seniorů, které vedu. Pro větší míru srovnání jsem vybrala jednu seniorku, která žije ve městě (Brno) a druhou seniorku, která žije ve vesnici 15 km od Brna (Holasice). Oba rozhovory proběhly bezprostředně po skončení pravidelného setkání klubu seniorů a trvaly každý cca 40 minut. Rozhovor byl strukturovaný, pokládala jsem tedy předem připravené otázky, na které mi seniorky odpovídaly. Rozhovor jsem si nahrála pro účely přepisu na záznamník. O této skutečnosti byly obě předem poučeny a souhlasily.

4.1 Cíle výzkumu

K rozhovorům jsem si zvolila jednak představitele z řad odborné veřejnosti, a dále představitele z řad široké veřejnosti, konkrétně z cílové skupiny seniorů. Od každého respondenta mám mírně odlišná očekávání ohledně cílů a také jiné výzkumné otázky. Na závěr bych se pokusila o komparaci názoru odborníka s laickou veřejností. S ohledem na zadání práce je hlavním cílem zjistit, zda by problematika ageismu mohla být potencionálním

celospolečenským problémem či hrozbou. Dále jsem zformulovala tyto dílčí cíle:

- **Očekávané cíle od odborníka:**
  - zjistit, jaké se domnívá, že je povědomí laické veřejnosti o ageismu;
  - zjistit, jaký je rozdíl mezi věkovou diskriminací a ageismem;
  - zjistit, zda se domnívá, že se jedná o celospolečenský problém, který by mohl být v nějakém ohledu ohrožující.
- **Očekávané cíle od seniorek:**
  - zjistit, jaké mají povědomí o ageismu;
  - zjistit, zda se s některou z forem ageismu někdy setkaly osobně;
  - zjistit, zda se domnívají, že se jedná o celospolečenský problém, který by mohl být v nějakém ohledu ohrožující.

Respondenti

Mgr. Lucie Vidovičová, Ph.D. – socioložka, která působí na Masarykově univerzitě v Brně a ve Výzkumném ústavu práce a sociálních věcí. Je také autorkou první české sociologické definice ageismu. Dlouhodobě se věnuje tématům stárnutí, rodiny a generací. Podílí se na výzkumných projektech pro národní i mezinárodní instituce a pracuje také jako konzultant na řadě implementačních projektů. Od roku 2018 je viceprezidentkou výzkumné komise pro stárnutí Mezinárodní sociologické asociace (ISA).

Seniorka 1 – paní Jana, 73 let, vdova, trvale žijící ve městě.

Seniorka 2 – paní Marie, 70 let, vdova, trvale žijící na vesnici.

4.2 Interpretace výsledků

Vlastní analýza rozhovorů je upravena kódováním, dle kterého jsou jejich jednotlivé části rozděleny tematicky. Vlastní kódovník je součástí přílohy. Jednotlivé kategorie jsou barevně odlišeny, přičemž barevně zvýrazněná část přepsaného rozhovoru odpovídá stejně barevně označené kategorii v kódovníku. Konkrétně jsem použila deduktivní typ kódování, který je charakteristický tím, že výzkumník má jednotlivé kódy nadefinovány již před započítím procesu kódování, protože je lze vyvodit už z výzkumných otázek a scénáře rozhovoru (Toušek in Hirt, 2012, s. 87). Takto upravený rozhovor mi pomohl interpretovat odpovědi respondentů na základě stanovených cílů.

4.2.1 Ageismus z pohledu socioložky

Co se týče vnímání ageismu veřejností, socioložka uvádí, že poučenost veřejnosti roste a senioři dokáží projevy věkové diskriminace rozlišit a bránit se jim. Uznává, že pojem ve společnosti rozšířený stále není, ale povědomí o problematice jako takové ano. Je patrné porozumění tomu, že když někdo rozlišuje přístup svého chování k druhé osobě na základě věku, tak je to něco špatného. Což je, podle Vidovičové, novinkou. V tomto směru udělalo velkou službu mj. zavedení GDPR jako signál k tomu, že nemusíme o sobě sdělit všem vše. Je to jednak o přístupu nové generace seniorů, ale i o tom, že se to i ti starší učí. Žijeme v nové době, která si sebeobrané mechanismy vyžaduje.

Co se týče rozlišení mezi ageismem a věkovou diskriminací, konstatuje, že se tyto pojmy často zaměňují, ale pro Vidovičovou osobně ageismus je především filozofie, něco mnohem hlubšího než diskriminace. Protože věková diskriminace je behaviorálním projevem ageismu. Ageismus

může být kognitivní, behaviorální a institucionální, a stává se tak nadřazeným pojmem k věkové diskriminaci.

Co se týče konkrétních projevů ageismu v populaci seniorů, jedná se o poměrně široký záběr ovlivněný mnoha faktory. Mladší senioři mohou zažít diskriminaci na trhu práce, ti starší ve službách nebo v nějaké mezikomunikační situaci, a ti úplně nejstarší v tom, jakým způsobem je s nimi zacházeno v nějaké pečovatelské instituci nebo v lékové politice. Prochází jejich životy, jen se mění oblasti, ve kterých se s ní setkávají.

Jako celospolečenský problém vnímá Vidovičová především celou řadu skupin seniorů žijících „na okraji“, kteří vypadávají z představy šťastného a aktivního stárnutí a kteří netěží z pozitivních změn (myšleno v přístupu ke stáří). Jako řešení navrhuje princip empatie zahrnující mj. trénink emoční inteligence.

Na přímou otázku, zda hodnotí ageismus jako škodlivé lidské chování, odpovídá: „Otázka je, jak definujeme „škodlivé chování“. Škodí to společnosti, protože ji obírá o nějaký kapitál, který v těch lidech je? Škodí to lidem, kterým ubližuje, když se k nim tak někdo chová? Ukazuje se na základě výzkumů, že lidé, kteří mají negativní přístup ke stárnutí, mají o 7,5 roku zkrácenou naději na dožití. Takže ano – ve všech těchto aspektech je to patologické.“

Vidovičová překvapivě zahrnuje do prvků ageismu i sebevražedné sklony seniorů zahrnujících i eutanazii. Jedná se o fenomén vnímání stáří jako formy nehodné žití. Úzce to souvisí i s případným týráním jako následkem neúcty k životu a vnímání stáří jako nižší formy žití.

4.2.2 Ageismus z pohledu senierek

Co se týče povědomí o výrazu „ageismus“, obě respondentky shodně odpověděly, že toto slovo nikdy neslyšely a neznají ho. Následně jim byl význam tohoto pojmu vysvětlen. Na konkrétní otázku, zda se už setkala někdy s věkovou diskriminací osobně, paní Jana odpověděla, že se cítí diskriminována i v rámci rodiny, když se ostatní členové baví a ona nerozumí novým moderním výrazům. Dále uvedla situaci u lékaře, kdy jí bylo řečeno, že léčba jejího problému v jejím věku nemá smysl. Paní Marie uvedla jako příklad diskriminace dopravní prostředky, kdy ji „mladí“ nechtějí pustit sednout. Paní Jana uvedla, že by mohla její generace mladým leccos předat, ale že o její názory nikdo nestojí. Na druhou stranu přiznává, že chyba může být i na straně babiček. „Dřív byla babička doma u sporáku, dnes mají senioři hodně zájmů a nemají čas. Jsme mnohem aktivnější než naše babičky.“

Také paní Marie konstatuje, že současní senioři se mají mnohem lépe než senioři dříve a že si nemají na co stěžovat. Jako lehce diskriminační uvedla, že se jí nelíbí systém valorizace důchodů. Nechápe, proč nedostanou přidáno všichni stejně.

Ačkoli obě seniorky mají pocit, že jsou užitečné a velmi využité rodinou a mají množství aktivit, přesto se zamýšlejí kriticky nad budoucností a děsí je nemohoucnost. Paní Marie má konkrétní nepříjemnou zkušenost s personálem LDN, kde umíral její manžel. Obě se bojí závislosti na cizí pomoci. Paní Marie by dokonce uzákonila eutanazii. Co se týče jejich názoru na situaci, kdy by mohl být ageismus celospolečenským problémem, obě se shodují v názoru, že se to týká především trhu práce, a tedy mladších seniorů, kteří přijdou po nich. Paní Marie se ale zároveň zamýšlí i nad tím, že senioři, kteří chodí do práce, berou práci mladým lidem.

Jako řešení problémů se stárnoucími seniory paní Jana uvádí právě zavedení eutanazie jako legální možnosti dobrovolného ukončení života, protože „život v zařízeních už nemá žádnou hodnotu“. Paní Marie se domnívá, že by se o stárnoucí osamělé seniory měly postarat obce.

4.2.3 Komparace názorů respondentů a socioložky

Na základě jen velmi malého vzorku dotazovaných respondentek v seniorském věku mohu konstatovat následující zjištění.

Ani jedna z dotazovaných se s pojmem „ageismus“ jako takovým nikdy nesetkala, což potvrzuje i socioložka Vidovičová. Uznává, že výraz v široké společnosti ukotvený není, ale zvyšuje se povědomí o problematice. Žádná ze senierek neměla pocit, že by byla přímo konfrontována s věkovou diskriminací, i když pár příkladů uvedly (např. neochota lékaře řešit zdravotní problém z důvodu věku). Nicméně zahrnuly do problematiky ageismu například i to, že nerozumí vyjadřování mladší generace nebo skutečnost, že je nepustí sednout v MHD.

Jako zajímavá shoda se mi jeví úvaha o eutanázii, kterou jedna z respondentek uvádí jako možnost určitého „definitivního řešení“. Vidovičová eutanázii společně se sebevražděnými sklony seniorů zahrnuje do projevů ageismu.

Jak respondentky, tak socioložka se také shodnou na problematice seniorů „na okraji“, což se ukazuje jako jeden z nejzávažnějších problémů naší společnosti. Obě seniorky si uvědomují, že dokud jsou aktivní a soběstačné, je vše v pořádku, ale v případě závislosti na blízkých nebo na zařízeních se již objevují obavy (špatná zkušenost s LDN a znovu radikální úvahy o eutanázii).

Vidovičová poukazuje na širokou škálu typů ageismu vzhledem k věku seniorů. Největší problémy lze očekávat právě v otázkách zaměstnanosti seniorů. S tímto nemají naše dvě respondentky osobní zkušenost, ale uznávají, že do budoucna to bude problém. To, zda je ageismus škodlivý projev chování, potvrzuje Vidovičová ve dvou oblastech – v oblasti újmy pro společnost a újmy pro konkrétního člověka, kterého se problematika ageismu dotýká. Seniorky na to mají shodný názor – úcta ke stáří má být součástí výchovy v rodině. Myslí si, že v dobách jejich mládí byl směrem ke starším osobám větší respekt. Také Vidovičová navrhuje jako uplatnění principu empatie, přičemž jednou z cest by mohl být určitý trénink emoční inteligence.

Závěr

Zadáním této seminární práce bylo ohrožující a nenormální lidské chování, přičemž hlavním cílem bylo odpovědět na otázku, zda by ageismus za určitých podmínek mohl být pro společnost ohrožující, a zda jej lze považovat za nenormální projev chování.

Dalšími podotázkami potom bylo, jak je ageismus ve společnosti vnímán, zda je tento pojem znám a jaký je rozdíl mezi ageismem a věkovou diskriminací.

Jednotlivé odpovědi srovnávám z pohledu seniorů a socioložky. Je nutné podotknout, že pro účel této práce jsem si vybrala jen velmi malý vzorek respondentů, takže závěr je velmi obecný. Navíc obě seniorky jsou ve stejném věkovém rozpětí, tzv. raného stáří, členky klubu seniorů, jsou tedy stále soběstačné a aktivní. Jako protipól jsem si vybrala socioložku, která se problematikou ageismu zabývá ve svém výzkumu, a napsala také o tomto tématu několik publikací.

Na základě rozhovorů se seniorkami vyplynulo, že pojem „ageismus“ jako takový prakticky neznají a nikdy se s ním nesetkaly. Usuzují z toho, že v našich podmínkách zatím (pojem) nezevšedněl, což potvrzuje i socioložka, s tím, že dodává, že porozumění problematice jako takové se zvýšilo. Senioři již dokáží vyhodnotit, co je a není žádoucí a reagovat obranně. A to jak nově nastupující generace seniorů, tak starší, poučená generace. Rozdíl mezi ageismem a diskriminací vysvětluje tak, že ageismus je nadřazenou formou věkové diskriminace, jakousi filozofií ve smyslu, že může být behaviorální, kognitivní i institucionální.

Po vysvětlení významu pojmu seniorkám bylo jasné, že pojem „diskriminace“ chápou a vzpomněly si i na několik praktických zkušeností ze života. Víceméně jsem ale narazila na osoby, které s diskriminací z vlastní zkušenosti nepřišly příliš do kontaktu. Respektive nemají pocit, že by byly diskriminovány. Jedna z respondentek zmínila odmítnutí ošetření z důvodu věku, druhá nepříjemné zacházení s manželem v LDN v závěru jeho života. Společným a shodným konstatováním obou respondentek bylo ale víceméně to, že se cítí ve společnosti dobře a nestěžují si, protože nemají na co. Jako důvod uváděly zejména to, že už se „nikam nehrnou“. Vyslovily však obavy z toho, že mnohem těžší situace nastává v závěru života, kdy je člověk odkázaný na cizí pomoc. Byla zmíněna i možnost uzákonění eutanazie. V tomto bodě dochází ke shodě s názorem socioložky, která za formu ageismu považuje i sebevraždu (eutanázie = forma řízené sebevraždy), ukončení života z důvodu stáří jako nižší formy života.

Obě seniorky zmínily, že větší obavu by měli mít budoucí senioři, kteří se z důvodu odchodu do starobního důchodu ve vyšším věku budou asi potýkat s ageismem na trhu práce. To potvrzuje i socioložka tvrzením, že každá etapa seniorského věku má svoje konkrétní úskalí.

Cíl práce, tedy otázka, zda je ageismus potencionální společenskou a ohrožující formou, se dá zodpovědět tak, že za určitých podmínek ano. Pokud pohlízíme na diskriminaci jako takovou, ta je sama o sobě považována za nežádoucí, patologický jev. Dochází k ní na základě přijatých předsudků a stereotypů. Dle dotazovaných senierek by mělo docházet již ve výchově v rodině k větší úctě ke stáří. Mají za to, že dříve byl respekt ke starším lidem vyšší. Jako potencionální problém vidí především zaměstnaneckou politiku v budoucnosti, s ohledem na stárnutí zaměstnanců, a dále péči o nemohoucí seniory, a to jak v rodinách, tak v sociálních zařízeních. Řešení především druhého problému jedna ze senierek vidí právě v uzákonění eutanazie, druhá navrhuje větší spoluúčast obecního úřadu jako kontrolního orgánu nad osamělými seniory (poznámka: tato seniorka žije na vesnici).

Socioložka se přiklání k uplatnění principu empatie u osob „na okraji“, respektive trénink emoční inteligence uplatňovaný směrem k jednotlivci, ne ke skupině.

Z výše uvedeného je jasné, že problematika ageismu má tak široký záběr, že není možné jej postihnout v rámci této seminární práce. Ať už se týče věkových kategorií seniorů a jejich specifických potřeb, tak širě konkrétních možností, kde by se mohl ageismus vyskytnout, počínaje problematikou trhu práce přes špatné zacházení v zařízeních sociální péče, až po sebevraždy.

Na závěr bych uvedla alespoň dvě konkrétní již praktikovaná opatření boje s ageismem, a sice uplatňování politiky aktivního stárnutí, do které ovšem nespádají a neměli by spadat všichni senioři, na základě úzu – všichni senioři by měli být aktivní. A dále je to opatření GDPR, které výrazně přispělo k ochraně (nejen) seniorů a jejich práv z pohledu věkové diskriminace.

Seznam použitých zdrojů

Literatura

BOUDA, Petr. *Nepřímá diskriminace*. Brno: Masarykova univerzita, 2011. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně; sv. 398. 274 s. ISBN 978-80-210-5679-4.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. Edice pedagogické literatury. 207 s. ISBN 80-85931-79-6.

HAŠKOVCOVÁ, Helena. *Fenomén stáří*. Vyd. 2., podstatně přeprac. a dopl. Praha: Havlíček Brain Team, 2010. 365 s. ISBN 978-80-87109-19-9.

HIRT, Tomáš. *Vybrané kapitoly z aplikované sociální antropologie*. Plzeň: Západočeská univerzita, 2012. ISBN 978-80-261-0122-2.

LAŠEK, Jan. *Kapitoly ze sociální psychologie I.: pracovní texty pro studenty Doplnkového pedagogického studia č. 3*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2003. 115 s. ISBN 80-7041-533-9.

SAK, Petr a KOLESÁROVÁ, Karolína. *Sociologie stáří a seniorů*. Praha: Grada, 2012. Sociologie. 225 s. ISBN 978-80-247-3850-5.

ŠPATENKOVÁ, Naděžda a SMÉKALOVÁ, Lucie. *Edukace seniorů: geragogika a gerontodidaktika*. Praha: Grada, 2015. Pedagogika. 232 s. ISBN 978-80-247-5446-8.

VIDOVIČOVÁ, Lucie. *Stárnutí, věk a diskriminace – nové souvislosti*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2008. EDIS: ediční řada disertačních prací Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity. 233 s. ISBN 978-80-210-4627-6.

VIDOVIČOVÁ, Lucie a RABUŠIC, Ladislav. *Věková diskriminace – ageismus: úvod do teorie a výskyt*

diskriminačních přístupů ve vybraných oblastech s důrazem na pracovní trh. Praha: VÚPSV, výzkumné centrum Brno, 2005. 54 s. ISBN 80-239-4645-5.

Internetové zdroje

HOVORKOVÁ, Kateřina. Ageismus se týká i mladých. Se stářím si Češi ztotožňují hlavně smrt, říká socioložka. *Aktualne.cz* [online]. 2019 [cit. 2020-16-01]. Dostupné z: https://zpravy.aktualne.cz/finance/vekovadiskriminacerozhovorvidovic/r~2de979eae5511e99d020cc47ab5f122/?fbclid=IwAR0C0vO2he_Zurr6RS8Q_YpuSDW-M6XFoN8XeN2I4LdwsX1tXvJvIn-caU1A.

Národní rada osob se zdravotním postižením ČR. Přehled antidiskriminační legislativy. *Nrzp.cz* [online]. © 2012 [cit. 2019-15-12]. Dostupné z: <https://nrzp.cz/2012/08/13/prehled-antidiskriminacni-legislativy/>.

Ombudsman – veřejný ochránce práv. Co je – co není diskriminace. *Ochrance.cz* [online]. Kancelář veřejného ochránce práv, 2020 [cit. 2019-15-15]. Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/diskriminace/pomoc-obetem-diskriminace/co-je-co-neni-diskriminace/>.

VIDOVIČOVÁ, Lucie. O ageismu. *Ageismus.cz* [online]. Masarykova univerzita, 2008 [cit. 2019-14-12]. Dostupné z: <https://www.ageismus.cz/o-ageismu>.

Zákon č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon). *Zakonyprolidi.cz* [online]. © 2010-2020. [cit. 2019-14-12]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-198>.

Přílohy

Příloha 1: Seznam otázek pro seniory

1. Říká Vám něco pojem „ageismus“?
2. Jsou podle vás senioři pro společnost něčím užiteční?
A čím?
3. Představují podle Vás senioři pro společnost zátěž?
Jakou?
4. Napadají Vás situace, kdy může být Váš věk výhodou?
5. Napadají Vás situace, kdy může být Váš věk nevýhodou?
6. Setkal jste se Vy osobně s diskriminací v důsledku vašeho věku? Uveďte příklad.
7. Domníváte se, že je potřeba proti věkové diskriminaci bojovat? Jak?
8. Domníváte se, že je potřeba mladé lidi vychovávat k tomu, aby zachovávali ke stáří určitý postoj?
9. Uvedu Vám příklady konkrétních zažitých stereotypů. Pokud máte s některým osobní diskriminační zkušenost, můžete popsat jakou? (stáří a duševní choroba, stáří a impotence, stáří a ošklivost, stáří a nepotřebnost, senior a osamělost, senior a peníze, senior a deprese...)
10. Myslíte si, že věková diskriminace (seniorů) je potencionálním společenským problémem? Jaké by mohla mít podle Vás následky?
11. Seniorů ve společnosti přibývá. Myslíte, že může v budoucnu nastat opačný problém – diskriminace mladších vůči seniorům?

Příloha 2: Seznam otázek pro socioložku

1. Jak se změnil pohled veřejnosti (odborné i laické) na problematiku ageismu od vašeho výzkumu, který proběhl v roce 2007?
2. Proč potřebujeme výraz „ageismus“? Nestačí (věková) diskriminace, která je i ukotvena v zákoně?

3. Zastavme se u seniorů – z „menšiny“ se stává výrazná „většina“, blíží se doba seniorů. Bude problematika ageismu ještě na pořadu dne? Nečeká nás určitá forma antiageismu? Nenastane obrat ve všech lidských činnostech zacílený na tuto cílovou skupinu? Služby, zdravotnictví, obchod, bydlení, zájmová činnost (již dnes např. zájezdy 55+) atd.
4. Jaká je extrémní forma ageismu? Můžeme jej hodnotit jako škodlivé lidské chování? S jakými následky?
5. Je politika aktivního stárnutí tím, co by mohlo mít zásadní vliv na vymýcení předsudků a stereotypů o seniorech?

Příloha 3: **Kódovník**

1. **Povědomí o ageismu.**

Zkušenost s vlastním pojmem. Tématika ageismu v praktickém životě. Rozdíl mezi ageismem a věkovou diskriminací.

2. **Osobní zkušenosti s ageismem.**

Jakékoliv formy diskriminace z osobního pohledu.

3. **Ageismus jako společenská hrozba.**

Mohl by být ageismus považován za ohrožující či nenormální formu lidského chování, která by mohla přerůst v hlubší sociální problém?

Příloha 4: **Přepis rozhovorů**

Mgr. Lucie Vidovičová, Ph.D., socioložka

1. Jak se změnil pohled veřejnosti (odborné i laické) na problematiku ageismu od vašeho výzkumu, který proběhl v roce 2007?

Poslední průzkum, který jsme prováděli, byl v roce 2012, nicméně je velice zajímavé, že od roku 2007 se nezměnilo vůbec nic, postoj se nehnuly, kromě toho, že více lidí o této problematice ví a více ji vnímá. Takže vnímání se nemění, kromě toho, že lidé už to umí pojmenovat, už tomu více rozumí a začínají to v různých oborech vnímat jako větší problém. Začíná to vnímat více lidí. Ale to neznamená, že to dříve nebylo nebo že je toho teď víc. Ale poučenost ve veřejnosti je vyšší. Máme různé oblasti, ve kterých může k ageismu dojít. Mladší senioři to mohou zažít na trhu práce, ti starší ve službách nebo nějaké mezikomunikační situaci a ti úplně nejstarší v tom, jakým způsobem je s nimi zacházeno v nějaké pečovatelské instituci nebo v lékové politice. Pořád se to táhne, jen se mění ty oblasti, ve kterých se s tím setkávají.

2. Proč potřebujeme výraz ageismus? Nestačí (věková) diskriminace, která je i ukotvena v zákoně?

Často se to zaměňuje, ale pro mě osobně ageismus je nějaká filozofie, něco mnohem hlubšího než diskriminace. Protože věková diskriminace je behaviorálním projevem ageismu. Ageismus může být kognitivní, behaviorální a institucionální, ale je to nadřazený pojem k věkové diskriminaci.

Z jednoho našeho průzkumu, kde jsme se ptali lidí, co to je ageismus nebo věková diskriminace, tak se nám ukázalo, že senioři mají poměrně širokou představu, že to je i nějaká nespravedlnost a jakékoliv příkoří, co se jim děje. Takže porozumění pojmu jako takovému se asi nezvýšilo, ale porozumění tomu, že když mi někdo něco dá nebo nedá na základě mého věku, tak je to něco divného. Toto povědomí se zvýšilo. V tomto směru udělalo velkou službu GDPR jako signál k tomu, že nemusíme o sobě sdělit vše. Což je podle mě novinka. Je to jednak o nové generaci seniorů, ale i o tom, že se to i ti starší nově učí.

Je nová doba, která si ten sebeobranný mechanismus vyžaduje.

3. Zastavme se u seniorů – z „menšiny“ se stává výrazná „většina“, blíží se doba seniorů. Bude problematika ageismu ještě na pořadu dne? Nečeká nás určitá forma antiageismu? Nenastane obrat ve všech lidských činnostech, zacílený na tuto cílovou skupinu? Služby, zdravotnictví, obchod, bydlení, zájmová činnost (již dnes např. zájezdy 55+) atd.

Věk samotný není sám o sobě minoritním statutem. Ale v této otázce je to o výrazné kombinaci s ostatními minoritními statusy, např. socioekonomickými. A v tu chvíli miluje společnost ty bohaté a aktivní seniory, kterým může prodávat služby, ale o to hůř na tom potom můžou být biti ti senioři, kteří toto nesplňují, a jsou na okraji. Je celá řada skupin seniorů „na okraji“, kteří vypadávají z mainstreamu toho šťastného a aktivního stárnutí a kteří netěží z těch pozitivních změn. Mně se osobně líbí na tuto problematiku uplatnění principu empatie, porozumění tomu, jak se cítí druhý člověk. Díky tomuto přístupu by měl být člověk akceptovat i potřeby nejpotřebnějších. Začínáme s tím pracovat místo diverzitního přístupu, protože tam nepracujeme skupinově. To se mi zdá důležité, protože to skupinování, byť je dobrý analytický nástroj, tak tím, že tvoříme skupiny, tak z toho vždy někdo vypadne. Kdežto u té empatie to bereme individuálně a s procítěním pro toho konkrétního člověka. Jedna z možných cest je trénink emoční inteligence.

Kromě toho je tam i kulturně-hodnotové pozadí těch jednotlivých generací, když uvažujeme o síle mileniálů a jejich nastavení, tak oni budou dost silná protiváha čehokoliv, co by se mohlo tvářit jako antiageismus.

4. Jaká je extrémní forma ageismu? Můžeme jej hodnotit jako škodlivé lidské chování? S jakými následky?

Otázka je, jak definujeme „škodlivé chování“. Škodí to společnosti, protože ji obírá o nějaký kapitál, který v těch lidech je? Škodí to lidem, kterým ubližuje, když se k nim tak někdo chová? Ukazuje se na základě výzkumů, že lidé, kteří mají negativní přístup ke stárnutí, mají o 7,5 roku zkrácenou naději na dožití. Takže ve všech těchto aspektech je to patologické.

Extrémní případy, např. týrání, nemusí prvoplánově vůbec souviset s ageismem, tam se jedná spíše o patologické osobnosti. Ale napadá mě práce jedné mé studentky, která se zabývala tématem ageistických sebevražd, což je nový fenomén – pojd'me spáchat sebevraždu, protože se bojíme stárnutí.

Podotázka: ageismus můžeme tedy obrátit i sami na sebe?

Ano. Vnímání stáří jako nižší formy života nebo jako formy nehodné žití, tak tam spadá i sebevražda z titulu obavy o závislost, spadne tam i eutanázie. Případně, pokud se vrátíme k týrání, může se to stát tak, že je jedno jestli týráš člověka nebo zvíře, protože je to nižší forma života, na které už nezáleží.

5. Je politika aktivního stárnutí tím, co by mohlo mít zásadní vliv na vymýcení předsudků a stereotypů o seniorech?

Na vymýcení stereotypu, že stárnutí je obdobím bez aktivity, ano. Ale ty ostatní stereotypy, kterých je celá řada, to je otázka. Ta kritika vůči konceptu aktivního stárnutí je, že je to zase jedna nová krabička, do které se snažíme všechny nacpat, že to je povinnost, a tím pádem to vytváří nový stereotyp, že stárnutí musí být aktivní. Ale je to velké téma – aktivní stárnutí. Vzniklo jako odpověď na to, že stáří

je disagement, v tomto titulu je to pozitivní vývoj, ale zase se to nesmí jako vše přehánět.

Seniorka 1 – paní Jana, 73 let, vdova, trvale žijící ve městě

1. Říká Vám něco pojem „ageismus“?

Ne. Nikdy jsem takové slovo neslyšela. Jak? Stárnutí? Nevím... (následuje vysvětlení pojmu)

2. Jsou podle Vás senioři pro společnost něčím užiteční? A čím?

Zkušenostmi, znalostmi. Máme sice zkušenosti, ale nikdo o ně nestojí. Mladí mají dojem, že naše názory jsou zastaralé a nepoužitelné. Mladí o to nestojí a potřebují si nabít hubu, aby vše zjistili sami. Myslím, že zejména naši vnuci mohou z toho profitovat. Když stráví nějaký čas s babičkou, můžou se naučit i věci, které jejich rodiče už neumí.

3. Představují podle Vás senioři pro společnost zátěž? Jakou?

Určitě a velkou, zejména finanční. Vadí mi, jak se v televizi pořád opakuje, že přidávají důchodcům. Ale my jsme celý život pracovali a odváděli daně. Problém ale je, že se prodlužuje věk. Důchodci jsou určitě přítěží pro společnost. Jsou plné autobusy, LDN, domovy pro seniory... Někdy jsme bohužel zátěží i pro vlastní rodinu. Mladí nemají čas.

4. Napadají Vás situace, kdy může být Váš věk výhodou?

Pustí nás sednout v MHD, nemusím ráno vstávat, můžu si přispat. A nemusím se šminkovat a čančat, abych se někomu líbila (smích). Můžu si jezdit, kam se mi zachce a kdy se mi zachce. Taky máme slevy na dopravu! A na vstupném.

5. Napadají Vás situace, kdy může být Váš věk nevýhodou?

Máme spoustu zdravotních problémů, to je asi nejhorší. Musíme pořád chodit do lékárny a je to čím dál dražší. Nejvíce mě omezuje, že přestávám slyšet. Dost mě to omezuje. Třeba v divadle. To je pro mě momentálně největší hendikep.

6. Setkala jste se Vy osobně s diskriminací v důsledku Vašeho věku? Uveďte příklad.

Je to blbost, ale sejde se celá rodina, všichni se baví a já na ně koukám a nerozumím. To jsou samý zkratky a já už asi neumím ani česky. Taky v nemocnici jednou. Zranila jsem si loket. Doktor mi řekl: vzhledem k vašemu věku už to operovat nebudeme.

7. Domníváte se, že je potřeba proti věkové diskriminaci bojovat? Jak?

On do toho každé dospěje. Měla by být úcta ke člověku. Ale rodiče nemají na ty děti čas. Ale mockrát se mi stalo, že mi mladí pomohli, i když jsem nechtěla. Třeba s taškou.

8. Domníváte se, že je potřeba mladé lidi vychovávat k tomu, aby zachovávali ke stáří určitý postoj?

Ano! Tak polovina dětí u nás pozdraví, polovina ne. Škola by taky měla. Ale v rodině to musí začít. Úplně zmizela úcta k autoritám, nám jako dětem to vštěpovali. Pan učitel, pan doktor, pan řídící, pan farář – to bylo něco! Kdybych nepozdravila učitele, to by byl doma fičák! A dnes? Děcka nemají úctu. Ale může být chyba i na straně babiček. Dřív byla babička doma u sporáku, dnes, třeba já, pořád někde lítám, teď jsem třeba tady. Máme hodně zájmů a nemáme čas. Jsme mnohem aktivnější než naše babičky.

9. Uvedu Vám příklady konkrétních zažitých stereotypů. Pokud máte s některým osobní diskriminační zkušenost, můžete popsat jakou? (stáří a duševní

choroba, stáří a impotence, stáří a ošklivost, stáří a nepotřebnost, senior a osamělost, senior a peníze, senior a deprese...)

Nepotřebnost? No to spíš naopak (smích). Pořád něco potřebují mladí. Opravit, zašít, uvařit. O nepotřebnosti se nedá mluvit. Někdy mě to až štve.

Osamělost, to je horší, když umře pár kamarádek. Když jste sama doma, pořád někam utíkáte. Nejhorší jsou Vánoce. Moc mi pomohl internet, když zemřel manžel. Koupila jsem si počítač a udělala jsem si kurz. A teď jsem moc ráda. Najdu tam všechno. Děti jsou fajn, všechno funguje, ale oni mají svůj život.

Peníze? Když jsou dva, tak to jde. Ale jde to zvládnout i sám. Prostě, když na něco nemám, tak si to nekoupím. Mám hodný děti. Přispívají mi a platí mi mobil.

10. Myslíte si, že věková diskriminace (seniorů) je potencionálním společenským problémem? Jaké by mohla mít podle Vás následky?

Já jsem se osobně asi s diskriminací nesetkala. Myslím, že se to týká spíš těch budoucích seniorů, oni budou muset déle pracovat, ale kde? Já už se nikam necpu.

11. Seniorů ve společnosti přibývá. Myslíte, že může v budoucnu nastat opačný problém - diskriminace mladších vůči seniorům?

Myslím, že ne, protože my ty mladý potřebujeme, aby měl kdo dělat na ty důchody (smích). Myslím si, že by měli uzákonit eutanázii. Já osobně jsem pro. To stavění LDN a plnění lidma, to nikam nevede, vždyť to není už žádný život...

Seniorka 2 – paní Marie, 70 let, vdova, trvale žijící na vesnici

1. Říká Vám něco pojem „ageismus“?

Ne, to jsem nikdy neslyšela. (následuje vysvětlení pojmu)

2. Jsou podle Vás senioři pro společnost něčím užiteční? A čím?

Senioři byli zvyklí celý život pracovat. To už teď mladým moc nejde. Potom ještě hlídání vnoučat, vaření, zavařování. Byli jsme vychovávaní úplně jinak. Co vypěstuju na zahrádce je přece BIO! Ale mladým se už pracovat na zahradě nechce. Neumí vzít ani rýč do ruky.

3. Představují podle Vás senioři pro společnost zátěž? Jakou?

Myslím, že ti důchodci, co chodí do práce, berou mladým místo. No a potom, když zestárneme, tak pro nás není místo v pečovatelských domech a jsme jen na obtíž. Mám špatnou zkušenost s LDN, kde zemřel můj manžel. Neochotný personál, špatná péče. Šetřili na všem, na jídle, na plenách. Nechci na to ani vzpomínat, bylo to smutný.

4. Napadají Vás situace, kdy může být Váš věk výhodou?

Nemusím chodit do práce a mám levnější dopravu. Nebo třeba vstupenky do ZOO nebo někam. A na Slovensku je pro nás doprava úplně zadarmo! No ale nejlepší je, že si můžu ráno pospat.

5. Napadají Vás situace, kdy může být Váš věk nevýhodou?

Že už nemůžu tolik cestovat. A někdy bych se i ráda vrátila do práce.

6. Setkala jste se Vy osobně s diskriminací v důsledku Vašeho věku? Uveďte příklad.

Nic mě nenapadá. Maximálně v dopravním prostředku. Mladí sedí, klapky na uších, na očích. Myslím, že si říkají: proč ti staří jezdí v největší špičce?

7. Domníváte se, že je potřeba proti věkové diskriminaci bojovat? Jak?

Proč? Všichni budou staří. Myslím, že současní senioři se mají mnohem lépe než senioři dříve. Nemáme si na co stěžovat. Jen se mi nelíbí, že když se udělá výměr důchodu podle toho, kolik jsme vydělávali, tak to je v pořádku. Ale když se přidává plošně, proč nedostanou všichni stejně? Proč dostane někdo víc a někdo méně? Vždyť rohlíky stojí pro všechny stejně. A do systému už nepřispívá žádný důchodce. Myslím, že by měli dostat všichni stejně.

8. Domníváte se, že je potřeba mladé lidi vychovávat k tomu, aby zachovávali ke stáří určitý postoj?

Ano. Protože budou taky jednou staří. Musí to začít doma.

9. Uvedu Vám příklady konkrétních zažitých stereotypů. Pokud máte s některým osobní diskriminační zkušenost, můžete popsat jakou? (stáří a duševní choroba, stáří a impotence, stáří a ošklivost, stáří a nepotřebnost, senior a osamělost, senior a peníze, senior a deprese...)

Demence se bojím. A určitě je se stářím spojená právem. Impotence? Někteří jsou impotentní už v 50. Nemyslím si, že to je spojené se stářím. Když jsem jezdila s manželem na urologii, bylo tam tolik mladých mužů! Ošklivost? (smích). To jo – všechno se scvrkává anebo nadýmá. Mně se nelíbí starý ženský zmalovaný anebo nastrojený, jako by jí bylo 25. Když to srovnám s tím, jak žili naši rodiče, tak je to historie. Ženy nenosily kalhoty. Důležité je nesedět

doma a hýbat se. Stáří a ošklivost se mi nelíbí. Je to přirozené – smrt si nás připravuje. Stáří a nepotřebnost. To se necítím, pomáhám dceři, starám se jí o kočky. Furt někdo otravuje! (smích). Osamělost, to je horší. Když je člověk sám, může se nudit. Záleží na povaze člověk. Někdo chce být sám. Horší je, když se stane člověk nemohoucím a závislým na cizí pomoci. Peníze. No, zaskočí mě drahé léky. Když si mám koupit něco na sebe, tak sakramentsky počítám. Podle mě je blbost dávat děckám a vnoučatům peníze. Nevím, proč to dělám. Vydělávají víc než já. Dřív bylo víc věcí zadarmo. Třeba cvičení. Depresi mají dneska všichni. A studenti možná víc než staří.

10. Myslíte si, že věková diskriminace (seniorů) je potencionálním společenským problémem? Jaké by mohla mít podle Vás následky?

U těch přestárých seniorů myslím, že jo. Budou se trápit sami doma. Nezájem o starýho člověka. Obecní úřad by měl mít tyto lidi v kompetenci. Vědět o nich. Že nikoho nemá.

11. Seniorů ve společnosti přibývá. Myslíte, že může v budoucnu nastat opačný problém – diskriminace mladších vůči seniorům?

Že by senioři diskriminovali mladý? To může nastat (smích). Ale ne, taková stařenka se neozve...

Příklady dobré praxe v komplexním přístupu k osobám s duševním onemocněním

Klára Zajícová

Úvod

Cílem této práce „Příklady dobré praxe v komplexním přístupu k péči o osoby s duševním onemocněním“ je stručně charakterizovat komplexní přístup k těmto osobám. Toto téma jsem si vybrala, protože již osm let pracuji v organizaci FOKUS Turnov, z.s. s cílovou skupinou duševně nemocných osob, a toto téma je mi tedy velmi blízké.

Práce nejprve charakterizuje pojem „duševní onemocnění“ v různých náhledech, a poté specifikuje některé vybrané příklady duševních onemocnění. Příklady obsahují konkrétní projevy, pocity a nesnáze klienta, se kterými se denně potýká a které ho omezují v kvalitě prožívání jeho života. Dále přibližuje problémy naplňování nejdůležitějších životních potřeb duševně nemocného člověka v oblasti bydlení, práce a prožívání volného času.

Další kapitola je věnována komplexní péči a práci v multidisciplinárním týmu. Jsou v ní popsány dva modely týmové práce, které jsou využívány v sociálních službách v České republice a také jsou zmíněny role jednotlivých odborníků, kteří jsou součástí týmu.

V poslední části práce jsou uvedeny tři příklady dobré praxe, ve kterých je patrný komplexní přístup. V jednotlivých případech je popsán stav před spoluprací, je popsána spolupráce a současný stav klienta.

1 Duševní onemocnění

Jak je zmíněno v úvodu, práce se zabývá problematikou komplexní péče osob s duševním onemocněním. Proto je nejprve nutné vymezit pojem „duševní onemocnění“ a také přiblížit některé často rozšířené druhy duševních onemocnění. V této kapitole jsou také zmíněny specifické potřeby osob s duševním onemocněním, které jsou pro komplexní přístup velmi důležité.

1.1 Charakteristika pojmu „duševní onemocnění“

Kritéria duševní nemoci jsou klasifikována v Mezinárodní klasifikaci nemocí v 10. revizi (MKN-10), kterou uveřejnila organizace WHO (World Health Organization – Světová zdravotnická organizace). Podle WHO je duševní porucha „klinicky prokazatelná změna duševní činnosti, která vyřazuje člověka z práce, společenského života či zodpovědnosti při právních úkonech; šířeji změna některých psychických procesů projevující se v chování a prožívání člověka a znesnadňující jeho interakci se sociálním okolím“ (Hartl, Hartlová, 2010, s. 417).

Hausner k duševnímu onemocnění uvádí: „Při duševní chorobě nejde jen o poruchu nervové činnosti způsobenou chybnou funkcí nebo poškozením mozkových buněk, ale onemocnění celého organismu. Je tu narušena rovnováha nejen biologická, ale i sociální, protože člověk je tvor společenský, je obklopen lidmi po celý život“ (Hausner, 1981, s. 17).

Duševní onemocnění se tedy projevuje nápadnými odchylkami chování od společenské normy. Důsledky tohoto chování s sebou nesou vyřazení z kolektivu, a to omezuje nemocného člověka v každodenních aktivitách.

Toto onemocnění významně ovlivňuje kvalitu života nejen samotného nemocného, ale i jeho blízké okolí – rodinu, přátele, partnery atd.

1.2 Příklady vybraných duševních onemocnění

Schizofrenie

Duševní nemoc schizofrenie je v MNK vedena pod kódem F20. Osoba trpící tímto onemocněním může zažívat tzv. pozitivní psychotické příznaky, jakými jsou bludné představy (např. trpí nezvratnými představami, že dokáže ovládat počasí), různé smyslové halucinace (slyší reálně neexistující hlasy, cítí neexistující pachy atd.), není schopen držet základní linii dialogu, mluví nesouvisle, může vykazovat zvláštní projevy chování (voskovou ztuhlost, katatonní raptus² atd.). Mezi negativní příznaky patří např. oploštění emocí, úpadek vůle, úpadek spontánnosti, ztráta zájmů nebo sociální izolace (Malá, Pavlovský, 2002, s. 58–59).

Paranoidní schizofrenie (F20.0) je považována za nejobvyklejší typ schizofrenie. Je provázena relativně stálými bludy, které jsou doprovázeny halucinacemi. Nejčastěji jde o bludné představy ohrožení či pronásledování vlastní osoby jak jinými lidmi, tak i například mimozemskými civilizacemi, dále to také může být přesvědčení o vznešeném původu nebo o nadpřirozených schopnostech, např. projekce do spasitele. Dalšími bludy může být pocit změny vlastní osobnosti nebo těla, nebo přesvědčení o nevěře partnera. Taková

---

² Katatonní raptus – velmi nebezpečný stav pro pacienta i pro jeho okolí, kdy se pacient celou svojí silou vrhne proti věci nebo osobě (Kučerová, 2013, s. 33).

nevývratná přesvědčení bývají doprovázena různými (např. čichovými, chuťovými, sexuálními, ...) smyslovými halucinacemi (Malá, Pavlovský, 2002, s. 60).

Afektivní poruchy

Pro afektivní poruchy jsou charakteristické poruchy nálad. Změna nálady neodpovídá reálné životní situaci, kterou nemocná osoba prochází. Afektivní poruchy dělíme na unipolární, kdy nemoc obsahuje jen jednu fázi, nejčastěji je to deprese, a bipolární, kdy se střídají manické a depresivní fáze (Rahn, 2000, s. 227–228).

Podle Malé se deprese projevuje „chorobně smutnou náladou, ztrátou zájmů a potěšení z aktivit, které pacienta dříve bavily, ztrátou pocitu radosti, anhedonií³, neschopností jakékoli činnosti, poruchami sebehodnocení, sebeobviňováním, zpomaleným myšlením, sníženou schopností komunikace vedoucí až k sociální izolaci, celkovou nechutí k životu, pesimistickým pohledem do budoucna a myšlenkami na sebevraždu“ (Malá, Pavlovský, 2002, s. 65).

Mánie je porucha projevující se „rozjařenou náladou, okolnostem nepřiměřenou, provázenou hyperaktivitou a velikášskými postoji s nápadným, nevhodným společenským vystupováním. Je přítomný manický syndrom (zvýšená aktivita či motorický neklid, nadměrná hovornost, myšlenkový trysk, ztráta zábran vedoucí k nepřiměřenému, neodpovědnému, rizikovému chování – jako je nepřiměřené utrácení, flámování, podnikání atd., zvýšená sexuální aktivita, snížená potřeba spát a jíst, změna činností)“ (Malá, Pavlovský, 2002, s. 64).

---

³ Anhedonie – neschopnost prožívat kladné city a emoce.

Bipolární porucha (dříve maniodepresivní porucha) je onemocnění, kdy se nepravidelně střídá manická a depresivní fáze. Pro nemocného je velmi složité rozeznat možnosti vývoje nemoci, protože je neustále vystavován nepravidelným změnám nálad. V některých případech je mezi jednotlivými fázemi remise⁴, ale to není pravidlem. Pro nemocného jsou tyto změny velmi psychicky zatěžující, a proto se při léčbě často doporučuje i psychotherapeutický přístup (Rahn, 2000, s. 267–271).

2 Životní potřeby osob s duševním onemocněním

Důsledkem duševní nemoci je i snížená schopnost uspokojovat svoje potřeby, a tím i snížení životního standardu. Někteří jedinci jsou schopni tuto situaci zvládnout sami, ale ostatní potřebují vyšší míru podpory ze strany rodiny, sociálních či zdravotnických pracovníků. Míra této podpory je u každého individuální stejně jako doba, po kterou je podpora potřebná. Z výše uvedených důvodů je tedy velmi důležité vědět, které oblasti života sami zvládnou, ve kterých potřebují větší či menší míru podpory a které oblasti nejsou schopni zvládnout.

Potřeby osob s duševním onemocněním se vyhodnocují podle Camberwelského formuláře. Ten zahrnuje 22 oblastí ze zdravotních a sociálních potřeb, kterými jsou: bydlení, strava, péče o domácnost, péče o sebe, denní činnost, tělesné zdraví, psychotické symptomy, informace o zdravotním stavu a léčbě, psychické potíže, ohrožení sama sebe, ohrožení ostatních, alkohol, drogy (psychoaktivní látky),

---

⁴ Remise – přechodné vymizení nemoci.

přátelé, intimní vztahy, sexualita, péče o děti, základní vzdělání, telefon, doprava, peníze a finance (Probstová, 2011, s. 16).

V následujících podkapitolách bych ráda přiblížila alespoň ty základní, které uvádí Probstová (2005).

2.1 Bydlení

V České republice žijí lidé s duševním onemocněním buď v domácím prostředí nebo v psychiatrických nemocnicích, dále také v chráněném bydlení (toto bydlení je pouze dočasné, cca na 4 roky), nebo také v domovech pro seniory, i když se mnohé domovy pro seniory brání těmto klientům kvůli kontraindikaci – právě z důvodu psychického onemocnění.

Ti, kteří jsou dlouhodobě hospitalizovaní v psychiatrických nemocnicích, jsou v psychiatrické nemocnici mnohdy ze sociálních důvodů. Ztratili zázemí nebo jejich situace v domácím prostředí není nijak příznivá. Tito lidé potřebují vybudovat nové zázemí, což je pro ně velmi obtížné. Mohou mít nejrůznější problémy: s péčí o sebe sama, naučit se nebo obnovit dovednosti k samostatnému bydlení atd. V důsledku dlouhodobé hospitalizace jim velmi často chybí sociální dovednosti a je pro ně velmi obtížné se sžít s dalšími lidmi například v chráněném bydlení nebo jiné formě individuálního bydlení. Tento typ duševně nemocných lidí potřebuje velmi komplexní přístup a vyšší míru podpory, zejména díky své závislosti na sociálně-zdravotním systému kvůli hospitalismu⁵ (Probstová, 2005, s. 148).

---

⁵ Hospitalismus – souhrn negativních tělesných a duševních účinků dlouhodobé hospitalizace. Důsledkem je nedostatek pevných citových vazeb, sociálních kontaktů a deprivací různých potřeb.

Další skupinou jsou osoby, které zvládají bydlet ve svém bytě nebo domě a s menšími problémy zvládají řešit životní situace. Často dochází do zaměstnání na plný nebo částečný úvazek. Mohou pobírat invalidní důchod, ale někteří z nich jsou bez přiznaného invalidního důchodu. Tito lidé jsou velmi ohroženi v zátěžových situacích, jako je např. úmrtí člena rodiny, změna bydlení nebo zaměstnání atd. V těchto krizových situacích hrozí jejich hospitalizace, protože nemusí mít dostatek psychických sil pro jejich zvládnutí. S vyšší mírou podpory mohou situaci zvládnout bez hospitalizace jen s pomocí ambulantního psychiatra. Pro tuto skupinu osob je velmi vhodná služba Podpora samostatného bydlení, která může pomáhat v domácím prostředí duševně nemocného. S pomocí této služby je možné obnovit nebo rozvíjet dovednosti a posilovat bezpečné zázemí jak svého domova, tak i ve vztazích s rodinou (Probstová, 2005, s. 146–147).

2.2 Práce

Duševní nemoci trvalejšího charakteru přináší nemocnému zátěž, kdy je nucen se vyrovnávat se změnami psychického stavu, dochází ke kognitivním poruchám, poruchám pozornosti, sebeprožívání nebo k poruchám vztahů s lidmi. Kvůli těmto poruchám může stav duševní nemoci vyústit ve ztrátu pracovních schopností, trvalého nebo jen částečného charakteru, podle vývoje duševní nemoci. Pracovní zapojení je pro duševně nemocného velmi důležité – brání sociální izolaci, zvedá pocit potřebnosti, a tím i sebevědomí. K nábívkou pracovních dovedností se velmi často používá pracovní rehabilitace. Nabízejí se dobrovolné pracovní rehabilitace v neziskových organizacích, sociálních firmách, chráněných dílnách nebo je možnost získat práci na volném pracovním trhu. Velmi rozšířenou službou je v současné době podporované

zaměstnávání, kdy se jedná o bezpečné zařazení na běžné pracovní místo s podporou sociálního pracovníka. Míra podpory se po zapracování snižuje podle individuálních možností nemocného (Probstová, 2005, s. 148–150).

2.3 Volný čas

Další velmi důležitou potřebou je uspokojivé prožívání volného času. Duševní onemocnění s sebou přináší mnoho bariér, jako je např. únava, pomalé reakce, což bývají vedlejší účinky medikace, nedostatek sebedůvěry, strach z nových lidí i situací, pocit stigmatizace, nedostatek financí atd. Proto žijí duševně nemocní lidé velmi často v sociální izolaci. Také je třeba zmínit, že duševně nemocní lidé bývají zařazováni mezi invalidy nebo částečné invalidy, a proto mají daleko více volného času, než měli před onemocněním. Pro prevenci sociální izolace je tedy velmi důležité vědět, jak daný jedinec zvládá organizaci volného času, popřípadě mu nabídnout podporu a také různé aktivity, které by mu usnadnily spojení s okolím. V komunitních centrech probíhá mnoho rozličných akcí jak jednorázových, jako jsou různé oslavy, přednášky nebo výlety, tak i několikadenní výlety třeba i do zahraničí atd. Všechny tyto aktivity by měly probíhat ve spolupráci terapeutů a klientů (Probstová, 2005, s. 150–151).

3 Komplexní péče a multidisciplinární týmy

Nejprve je třeba si jasně definovat, co znamená pojem „multidisciplinární tým“. „Multi“ nebo také „mnoho“ vyjadřuje, že se jedná o mnohodisciplinární neboli „mnohovědní“ tým. Je to tedy tým odborníků z několika vědních disciplín, kteří se zabývají stejným problémem – v tomto případě podporou duševně nemocných a zajištěním jejich potřeb. Jedná se tedy o tým lidí, jejichž cílem je komplexní a koordinovaná péče o osoby s duševním

onemocněním. V současné době je v rámci Transformace sociálních služeb v České republice snaha o to, aby multidisciplinární týmy center duševního zdraví nahradily institucionalizovanou psychiatrickou péčí.

Součástí multidisciplinárního týmu jsou tito odborníci:

Sociální pracovník, který týmu vnáší svoji kvalifikaci v oblasti lidských vztahů. Funguje jako prostředník mezi odborníky a klientem, přebírá roli koordinátora celého týmu. Jak již bylo zmíněno, sociální pracovník navazuje velmi úzký vztah s klientem a vždy obhajuje jeho zájmy (Probstová, 2005, s. 143).

Psychiatr vnáší do týmu lékařskou odbornost, a proto má velmi důležitou a nezastupitelnou roli. Řeší především zdravotní stránku klienta. S ostatními odborníky konzultuje jednotlivé případy klientů a podílí se na řešení situace. Také diagnostikuje duševní onemocnění, určuje medikaci a přibližuje ho ostatním odborníkům.

Psycholog pomáhá v zajištění a zlepšení psychického stavu klienta. Pracuje s klientem na zlepšení kognitivních funkcí – zlepšení paměti, myšlení, představitivosti, pozornosti atd.

3.1 Case management

V České je velmi oblíbená metoda case managementu, tedy metoda případového vedení. Tato metoda je orientována na klienta, ale i na celý systém služeb, které jsou klientovi poskytovány. Snaží se zdůrazňovat klientovy silné stránky a s nimi se snaží pracovat. Tento model je také postaven na velmi silném vztahu mezi klientem a sociálním pracovníkem, který je založený především na důvěře, autenticitě a partnerském přístupu. Pracovník respektuje klientovo rozhodnutí, a to i v situacích, kdy může být klient nebezpečný pro sebe i pro okolí, proto spolu také vytváří

krizový plán, podle kterého pracovník postupuje v případě klientovy krize. Díky němu může pracovník učinit opatření v zájmu klienta i v době jeho krize. Nejdůležitější je však podpora klienta v tom, aby nejprve využil všechny přirozené druhy pomoci a až po jejich vyčerpání požadoval institucionalizované služby. Role sociálního pracovníka neboli case managera má zastřešovat vedení celého týmu odborníků. Je tím, který nejlépe zná osobní příběh klienta, sestavuje s ním individuální plán i plán péče a zná rozsah klientových potřeb. Spolupracuje s klientem i s jeho nejbližším okolím – rodinou, přáteli atd. (Stuchlík, 2009, s. 140–143).

Metodou case managementu v současné době pracují organizace, jako je Fokus, Eset Help, Práh, Ledovec atd.

3.2 Psychiatrická rehabilitace

„Cílem psychiatrické rehabilitace je zmírnění či kompenzace nezpůsobilosti (nově stavu snížené aktivity) a déle omezení hendikepu (nově stavu omezené participace“ (Probstová, 2005, s. 139). Psychiatrická rehabilitace se tedy zaměřuje na otázky spojené s bydlením, vzděláním, sociálními vztahy tak, aby mohl klient žít ve svém přirozeném prostředí.

Orientace psychiatrické rehabilitace se řadí do tří škol, které se tímto tématem zabývaly. Jednotlivé směry se liší k přístupu ke klientovi. Anglická škola přijímá nezpůsobilost, a proto jsou jejími hlavními principy kompenzace, reedukace a reorientace. Tento přístup je vhodný u klientů, které nemoc výrazně omezuje v aktivitách. Losangeleská škola je založená na trénování sociálních dovedností. Je orientovaná na chování, zvládání konfliktů, udržování vztahů atd. Jako poslední je Bostonská

škola, která prosazuje model klinické rehabilitace se zaměřením na rozvoj dovedností a podporu okolí (Probstová, 2005, s. 139).

Součástí psychiatrické rehabilitace je vypracování rehabilitačních plánů, rehabilitační diagnózy intervence a hodnocení tak, aby byly zřejmé klientovy cíle a možnosti aktuálních dovedností, sociální situace. Sociální rehabilitace však neřeší klientovy potřeby, ani způsob jeho fungování (Probstová, 2005, s. 139).

Psychiatrická rehabilitace i case management k sobě mají velmi blízko. Snaží se s klienty spolupracovat v oblastech, ve kterých mají klienti problémy, a pomocí dalších odborníků situaci společně vyřešit.

4 Příklady dobré praxe komplexní péče o osoby s duševním onemocněním

4.1 Alena (55 let)

Paní Alena spolupracovala s organizací FOKUS Liberec, který požádal FOKUS Turnov, z. s. o převzetí do služby z důvodu malé kapacity pracovníků. V červenci v roce 2017 došlo k předání klientky mezi organizacemi a předání její agendy.

Paní Alena vyrostla se sestrou a měla velmi silný vztah s matkou, o otci se nezmiňovala. Paní Alena vystudovala učiliště v textilním oboru, vychovala 3 děti. Syna a dceru má z prvního manželství a třetího chlapce má z manželství druhého. Nejmladší syn s ní stále bydlí v domácnosti, navštěvuje učiliště v nedalekém městě a má také diagnostikované duševní onemocnění. O prvním manželství se nikdy nebavila, ale druhé manželství bylo velmi těžké. Manžel byl psychicky nemocný a paní Alenu velmi agresivně bil, týral a vyhrožoval jí. U incidentů zasahovala policie i záchranná služba. Rozvedli se, když synovi byl necelý rok.

Po rozvodu svěřil soud syna do péče paní Aleny s tím, že syn může navštěvovat otce 1× za 14 dní na celý víkend. Vše se zdálo být vyřešené a v pořádku až do 5. roku syna, kdy na preventivní prohlídce u obvodní lékařky vzniklo podezření na sexuální zneužívání syna otcem, které se potvrdilo. Soud okamžitě zakázal styk otce se synem a zakázal přiblížení se otce k paní Aleně a synovi na 200 m. Otec však kvůli své duševní nemoci vyvázl bez trestu.

Paní Aleně byla diagnostikována schizofrenie s chronickým průběhem. Předpoklady pro tuto nemoc nese paní Alena již z rodiny, ale nemoc se začala zřetelně objevovat až během 2. manželství. Protože se sama starala o 3 malé děti a manžel ji týral, nepřikládala svým stavům větší význam. Zlom přišel až po posledním brutálním napadení svým tehdejším manželem, kdy byla přivolána záchranná služba, protože paní Alena měla zlomenou ruku a další tržné rány. Za posledních 5 let byla 16× hospitalizována v psychiatrické nemocnici, ale pobyt v Psychiatrické nemocnici Kosmonosích nezvládala dobře. Její nemoc se projevuje sociální fobií (nezvládne nastoupit do hromadného dopravního prostředku) a mnoho lidí na oddělení ji děsí. Ke stávajícímu ambulantnímu psychiatrovi, který působí ve městě, ve kterém bydlí, nedocházela.

Bydlí v pronajatém bytě 1+1 se svým synem, byl jí přiznán invalidní důchod III. stupně, ale kvůli pracovní minulosti je jeho výše pod hranicí životního minima. Je tedy plně závislá na sociálních dávkách. Výživné jí ani jeden z bývalých manželů neplatil.

Její povaha je velmi komplikovaná. Velmi dlouho jí trvá, než k někomu začne mít důvěru. Řešení problémů odsouvá až na dobu nezbytně nutnou a jakoukoli pomoc těžko přijímá. Ve chvíli, kdy cítí jakýkoli tlak se uzavírá do sebe.

Na první schůzce jsme si domluvily harmonogram našich schůzek – scházet se alespoň 2× do měsíce (poprvé na úřadě kvůli dávkám a podruhé v bytě klientky). To však nebylo možné plnit, Alena neustále schůzky odvolávala, i přes naši spolupráci se sociálním odborem nebylo možné se s Alenou sejít, veškerá jednání se odehrávala pouze přes telefon.

Její stav se zhoršoval, po konzultaci s ambulantním psychiatrem jsme dospěli k závěru, že bez hospitalizace se nebude možné hnout z místa. K tomu se vyjádřila i dcera paní Aleny a potvrdila, že stav je velmi vážný. Požádala jsem, aby lékař přihlédl na Aleninu fobii z psychiatrických nemocnic a požádal o hospitalizaci na nějakém menším psychiatrickém oddělení. Společně s dcerou jsme paní Alenu přesvědčily, aby souhlasila s hospitalizací na psychiatrickém oddělení (asi o 25 lůžkách) a ona nakonec souhlasila.

Součástí hospitalizace byla i změna ambulantního psychiatra, protože předchozí lékařka jí přestala vyhovovat. S novou lékařkou a paní Alenou jsme se dohodly na nových schůzkách a jejich důsledném dodržování. Tentokrát 3x do měsíce, kdy jedenkrát za měsíc se sejdeme společně u lékařky a probereme nové situace a problémy. Lékařka velmi podrobně vysvětlila stav paní Aleny s důrazem na chronické prvky nemoci, které způsobují, že již některé věci sama opravdu nezvládne – vyřízení sociálních dávek, psychicky zátěžové situace atd. Tento model fungoval asi rok, poté paní Aleně po dlouhé nemoci zemřela maminka a paní Alena požádala o hospitalizaci.

Po ukončení hospitalizace jsme nastavili znovu stejný model spolupráce, který funguje až dodnes jen s tím rozdílem, že paní Alena si sama vyžádá hospitalizaci na psychiatrickém oddělení jednou za 18–24 měsíců. Jedná se vždy o krátkodobé hospitalizace na 14–21 dní.

Její dlouhodobě neléčená schizofrenie obsahuje chronické prvky a své ataky není schopna bez krátkodobé

hospitalizace zvládnout. Když je ve zhoršeném stavu, rozhodí ji i maličkosti, které před tím zvládla bez větších problémů. Spolupráce s psychiatrem a úřadem práce je pro ni nezbytná. Jen na základě této spolupráce může sama bydlet ve svém bytě.

4.2 Petra (43 let)

První kontakt s Petrou iniciovala její matka ve spolupráci se sociálním odborem příslušného úřadu v létě 2018.

Petra má dvě děti, které jí byly odebrány z péče a vychovává je její matka, tedy babička dětí. Odebrání dětí vnímá Petra jako krok, který proti ní matka udělala naschvál, a proto s ní nemá dobré vztahy. Otec dětí žije v jižních Čechách, děti k němu jezdí občas na prázdniny. S Petrou nekomunikuje.

Paní Petra má diagnostikovanou schizofrenii. V minulosti byla několikrát hospitalizována v Psychiatrické nemocnici Kosmonosy. Několikrát přestala užívat psychofarmaka s tím, že je jí lépe a nejsou potřeba. Ambulantního psychiatra nenavštěvovala, protože s ním neměla dobré zkušenosti. Není schopna udržet dlouho pozornost. Po dlouhém rozhovoru nebo při vyplňování dokumentů a dotazníků ji rozbolí hlava.

Paní Petra bydlí sama v pronajatém bytě 2+1, kam za ní dochází i její děti. Vztah s nimi je velmi komplikovaný. Matku nechtějí navštěvovat kvůli nepořádku v bytě. Paní Petra doma kouří, neuklízí si po sobě špinavé nádobí a celkově je byt velmi špinavý. Paní Petra tráví veškerý svůj čas v obývacím pokoji na rozloženém gauči a kouká na televizi.

Hned na počátku spolupráce chtěla Petra zlepšit vztah s matkou. Bylo třeba vysvětlit jí problémy spojené s duševním onemocněním a hendikep, který Petra má. Petru

bylo třeba motivovat, aby se nepoddávala své nemoci a začala se starat o svoji domácnost. Současně s tím bylo potřeba zajistit Petře ambulantního psychiatra.

Oslovila jsem ambulantního psychiatra v blízkosti jejího bydliště. Po první prohlídce se s Petrou domluvil, že si ji rád převezme s podmínkou krátkodobé hospitalizace kvůli jejímu zhoršenému stavu a také proto, aby jí mohla být dána řádná medikace. Jako další podmínku jsme si stanovili společné setkávání alespoň 1× do měsíce (později méně – dle potřeby) u ambulantního psychiatra. Tuto hospitalizaci Petra absolvovala na konci roku 2018.

Po hospitalizaci jsme pokračovali v plnění našich cílů. Petra si pravidelně uklízela svůj byt a děti jí postupně začaly navštěvovat. Nejprve syn poté i dcera. Její stav se zlepšoval. V dubnu 2019 nás oslovila s tím, že by ráda zkusila pracovat. Společně jsme oslovily chráněné dílny v okolí a od 1. 7. 2019 Petra nastoupila do práce. V této dílně pracuje stále a velice ji to baví. K ambulantnímu psychiatrovi s Petrou docházíme stále, ale již jednou za 3 měsíce s tím, že pokud bude třeba, společné schůzky budou častější.

4.3 Lída (53 let)

Paní Lída se na FOKUS Turnov, z.s. obrátila v červnu roku 2016 na doporučení pracovnice OSPOD. O svém dětství mluvila vždy jako o špatném dětství. Otec ji psychicky týral a o matce se nezmínila nikdy. Celkově nerada mluvila o své minulosti, nechtěla se nikdy vracet, protože to bylo špatné. Vystudovala střední školu, vdala se a s manželem měla 5 dětí. Psychická nemoc se objevila po nějaké době, kdy začala podnikat. Přestala zvládat děti, podnikání, a nakonec byla hospitalizována v psychiatrické nemocnici. Kvůli nemoci se manželství rozpadlo a děti zůstaly v péči otce.

Lídě byla diagnostikována schizoafektivní porucha manického typu a smíšená porucha osobnosti – F25. V posledních 5 letech byla mnohokrát hospitalizována v různých psychiatrických nemocnicích nebo psychiatrických odděleních, ale nikdy nebyla schopna léčbu dokončit a odešla na vlastní žádost z nemocnice. Na ambulantní léčbu docházela nepravidelně.

Zpočátku naší spolupráce měla vyživovací povinnost ke dvěma dětem. Měla schválený III. stupeň invalidního důchodu – tedy plný invalidní důchod, a bydlela sama v pronajatém bytě, kde ji navštěvoval její přítel. Nebyla schopna orientovat se a zvládat běžné sociální záležitosti (podat žádost o příspěvek na bydlení na úřadě, sjednat schůzku s lékařem atd.) Měla dluhy z dob, kdy ještě podnikala a v několika následujících měsících ji čekal soud ohledně výživného na děti. Tyto všechny aspekty se odrážely na jejím psychickém stavu.

Na samém začátku spolupráce jsme si stanovili několik cílů – pravidelná docházka k ambulantnímu psychiatrovi a doprovod k němu. S Lídou jsme se scházeli nejprve jednou týdně, kdy jsme se postupně seznamovali a povídali si o stávajících problémech. Lída měla svůj notýsek, kam si zapisovala stavy, které ji provází. První schůzku u ambulantního psychiatra Lída absolvovala sama, ale na druhé kontrole mě Lída přizvala do ordinace. I přes veškerou podporu byla Lídě doporučena hospitalizace, o kterou později sama požádala. Lídu jsem pravidelně navštěvovala. V době její hospitalizace byl čas pracovat na insolvenci. Po ukončení hospitalizace, kterou poprvé dokončila, začala Lída docházet do sociálně terapeutické dílny a postupně se přestala bát lidí okolo sebe. Začala si sama bez doprovodu vyřizovat schůzky na úřadech a postupně jsme mohli omezit i doprovod k ambulantnímu psychiatrovi. Poté začala docházet i ke klinickému

psychologovi, který jí pomohl sžít se s nemocí a přijmout ji ve svém životě.

Po nějakém čase Lída vyslovila přání „stát se PEER konzultantem“⁶. Společně jsme našli Kurz pro pracovníky v sociálních službách, a po jeho dokončení se sama přihlásila na kurz pro PEER konzultanty, kam sama (300 km) dojížděla.

V současné době pracuje v neziskové organizaci jako PEER konzultant. Schůzky máme pouze jednou za měsíc, protože by nerada ztratila kontakt a vnímá to jako oporu „kdyby něco, aby se mohla obrátit“. Kontakt s dětmi se také podařil obnovit, jezdí k ní na návštěvy a na víkendy má u sebe vnoučata.

Závěr

Na základě teoretických poznatků jsem popsala duševní onemocnění a poté jsem specifikovala některé vybrané příklady duševních onemocnění. V příkladech jsou popsány konkrétní příběhy klientů, nemoci a problémy, se kterými se potýkají. Pro naplnění cíle práce bylo také potřebné specifikovat nejdůležitější potřeby osob s duševním onemocněním, kterými jsou bydlení, práce a také potřeba prožívání volného času. Tyto potřeby jsou v práci zmíněny pro přiblížení náhledu do duševního onemocnění a také proto, že velmi ovlivňují psychický stav klienta. Následující kapitola je věnována metodám komplexního přístupu, které se v České republice používají v nestátních neziskových organizacích.

---

⁶ Osoba s vlastní zkušeností s duševním onemocněním pracující v rámci profesionálních týmů poskytovatelů služeb jako odborník na vlastní onemocnění.

V poslední kapitole jsem uvedla několik příkladů dobré praxe, ve kterých byl komplexní přístup použit.

Sama ze své profese hodnotím komplexní přístup k osobám s duševním onemocněním jako velmi přínosný a s přicházející transformací psychiatrické péče nezbytný. Občas je komplexní přístup těžko proveditelný, protože klientů je mnoho a kvalifikovaných odborníků málo. Chtěla bych také zmínit fakt, že zdravotní složka týmu (atestovaný psychiatr a klinický psycholog) a sociální složka (sociální pracovník, pracovník sociálního odboru) často nemohou nebo nechtějí nalézt společný pohled na klienta, a tím účinně pomoci klientovi nejen v oblasti fyzického a duševního zdraví, ale také v oblasti sociální. Přesto právě dobré sociální zázemí je klíčové v postupném uzdravování a prevenci relapsů duševně nemocných lidí. Je motivující, že vídám dobré příklady praxe ve svém zaměstnání.

Seznam použitých zdrojů

HARTL, Pavel, HARTLOVÁ, Helena. *Velký psychologický slovník*. Ilustroval Karel NEPRAŠ. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-686-5.

HAUSNER, Milan, *Duševně nemocný mezi námi*. 4. vyd. Praha: Avicenum, 1981.

KUČEROVÁ, Helena, *Psychiatrické minimum*. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4733-0.

MALÁ, Eva, PAVLOVSKÝ Pavel. *Psychiatrie: učebnice pro zdravotní sestry a další pomáhající profese*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-700-0.

MARKOVÁ, Eva, VENGLÁŘOVÁ Martina, BABIAKOVÁ Mira. *Psychiatrická ošetrovatelská péče*. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1151-6.

PROBSTOVÁ, Václava. Sociální práce s duševně nemocnými. In: MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál, 2005, s. 133-164. ISBN 80-7367-002-X.

PROBSTOVÁ, Václava. *CAN: Camberwellské šetření potřeb: komplexní metoda šetření potřeb osob se závažným duševním onemocněním: manuál*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Centrum pro rozvoj péče o duševní zdraví, 2011. ISBN 978-80-260-0138-6.

RAHN, Ewald, *Psychiatrie: učebnice pro studium a praxi*. Praha: Grada, 2000. ISBN 80-7169-964-0.

STUHLÍK, Jan. Case management. In: PĚČ, Ondřej a PROBSTOVÁ, Václava. *Psychózy: psychoterapie, rehabilitace a komunitní péče*. Praha: Triton, 2009, s. 139-152. ISBN 978-80-7387-253-3.

Název: STUDENSTKÁ SOCIALIA 2020
                              Ohrožující a nenormální lidské chování
Editoři: Mgr. Martin Knytl
                              Eliška Kvasničková
Rok vydání: 2020
Místo vydání: Hradec Králové
Počet stran: 290
Vydání: první

© Katedra sociální patologie a sociologie PdF UHK

Vydalo nakladatelství Univerzity Hradec Králové,
Gaudeamus jako svou 1734. publikaci.

ISBN 978-80-7435-800-5